

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Daniel ARPINTE, Sorin CACE,
Nicoleta Andreea SCOICAN- coordonatori

ECONOMIA SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA

- două profiluri regionale -

Autori:

*Filip Alexandru, Cosmin Briciu,
Flavius Mihalache, Gabriela Neagu,
Adriana Negut, Anita Preotesei,
Mihnea Preotesei, Claudia Petrescu,
Iulian Stănescu, Cristina Tomescu, Marian Vasile*

București, România

CNCSIS: cod 045/2006

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Paula NEACȘU

Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: Luminița LOGIN

Coperta: Nicolae LOGIN

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Asociației pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică CATALACTICA – Filiala Teleorman. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al Asociației, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-618-249-5

Anul apariției 2010

Daniel ARPINTE, Sorin CACE,
Nicoleta Andreia SCOICAN
- coordonatori

**ECONOMIA SOCIALĂ
ÎN ROMÂNIA**
- două profiluri regionale -

EDITURA
Expert

CUPRINS

LISTA TABELELOR ȘI FIGURILOR	8
INTRODUCERE	15
EXPLICAȚII CONCEPTUALE.....	17
CARACTERISTICI ALE SECTORULUI ECONOMIEI SOCIALE.....	20
METODOLOGIA CERCETĂRII.....	24
CONTEXTUL REGIONAL DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SOCIALE	34
Date generale privind Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia	34
Nivelul de dezvoltare economică	35
Ocupare.....	37
Educație.....	43
Venituri	44
Grupuri vulnerabile.....	45
Concluzii.....	51
STRUCTURI ALE ECONOMIEI SOCIALE	53
Tipologia organizațiilor de economie socială. Cadrul legislativ	53
Profilul structurilor de economie socială în cele două regiuni	67
Contextul național al structurilor de economie socială	67
Situția actuală a entităților de economie socială în Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia	72
Suportul din partea instituțiilor statului pentru entitățile de economie socială	78
Concluzii.....	79
PARTICIPARE ȘI PERCEPȚIE ASUPRA SERVICIILOR DE ECONOMIE SOCIALĂ.....	80
Notorietatea organizațiilor cu activitate în domeniul economiei sociale.....	80
Participarea indivizilor la activitatea organizațiilor de economie socială.....	83
Percepții asupra activităților și calității serviciilor de economie socială	86

Percepția economiei sociale din perspectiva reprezentanților structurilor de economie socială.....	88
Cunoașterea conceptului de economie socială: conținut și surse de informații.....	88
Evaluarea stării economiei sociale în prezent.....	89
Evoluția economiei sociale din trecutul socialist spre viitorul incert.....	90
Inițiative și propuneri de îmbunătățire a activităților de economie socială.....	94
Finanțare din partea statului.....	94
Finanțare externă (fonduri europene).....	100
Inițiative concrete și specifice.....	102
Propuneri legislative pentru stimularea economiei sociale.....	103
PROFILUL POPULAȚIEI OCUPATE ȘI NEVOIA DE ECONOMIE SOCIALĂ.....	106
Relația dintre economia socială și statutul ocupațional.....	106
Caracteristicile populației ocupate.....	107
Structura și profilul populației angajate.....	109
Ocuparea și gradul de cunoaștere a entităților de economie socială în relație cu profilurile ocupaționale.....	119
Participarea la activitățile de economie socială și ocuparea.....	121
Concluzii.....	124
MODELE DE INTERACȚIUNE A PERSOANELOR NEOCUPATE CU PIAȚA MUNCII.....	126
Cadrul teoretic privind problematica ocupării și șomajului.....	126
Relația dintre strategiile active/pasive și maximizarea utilității pe termen scurt.....	132
Concepte privind ocuparea și șomajul.....	135
Metodologie.....	136
Principalele categorii de persoane active neocupate.....	137
Situația șomajului în prezent. Cauzele și modalitățile de pierdere a locului de muncă.....	142
Profiluri ale celor care și-au pierdut locul de muncă.....	144
Atitudini și comportamente în raport cu (re)integrarea pe piața muncii.....	148
Tipologia persoanelor neocupate.....	156
Concluzii.....	170

GRUPURI VULNERABILE.....	173
Profilul persoanelor vulnerabile	173
Percepții asupra impactului economiei sociale asupra grupurilor dezavantajate. Forme de suport pentru grupurile vulnerabile	175
Angajarea persoanelor defavorizate în economia socială	185
Activitățile de economie socială și efectul lor asupra grupurilor defavorizate.....	189
Unele concluzii privind relația dintre economia socială și grupurile dezavantajate.....	192
EDUCAȚIE ȘI ECONOMIE SOCIALĂ	195
Nivel de educație și loc de muncă	195
Nivel de educație și acces la pregătirea continuă	203
Educație și implicare în economia socială	204
Concluzii.....	208
IDEOLOGIA PARTICIPĂRII: ELEMENT AL UNUI COMPORTAMENT PROACTIV	209
Economia socială este un element-cheie al comunităților competitive	209
De ce ne implicăm în acțiuni la nivel local?.....	211
Ce ne spune practica.....	211
Cultura participativă: element al stilului de viață influențat de resurse	214
Date și metodă	217
Variabila dependentă.....	218
Variabile independente	219
Rezultate.....	221
Intenția de implicare în cele două regiuni de dezvoltare	221
Profilul celor care declară că s-ar implica	222
Concluzii.....	231
CONCLUZII.....	232
BIBLIOGRAFIE.....	237

LISTA TABELELOR ȘI FIGURILOR

Tabelul 1 –	Numărul de CAR-uri cuprinse în cercetarea cantitativă.....	29
Tabelul 2 –	Numărul de cooperative cuprinse în cercetarea cantitativă	30
Tabelul 3 –	Tipuri de cooperative pe regiuni	31
Tabelul 4 –	Tipuri de ONG-uri pe regiuni.....	32
Tabelul 5 –	Evoluția populației active în Regiunea Sud-Vest Oltenia	38
Tabelul 6 –	Evoluția ratei de ocupare în Regiunea Sud-Vest Oltenia.....	39
Tabelul 7 –	Sărăcia relativă și absolută pe regiuni în 2008 (%).....	45
Tabelul 8 –	Numărul de beneficiari ai OUG nr. 105/2003 în semestrul II din 2009	47
Tabelul 9 –	Numărul de persoane cu handicap în trimestrul I 2010.....	48
Tabelul 10 –	Numărul de beneficiari de servicii sociale pentru copii.....	50
Tabelul 11 –	Numărul total de personal din entitățile cooperăției meșteșugărești asociate la UCCECOM.....	68
Tabelul 12 –	Numărul de cooperative meșteșugărești.....	69
Tabelul 13 –	Ponderea angajaților din cooperative comparativ cu anul anterior (%).....	73
Tabelul 14 –	Ponderea bugetului mediu al ONG-urilor comparativ cu anul anterior (%).....	74
Tabelul 15 –	Ponderea sumelor în bugetul total, în funcție de sursa de finanțare (%).....	75
Tabelul 16 –	Dinamica numărului de membri comparativ cu anul anterior (%).....	77
Tabelul 17 –	Există în localitatea sau județul dvs.....? (%, în ambele regiuni)	81
Tabelul 18 –	Diferențiere urban-rural în ceea ce privește procentul celor care declară că știu de existența la nivel de localitate/județ a instituțiilor de economie socială (%, în ambele regiuni)	81

Tabelul 19 - Diferențiere pe județe în ceea ce privește procentul celor care declară că știu de existența la nivel de localitate/județ a entităților de economie socială (%)	82
Tabelul 20 - Percepția avantajelor rezultate în urma participării subiecților la activitatea entităților de economie socială (% , în ambele regiuni)	84
Tabelul 21 - Tipuri de beneficii de economie socială pentru eșantionul cercetării (% , în ambele regiuni).....	85
Tabelul 22 - Motivele invocate de către subiecți pentru neparticiparea la activitățile de economie socială (în ambele regiuni)	86
Tabelul 23 - Satisfația cu beneficiile entităților de economie socială (în ambele regiuni).....	87
Tabelul 24 - Tipul de angajator în funcție de domeniul de activitate în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia (%).....	113
Tabelul 25 - Tipul de instituție angajatoare după tipul de ocupații ale respondenților în Regiunea Sud Muntenia (%).....	116
Tabelul 26 - Programul de lucru al celor angajați în cele două regiuni de dezvoltare (%)	117
Tabelul 27 - Programul de lucru al celor angajați pe tipuri de ocupații (%).....	117
Tabelul 28 - Vechimea la locul de muncă prezent pe tipuri de ocupații în Regiunea Sud Muntenia (%).....	118
Tabelul 29 - Vechimea la locul de muncă prezent pe tipuri de ocupații în Regiunea Sud-Vest Oltenia (%).....	119
Tabelul 30 - Gradul de cunoaștere a entităților de economie socială și ocupația (%)	120
Tabelul 31 - Participarea ca membru, voluntar sau angajat la... (%)	121
Tabelul 32 - Structura populației după participarea economică în Regiunea Sud Muntenia	137
Tabelul 33 - Structura populației după participarea economică în Regiunea Sud-Vest Oltenia	138
Tabelul 34 - Când s-au pierdut locurile de muncă? Regiunea Sud Muntenia.....	144
Tabelul 35 - Când s-au pierdut locurile de muncă? Regiunea Sud-Vest Oltenia	144

Tabelul 36 - Motivații obiective - pensionari pe caz de boală, studenți, casnice în Regiunea Sud Muntenia	151
Tabelul 37 - Motivații obiective - pensionari pe caz de boală, studenți, casnice în Regiunea Sud-Vest Oltenia	152
Tabelul 38 - Motivația declarată - șomeri în plată în Regiunea Sud Muntenia	152
Tabelul 39 - Motivația declarată - șomeri în plată în Regiunea Sud-Vest Oltenia	153
Tabelul 40 - Motivația declarată - lucrători pe cont propriu, casnice, agricultori în Regiunea Sud Muntenia	153
Tabelul 41 - Motivația declarată - lucrători pe cont propriu, casnice, agricultori în Regiunea Sud-Vest Oltenia.....	154
Tabelul 42 - Motivația declarată - șomeri, casnice, agricultori în Regiunea Sud Muntenia	154
Tabelul 43 - Motivația declarată - șomeri, casnice, agricultori în Regiunea Sud-Vest Oltenia	154
Tabelul 44 - Comportament activ - Regiunea Sud Muntenia.....	155
Tabelul 45 - Comportament activ - Regiunea Sud-Vest Oltenia.....	155
Tabelul 46 - Soluții alternative situației în care respondentul nu găsește locul de muncă dorit (răspuns multiplu, %)	165
Tabelul 47 - Motivații pentru acceptarea/respingerea unui loc de muncă (Regiunea Sud Muntenia, %)	167
Tabelul 48 - Motivații pentru acceptarea/respingerea unui loc de muncă (Regiunea Sud-Vest Oltenia, %).....	167
Tabelul 49 - Salariul minim la acceptarea unui loc de muncă (Regiunea Sud Muntenia, %)	168
Tabelul 50 - Salariul minim la acceptarea unui loc de muncă (Regiunea Sud-Vest Oltenia, %).....	168
Tabelul 51 - Statutul socio ocupațional al persoanelor care au completat fișa „vulnerabili” - distribuție pe regiuni.....	174
Tabelul 52 - Ultima formă de învățământ absolvită	175
Tabelul 53 - În ultimele 12 luni, dvs. sau cineva din familia dvs. ați beneficiat de... (distribuție pe regiuni).....	176
Tabelul 54 - În ce măsură vă rezolvă problemele fiecare dintre următoarele ajutoare pe care le primiți? (răspuns multiplu)	177

Tabelul 55 -	Vă rugăm să ne explicați pe scurt alegerea (în ambele regiuni)	179
Tabelul 56 -	În general, cine credeți că ar trebui să se ocupe de ajutorarea celor aflați în nevoie? (în mare și foarte mare măsură)	179
Tabelul 57 -	Venitul dvs. în ultima lună a fost... ..	180
Tabelul 58 -	Care a fost cea mai importantă/mare sursă de venit a gospodăriei dvs. în ultima lună?	181
Tabelul 59 -	Care a fost a doua sursă de venit ca importanță/mărime în gospodăria dvs. în ultima lună	182
Tabelul 60 -	Cum s-a schimbat situația financiară a gospodăriei dvs. față de cea de acum un an?	184
Tabelul 61 -	Cum credeți că va fi situația financiară a gospodăriei dvs. peste un an?.....	184
Tabelul 62 -	Organizații care au printre angajați persoane defavorizate (nr.)	185
Tabelul 63 -	Structura populației în funcție de ultimul nivel de educație absolvit (%)	196
Tabelul 64 -	Mijloace prin care populația a căutat un loc de muncă (% , în ambele regiuni)	198
Tabelul 65 -	Mijloace prin care angajatorii își recrutează forța de muncă necesară (% , în ambele regiuni)	199
Tabelul 66 -	Motivele pentru care nu au căutat un loc de muncă (% , în ambele regiuni)	199
Tabelul 67 -	Posibilitatea de a găsi un loc de muncă în viitorul apropiat (% , în ambele regiuni)	200
Tabelul 68 -	Nivelul salarial pentru care un loc de muncă ar fi acceptat (% , în ambele regiuni).....	202
Tabelul 69 -	Participare la un curs de formare profesională (%)	203
Tabelul 70 -	Dorința de a participa la cursuri de formare profesională pe regiuni de dezvoltare (%)	204
Tabelul 71 -	Calitatea de membru în entități sociale (% , în ambele regiuni)	207
Tabelul 72 -	Populația și relațiile cu entitățile de economie socială la nivel de regiuni (%)	207
Tabelul 73 -	Cine crede în proiectele comunitare	214

Tabelul 74 - Variabile independente în modelele de predicție a participării	220
Tabelul 75 - Orientarea latentă către inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare, %	221
Tabelul 76 - Intensitatea intenției de a participa la inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare, %	222
Tabelul 77 - Cine s-ar implica în inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare	223
Tabelul 78 - Factori care determină ideologia implicării în acțiuni la nivel local, pe regiuni de dezvoltare	230
Figura 1 - Abordarea inductivă a entităților de economie socială (ES) pe baza cercetărilor cantitative și calitative	23
Figura 2 - Produsul intern brut pe cap de locuitor în fiecare regiune, la nivel NUTS2, euro	35
Figura 3 - PIB pe locuitor, la paritatea puterii de cumpărare	36
Figura 4 - Rata ocupării în regiunile investigate și județele componente, %	37
Figura 5 - Distribuția populației ocupate din Regiunea Sud-Vest Oltenia în funcție de sectorul de activitate	39
Figura 6 - Evoluția șomajului în regiunile investigate și județele componente în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, %	41
Figura 7 - Șomajul pe termen lung în regiunile investigate (2008) (% din total șomaj)	42
Figura 8 - Participarea școlară în regiunile investigate, %	43
Figura 9 - Câștigul salarial nominal mediu net lunar și pensia medie lunară în regiunile investigate (2008), RON	44
Figura 10 - Ponderea grupelor de handicap pentru județele din Muntenia și Oltenia	49
Figura 11 - Procentul celor care afirmă că știu de existența, la nivel de județ, a entităților de economie socială	83
Figura 12 - Disponibilitate de implicare în inițiative locale (N = 4498)	85

Figura 13 - Structura ocupațională a populației în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia	107
Figura 14 - Tipuri de ocupație a respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.....	110
Figura 15 - Tipul profesiei respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia	111
Figura 16 - Domeniul în care lucrează cei angajați.....	112
Figura 17 - Tipul de contract al respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.....	114
Figura 18 - Tipul de instituție angajatoare a respondenților din Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.....	116
Figura 19 – Vechimea la locul de muncă prezent în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia	117
Figura 20 - Motive ale neparticipării.....	123
Figura 21 - În opinia dvs., care dintre următoarele categorii sociale reprezintă o prioritate pentru a fi ajutate? (procente cumulate pentru variantele în mare măsură și în foarte mare măsură).....	178
Figura 22 - Cum apreciați veniturile actuale ale gospodăriei dvs.? (%).....	185
Figura 23 - Factori care au stat la baza angajării persoanelor în dificultate, %	186
Figura 24 - Intenția de a angaja persoane în dificultate în viitor, %	187
Figura 25 - Soluții pentru a încuraja integrarea în muncă a persoanelor defavorizate, %	188
Figura 26 - Tipul de ocupație în trecut (experiența predominantă pe piața muncii) în funcție de nivelul de educație (în ambele regiuni)	196
Figura 27 - Tipul de ocupație deținută în prezent în funcție de nivelul de educație (în ambele regiuni).....	197
Figura 28 - Motive pentru neacceptarea ofertei unui loc de muncă, (% în ambele regiuni)	201

Figura 29 - Tip de angajator în funcție de nivelul de educație (% în ambele regiuni).....	202
Figura 30 - Interesul entităților economice de a accepta oferte de cursuri gratuite (% în ambele regiuni)	205

INTRODUCERE

Proactiv - de la marginal la incluziv

Proactiv - de la marginal la incluziv este un proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013 și implementat de către Asociația pentru Dezvoltare și Promovare Socioeconomică CATALACTICA - filiala Teleorman, în parteneriat cu Aitoliki Development S.A., Local Organization Authority - AITOLIA S.A, și Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

Obiectivul general al proiectului este promovarea activă a incluziunii sociale pe piața muncii, prin activarea economiei sociale, a femeilor și a grupurilor etnice, prin dezvoltarea de parteneriate și diseminarea de practici pozitive în Regiunile de dezvoltare *Sud Muntenia* și *Sud-Vest Oltenia*.

Obiective specifice:

- ✓ creșterea nivelului de informare privind economia socială;
- ✓ formarea în scopul dezvoltării profesionale a femeilor și a reprezentanților minorităților etnice din ONG-uri ce își desfășoară activitatea în domeniul economiei sociale;
- ✓ creșterea nivelului de cooperare prin inițierea unei rețele interprofesionale concretizate în crearea unui centru de economie socială;
- ✓ contribuirea la depășirea stereotipului cultural cu privire la rolul social și statutul profesional al femeilor și al minorităților etnice pe piața muncii și în societatea din România.

Beneficiari:

- ✓ femei;
- ✓ formatori implicați în economia socială;
- ✓ lucrători sociali;
- ✓ manageri ai întreprinderilor sociale;
- ✓ persoane de etnie romă;

- ✓ specialiști implicați în economia socială.

Principalele activități:

- ✓ studiu privind stadiul dezvoltării economiei sociale în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia;
- ✓ elaborarea unor manuale de intervenție pe baza principiilor economiei sociale;
- ✓ organizarea unui curs în domeniul economiei sociale;
- ✓ organizarea unor cursuri de formare și actualizare profesională privind economia socială în cadrul ONG-urilor;
- ✓ constituirea unui Centru de Promovare a Economiei Sociale;
- ✓ transferul de bune practici;
- ✓ campania de informare și creștere a conștientizării.

Lucrarea pune în evidență o parte dintre caracteristicile economiei sociale în România, analizând cu precădere două Regiuni de dezvoltare - *Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia*.

Andreia Nicoleta SCOICAN
(manager proiect)

EXPLICAȚII CONCEPTUALE

Economia socială este sintagma utilizată pentru a indica acele activități în care resursele obținute sunt direcționate către îndeplinirea unui scop social și în ajutorul comunității în care sunt implementate. Domeniile de activitate ale organizațiilor care activează în domeniul economiei sociale sunt protecție socială, servicii sociale, sănătate, asigurări, creditare, producție agricolă, educare și formare, cultură, sport, activități recreative.

Conform Centrului Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă (CIRIEC), economia socială este *setul de întreprinderi private organizate formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, create pentru a întâmpina nevoile membrilor prin intermediul pieței, prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurări și finanțare, în care procesul decizional și orice distribuire a profiturilor sau a excedentelor între membri nu sunt direct legate de aportul de capital sau de cotizațiile plătite de membri, fiecare dintre aceștia dispunând de un vot. Economia socială include și organizațiile private organizate formal, dotate cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru gospodării și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează.*

Organizațiile care activează în domeniul economiei sociale au anumite caracteristici de bază:

- sunt private, aflându-se în afara controlului direct al sectorului public, iar managementul este autonom și independent față de autoritățile publice;
- misiunea lor are o componentă profund socială;
- activitatea economică este destinată susținerii financiare a proiectelor sociale;
- își adaptează activitatea în funcție de nevoile specifice ale comunității în care activează;

- sunt legal constituite și au o structură formală;
- au autonomia deciziei;
- funcționează democratic, cu participarea tuturor membrilor;
- aderarea la organizație ca membru este liberă;
- distribuția câștigurilor în cadrul organizației nu depinde de capitalul investit de membri, ci de efortul direct al acestora în activitățile organizației.

O caracteristică foarte importantă a organizațiilor economiei sociale, profund înrădăcinată în istoria lor, este controlul democratic, cu drepturi egale de vot („o persoană, un vot”) în procesul decizional. Cu toate acestea, definiția funcțională a economiei sociale menționată anterior acceptă, de asemenea, includerea organizațiilor nonprofit voluntare, prestatoare de servicii necomerciale pentru gospodării, chiar dacă acestea nu au o structură democratică, deoarece această abordare permite organizațiilor proeminente de acțiune socială din sectorul terțiar care produc bunuri sociale sau de interes social, de o utilitate socială indiscutabilă, să fie incluse în economia socială.

Din perspectiva conturilor naționale, definiția cuprinde două subsectoare majore ale economiei sociale:

- a) subsectorul comercial sau de afaceri și
- b) subsectorul necomercial.

Această clasificare este foarte utilă pentru elaborarea de statistici fiabile și analizarea activităților economice în conformitate cu sistemele de conturi naționale în vigoare. Cu toate acestea, din punct de vedere socioeconomic, există, în mod evident, o permeabilitate între cele două subsectoare și legături strânse între sectorul comercial și cel necomercial în economia socială, ca rezultat al unei caracteristici comune tuturor organizațiilor economiei sociale: acestea sunt *organizații ale celor care desfășoară o activitate al cărei scop principal este satisfacerea nevoilor persoanelor, și nu remunerarea investitorilor capitaliști*.

În cazul abordării economiei sociale, sectorul terțiar nu este situat între piață și stat, ci *între sectorul capitalist și sectorul public*. Din acest punct de vedere, în societățile dezvoltate, sectorul terțiar este un *pol de utilitate socială* constituit dintr-o gamă largă de organizații private, create pentru a satisface nevoile sociale, și nu pentru a-i remunera pe investitorii capitaliști.

În orice caz, potrivit abordării economiei sociale, sectorul terțiar nu este un sector rezidual, ci un pol instituțional al sistemului, care, împreună cu sectorul public și sectorul privat capitalist, reprezintă un factor esențial pentru consolidarea bunăstării în societățile dezvoltate, prin sprijinirea rezolvării unora dintre cele mai importante probleme, cum ar fi excluderea socială, șomajul masiv pe termen lung, dezechilibrele geografice, autonomia teritorială și o distribuție mai echitabilă a veniturilor și a bogăției.

Spre deosebire de abordarea organizațiilor nonprofit, potrivit căreia sectorul terțiar are un rol caritabil și filantropic și desfășoară inițiative de solidaritate unidirecționale, economia socială promovează, de asemenea, inițiative de afaceri care implică solidaritate reciprocă între promotorii acesteia, pe baza unui sistem de valori în care procesul decizional democratic și acordarea de prioritate ființei umane, și nu capitalului, prevalează în distribuirea excedentelor.

Aplicând aceste caracteristici la economia socială din România, vor fi excluse o serie de organizații, având în vedere funcțiile limitate ale acestora și componenta socială nesemnificativă (ex., asociațiile de pensionari, cooperativele de credit, cooperativele meșteșugărești). Însă componenta socială ar trebui abordată nu doar din perspectiva misiunii sau a proiectelor sociale finanțate cu resursele obținute din activitățile economice. Acest tip de organizații, chiar dacă nu implementează activități sociale, pot genera impact social prin creșterea accesului grupurilor vulnerabile pe piața muncii. De asemenea, efecte semnificative pot fi identificate și la nivelul cooperativele de credit, chiar dacă sunt la bază instituții financiare nebankare, prin facilitarea accesului la finanțare a unor categorii care nu pot îndeplini criteriile pentru accesarea unui credit bancar (cooperativele de credit acordă credite nu doar pensionarilor, ci și beneficiarilor de ajutor social etc.) .

Astfel, putem defini entitățile din domeniul economiei sociale ca fiind:

- în sens exhaustiv, *organizația deținută și controlată în mod democratic de un grup de persoane, reunite în mod voluntar, care au ca scop satisfacerea unor nevoi de natură economică și socială și care generează impact social semnificativ pentru grupurile sociale dezavantajate (prin crearea de locuri de muncă, sprijinirea dezvoltării locale etc.);*
- în sens restrâns, *organizația cu o profundă misiune socială, care realizează activități economice și care utilizează resursele obținute, indiferent de sursă, pentru a finanța forme de suport social pentru grupurile sociale dezavantajate.*

CARACTERISTICI ALE SECTORULUI ECONOMIEI SOCIALE

Întrebarea la care ne propunem să răspundem în această secțiune a lucrării este următoarea: pornind de la observațiile empirice, atât calitative, cât și cantitative, asupra entităților de economie socială din România (și anume cooperative, case de ajutor reciproc și organizații nonguvernamentale), care sunt elementele lor comune și care sunt cele distincte? Ansamblul elementelor comune – altfel spus, numitorul comun al acestor organizații - reprezintă definiția foarte largă a întreprinderii sociale. Elementele distincte, prezente, așadar, numai în cazul anumitor tipuri de organizații sau numai în funcționarea unor organizații individuale, oferă o definiție mai precisă a întreprinderii sociale. Această precizie este obținută însă cu prețul unui nivel de generalitate mai scăzut.

În cele ce urmează, vom prezenta situația întreprinderilor sociale din Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia, prin prisma celor două dimensiuni, și anume caracteristicile comune și cele distincte. Datele ce stau la baza acestei clasificări au fost obținute printr-o cercetare cantitativă asupra furnizorilor de economie socială și printr-o cercetare calitativă a câtorva dintre acești furnizori. O prezentare sintetică a abordării inductive este realizată în figura 1.

Numitorul comun al tuturor entităților incluse în cercetarea empirică este acela că sunt organizații private cu personalitate juridică și oferă beneficii sociale sau economice unor categorii vulnerabile (copii, tineri, persoane cu handicap, pensionari cu venituri reduse, beneficiari de venit minim garantat etc.) sau potențial vulnerabile (mici meseriași). Deși această caracteristică nu surprinde aproape deloc specificitatea economiei sociale, gradul ei ridicat de generalitate – toate organizațiile analizate sunt furnizoare de servicii sociale și au personalitate juridică - o recomandă ca pe un bun punct de pornire pentru definirea inductivă a întreprinderii sociale.

La același nivel de generalitate se situează calitatea de angajatori ai unor persoane vulnerabile (care includ, în acest caz, persoane cu handicap, foști

beneficiari de VMG, persoane eliberate din detenție, tineri proveniți din centrele de plasament, persoane de etnie romă) întrunită de toate cele trei tipuri de organizații – ONG-uri, CAR-uri și cooperative. Cu toate acestea, proporția angajaților din rândul persoanelor vulnerabile variază foarte mult între ONG-uri (1-11% din totalul organizațiilor), cooperatiile (de la sub 1% până la 7%) și CAR-uri. Mai important, în unele cazuri, participarea persoanelor defavorizate este nesemnificativă. De exemplu, sub un procent din cele 236 de CAR-uri incluse în analiză angajează persoane vulnerabile. Pe de altă parte, DJASPC Gorj angajează persoane cu handicap, însă, fiind o instituție publică, nu se conformează criteriului de bază comun, și anume acela de a fi organizație privată. Aceasta reprezintă o deviere de la nucleul empiric comun al instituțiilor analizate, însă atrage atenția, în același timp, că furnizorii de economie socială pot fi identificați și în rândul instituțiilor publice.

O ultimă caracteristică avută în comun de cele trei tipuri de organizații privește activitatea economică desfășurată. Nivelul acesteia variază, de asemenea, foarte mult, între 2% pentru CAR-uri (ceea ce înseamnă că doar 2% dintre casele de ajutor reciproc desfășoară activități generatoare de venit) și 88% pentru cooperative.

În categoria elementelor distincte, care nu sunt prezente în cazul tuturor tipurilor de entități analizate, sunt incluse beneficiile de care se bucură cei care fac parte din aceste organizații în calitate de membri. CAR-urile, mai ales cele de pensionari, reprezintă cel mai bun exemplu. Unele dintre acestea sunt deosebit de incluzive, numărând mii de membri din rândul anumitor grupuri vulnerabile (de exemplu, pensionari cu venituri reduse). În cazul cooperatiilor, se consideră că, prin calitatea de membri cooperatori, un număr de persoane potențial vulnerabile pe piața muncii (din cauza unor calificări care nu mai au căutare la un anumit moment) sunt protejate de sărăcie.

Sectorul ONG nu întrunește însă această caracteristică, deoarece aceste organizații nu au membri cum sunt cei ai CAR-urilor sau ai cooperativelor. Există însă anumite beneficii oferite de ONG-uri unor grupuri vulnerabile, beneficii care sunt specifice acestor organizații. Un exemplu concret îl oferă ONG-ul SOS „Copiii Gorjului”, care desfășoară activități generatoare de venit, al căror profit este folosit în beneficiul copiilor și tinerilor din cele trei centre sociale ale acestei organizații. În acest caz, beneficiarii activităților aducătoare de venit nu sunt aceiași cu cei care prestează aceste activități.

Atât cooperațiile, cât și CAR-urile au libertatea de a redistribui profitul către membri, angajați sau parteneri, dar acest lucru nu este aplicabil ONG-urilor. În cazul organizațiilor cooperatiste și de ajutor reciproc din cele două regiuni, decizia de a redistribui profitul variază semnificativ între cele două tipuri de organizații. Trei sferturi din CAR-uri (76%) redistribuie profitul, în vreme ce cooperativele sunt mai conservatoare, doar 41% dintre ele redistribuind din profit.

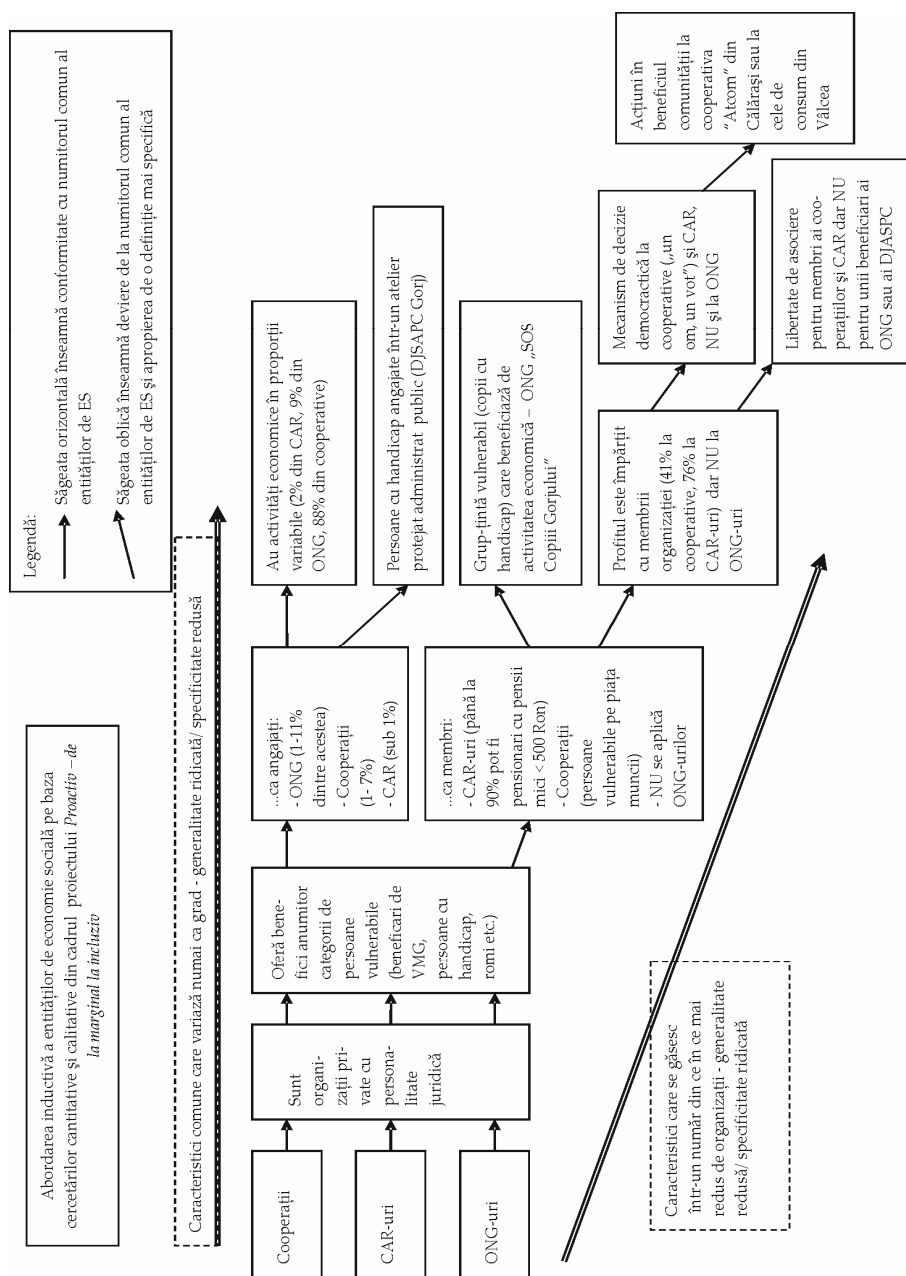
Dintre organizațiile ai căror membri beneficiază de pe urma redistribuirii profitului, atât cooperativele, cât și CAR-urile au structuri democratice de luare a deciziilor. Între cele două există însă o diferență. În cazul cooperativelor funcționează sistemul „un om, un vot” și, datorită dimensiunilor lor reduse și naturii activității lor, cooperativele pot fi văzute ca având o formă de democrație directă. Casele de ajutor reciproc, având un număr mult mai mare de membri, desemnează un consiliu de administrație care ia deciziile necesare. Membrii obișnuiți nu au un cuvânt direct de spus cu privire la activitățile CAR-ului.

O altă caracteristică distinctă a organizațiilor de ajutor reciproc sau a celor cooperatiste este libertatea de asociere. Această libertate nu se găsește însă în cazul beneficiarilor unor ONG-uri sau ai atelierelor protejate ale DJASPC. În cazul copiilor, al persoanelor cu handicap sau al tinerilor care părăsesc instituțiile de protecție socială, nu se pune îndeobște problema alegerii organizației din care aceștia își doresc să facă parte. Libertatea de alegere nu este, din acest motiv, o caracteristică a tuturor entităților de economie socială, dar ea este, cel puțin conceptual, definitorie pentru întreprinderile sociale.

La un nivel de maximă specificitate, corespunzând unei definiții stricte a economiei sociale, se află calitatea de membru activ al comunității din care face parte organizația. De exemplu, cooperativa „Atcom” din Călărași a desfășurat și își propune să desfășoare activități în sprijinul pensionarilor, al foștilor membri cooperatori, al copiilor membrilor cooperatori, dar și al altor copii etc.

În concluzie, abordarea inductivă a urmărit să sintetizeze situația întreprinderilor sociale, pornind de la realitățile identificate pe teren. Puține organizații întrunesc toate caracteristicile unei întreprinderi sociale în sensul strict al conceptului. Cu toate acestea, există alte forme de sprijin al persoanelor vulnerabile care întrunesc unele elemente ale entităților de economie socială, chiar dacă nu pe toate și uneori în proporții variabile. Toate acestea vădesc însă un potențial de activare a economiei sociale. Este important ca în cercetările viitoare să fie analizat în profunzime acest potențial, pentru a identifica formele viabile de întreprinderi sociale care ar putea lua ființă din protoentitățile de economie socială existente în acest moment.

Figura 1 - Abordarea inductivă a entităților de economie socială (ES) pe baza cercetărilor cantitative și calitative

METODOLOGIA CERCETĂRII

Obiectivul general al cercetării a fost realizarea unei evaluări a sectorului economiei sociale din perspectiva capacității acestuia de a contribui la incluziunea socială a grupurilor dezavantajate. Cercetarea, realizată pe durata unui an (august 2009-iulie 2010), a avut două componente: calitativă, realizată în perioada septembrie-noiembrie 2009, și cantitativă, derulată în perioada februarie-iulie 2010.

Componenta calitativă a avut un rol exploratoriu și s-a realizat în toate cele 12 județe din cele două regiuni ale proiectului. Au fost realizate studii de caz în fiecare județ, prin abordarea tuturor instituțiilor care influențează direct sau tangențial domeniul economiei sociale. La nivel județean, au fost intervievați reprezentanți ai Camerei de Comerț și Industrie, ai Agenției Județene de Ocupare a Forței de Muncă, ai Direcției Județene de Asistență Socială și Protecție a Copilului, ai Asociației/Uniunii Județene a Societăților Cooperative Meșteșugărești, ai Uniunii Județene a Cooperației de Consum, ai Federației Județene a Asociațiilor de Pensionari, ai Federației Județene a Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor. La nivel local, au fost selectate structuri care furnizează servicii pentru grupurile dezavantajate sau au un rol semnificativ în integrarea pe piața muncii a acestora: ONG-uri, case de ajutor reciproc ale salariaților, case de ajutor reciproc ale pensionarilor, cooperative de credit, cooperative de consum, cooperative meșteșugărești, cooperative agricole și, acolo unde au existat, societăți comerciale sau ONG-uri care gestionează ateliere protejate.

Principalul motiv al realizării unui studiu extins a fost dictat de gradul redus de cunoaștere a domeniului economiei sociale în România. Literatura de specialitate a abordat tangențial domeniul economiei sociale, numărul de rapoarte sau articole fiind extrem de modest. De asemenea, studiile anterioare abordează incomplet structurile de economie socială sau potențialul acestora de a contribui la integrarea grupurilor dezavantajate. Practic, nu există un set de definiții larg acceptat, cele mai multe încercări de a defini economia socială bazându-se pe preluări din literatura internațională. Pe de altă parte,

demersurile cu utilitate limitată nu țin seama de contextul economiei sociale în România. Având ca referință caracteristici ale economiei sociale din alte state europene, cadrul conceptual prezintă limitări serioase în raport cu domeniul economiei sociale din România, cu o serie de caracteristici particulare în raport cu alte state ale Uniunii Europene. Practic, nu există un cadru legislativ specific pentru structuri care să dezvolte forme pure de activități de economie socială, ci numai reglementări specifice unui tip sau altuia de structură care realizează activități sau generează efecte care pot fi considerate ca fiind forme parțiale de economie socială.

Un al doilea motiv este dat de nevoile partenerilor implicați în proiect privind cunoașterea detaliată a particularităților fiecărui județ în care se realizează implementarea proiectului. Dincolo de interesul științific, etapa exploratorie a permis realizarea unui prim contact cu instituțiile relevante din domeniul economiei sociale și identificarea oportunităților care pot aduce valoare adăugată activităților implementate ulterior.

Temele abordate în interviurile cu reprezentanții instituțiilor relevante sau cu cei ai structurilor de economie socială au vizat evaluarea:

- inițiativelor din domeniul economiei sociale;
- formelor de suport acordate beneficiarilor economiei sociale și evaluarea gradului de adecvare a acestora în raport cu nevoile beneficiarilor;
- relațiilor interinstituționale la nivelul structurilor implicate în economia socială și în protecția grupurilor dezavantajate;
- gradului de cunoaștere și a percepției asupra domeniului economiei sociale;
- legislației care reglementează activitatea instituțiilor sau a structurilor din domeniul economiei sociale și a celei care instituie diverse forme de suport pentru grupurile vulnerabile.

Cercetarea cantitativă a acoperit cele 12 județe și a vizat atât investigarea populației adulte, cât și a reprezentanților structurilor care pot implementa activități de economie socială și a reprezentanților autorităților locale. Pentru populația adultă au fost construite două eșantioane reprezentative care au cuprins 2675 de subiecți (59,5%) pentru Regiunea Sud Muntenia și 1823 (40,5%) pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia. Dimensiunea eșantionului se explică prin

obiectivele și tematica cercetării. Încă din etapa exploratorie, s-a identificat o slabă cunoaștere a domeniului economiei sociale și un nivel redus de participare în organizațiile din domeniu. Este motivul pentru care am optat pentru două eșantioane de mari dimensiuni pentru nivelul regional.

Cercetarea a vizat și identificarea persoanelor aparținând grupurilor dezavantajate, selectate pentru cercetare în funcție de accesul la beneficii sociale. Astfel, fișa destinată persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile a fost completată de 1144 de respondenți (42,76% din total) pentru Regiunea Sud Muntenia și 574 (31,49%) pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia. Numărul mare de persoane vulnerabile este dat de faptul că nu ne-am adresat doar celor aflate în situații grave de excluziune sau dificultate. Pentru a asigura diversitatea situațiilor de excluziune socială, am optat pentru selecția persoanelor care nu au un loc de muncă, precum și a celor care primesc o serie de beneficii bazate pe testarea mijloacelor, cel mai important fiind ajutorul pentru încălzire termică. Acest tip de beneficiu constituie un "prag" suficient pentru a include persoane sau familii care au un risc ridicat de vulnerabilitate.

Pentru populația adultă au fost utilizate două instrumente de cercetare. Primul, care s-a adresat tuturor subiecților din eșantion, a vizat identificarea statutului ocupațional, în funcție de care au fost abordate următoarele tematici:

- participarea/reintegrarea/poziția pe piața muncii;
- gradul de cunoaștere a sectorului economiei sociale;
- participarea la sectorul economiei sociale;
- percepția calității serviciilor furnizate de către structuri din domeniul economiei sociale;
- participarea socială și implicarea în activități sau inițiative la nivel comunitar;
- resursele disponibile la nivelul familiei și aprecierea nivelului acestora.

Al doilea chestionar, adresat doar celor care sunt șomeri (indemnizați sau nu) sau celor care au beneficiat în ultimele 12 luni de servicii de asistență socială sau beneficii bazate pe testarea mijloacelor, a vizat evaluarea:

- utilității beneficiilor și serviciilor și a adecvării acestora la nevoi;
- priorităților în ajutorarea persoanelor/grupurilor dezavantajate;

- percepției asupra asumării responsabilităților cu privire la sprijinirea categoriilor vulnerabile.

Raportat la populație, eșantionul pe Regiunea Sud Muntenia a totalizat 2675 de subiecți, cu o marjă de eroare de $\pm 1,9\%$ la un grad de încredere de 95%, respectiv $\pm 2,5\%$ cu un grad de încredere de 99%. În cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia, eșantionul de 1823 de subiecți prezintă o marjă de eroare de $\pm 2,30\%$ la un grad de încredere de 95% și $\pm 3,01\%$ la un grad de încredere de 99%. Eșantioanele sunt probabiliste, bistadiale, cu stratificare în primul stadiu (județele din fiecare regiune și tip de localitate - sat periferic, sat central, orașe cu sub 30 mii de locuitori, orașe cu 30-100 mii de locuitori, orașe cu 100-200 mii de locuitori și orașe mai mari de 200 mii de locuitori). Eșantionarea s-a realizat prin selecția probabilistă a secțiilor de votare în cadrul straturilor în mediul urban, utilizându-se listele de la alegerea președintelui României din anul 2009. Pentru selecția persoanelor, atât în mediul urban, cât și în cel rural, a fost utilizată metoda drumului aleator (random route). Eșantionul a fost validat pe baza datelor INS și Eurostat disponibile pentru anul 2009. În prelucrarea datelor a fost folosită o variabilă de ponderare care ia în calcul raportul dintre populație și eșantion sub aspectul distribuțiilor de gen-vârstă-mediul rezidențial.

În cazul structurilor de economie socială, au fost vizate organizațiile care furnizează diverse forme de suport pentru membrii sau grupurile dezavantajate și creează o serie de oportunități (locuri de muncă, servicii adaptate sau de nișă) care contribuie la reducerea excluziunii sociale. Deși corespund parțial celor mai comune elemente ale definițiilor economiei sociale, am inclus în studiul nostru toate tipurile de entități abordate și în componenta calitativă, cu excepția atelierelor protejate, care există în număr redus în cele două regiuni. Alegerea noastră a avut la bază potențialul acestor entități de a dezvolta activități de economie socială. Au fost excluse atelierelor protejate, având în vedere numărul redus al acestora, insuficient pentru analize de tip cantitativ. Entitățile de economie socială au fost selectate utilizând în mod încrucișat surse diverse de informație.

Pentru cele trei tipuri de entități au fost elaborate instrumente de cercetare după o structură comună. Au fost investigate tematici referitoare la:

- profilul structurilor din domeniul economiei sociale;

- dinamica indicatorilor referitori la resursele umane, buget și estimări cu privire la evoluția viitoare;
- suportul pentru dezvoltarea activității curente și pentru creșterea capacității de a furniza servicii și oportunități de integrare a grupurilor dezavantajate;
- percepția asupra eficienței cadrului legislativ specific;
- resursele umane și capacitatea de a încuraja integrarea în muncă a persoanelor aparținând grupurilor dezavantajate;
- nevoia de formare a personalului.

Pentru cooperative, au fost utilizate date provenite de la Registrul Comerțului, completate de date provenite din anuarul cooperăției publicat în 2008. În cazul CAR-urilor, sursa de date a fost registrul de evidență a instituțiilor financiare nebankare al BNR. ONG-urile au fost identificate din baza de date a Ministerului Muncii referitoare la furnizorii acreditați de servicii sociale, completată cu date provenite din baza de date FSDSC. Având în vedere că sursele de date au limitări serioase, fapt confirmat de dificultățile întâmpinate pentru identificarea structurilor, a fost utilizată metoda bulgărelui de zăpadă pentru extinderea numărului de entități la nivel local. Fiecare reprezentant al unei entități de economie socială a fost rugat să furnizeze date de contact cu privire la structuri similare care funcționează la nivel local, astfel încât să extindem baza de date inițială cu organizații. Metoda s-a dovedit utilă, în special pentru mediul rural, a permis corectarea deficiențelor din evidențele instituțiilor care au furnizat datele și a actualizat eventualele modificări, în special pe cele referitoare la organizațiile nou înființate în perioada cuprinsă între înregistrarea în baza de date și momentul culegerii datelor.

Pentru CAR-uri, au fost realizate interviuri cu reprezentanți ai 236 de case, dintre care 72 din Regiunea Sud-Vest Oltenia și 164 din Regiunea Sud Muntenia. Eșantionul pentru cele două regiuni cuprinde 26,14% din totalul CAR-urilor active¹.

¹ Date calculate pe baza registrului de evidență a instituțiilor financiare nebankare al BNR din data de 16/10/2009.

Tabelul 1 – Numărul de CAR-uri cuprinse în cercetarea cantitativă

			Casă de Ajutor Reciproc a Pensionarilor	Casă de Ajutor Reciproc a Salariaților	Total
Regiunea Sud-Vest Oltenia	Județul	Dolj	0	7	7
		Gorj	3	35	38
		Mehedinți	0	0	0
		Olt	2	14	16
		Vâlcea	2	9	11
	Total regiune			7	65
Regiunea Sud Muntenia	Județul	Argeș	6	53	59
		Călărași	1	13	14
		Dâmbovița	3	10	13
		Giurgiu	2	11	13
		Ialomița	3	7	10
		Prahova	13	20	33
		Teleorman	1	21	22
	Total regiune			29	135
Total			36	200	236

Doar 7 (9,7%) dintre CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia și 29 (17,7%) din Regiunea Sud Muntenia sunt ale pensionarilor. Ponderea redusă a acestora în eșantionul final este explicată de numărul mai redus al CAR-urilor pentru pensionari în raport cu cele ale salariaților, dar și de reticența reprezentanților CARP de a lua parte la cercetare. Dacă pentru cooperative și pentru ONG-uri nu au fost semnalate dificultăți majore în contactarea și interviuarea reprezentanților acestora, la CAR-uri, în special la cele pentru pensionari, în câteva județe, activitatea operatorilor de teren a fost temporar blocată la începutul etapei de culegere a datelor de intervenții de la nivelul uniunilor județene, motivul fiind suspiciunea reprezentanților acestora de a furniza date, în special financiare. De altfel, în județul Mehedinți, CAR-urile solicitate pentru a participa la cercetare au refuzat. Acestea au apreciat că furnizarea de date le poate crea prejudicii, având în vedere recente schimbări sau intenții lansate de autorități în domeniul fiscalității.

În cazul cooperativelor, au fost realizate 282 de interviuri cu reprezentanți ai acestora, 130 din Regiunea Sud-Vest Oltenia și 152 din Regiunea Sud Muntenia, ceea ce reprezintă 32,8% din totalul cooperativelor active în cele două regiuni². Cele mai multe cooperative sunt de gradul I, numai 9% fiind de gradul II (structuri constituite prin asocierea mai multor cooperative).

Tabelul 2 - Numărul de cooperative cuprinse în cercetarea cantitativă

		Societate cooperativă de gradul I (constituită din persoane fizice)	Societate cooperativă de gradul II	Total
Regiunea Sud-Vest Oltenia	Dolj	36	1	37
	Gorj	19	1	20
	Mehedinți	14	2	16
	Olt	16	2	18
	Vâlcea	37	2	39
	Total regiune	122	8	130
Regiunea Sud Muntenia	Argeș	34	2	36
	Călărași	6	6	12
	Dâmbovița	39	1	40
	Giurgiu	4	1	5
	Ialomița	16	2	18
	Prahova	23	4	27
	Teleorman	14	0	14
	Total regiune	136	16	152
Total		258	24	282

În funcție de tipul acestora, cele mai multe cooperative cuprinse în cercetare sunt de consum, urmate de cele meșteșugărești (86% din total). Un număr foarte redus de cooperative activează în domeniul locuirii, piscicol sau transporturi, fapt care explică ponderea redusă a acestora în eșantionul nostru

² Calculul a fost realizat pe baza *Raportului anual al IMM-urilor, 2008*, având ca referință datele disponibile la nivelul anului 2007.

(2,26%). Spre exemplu, la nivel național, în 2006, activau doar două cooperative de locuințe și cinci pescărești.

Tabelul 3 - Tipuri de cooperative pe regiuni

		Cooperativă meșteșugărească	Cooperativă de consum	Cooperativă de valorificare	Cooperativă agricolă	Alte tipuri de cooperative	Total
Regiunea Sud-Vest Oltenia	Dolj	12	19	0	3	3	37
	Gorj	4	16	0	0	0	20
	Mehedinți	4	5	0	7	0	16
	Olt	7	4	2	4	1	18
	Vâlcea	18	21	0	0	0	39
	Total regiune	45	65	2	14	4	130
Regiunea Sud Muntenia	Argeș	18	17	1	0	0	36
	Călărași	5	4	0	1	2	12
	Dâmbovița	7	14	0	19	0	40
	Giurgiu	3	2	0	0	0	5
	Ialomița	4	9	0	4	1	18
	Prahova	15	11	0	1	0	27
	Teleorman	4	5	0	5	0	14
	Total regiune	56	62	1	30	3	152
Total		101	127	3	44	7	282

Un număr de 150 de reprezentanți ai ONG-urilor au răspuns chestionarului, cele mai multe fiind asociații. Județele în care se află cele mai multe ONG-uri sunt Dâmbovița, Argeș, Vâlcea, Mehedinți și Gorj, în vreme ce Giurgiu, Călărași sau Teleorman au cele mai puține. De altfel, structura distribuției ONG-urilor din eșantionul nostru este în concordanță cu datele la nivel național, care confirmă faptul că în județele din sudul țării activează cele mai puține ONG-uri. Spre exemplu, în Teleorman, unde au fost realizate trei interviuri cu reprezentanți ai ONG-urilor, nu există nicio organizație acreditată în domeniul serviciilor sociale.

Tabelul 4 - Tipuri de ONG-uri pe regiuni

		Fundație	Asociație	TOTAL
Regiunea Sud-Vest Oltenia	Dolj	2	7	9
	Gorj	1	13	14
	Mehedinți	1	15	16
	Olt	2	4	6
	Vâlcea	4	13	17
	Total regional	10	52	62
Regiunea Sud Muntenia	Argeș	5	19	24
	Călărași	1	2	3
	Dâmbovița	9	23	32
	Giurgiu	2	1	3
	Ialomița	2	6	8
	Prahova	2	11	13
	Teleorman	0	5	5
	Total regional	21	67	88
Total	31	119	150	

Obiectivul nostru a fost ca în eșantion să cuprindem numai ONG-urile care au activități directe pentru grupurile dezavantajate sau care generează impact semnificativ pentru acestea. Astfel, cele mai multe ONG-uri au ca domeniu principal de activitate furnizarea de servicii sociale (45,3%), urmate de organizațiile din domeniul educației (21,3%), filantropiei (10%) sau cu activități în domeniul culturii și media (9,3%).

Raportându-ne la date ale FDSC, ale Ministerului Muncii sau ale ICCV (*Harta serviciilor sociale*, 2004), estimăm că pentru cele două regiuni eșantionul cuprinde cel puțin o treime dintre ONG-urile active care au activități relevante pentru domeniul economiei sociale.

Pentru autoritățile locale a fost elaborat un chestionar care să asigure datele necesare referitoare la principalele grupuri dezavantajate din localitățile în care au fost stabilite puncte de eșantionare pentru interviuarea subiecților din eșantionul cu populație adultă. Pe lângă estimările referitoare la populația ocupată și ponderea în aceasta a persoanelor aparținând grupurilor dezavan-

tajate, au fost solicitate informații cu privire la principalele beneficii și servicii de asistență socială acordate la nivel local. O altă temă abordată a fost dedicată estimării numărului de structuri la nivel local și a formelor de suport acordate acestora de către autoritățile locale. Acest tip de informație se completează cu datele furnizate de către reprezentanții structurilor de economie socială.

CONTEXTUL REGIONAL DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SOCIALE

Date generale privind Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia

Județele ce compun Regiunea de Dezvoltare Sud-Vest Oltenia (Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt și Vâlcea) însumează 29 212 km², ceea ce reprezintă 12,25% din suprafața totală a țării, având o populație de 2,25 milioane de locuitori³. Regiunea Sud-Vest Oltenia este împărțită administrativ în 40 de orașe (din care 11 sunt municipii) și 408 comune⁴. Cele mai importante orașe (Craiova - 299 429 de locuitori, Râmnicu Vâlcea – 111 342, Drobeta Turnu-Severin – 107 882, Târgu-Jiu – 96 081 și Slatina – 78 570⁵) concentrează aproape o treime din populația totală a regiunii, în timp ce 1,174 milioane persoane domiciliază în localitățile rurale.

Din punct de vedere al structurii populației, județele din Oltenia sunt relativ omogene, având valori apropiate pentru principalii indicatori demografici. Însă, comparând datele cu cele înregistrate la nivel național, Regiunea Sud-Vest Oltenia se evidențiază prin *cel mai puternic declin demografic*, pe fondul reducerii ratei natalității între 1990 și 2009 de la 13,5‰ la 8,9‰ și al creșterii ponderii populației de peste 60 de ani până la valoarea de 22%⁶. În acest context, populația din cele cinci județe este semnificativ mai îmbătrânită decât cea din zona de est sau din centrul a țării, zona Olteniei constituind astfel un pol al scăderii demografice.

Regiunea Sud Muntenia are o suprafață totală de 34 453 km² (14,54% din suprafața totală a României) și cuprinde șapte județe (Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova, Teleorman), 15 municipii, 28 de orașe, 481 de comune și 1 552 de sate (sursa: Agenția pentru Dezvoltare Regională, 2010).

³ www.adroltenia.ro.

⁴ INS, *Anuarul statistic al României 2009*.

⁵ www.adroltenia.ro.

⁶ INS-TEMPO (<https://statistici.insse.ro/shop>).

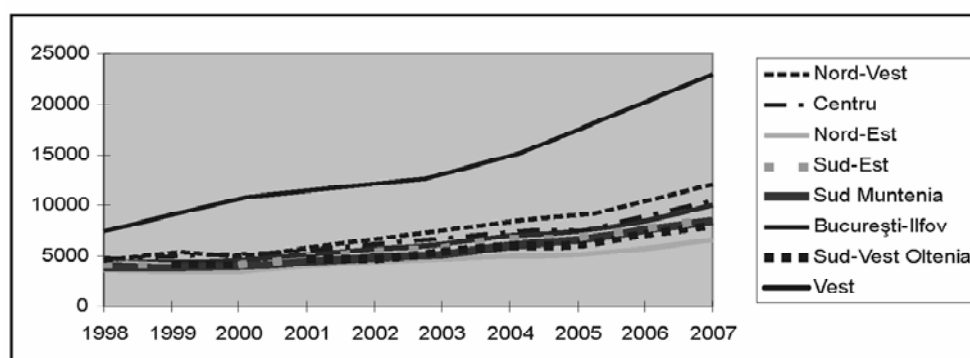
Regiunea Sud Muntenia are 3 300 801 locuitori (Institutul Național de Statistică, 2008) și o densitate de 98,1 locuitori/km² (ADRSM, 2010). Dintre aceștia, 1 723 497 (51%) sunt femei și 1 655 909 (49%) sunt bărbați (Agenția de Dezvoltare Regională, 2010). În această regiune, 68,4% din populație are vârste între 15 și 64 de ani, 15% între 0 și 14 ani și 16,6% are peste 60 de ani (*Anuarul statistic al populației*, 2008). În județele aferente regiunii, cele mai mari ponderi ale populației în vârstă de muncă sunt în Argeș, Dâmbovița și Prahova, în timp ce ponderea cea mai mică o găsim în Teleorman, județ care are și cea mai numeroasă populație de peste 65 de ani.

Nivelul de dezvoltare economică

Cele două regiuni investigate sunt printre cele mai sărace din România. Nivelul PIB-ului pe locuitor este plasat mult sub media națională în ambele regiuni. Oltenia este penultima ca nivel de dezvoltare economică, numai Regiunea Nord-Est fiind mai săracă între regiunile României.

La nivelul UE, regiunile României sunt oricum mult sub valoarea medie, numărându-se printre cele mai sărace regiuni ale Europei. În afară de București-Ilfov, care reușește să depășească pragul de 90%, toate regiunile României au niveluri ale PIB-ului de sub 50% din media UE. Cele două regiuni analizate se plasează la aproximativ o treime din media UE.

Figura 2 - Produsul intern brut pe cap de locuitor în fiecare regiune, la nivel NUTS2, euro

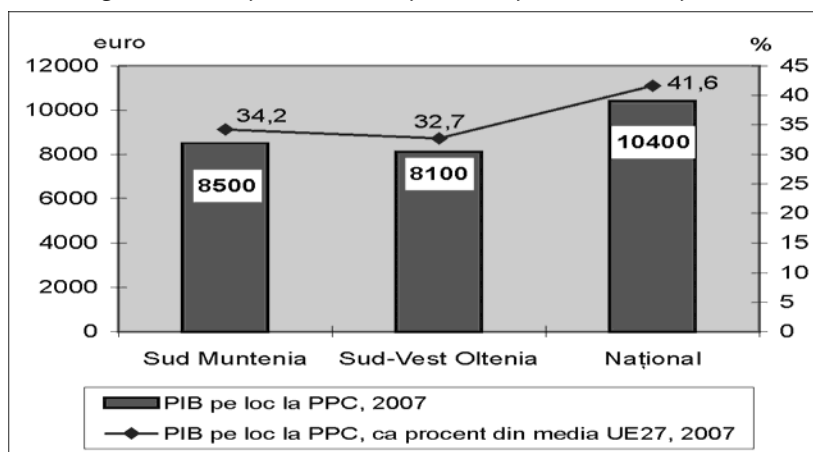

Sursa: Eurostat (2010a).

Doar în Regiunea Nord-Est nivelul PIB/locuitor la PPC este mai scăzut decât în Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud-Muntenia. Principalele ramuri economice existente la nivel de regiune sunt⁷: agricultura și industria alimentară, industria constructoare de mașini, industria energetică, industria metalurgică, industria chimică și industria de prelucrare a lemnului. Dezvoltarea economică a regiunii cunoaște diferențieri semnificative între zone și medii. Industria este concentrată în marile orașe, unde de altfel cifrele oficiale privind activitatea economică, producția realizată și ocuparea au valori peste mediile naționale. Pe de altă parte, în zonele rurale, în special în localitățile izolate sau aflate la mare distanță de orașe importante, ocuparea în agricultură este preponderentă.

Regiunea Sud-Vest Oltenia face parte din categoria zonelor cu activitate economică mai redusă și cu contribuție scăzută la PIB-ul național. Totodată, în această regiune, se regăsesc unele dintre cele mai sărace zone ale țării și o serie de zone miniere defavorizate, ce au trecut prin mai multe etape dure de restructurare la sfârșitul anilor '90. În acest context, eterogenitatea economică și profilul ocupațional al populației prezintă particularități multiple. Diferențierea urban-rural este majoră și se conturează în special pe baza profilului ocupațional al populației și a implicațiilor acestuia pentru viața indivizilor.

Figura 3 - PIB pe locuitor, la paritatea puterii de cumpărare

Sursa datelor: Eurostat.

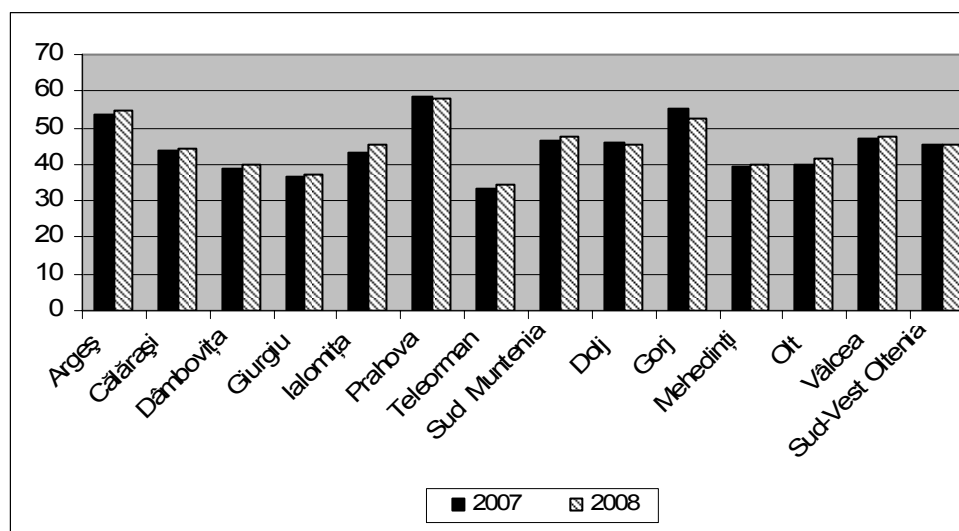
⁷ Conform prezentării realizate de Agenția de Dezvoltare Regională Oltenia (www.adroltenia.ro).

Ocupare

Conform statisticilor INS, rata ocupării în cele două regiuni investigate variază între 45% și 47%, situându-se la niveluri destul de scăzute. Nu există diferențe notabile între mediile pe regiuni.

Muntenia este mai eterogenă comparativ cu Oltenia, cumulând valorile cele mai ridicate ale județului Prahova, în care rata ocupării se apropie de 60%, și valorile cele mai scăzute ale județului Teleorman, unde numai aproximativ o treime din populație este ocupată. În Oltenia, ocuparea este cea mai ridicată în Gorj și cea mai scăzută în Mehedinți și Olt, dar diferențele nu sunt la fel de mari.

Figura 4 - Rata ocupării în regiunile investigate și județele componente, %

Sursa datelor: INS; baza de date Tempo.

În Regiunea Sud-Vest Oltenia, în ultimele decenii, efectivul populației active economic s-a redus cu peste 200.000 de persoane, atât pe fondul contractării economiei (prin restructurarea și desființarea marilor agenți economici din perioada comunistă), cât și al creșterii ponderii populației vârstnice. Ritmul de reducere a ponderii populației active s-a înscris pe coordonatele înregistrate la nivel național, păstrând însă variații semnificative

la nivel de județ. Aici, reducerile cele mai pronunțate ale efectivului populației active s-au înregistrat în județele Gorj și Olt, unde, la nivelul anului 2008, acesta a scăzut până la 70% din numărul înregistrat în anul 1990 (tabelul 5).

**Tabelul 5 - Evoluția populației active
în Regiunea Sud-Vest Oltenia**

	Anul 1990	Anul 1995	Anul 2000	Anul 2005	Anul 2008
UM: Mii persoane					
ROMÂNIA	10839,5	10491,4	9636,4	8913,4	9150,4
Regiunea Sud-Vest Oltenia	1189,6	1133,7	1079	926	931,5
Dolj	360,5	327	340,8	284,4	300,9
Gorj	214,9	206,8	178,2	152,8	150,4
Mehedinți	152,3	144,3	140,9	123,7	123,2
Olt	247,2	227,7	214,3	186,4	178,8
Vâlcea	214,7	227,9	204,8	178,7	178,2

Sursa: INS-Tempo (<https://statistici.insse.ro/shop>).

După 1990, în toate cele cinci județe din Regiunea Sud-Vest Oltenia s-au înregistrat scăderi substanțiale ale ratelor de ocupare (tabelul 6), cele mai afectate județe fiind, și de această dată, Gorj și Olt. În cazul județului Gorj, principalul factor ce a influențat evoluția procentului populației ocupate a fost reprezentat de restructurarea sectorului minier după 1997. Datele INS ilustrează în acest sens o reducere de aproape 20 de procente a ponderii populației ocupate în decursul ultimei părți anilor '90.

Situația înregistrată în județul Olt poate fi explicată mai degrabă prin efectele restructurării marilor unități economice din zonele urbane. Zona Slatina, puternic industrializată în perioada regimului comunist, a intrat, asemenea mării majorități a nucleelor industriei socialiste, într-o etapă de restructurare care a condus la disponibilizări masive, restrângeri de activitate sau chiar închidere pentru multe societăți.

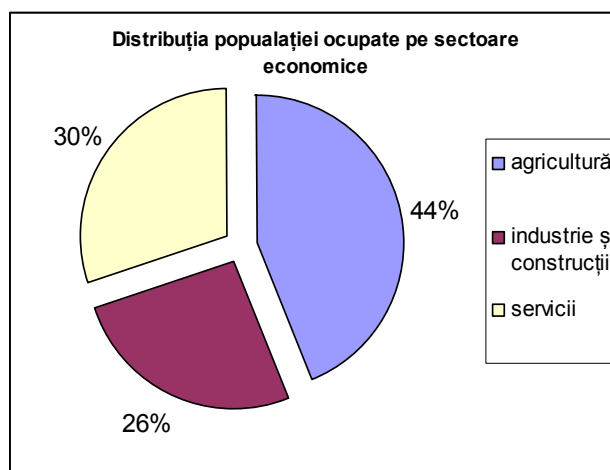
Tabelul 6 - Evoluția ratei de ocupare în Regiunea Sud-Vest Oltenia

	Anul 1990	Anul 1995	Anul 2000	Anul 2005	Anul 2008
	UM: Procente				
ROMÂNIA	82	71,5	64,6	60,7	63,6
Regiunea Sud-Vest Oltenia	84,3	74,3	68,5	60,3	61,9
Dolj	82	70	69,1	61,3	63,9
Gorj	90,6	85,8	66	55,2	56,3
Mehedinți	78,7	71,6	66,5	58,2	59,7
Olt	84,3	70,2	65,7	58,1	58,3
Vâlcea	87	77,7	74,9	67,8	69,6

Sursa: INS-Tempo (<https://statistici.insse.ro/shop>).

Din punct de vedere al distribuției populației ocupate în funcție de sectoarele economice (figura 5), se evidențiază preponderența la nivel regional a ocupării agricole (44% din total), cifră care pentru populația rurală atinge valori mult mai ridicate și situate mult peste media națională de 27,5%⁸.

Figura 5 - Distribuția populației ocupate din Regiunea Sud-Vest Oltenia în funcție de sectorul de activitate

Sursă: INS, 2008, *Forța de muncă în România. Ocupare și șomaj în anul 2007*.

⁸ INS, 2009, *Anuarul statistic al României 2009*.

Din populația totală a Regiunii Sud-Muntenia, 48,3% sunt persoane active⁹. Cu alte cuvinte, 44,3% din populația totală a regiunii sunt persoane ocupate, iar 4% reprezintă șomeri BIM. Acest lucru face ca ponderea persoanelor inactice pe piața muncii să fie mai mare de 51%. De asemenea, persoanele inactice de gen feminin sunt mai numeroase (59%). În zonele rurale ale regiunii, persoanele active din punct de vedere economic reprezintă 48,8% din populația totală, față de 47,6% în urban. Totodată, din populația activă a zonelor urbane din regiune, 42,3% sunt persoane ocupate, în timp ce 45,8% sunt persoane ocupate în populația rurală totală a regiunii.

Conforma datelor INS (2008), în Regiunea Sud-Muntenia, 99,6% din populația ocupată urbană cu nivel de educație superior are vârste cuprinse între 15 și 64 de ani, restul de 0,4% fiind de peste 65 de ani. În zonele rurale ale regiunii, ponderea este mai redusă (90,2% și 9,8%).

În Regiunea Sud Muntenia, marea majoritate a populației ocupate din Prahova, Argeș și Dâmbovița lucrează în special în agricultură, silvicultură și pescuit, în industrie și în industria extractivă. În celelalte județe, în special în Teleorman, agricultura, silvicultura și pescuitul rămân domeniile de bază ale populației, în timp ce populația ocupată în domeniul industriei abia trece de 10% în Călărași, Giurgiu și Ialomița. Un alt domeniu important în județele Prahova, Dâmbovița și Argeș este legat de comerțul cu ridicata și repararea automobilelor și a vehiculelor. Domeniul construcțiilor este mai bine reprezentat în Argeș și Prahova.

În Regiunea Sud-Vest Oltenia sunt înregistrați mai puțin de 350 000 de salariați. Dintre aceștia, 114 000 se regăseau la nivelul anului 2008 în sectorul industriei prelucrătoare, 82 000 în comerț, 43 000 în construcții și 29 000 în transport și comunicații¹⁰.

Din punct de vedere al șomajului, comparând cele două regiuni, situația este opusă: este mai ridicat în Oltenia și totodată aici sunt și disparitățile între județe mai mari. Mehedinți are în mod constant șomajul cel mai ridicat, iar Vâlcea cel mai scăzut. Dintre toate regiunile României, la nivel NUTS2, cele mai mari rate ale șomajului din 2007, în urban, s-au înregistrat în Regiunea Sud-Vest

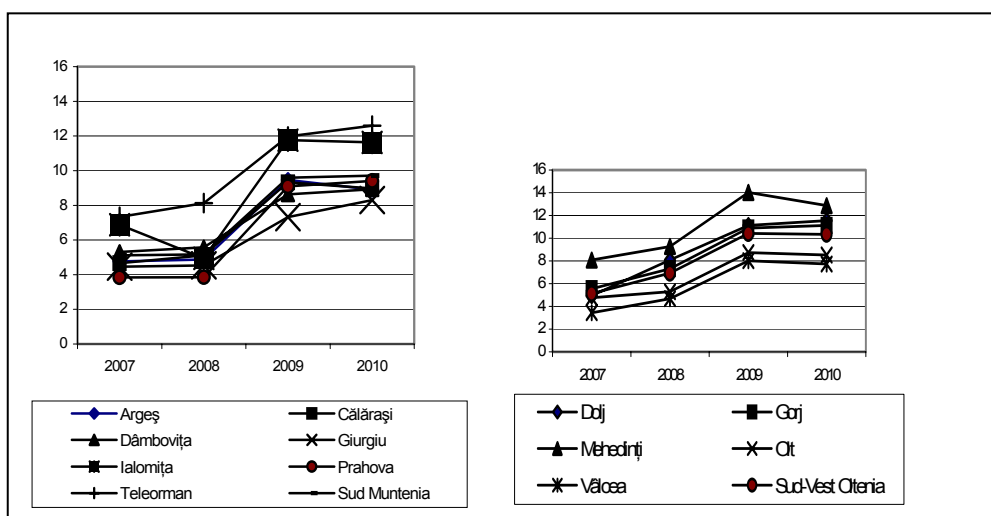
⁹ Populația activă din punct de vedere economic este populația care „furnizează forța de muncă disponibilă pentru producția de bunuri și servicii în timpul perioadei de referință” (INS, 2008a, p. 7). Aceasta include și populația ocupată și șomerii.

¹⁰ INS, 2009, *Anuarul statistic al României 2009*.

Oltenia (10,95) și Sud-Muntenia (10,9%), cea mai mică fiind înregistrată în Regiunea București-Ilfov (3,7%). În zonele rurale, cea mai mare rată a șomajului a fost în zona București-Ilfov (9,6%), iar cea mai mică în Regiunea Nord-Est (1,8%) (INS, 2008). În zona rurală a Regiunii Sud Muntenia, rata șomajului a fost de numai 6,1%, o diferență importantă față de urban, însă totuși mare față de celelalte regiuni ale țării. O rată mai ridicată în rural decât aici s-a înregistrat în Regiunile Sud-Est și Centru (7,1% pentru amândouă) (INS, 2008).

Patternul general de evoluție a șomajului este comun atât pe regiuni, cât și între județe: creștere ușoară sau evoluție constantă între 2007 și 2008, creștere abruptă în 2009, apoi o relativă stagnare în 2010, fără o tendință clară (unele județe au înregistrat o creștere ușoară, altele o scădere ușoară, indiferent de regiune). Creșterea cea mai dramatică a șomajului se întâlnește în Ialomița, cu 7 puncte procentuale în 2009 față de 2008.

Figura 6 - Evoluția șomajului în regiunile investigate și județele componente în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, %

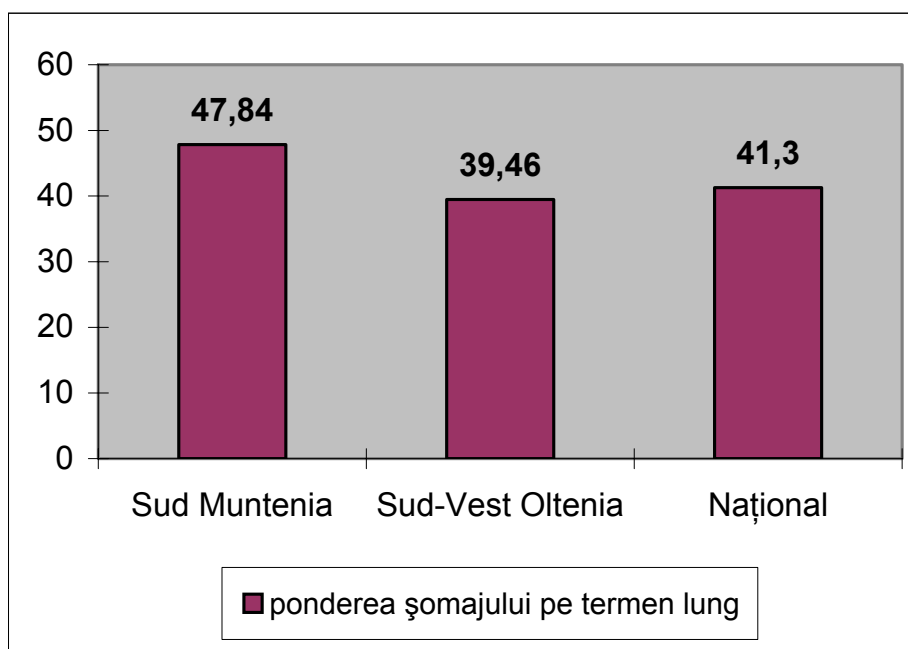
Sursa datelor: INS; baza de date Tempo.

Ocuparea este în principiu o premisă pentru un șomaj cât mai mic, dar nu întotdeauna cei doi indicatori au valori corespondente. În Muntenia,

șomajul cel mai ridicat se întâlnește în Teleorman, județ care avea și situația ocupării cea mai puțin favorabilă. Și în Oltenia, județul Mehedinți, cu cea mai scăzută ocupare, înregistrează și șomajul cel mai ridicat. Șomajul cel mai scăzut nu este întâlnit însă în județele cu ocuparea cea mai ridicată. În Muntenia, șomajul cel mai scăzut este în Giurgiu, județ în care rata ocupării are valori medii, iar Prahova, județul cu cea mai ridicată ocupare dintre cele investigate, înregistrează un șomaj mediu între regiuni, de 9,4% în 2010. De asemenea, în Oltenia, șomajul cel mai scăzut este întâlnit în Vâlcea, care are o rată medie a ocupării, și în Olt, județ cu una dintre cele mai scăzute rate ale ocupării.

În ambele regiuni investigate, rata șomajului pe termen lung este peste media națională. Deși cu o rată de ocupare mai ridicată și un șomaj mai scăzut, Muntenia este mai grav afectată decât Oltenia de problema șomajului pe termen lung. Aproape jumătate dintre șomerii din această regiune nu au loc de muncă de peste 12 luni. În Oltenia, ponderea este sub media națională.

Figura 7 - Șomajul pe termen lung în regiunile investigate (2008) (% din total șomaj)

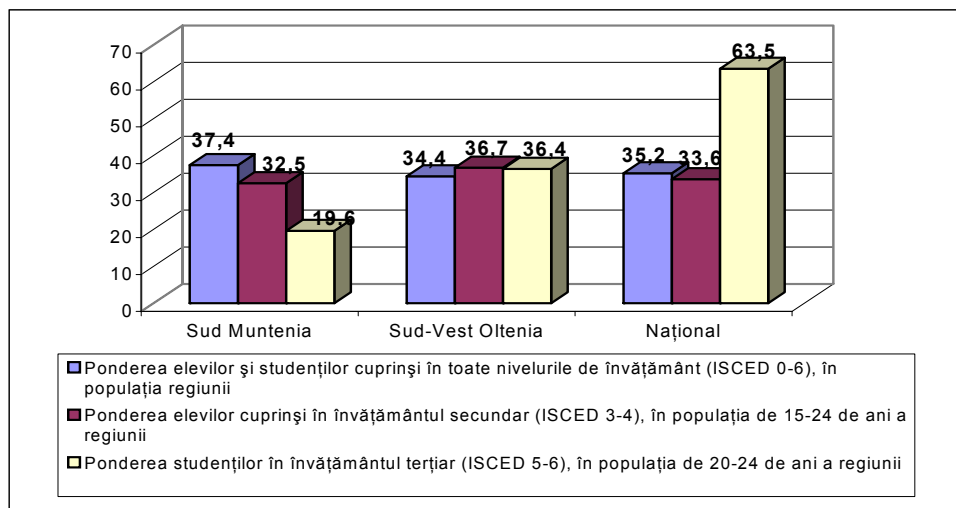
Sursa datelor: INS; baza de date Tempo.

Educație

Educația reprezintă adesea principalul factor explicativ în analiza ocupării. Majoritatea studiilor indică faptul că pregătirea școlară crește șansele de acces pe piața muncii. În lipsa unor indicatori mai relevanți la nivel de județ și regiune, am aproximat stocul de educație prin trei indicatori de cuprindere în învățământ, prezentați în figura 8.

Participarea școlară la toate nivelurile de învățământ este ușor mai ridicată în Muntenia, ambele regiuni situându-se în jurul mediei naționale. Analiza pe niveluri indică însă diferențe mari între regiuni. Cuprinderea în învățământul secundar (licee, școli profesionale, vocaționale, școli postliceale) este mai ridicată în Oltenia, valoare care depășește și media națională. Ambele regiuni au valori mult mai scăzute comparativ cu media națională în privința participării la învățământul terțiar (universitar și postuniversitar). Regiunea Sud Muntenia are o valoare de peste trei ori mai scăzută. Totuși, situația nu este la fel de dramatică dacă avem în vedere distribuția inegală a centrelor universitare pe teritoriul țării. Este de presupus că majoritatea studenților din Regiunea Sud Muntenia sunt atrași de București, la fel și o parte din Regiunea de Sud-Vest Oltenia.

Figura 8 - Participarea școlară în regiunile investigate, %

Sursa datelor: Eurostat.

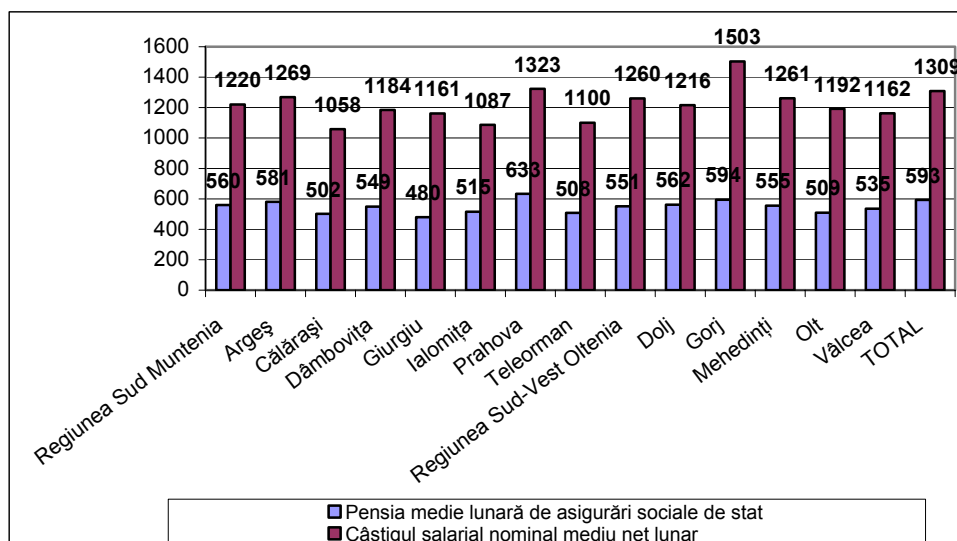
Conform și altor analize anterioare, Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia au mai degrabă un stoc de educație scăzut. Educația reprezintă un factor important în șansele de reușită pe piața muncii. Ocuparea scăzută, șomajul relativ ridicat și, în cadrul acestuia, ponderea crescută a șomajului pe termen lung de la nivelul celor două regiuni investigate nu au doar explicații economice, ci și explicații referitoare la nivelul redus de educație.

Venituri

Ambele regiuni au valori ale câștigurilor salariale ușor mai scăzute decât cele naționale. Salariile cele mai mari sunt întâlnite în județul Gorj, urmat de Prahova. În afară de cele două județe menționate anterior, toate celelalte județe se plasează sub media națională. Cele mai scăzute salarii se întâlnesc în Călărași și Teleorman. Pe ansamblu, câștigurile salariale sunt mai ridicate în Oltenia.

Pensiile prezintă o situație cu mult mai omogenă, diferențele dintre regiuni sau dintre județe fiind mici. Cel mai scăzut nivel al pensiilor este întâlnit în județul Călărași, singurul a cărui valoare cade sub 500 lei, și cel mai ridicat în Prahova, singurul a cărui valoare depășește pragul de 600 lei. Regiunea Muntenia este și la acest indicator mai eterogenă.

Figura 9 - Câștigul salarial nominal mediu net lunar și pensia medie lunară în regiunile investigate (2008), RON

Grupuri vulnerabile

Datele privind valorile ratelor de sărăcie absolută și relativă la nivel național (tabelul 7) plasează Regiunea Sud-Vest Oltenia pe poziția secundă în clasamentul regiunilor cu ponderea cea mai mare a populației sărace (după Regiunea Nord-Est), în timp ce Regiunea Sud Muntenia se clasează pe poziția a patra în ceea ce privește sărăcia relativă și pe poziția a șasea în ceea ce privește sărăcia absolută.

Tabelul 7 - Sărăcia relativă și absolută pe regiuni în 2008¹¹ (%)

Regiunea	Sărăcie relativă	Sărăcie absolută
Nord-Est	27,2	8,5
Sud-Est	22,7	7,1
Sud Muntenia	17,5	4,4
Sud-Vest Oltenia	23,3	7,9
Vest	13,3	3,4
Nord-Vest	15,6	5,7
Centru	14,5	5,2
București-Ilfov	4,7	1,1

Sursa datelor: MMFPS.

Datele privind sărăcia la nivel județean conturează, în cazul ambelor regiuni de dezvoltare, existența unor diferențieri majore, conturate în special pe axa nord-sud. Astfel, în Muntenia, profilul economic al județelor Prahova, Argeș și Dâmbovița conduce spre niveluri mai scăzute ale ratelor de sărăcie, în contradicție cu situația înregistrată în Giurgiu, Teleorman sau Călărași, unde se înregistrează unele dintre cele mai ridicate valori ale sărăciei la nivel național. În același fel, în județele din partea de nord a regiunii Oltenia (Gorj și Vâlcea)

¹¹ Valorile indicatorului privind *sărăcia relativă* sunt calculate de INS, conform recomandărilor EUROSTAT (luând în calcul un prag ce reprezintă 60% din mediana veniturilor pentru adult echivalent), în timp ce valorile *sărăciei absolute* sunt calculate de MMFPS, pe baza unei metodologii stabilite în 2002 de Guvernul României, INS și Banca Mondială.

se înregistrează valori ale ratelor de sărăcie mult inferioare celor consemnate în Mehedinți sau Olt.

La nivel județean, putem vorbi despre mediul rezidențial ca reprezentând un factor care influențează valorile ratei sărăciei. Datele furnizate de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale indică, pentru anul 2009, o valoare de aproape patru ori mai mare pentru sărăcia absolută consemnată pentru populația rurală, comparativ cu valorile înregistrate în cazul populației urbane (12,4% față de 3,2%).

În cazul zonelor rurale, putem vorbi despre existența a trei tipuri majore de localități, care corelează cu profiluri ocupaționale și rate ale sărăciei diferite: *localități periurbane*, unde activitatea majorității populației este nonagricolă și de cele mai multe ori aflată în relație cu orașul din proximitate, ceea ce conduce spre valori scăzute ale ratei sărăciei, *localități rurale izolate sau aflate la mare distanță de centre urbane importante*, unde populația activează local, în special în zona agriculturii de subzistență sau de semisubzistență, unde rata sărăciei cunoaște valori maxime, și *localități rurale intermediare*, al căror profil combină caracteristicile celor două tipologii enunțate. Valori ridicate ale sărăciei se întâlnesc și în urbanul mic, până în 1989 caracterizat prin activitate preponderent monoindustrială, care, în perioada de tranziție, a intrat în regres. În această categorie intră o serie de localități precum: Zimnicea, Câmpulung Muscel, Mizil, Caracal, Motru, Corabia.

La nivel de gospodărie, riscul de intrare în sărăcie crește odată cu numărul de copii. Astfel, familiile cu mai mult de doi copii și familiile monoparentale beneficiază, în baza OUG nr. 105/2003, de o serie de măsuri de suport în vederea reducerii riscului de sărăcie. Conform analizelor Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, la nivel național, în semestrul II din 2009 se înregistrau un număr de 507.488 de beneficiari de alocație complementară, dintre care peste 75% erau domiciliați în rural, iar în cazul alocației de susținere a familiilor monoparentale, se înregistrau 197.845 de beneficiari, dintre care mai mult de 66% domiciliau în mediul rural¹².

¹² MMFPS, 2010, *Studiu de impact asupra măsurilor promovate prin OUG nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere privind familia monoparentală la nivelul anului 2009*, http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Domenii/Incluziune%20si%20asistent%20sociala/Raportari%20si%20indicatori/190510Raport2009_%20alocatie_com.pdf (30.07.20109).

Din totalul beneficiarilor de alocație complementară, 29% sunt domiciliați în regiunile Muntenia și Oltenia, în timp ce ponderea persoanelor din aceste regiuni în totalul beneficiarilor de alocație de susținere pentru familiile monoparentale este de 33%. Datele privind numărul de beneficiari pe județe (tabelul 8) arată că județele mari (Dolj, Prahova, Argeș, Olt) înregistrează și cei mai mulți beneficiari ai celor două forme de suport.

**Tabelul 8 - Numărul de beneficiari
ai OUG nr. 105/2003 în semestrul II din 2009**

	Alocație complementară	Alocație de susținere a familiilor monoparentale
Argeș	13154	5858
Călărași	8529	6271
Dâmbovița	14122	6756
Giurgiu	9692	6243
Ialomița	10968	2033
Prahova	15156	6562
Teleorman	11344	4916
Dolj	17573	9465
Gorj	11299	4266
Mehedinți	8426	4820
Olt	16017	5265
Vâlcea	11803	4058

Sursa datelor: MMFPS, 2010¹³.

Din totalul persoanelor cu handicap înregistrate la nivel național, 183.000 (26%) sunt consemnate în județele din cele două regiuni analizate. Datele ANPH în acest sens (tabelul 9) arată cel mai mare număr de astfel de cazuri în județele mari din Muntenia (Prahova și Argeș), unde însumat se înregistrează peste 30 de mii de cazuri de persoane cu dizabilități. În mod surprinzător, în județul Dolj, cel mai mare din punct de vedere al populației dintre cele 12 județe analizate, numărul persoanelor cu handicap este redus, situându-se la valori apropiate

¹³ *Studiu de impact asupra măsurilor promovate prin OUG nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere privind familia monoparentală la nivelul anului 2009.*

celor consemnate în Mehedinți sau Dâmbovița (județe cu populație semnificativ mai redusă). Raportat la media națională a persoanelor cu handicap în total populație (3,2%), Regiunea Sud Muntenia are cea mai mare rată (3,45%), după Regiunile Vest (3,51%) și Nord-Vest (3,61%). Regiunea Sud-Vest Oltenia are o rată de numai 3,14%. Două județe au cele mai înalte rate la nivelul celor două regiuni: Mehedinți (4,58%) și Prahova (4,64%).

În ceea ce privește ponderea gradelor de handicap în totalul populației județene de referință (figura 10), se remarcă faptul că 50% din persoanele cu dizabilități din județul Călărași reprezintă cazuri cu handicap grav (de gradul I), în timp ce, pentru județul Argeș, acest procent nu depășește 20%, diferența în acest caz fiind explicată prin segmentul major, de peste 60% din cazuri, ce reprezintă persoane cu handicap accentuat (de gradul II).

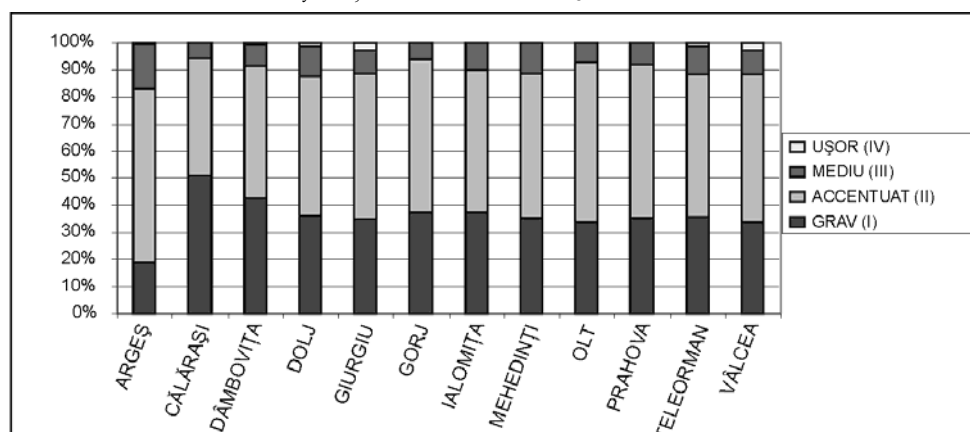
Tabelul 9 - Numărul de persoane cu handicap în trimestrul I 2010

Județul	Total neinstituționalizați și instituționalizați				
	Grav (I)	Accentuat (II)	Mediu (III)	Ușor (IV)	Total
Argeș	5199	17878	4590	62	27729
Călărași	5081	4349	543	0	9973
Dâmbovița	6547	7482	1211	111	15351
Dolj	5129	7347	1618	152	14246
Giurgiu	3024	4668	738	255	8685
Gorj	4009	6075	659	4	10747
Ialomița	3255	4587	892	2	8736
Mehedinți	4715	7151	1503	14	13383
Olt	4490	7802	972	1	13265
Prahova	11626	18539	2632	34	32831
Teleorman	3324	4921	978	110	9333
Vâlcea	6404	10323	1659	518	18904
România	233324	375019	74891	3564	686798

Sursa datelor: ANPH¹⁴.

¹⁴ *Buletin statistic informativ ANPH*, <http://www.mmuncii.ro/ro/buletin-statistic-190-view.html> (30.07.2010).

Figura 10 - Ponderea grupelor de handicap pentru județele din Muntenia și Oltenia

Sursa datelor: ANPH¹⁵.

Dintre persoanele cu handicap înregistrate în Oltenia și Muntenia, 6438 dețin un loc de muncă, peste jumătate din cazuri înregistrându-se în județele Prahova, Argeș și Vâlcea, iar dintre categoriile de handicap, aproximativ 85% din cazuri sunt reprezentate de persoane cu dizabilități de ordin somatic sau fizic.

Conform datelor ANPH¹⁶, în Regiunea Sud Muntenia funcționează 49 de centre pentru persoanele cu dizabilități, iar în Regiunea Sud-Vest Oltenia funcționează 47. Aceste centre oferă asistență unui număr de 9323 de persoane cu dizabilități, adică puțin peste 5% din totalul persoanelor cu handicap la nivelul celor două regiuni. Ponderea persoanelor cu handicap instituționalizate este mai ridicată la nivelul Regiunii Sud Muntenia (2,53% din totalul persoanelor cu handicap) comparativ cu numai 2,01% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Copiii instituționalizați reprezintă o categorie socială expusă unor riscuri multiple, ce devin evidente la momentul în care tinerii trebuie să părăsească sistemul de protecție. În diversele forme ale sistemului, la 31 martie 2010 erau

¹⁵ Idem.

¹⁶ ANPH, *Buletin statistic informativ ANPH*, <http://www.mmuncii.ro/ro/buletin-statistic-190-view.html> (30.07.2010).

înregistrați 66 856 de copii instituționalizați, din care 8388 în Regiunea Sud Muntenia și 5743 în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Județele Prahova și Dâmbovița consemnează cele mai multe cazuri în acest sens.

Pe tipuri de servicii (tabelul 10), se evidențiază numărul mare de copii aflați în grija asistenților maternali profesioniști ce se înregistrează în județul Dâmbovița (peste 50% din totalul copiilor beneficiari ai formelor de protecție), în timp peste 35% dintre aceștia se află în servicii rezidențiale private. Cea mai mare parte a copiilor aflați în sistemul de protecție în județul Vâlcea se află în plasament la rude și în servicii rezidențiale publice (aproximativ 60%). Județul Prahova se evidențiază, la rândul său, prin ponderea ridicată a copiilor aflați în centre rezidențiale (publice sau private).

Tabelul 10 - Numărul de beneficiari de servicii sociale pentru copii

Regiuni/ Județe	Copii în servicii de tip familial			Copii în servicii rezidențiale publice	Copii în servicii rezidențiale private	Total
	la asistenți maternali profesioniști	la rude până la gradul IV	la alte familii/persoane			
Argeș	426	284	57	472	29	1268
Călărași	423	338	38	276	11	1086
Dâmbovița	814	435	70	165	591	1543
Giurgiu	183	181	35	200	54	653
Ialomița	137	406	57	235	5	840
Prahova	471	607	96	511	355	2040
Teleorman	365	186	76	331	-	958
Dolj	339	390	72	218	-	1019
Gorj	173	362	44	328	12	919
Mehedinți	252	249	32	143	-	676
Olt	495	334	81	359	21	1290
Vâlcea	538	684	89	501	27	1839

Sursa datelor: ANPFDC, MMFPS¹⁷.

¹⁷ <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Statistica/Buletin%20statistic/2010/copii%20site%20trim%201-2010%20.pdf> (31.07.2010).

Ponderea romilor în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia înregistrează unele dintre cele mai mari valori comparativ cu celelalte regiuni: 2,9%, respectiv 2,6% romi din total populație, peste media de 2,5% la nivel național (conform datelor de la recensământul din 2002). Populația romă se confruntă cu o serie de dificultăți, cele mai semnificative fiind:

- participare scăzută la educație;
- rată a șomajului apropiată de 50%;
- existența unor factori majori de excluziune socială (lipsa actelor de identitate sau de proprietate pentru locuință);
- populație care locuiește în rural în pondere mai mare decât populația majoritară, confruntată cu lipsa terenurilor agricole în posesie;
- lipsa de calificare și deci a șanselor pentru integrarea pe piața muncii.

Concluzii

Ambele regiuni au un nivel scăzut de dezvoltare economică. Analizând situația ocupării și a șomajului, atât inter, cât și intraregional, putem afirma că există puține diferențe remarcabile. În general, ocuparea are niveluri scăzute, de sub 50%, iar șomajul valori destul de ridicate, între 8% și 12%. În 2009, șomajul a înregistrat creșteri substanțiale, de două sau de trei ori în unele județe, precum Ialomița.

Regiunea Sud Muntenia pare să aibă o situație ușor mai favorabilă, cu o ocupare ușor mai ridicată și un șomaj mai scăzut. Pe de altă parte, regiunea este mai afectată de șomajul pe termen lung. La nivel de județ, Teleorman din Muntenia și Mehedinți din Oltenia sunt cele mai vulnerabile.

Ocuparea scăzută, șomajul relativ ridicat și, în cadrul acestuia, ponderea crescută a șomajului pe termen lung de la nivelul celor două regiuni investigate sunt explicabile și prin participarea școlară mai redusă și stocul de educație scăzut. Privind educația, Muntenia pare a avea o situație mai dezavantajată comparativ cu Oltenia.

Oltenia înregistrează salarii mai ridicate, dar pensii ușor mai scăzute. Județele cele mai vulnerabile din punct de vedere al veniturilor sunt Călărași, Teleorman și Giurgiu.

În privința principalelor categorii vulnerabile, cele două regiuni se confruntă cu problema unui număr mare de beneficiari ai serviciilor sociale,

consecință a ratelor de ocupare reduse sau a precarității veniturilor. Ambele regiuni au pondere peste media națională a populației de etnie romă, fapt care determină creșterea ponderii de persoane vulnerabile.

Rezumând toți indicatorii analizați, Oltenia reprezintă o regiune mai vulnerabilă din punct de vedere al nivelului de dezvoltare economică în general, al ocupării și al nivelului pensiilor, iar Muntenia din punct de vedere al șomajului pe termen lung, al educației și al veniturilor salariale. Județele cele mai vulnerabile, care cumulează probleme pe mai multe dimensiuni, sunt Teleorman, Giurgiu, Călărași și Mehedinți. Județele mai bine plasate sunt Prahova, Gorj, Argeș.

STRUCTURI ALE ECONOMIEI SOCIALE

Tipologia organizațiilor de economie socială. Cadrul legislativ

Capitolul de față își propune să facă o trecere în revistă a caracteristicilor acestor entități și a câtorva dintre aspectele critice pe care le ridică implementarea acestui cadru normativ. Analiza va fi detaliată pentru fiecare entitate de economie socială cuprinsă în cercetare:

- ONG-uri;
- companii cu regim special (atelieri protejate);
- case de ajutor reciproc (ale salariaților sau ale pensionarilor);
- cooperative (de credit, consum, meșteșugărești, de valorificare, agricole, de locuințe, pescărești, de transporturi, forestiere);
- asociații de pensionari.

ONG-urile

Pot desfășura activități economice în conformitate cu scopul principal al organizației. Excepție fac organizațiile de utilitate publică, care pot desfășura activități economice, dar numai atât timp cât activitățile economice care nu au legătură cu activitățile de utilitate publică¹⁸ nu constituie principala activitate a organizației de utilitate publică și se află sub ponderea de 50% din totalul veniturilor nonprofit.

Desfășurarea de activități în afara scopului este posibilă numai prin societăți comerciale având ca asociați unici ONG-urile. Profitul realizat (cu excepția celui reinvestit) se utilizează pentru realizarea scopului ONG-ului.

¹⁸ Sport pentru amatori, artă, servicii sociale și asistență socială, caritate, ajutor umanitar și, în caz de dezastre, apărarea împotriva și prevenirea dezastrelor, asistență medicală, coeziune socială, dezvoltare socială sau economică, securitate socială, drepturi civile sau drepturile omului, protecția consumatorului, cultură, democrație, ecologie și protecția mediului, educație și formare profesională, combaterea discriminării, eliminarea sărăciei, sănătate și bunăstare, conservarea tradițiilor și a patrimoniului cultural, protecția animalelor, știință și inovare tehnologică.

Principala facilitate fiscală pentru ONG-urile care desfășoară activități economice este scutirea de la plata impozitului pe profit pentru veniturile din activități economice realizate până la nivelul a 15.000 euro într-un an fiscal, dar nu mai mult de 10% din veniturile totale scutite de la plata impozitului pe profit.

Companii sau organizații special reglementate (ex., atelierele protejate)

Atelierul protejat este reglementat de Legea nr. 448/2006 modificată prin OUG nr. 86/2008, Ordinul 60/2007. Unitățile protejate sunt definite ca fiind operatorul economic de drept public sau privat, cu gestiune proprie, în cadrul căruia cel puțin 30% din numărul total de angajați cu contract individual de muncă sunt persoane cu handicap.

Atelierele protejate pot fi organizate de către ONG-uri, societăți comerciale sau cooperative.

Asociațiile de pensionari

Sunt constituite prin derogare de la legea cu privire la asociații și fundații, fără nicio autorizare prealabilă, conform Legii nr. 502/2004 privind asociațiile pensionarilor. Asociațiile de pensionari dobândesc personalitate juridică prin înscrierea în Registrul asociațiilor și fundațiilor și pot fi organizate la nivel de comună, oraș sau județ.

Asociațiile de pensionari au ca membri pensionari (minimum 25) indiferent de sistemul de asigurări, iar un pensionar nu poate fi membru decât într-o singură asociație a pensionarilor. Conform legii, autoritățile locale alocă spații pentru funcționarea asociațiilor, iar în cazul celor din fondul locativ de stat, se percepe chiria minimă.

Veniturile asociațiilor pensionarilor se constituie din:

- a) cotizațiile membrilor;
- b) dobânzile și dividendele rezultate din plasarea sumelor disponibile, în condițiile legii;
- c) dividendele societăților comerciale înființate de asociația pensionarilor;
- d) venituri realizate din activități economice directe;
- e) donații, sponsorizări sau legate;

- f) resurse obținute de la bugetul de stat sau de la bugetele locale;
- g) alte venituri prevăzute de lege.

Cel puțin 10 asociații ale pensionarilor pot înființa o federație. Cele care au peste 20 de asociații în componență cu minimum 75.000 de membri cotizanți sunt federații naționale. Spre deosebire de asociații, federația are o structură ușor diferită, iar veniturile provin din:

- a) cota din cotizații prevăzută în statutele proprii, primită de la asociațiile componente;
- b) donații, sponsorizări sau legate;
- c) vânzarea publicațiilor proprii;
- d) resurse obținute de la bugetul de stat;
- e) alte venituri prevăzute de lege.

Casele de ajutor reciproc

Sunt de două tipuri: ale salariaților și ale pensionarilor.

Casele de ajutor reciproc ale salariaților sunt reglementate de Legea nr. 135 din 11/04/2003 și au ca obiect de activitate „atragerea de depuneri, sub formă de economii, și acordarea de împrumuturi cu dobândă care se reîntoarce la fondul social al membrilor, după deducerea cheltuielilor statutare.” Împrumuturile se acordă numai membrilor care au statutul de salariat.

Casele de ajutor reciproc ale pensionarilor sunt reglementate de Legea nr. 540/2002. Membrii caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor pot fi:

- pensionarii, indiferent de sistemul de asigurări sociale căruia îi aparțin;
- beneficiarii de ajutor social;
- membrii de familie - soț, soție, precum și copiii majori incapabili de muncă, aflați în întreținerea pensionarilor sau a beneficiarilor de ajutor social.

Spre deosebire de casele de ajutor reciproc ale salariaților, care acordă numai împrumuturi rambursabile, cele ale pensionarilor acordă și ajutoare nerambursabile sau ajutoare pentru acoperirea cheltuielilor cu înmormântarea foștilor membri.

Conform legii, casele de ajutor reciproc ale pensionarilor pot desfășura și alte activități decât cele enunțate în scopul principal:

- a) organizarea de activități culturale, artistice, turistice și de agrement;
- b) prestarea de servicii, contra unei plăți reduse, pentru membrii caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor și membrii de familie aflați în întreținerea acestora, folosind munca unor pensionari membri ai casei respective;
- c) organizarea de magazine pentru desfacerea de produse alimentare la prețuri de producție, administrarea de case de odihnă și tratament, organizarea de centre pentru repararea de obiecte electrocasnice, îmbrăcăminte, încălțăminte;
- d) furnizarea de servicii funerare pentru membrii decedați ai caselor de ajutor reciproc: confecționarea de sicrie și asigurarea transportului;
- e) alte acțiuni și forme de asistență socială.

Potrivit legii, casele de ajutor reciproc ale pensionarilor pot primi o reducere de până la 75% din tarifele de închiriere pentru spațiile oferite de consiliile locale. Cea mai mare federație a CARP din România este „Omenia”, cu peste 1,2 milioane de membri.

Legea nr. 122/2001, care guvernează activitatea CAR-urilor, are ca principală deficiență faptul că a eliminat obligativitatea afilierii la uniune. Din acest motiv, ca și în cazul cooperăției, nu există forme de control pentru CAR-urile nou create și pot apărea situații în care angajații sau conducerea acestora fraudează. Încrederea întregului sector este subminată. CAR-urile independente, care nu se supun formelor de control specializate, pot fi expuse riscurilor de fraudare.

Cooperativele de credit – bănci populare

Sunt asociații autonome, apolitice și neguvernamentale, al căror scop principal este organizarea de activități bazate pe principiul întraajutorării membrilor lor.

În Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia funcționează numai 11 cooperative de credit, câte una în fiecare județ, exceptând Teleorman, unde sunt două, și Giurgiu și Ialomița - fără cooperative.

Câteva elemente diferențiază cooperativele de credit de celelalte tipuri de cooperative:

- numărul de membri este de minimum 100 în cazul cooperativelor de credit, față de 15 la cele de consum;
- activitatea se desfășoară în beneficiul membrilor cooperatori;
- membrii nu se pot retrage din cooperativă decât la un an după achitarea ultimei ratei din împrumut;
- societatea cooperativă este un agent economic cu capital privat, având ca membri persoane fizice și/sau juridice, după caz, constituit pe baza consimțământului liber exprimat de acestea, în scopul promovării intereselor economice, sociale și culturale ale membrilor cooperatori, fiind deținută în comun și controlată democratic de către membrii săi, în conformitate cu principiile cooperatiste. Cooperativele de credit funcționează în baza legii fundațiilor și asociațiilor.

Domeniile de activitate ale cooperativelor de credit sunt:

- a) acordarea de împrumuturi și efectuarea de prestări de servicii bancare;
- b) acordarea, cu prioritate, de împrumuturi în condiții avantajoase membrilor cooperatori, producători agricoli, pentru cumpărarea de animale, furaje, mașini, utilaje, unelte agricole, îngrășăminte și alte bunuri pentru dezvoltarea producției agricole în gospodăriile individuale, în funcție de resursele de refinanțare;
- c) fructificarea economiilor bănești ale membrilor cooperatori și ale altor persoane;
- d) contractarea de împrumuturi de la bănci;
- e) păstrarea disponibilităților bănești ale membrilor cooperatori, ale altor persoane fizice sau juridice în conturi deschise, la cererea acestora, și efectuarea de operațiuni în cont;
- f) operațiuni de schimb valutar;
- g) operațiuni cu caracter financiar-bancar, efectuate în mandat.

Cooperativele de credit se pot asocia în federații teritoriale ale cooperativelor de consum și de credit - FEDERALCOOP. Atât CREDITCOOP, cât și FEDERALCOOP se pot asocia în CENTROCOOP (Uniunea Națională a Cooperativelor de Consum și de Credit).

Modificarea condițiilor de creditare conform normelor Băncii Naționale a României a dus la reducerea numărului de clienți. O problemă o reprezintă

neeligibilitatea pensiilor sociale pentru acordarea de credite, care va conduce la o pierdere importantă a numărului de clienți. Cadrul juridic a fost reprezentat de OUG nr. 99/2000 privind organizarea cooperativelor de credit, actualizată în perioada de preaderare la Uniunea Europeană prin Legea nr. 200/2002, prin care se adoptă o organizare de sistem bancar.

Cooperativele de consum

Sunt reglementate de Legea nr. 1 din 2005¹⁹ și sunt asociații autonome, apolitice și neguvernamentale, al căror scop principal este organizarea de activități bazate pe principiul întraajutorării membrilor lor.

Desfășoară în comun activități de aprovizionare a membrilor cooperatori și a terților cu produse pe care le cumpără sau le produc și activități de prestări de servicii către membrii lor cooperatori și către terți.

Numărul minim de membri este de 15, iar condițiile minime pentru înscriere sunt:

- vârsta de 18 ani (și capacitate de exercițiu);
- domiciliul în raza de activitate a cooperativei;
- consimțământul de a deveni membru și acceptarea statutului cooperativei, plata taxei de înscriere și a minimum 30% din valoarea părții sociale subscrise;
- lipsa conflictelor de interese (concurență neloială etc.).

Cooperativele de consum se pot organiza în case teritoriale ale cooperativelor de consum. La rândul lor, acestea se pot asocia în CENTROCOOP (înființată în 1950).

La CENTROCOOP sunt asociate 953 de societăți cooperative (membre ale uniunilor județene). Activitatea acestora acoperă 216 localități urbane și 3.706 localități rurale (mai mult de jumătate din populația României). Societățile cooperative au 10.711 de puncte de lucru:

- 7697 de magazine;

¹⁹ Următoarele tipuri de cooperative sunt reglementate de aceeași Lege nr. 1 din 2005. Sunt de două tipuri: **societate cooperativă de gradul 1** - persoană juridică constituită de persoane fizice și **societate cooperativă de gradul 2** - persoană juridică constituită din societăți cooperative de gradul 1, în majoritate, și alte persoane fizice sau juridice.

- 2601 restaurante și alte unități de alimentație publică;
- 83 de unități hoteliere;
- 330 de depozite de desfacere a mărfurilor.

Domeniile de activitate ale cooperativelor de consum sunt:

- a) comerț cu amănuntul și cu ridicata;
- b) alimentație publică, activitate hotelieră, turism intern și extern;
- c) producție industrială și prestări de servicii;
- d) cumpărare de produse de la populație și de la agenți economici și valorificarea acestora prin prelucrare sau prin comercializarea ca atare;
- e) vânzare de materiale de construcție, mașini și unelte agricole, produse petroliere și articole de uz casnic, îngrășăminte, animale de reproducție, furaje, semințe, răsaduri, puieți și alte produse specifice activității agricole;
- f) organizarea, pentru proprietarii de terenuri agricole și agenții economici, a unor servicii agrozoo veterinare, inclusiv închirierea de mașini și unelte agricole;
- g) organizarea și desfășurarea de activități agricole vegetale, zootehnice, piscicole, apicole, sericicole;
- h) export și import de mărfuri, produse, servicii și schimburi de mărfuri cu organizații cooperatiste, întreprinderi și firme din alte țări;
- i) cooperări și asocieri cu alte unități cooperatiste, cu persoane fizice sau juridice din țară și din străinătate, precum și participări la capitalul social al unor societăți comerciale;
- j) executare de lucrări de investiții pentru nevoile proprii și pentru terți;
- k) reclamă și publicitate;
- l) acțiuni cultural-educative și sportive, precum și sponsorizări ale unor manifestări culturale, științifice, tehnice, sportive;
- m) formarea și perfecționarea pregătirii profesionale a personalului²⁰.

²⁰ În sistemul cooperăției de consum există 8 grupuri școlare.

Profitul cooperativei de consum se atribuie fiecărui membru cooperativ proporțional cu participarea sa la capitalul social și constituie dividende.

Societăți cooperative agricole²¹

Au ca scop exploatarea în comun a suprafețelor agricole deținute de membrii cooperatori, efectuarea în comun a unor lucrări de îmbunătățiri funciare, utilizarea în comun a mașinilor și instalațiilor și valorificarea produselor agricole. Sunt organizate pe ramuri de activitate (pot fi societăți cooperative agricole, de servicii, procesare, manufacturiere etc.).

Se constituie și funcționează cu un număr minim de cinci persoane. Un membru nu poate deține mai mult de 20% din capitalul social al societății cooperative agricole.

Societăți cooperative meșteșugărești

Societățile cooperative meșteșugărești sunt asociații de persoane fizice care desfășoară în comun activități de producție, de comercializare a mărfurilor, de executare de lucrări și prestări de servicii, care contribuie, direct sau indirect, la dezvoltarea activităților meșteșugărești ale membrilor lor cooperatori.

Cele mai importante sectoare de activitate sunt cele de producție manufacturată (textile, pielărie, produse artizanale) și servicii (reparații, întreținere), dar și comerțul.

UCECOM gestionează și o rețea de instituții de învățământ:

- Universitatea ARTIFEX (2600 de studenți);
- 12 grupuri școlare de arte și meserii cu 4.500 de elevi (preuniversitar, prin Fundația „Spiru Haret”²²);
- grădiniță (în București, începând cu 2008).

În categoria cooperativelor, mai sunt incluse o serie de tipuri de cooperative specializate pentru domeniile locuire, piscicol, forestier sau transporturi. Numărul acestora la nivel național este nesemnificativ. Spre exemplu, în 2006 nu funcționau decât două cooperative pentru locuințe, în București și Sălaj, cu un număr de 46 de membri cooperatori. În cazul societăților cooperative pescărești, erau înregistrate în 2006 numai 5 astfel de unități la nivel

²¹ Reglementate prin Legea nr. 566/2004 – Legea cooperăției agricole.

²² Fără nicio legătură cu Universitatea „Spiru Haret”.

național. Atât pentru societățile cooperative de transporturi, cât și pentru societățile cooperative forestiere, nu este cunoscut numărul acestora. Cel puțin până la 31 martie 2006 nu a fost înființată niciuna din cele două tipuri.

Legea nr. 1/2005, care reglementează activitatea cooperativelor în România, a clarificat regimul proprietății membrilor, dar a transformat cooperația într-o societate nonprofit. Cel mai important aspect al funcționării cooperației a fost regimul juridic de proprietate, deoarece, în cadrul acestei instituții, statul a oferit doar drept de folosință asupra patrimoniului. Dacă în cazul fostelor întreprinderi de stat se cer bani și se oferă patrimoniul, cooperativele pot rămâne fără spații, terenurile fiind ale statului. Cooperația de consum a fost cea mai dezavantajată, rezultând litigii de patrimoniu. În comparație cu cooperația de consum, cea meșteșugărească a avut un număr mai redus și, foarte important, mai coeziv de membri. De asemenea, patrimoniul cooperațiilor meșteșugărești a fost mult mai redus decât al cooperației de consum, de unde tentații mai puține pentru un management defectuos și un atu în plus la partea de competențe și aptitudini.

Faptul că s-au considerat prioritare alte legi privind proprietatea a dus la situația în care "cooperația a rămas cu bunurile pe un teren care, în cele mai multe cazuri, nu este al nostru" (membru cooperativ, Prahova, 2009). În consecință, cooperația a fost obligată să vândă la prețuri subevaluate majoritatea clădirilor aflate pe terenuri ce au fost retrocedate. Și acolo unde s-ar fi putut păstra anumite clădiri, au fost nevoiți să vândă pentru a putea supraviețui, în condițiile în care concurența neloyală făcută de evaziioniștii fiscali "sufocă" cooperația prin practicarea unor prețuri ce nu includ taxe, care scot practic de pe piață cooperația.

Toate aceste litigii existente încă fac imposibilă accesarea de fonduri europene, deoarece cooperativa nu are cum să demonstreze că este proprietara imobilelor unde se vor derula activitățile proiectului. O altă problemă care derivă din existența litigiilor este imposibilitatea accesării de credite, în lipsa oferirii de garanții imobiliare.

Apariția Legii nr. 1/2005 a avut efecte negative asupra sectorului cooperatist, prin "distrugerea sistemului de control". În sistemul cooperatist exista înainte de apariția acestei legi un sistem de control al activității cooperativelor destul de riguros, într-o organizare ierarhică foarte strictă. Activitatea cooperativelor de gradul I era controlată de cele de grad II în vechea formulă legislativă, în timp ce, conform Legii nr. 1/2005, cooperativele de grad I și cele de grad II sunt asociați la nivel județean. Această unitate, uniunea județeană (care este cooperativă de grad II), nu mai are niciun drept de control, de supraveghere, fiecare cooperativă fiind independentă. Desființarea acestui

control a permis acțiunea discreționară a unora dintre administratorii acestor cooperative de consum, cu efecte benefice asupra prosperității lor economice și cu efecte negative asupra intereselor simplilor membri cooperatori. Prin noua lege nu mai există nici obligativitatea pentru cooperativele de gradul I să fie membre ale uniunilor județene, ci se pot afilia direct la uniunile naționale.

Reprezentanții sistemului cooperatist au indicat și deficiențe legate de generalitatea Legii nr. 1/2005, ei considerând că nu pot fi băgate "în aceeași oală și cooperativele meșteșugărești, și cele de consum, și cele agricole" (membru cooperador, Prahova, 2009), deoarece fiecare are particularități diferite.

O altă problemă în implementarea legii o constituie sistemul democratic de luare a deciziei, „un om, un vot”, fapt ce face dificil procesul de luare a deciziei. Interesele diferite ale membrilor duc la imposibilitatea adoptării unor decizii care să favorizeze investițiile, și nu împărțirea profitului între aceștia. Este considerat mai eficient un sistem de luare a deciziei bazat pe capitalul deținut în cadrul societății cooperatiste.

În legislația românească, cooperativele sunt tratate laolaltă cu întreprinderile mici și mijlocii, instituția administrației centrale care le reprezintă fiind Agenția pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii și Cooperatie. Legea nr. 346/2004 a fost cea prin care cooperațiile au dobândit acces la formele de sprijinire de către stat a IMM-urilor. Ajutoare de stat benefice au fost: inserția profesională a tinerilor absolvenți, facilitarea relației cu banca și încadrarea profesională a persoanelor de peste 46 de ani.

O altă problemă ridicată de reprezentanții cooperativelor o constituie fiscalitatea foarte mare. Este o problemă a tuturor firmelor din România, dar sectorul cooperatist o resimte și mai acut, în condițiile pierderii unui număr mare de clienți și ale reducerii activității. Lipsa unor facilități fiscale pentru unitățile care au angajați persoane cu handicap, tineri proveniți de la centrele rezidențiale de protecție a copilului sau persoane sărace duce la reducerea activității acestora sau chiar la închiderea lor.

Un exemplu relevant de activitate blocată de evaziunea fiscală este o activitate tradițională a cooperației de consum, anume activitatea de achiziții a produselor agricole direct de la producători. Faptul că acestea sunt achiziționate în regim informal și în afara circuitelor fiscale face ca prețurile ce conțin aceste taxe să fie necompetitive pe piață, ducând la falimentul unei asemenea activități a cooperației.

Cadrul legislativ – sinteză

Nr. crt.	Entitate a economiei sociale	Politică publică	Prevederi	Observații
1	ONG-uri	OG nr. 26/2000	Legea de organizare și funcționare a organizațiilor neguvernamentale.	Sunt trei domenii de activitate ale organizațiilor neguvernamentale, clasificate în funcție de beneficiarii activităților organizației respective: a) activități de <i>interes general</i> ; b) activități în <i>interesul unei colectivități</i> ; c) activități desfășurate în <i>interesul personal nepatrimonial</i> al membrilor organizației (<i>organizații mutuale</i>). Regim fiscal sau juridic diferit îl au în unele cazuri doar organizațiile mutuale.
		Art. 48 prevede că ONG-urile pot derula activități economice, dar limitând obiectul de activitate al acestora la cele strâns legate de scopul principal al organizației.	Regimul fiscal al acestor venituri este stabilit prin Codul fiscal.	
		Legea nr. 246/2005	Legea prin care OG nr. 26/2000 a fost modificată și completată.	
		OG nr. 37/2003	Modifică și completează OG nr. 26/2000.	
Codul fiscal	Art. 15 alin 3 prevede că ONG-urile sunt			

			scutite de la plata impozitului pe profit pentru venituri din activități economice ≤15000 euro.	
2	Asociații de producători	OG nr. 26/2000 completată cu Legea nr. 338/2005		Trebuie văzut în ce măsură sunt entități ale economiei sociale.
3	Întreprinderi nonprofit (ex., universități private, grădinițe private etc.)	OG nr. 26/2000		Sunt la bază formate ca fundații și trebuie studiat în ce măsură sunt entități ale economiei sociale.
4	Cooperative	Legea nr. 1/2005		Pot fi: <ul style="list-style-type: none"> – societăți cooperative meșteșugărești; – societăți cooperative de consum; – societăți cooperative de valorificare; – societăți cooperative agricole; – societăți cooperative de locuințe; – societăți cooperative pescărești; – societăți cooperative de transporturi; – societăți cooperative forestiere; – alte forme.
5	Cooperative de credit	Legea nr. 97/2000		Instituții de credit constituite ca o asociație autonomă de persoane fizice, unite voluntar în scopul îndeplinirii nevoilor și aspirațiilor lor comune de ordin economic, social și cultural, a

				cărei activitate se desfășoară, cu precădere, pe principiul întrajutorării membrilor cooperatori.
6	Cooperative agricole	Legea nr. 566/2004	Art. 17. - (1) În cooperativa agricolă, drepturile și obligațiile membrilor cooperatori sunt egale. Indiferent de mărimea cotei de participare a fiecăruia la capitalul social, fiecare membru se exprimă printr-un singur vot. (2) Distribuirea profitului cooperativei se face în conformitate cu hotărârea adunării generale.	Cooperativa agricolă este o asociație autonomă cu un număr nelimitat de membri, cu capital variabil, care exercită o activitate economică, tehnică și socială în interesul privat al membrilor săi. Cooperativele agricole au la bază următoarele principii cooperatiste: a) principiul asocierii voluntare și deschise; b) principiul egalității membrilor în luarea deciziilor de conducere administrativă a activității cooperativei; c) principiul participării economice a membrilor cooperatori; d) principiul autonomiei și independenței cooperativelor agricole; e) principiul educării, instruirii și informării membrilor cooperatori; f) principiul cooperării dintre cooperativele agricole; g) principiul preocupării pentru dezvoltarea durabilă a comunităților.
7	Obște	Legea nr. 1/2000	Art. 26 reglementează formele asociative de proprietate asupra terenurilor cu vegetație forestieră, pășunilor și fânețelor.	Obștea de moșneni nu se regăsește în niciuna dintre categoriile de persoane juridice prevăzute la art. 15 alin. (2) și (3) din Codul fiscal și nu îi sunt aplicabile dispozițiile din Codul fiscal privitoare la impozitul pe profit. Veniturile realizate de obște sunt împărțite membrilor obștii.

8	Asociații ale pensionarilor	Legea nr. 502/2004		Asociația pensionarilor, în condițiile legii și ale statutului propriu, poate: a) să organizeze și să administreze, în interesul membrilor săi, cluburi, biblioteci și magazine de tip economat; b) să constituie case de ajutor reciproc pentru pensionari; c) să își sprijine material membrii, în funcție de posibilități; d) să editeze și să tipărească publicații proprii.
8	CAR-uri	Legea nr. 122/1996; Legea nr. 135/2003	Reglementează casele de ajutor reciproc ale salariaților	Acestea sunt asociații fără scop patrimonial, organizate pe baza liberului consimțământ al salariaților, în vederea sprijinirii și întrajutorării financiare a membrilor lor.
9	CARP-uri	Legea nr. 540/2002		Casele de ajutor reciproc ale pensionarilor pot desfășura și alte activități și servicii decât cele enunțate prin scopul principal: a) organizarea de activități culturale, artistice, turistice și de agrement; b) prestarea de servicii, contra unei plăți reduse, pentru membrii caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor și membrii de familie aflați în întreținerea acestora, folosind munca unor pensionari membri ai casei respective; c) organizarea de magazine pentru desfacerea de produse alimentare la prețuri de producție, administrarea de case de odihnă și tratament, organizarea de centre pentru repararea de obiecte electrocasnice, îmbrăcăminte, încălțăminte;

				d) efectuarea de servicii funerare pentru membrii decedați ai caselor de ajutor reciproc; confecționarea de sicrie și asigurarea transportului; e) alte acțiuni și forme de asistență socială.
10	Ateliere protejate	Legea nr. 448/2006		Atelierele protejate pot fi organizate de către ONG-uri, societăți comerciale sau cooperative. Singura condiție este ca 30% dintre angajați să fie persoane cu handicap.

Profilul structurilor de economie socială în cele două regiuni

Contextul național al structurilor de economie socială

Deși în România economia socială este un concept care a căpătat notorietate recentă, există o tradiție îndelungată a unor forme de economie socială încă de la începutul secolului trecut. Chiar și în perioada regimului comunist, cooperativele au avut o pondere semnificativă în activitatea economică. Pentru unele județe, mai ales cele din sudul țării, activitatea **cooperativelor meșteșugărești** însemna aproximativ 50% din activitatea economică a județului înainte de 1989. Sectorul cooperatist asigura nu doar cadrul pentru activitatea economică. Marile cooperative funcționau după modelul întreprinderilor socialiste, furnizând o serie de servicii pentru angajați sau membrii familiilor lor (grădinițe, cabinete medicale etc.). Pentru acest tip de structuri, perioada 1990-2000 a însemnat reducerea dramatică a volumului de activitate, prin vânzarea activelor sau desființare din cauza noilor condiții economice. După 2000, restrângerea activității sectorului cooperatist a continuat mai accentuat în zonele în care era predominant înainte de 1989 (ex., Teleorman). Conform <http://www.banknews.ro>, la nivel național, cifra de afaceri a cooperativelor a scăzut cu 9% în 2008 comparativ cu 2007. O tendință similară se înregistrează și la nivelul angajaților sau membrilor: numărul de salariați s-a redus cu peste 14% în 2007 față de 2006, iar cel al membrilor cu 13,5% în aceeași perioadă (sursa: calcule după *Raportul anual al IMM-urilor*, 2008).

**Tabelul 11 - Numărul total de personal din entitățile cooperăției
meșteșugărești asociate la UCECOM**

Județul	Număr personal total	dintre care: membri cooperatori	Număr personal total	dintre care: membri cooperatori
	2006	2006	2007	2007
Alba	1.066	1.060	767	734
Arad	302	290	264	259
Argeș	869	779	741	691
Bacău	107	106	64	64
Bihor	884	861	788	767
Bistrița-Năsăud	262	218	200	180
Botoșani	218	218	198	197
Brașov	471	448	396	385
Brăila	479	468	444	440
Buzău	1.168	171	1.073	159
Caraș-Severin	404	395	364	348
Călărași	154	74	93	43
Cluj	2.332	2.263	1.796	1.752
Constanța	1.105	1.089	1.039	1.027
Covasna	-	-	-	-
Dâmbovița	649	634	589	578
Dolj	1.159	1.141	1.049	1.045
Galați	669	637	534	519
Giurgiu	172	172	155	154
Gorj	535	365	488	342
Harghita	62	30	41	20
Hunedoara	981	981	902	902
Ialomița	336	260	205	202
Iași	1.092	1.072	822	787
Ilfov	37	37	41	41
Maramureș	716	639	675	615
Mehedinți	119	119	89	89
Mureș	415	414	333	332
Neamț	592	592	514	514
Olt	342	342	346	346
Prahova	1.795	1.763	1.592	1.568
Satu Mare	908	602	776	518
Sălaj	662	661	550	548
Sibiu	203	166	195	155

Județul	Număr personal total	dintre care: membri cooperatori	Număr personal total	dintre care: membri cooperatori
	2006	2006	2007	2007
Suceava	637	632	597	593
Teleorman	195	184	184	157
Timiș	1.038	769	977	726
Tulcea	346	318	329	285
Vaslui	161	147	141	137
Vâlcea	1.188	981	897	831
Vrancea	272	250	247	235
București	885	665	823	587
TOTAL	25.987	23.013	22.318	19.872

Sursa: Raportul annual al IMM-urilor, 2008.

Îngrijorătoare este și evoluția numărului de cooperative. În 2007, numărul cooperativelor din domeniul producției s-a redus cu aproape 19%, iar cele din domeniul serviciilor cu 7%. Numai la nivelul cooperativelor din domeniul comerțului nu au intervenit schimbări semnificative.

Tabelul 12 - Numărul de cooperative meșteșugărești²³

Județul	Unități de producție		Unități de prestări		Unități de comerț	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Alba	13	15	17	21	10	9
Arad	0	8	0	35	0	5
Argeș	10	8	49	49	10	9
Bacău	3	3	6	4	0	2
Bihor	20	13	34	25	4	4
Bistrița-Năsăud	4	7	41	17	3	2
Botoșani	7	7	24	16	6	7
Brașov	17	16	52	50	11	10

²³ Deși unitățile de comerț pot fi confundate cu cele de consum, ele sunt înființate ca și cooperative meșteșugărești. Și în cazul cooperativelor de consum, delimitarea activității nu este foarte clară. Spre exemplu, FEDERALCOOP Dolj, deși este cooperativă de consum (are ca activitate comerț en-gros, cu amănuntul și alimentație publică), deține și un atelier de confecții metalice.

Județul	Unități de producție		Unități de prestări		Unități de comerț	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Brăila	15	15	73	69	3	3
Buzău	21	18	0	0	0	0
Caraș-Severin	9	11	54	48	15	18
Călărași	0	2	18	9	5	1
Cluj	34	36	60	56	12	12
Constanța	7	3	209	187	18	27
Covasna	-	-	-	-	-	-
Dâmbovița	18	16	105	96	5	7
Dolj	17	17	92	71	9	4
Galați	5	9	138	83	9	5
Giurgiu	0	2	31	11	5	2
Gorj	16	12	21	43	0	2
Harghita	0	2	0	1	0	2
Hunedoara	35	17	162	143	94	98
Ialomița	6	4	46	43	9	11
Iași	18	26	108	80	0	20
Ilfov	0	0	11	11	0	0
Maramureș	13	13	77	67	1	3
Mehedinți	5	3	15	10	1	1
Mureș	13	8	6	6	4	4
Neamț	8	10	40	33	4	7
Olt	4	1	76	52	7	4
Prahova	37	29	129	161	14	4
Satu Mare	14	14	15	11	7	14
Sălaj	14	13	18	17	6	5
Sibiu	7	8	13	14	3	3
Suceava	11	13	93	104	18	14
Teleorman	4	3	15	13	4	2
Timiș	12	10	96	95	2	4
Tulcea	7	3	42	37	3	3
Vaslui	3	3	26	32	8	11
Vâlcea	35	26	56	64	19	16
Vrancea	8	9	55	45	11	15
București	78	12	165	195	59	24
TOTAL	548	445	2.288	2.124	399	394

Sursa: Raportul anual al IMM-urilor, 2008.

Cooperativele de credit au funcționat în România încă de la sfârșitul secolului XIX și au cunoscut o dezvoltare rapidă chiar în perioada în care instituțiile bancare se confruntau cu probleme. Adaptate nevoilor de finanțare a unor categorii ignorate de către sectorul bancar, cooperativele de credit au avut o cotă de piață semnificativă, dar, mai ales, un impact semnificativ pentru suportul antreprenorilor, în special al celor din mediul rural. Interzise la instaurarea regimului comunist, cooperativele de credit sunt reînființate printr-o reglementare legală din 1954. Deși nu au mai avut importanța dobândită la începutul secolului, cooperativele de credit au avut o evoluție mai puțin dinamică decât cea a altor tipuri de cooperative. Activitatea acestora nu a suferit restrângeri semnificative, iar reglementările succesive ale BNR din ultimii ani au contribuit la consolidarea imaginii acestora. Ultimii ani au însemnat creșterea numărului de membri pentru băncile populare din cauza restrângerii creditării la nivelul sectorului bancar.

ONG-urile au beneficiat de un cadru legal încă din 1924, însă nu au cunoscut o evoluție la fel de spectaculoasă ca celelalte tipuri de structuri. Declinul acestora a început încă din 1938 și a continuat în perioada regimului comunist. Pentru sectorul nonguvernamental, 1990 a însemnat startul unui proces rapid al dezvoltării. Dincolo de numărul efectiv al ONG-urilor înființate în scopul eludării taxelor și impozitelor, evoluția numărului organizațiilor active a fost semnificativă. Există însă o serie de puncte vulnerabile ale sectorului nonguvernamental, care afectează semnificativ șansele de acces ale celor vulnerabili la servicii de reintegrare. Conform estimărilor FDSC din 2001, numai 15-17% dintre ONG-uri aveau activități sau furnizau servicii în mediul rural.

Cele două regiuni, Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia, au în componență județele cu cea mai slabă prezență a ONG-urilor. Spre exemplu, în Teleorman, nu există niciun ONG acreditat în domeniul serviciilor sociale. Și în Giurgiu, Călărași sau Mehedinți se înregistrează o slabă activitate a sectorului nonguvernamental. Slaba reprezentare este dublată de reducerea activității unei ponderi semnificative a sectorului nonguvernamental, în special a organizațiilor mici. Dacă până în anii 2005-2007 ONG-urile au avut acces la o largă varietate de surse de finanțare, adaptate potențialului acestora de a dezvolta servicii pentru beneficiari, odată cu retragerea celor mai activi finanțatori, ONG-urile mici din zonele slab reprezentate au fost afectate de dificultățile accesării fondurilor structurale.

În lipsa unei baze de date actualizate cu ONG-urile active, nu pot fi realizate estimări corecte cu privire la numărul acestora în cele două zone, însă putem afirma că tendința ultimilor ani este de restrângere a activității și chiar de desființare a organizațiilor mici din județele de graniță din Regiunea Sud Muntenia care nu mai au acces la surse de finanțare adaptate capacității acestora. Activitatea de culegere a datelor pentru ONG-urile selectate în cercetarea noastră confirmă această ipoteză. Pentru un număr semnificativ de ONG-uri, operatorii de interviu au semnalat faptul că nu mai sunt funcționale, chiar și în cazul organizațiilor acreditate în 2008 de către Ministerul Muncii pentru furnizarea de servicii sociale.

CAR-urile au avut o evoluție diferită, în funcție de tipul acestora. În vreme ce CAR-urile salariaților și-au restrâns activitatea în funcție de evoluția marilor operatori economici sau au fost grav afectate de perioadele de disponibilizări sau închideri ale unor mari întreprinderi, cele ale pensionarilor au fost mai puțin afectate. Restrângerea activității bancare din ultima perioadă încurajează creșterea activității acestora, însă în limite marcate de o prudență mai accentuată în acordarea creditelor. Sectorul poate fi caracterizat ca fiind stabil, cu potențial de creștere. Un alt avantaj este că, în eventualitatea deblocării creditării la nivelul băncilor, activitatea CAR nu va fi afectată, acestea ținând zone de piață care sunt neglijate de către sectorul bancar.

Situația actuală a entităților de economie socială în Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia

Cooperativele

Datele obținute în cadrul cercetării arată că, exceptând cooperativele de credit, pentru toate celelalte tipuri, singura tendință pozitivă este înregistrată în cazul cifrei de afaceri, media fiind în ușoară creștere pentru 2009 comparativ cu 2008. Însă profitul și numărul de angajați continuă tendința de scădere menționată pentru anii 2006-2007. Astfel, profitul a înregistrat în 2008 o scădere de aproape 35% în 2008 comparativ cu 2007 și de 25% în 2009 față de anul anterior.

Numărul de angajați din cadrul cooperativelor se reduce anual, cea mai importantă scădere fiind înregistrată în anul 2006 comparativ cu 2005. Tendința se menține constantă pentru patru ani consecutivi, suficient pentru a estima că în următorii ani, fără măsuri concrete de suport, se va vorbi la trecut

despre sectorul cooperatist. Trebuie menționat faptul că evoluția numărului de angajați este calculată doar pentru cooperativele funcționale la momentul cercetării și nu cuprinde reducerile de angajați aferente desființării cooperativelor în perioada vizată. Conform *Raportului anual al IMM-urilor (2008)*, în 2007, numărul cooperativelor de producție s-a redus cu aproape 19%, iar cel din domeniul serviciilor cu 7%.

Tabelul 13 - Ponderea angajaților din cooperative comparativ cu anul anterior (%)

	Regiunea Sud-Vest Oltenia	Regiunea Sud Muntenia
2006	81,5	86,6
2007	90,7	91,0
2008	89,4	92,4
2009	94,7	91,2

Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, cele mai semnificative pierderi de angajați sunt înregistrate la nivelul cooperativelor meșteșugărești, care au pierdut 16% angajați în 2006, aproximativ 8% în 2007 și 2008 și 11% în 2009. Pentru cooperativele de consum, efectivele de angajați au rămas constante, 2008 fiind singurul an când a fost înregistrată o scădere de 10%, recuperată parțial în 2009.

În cazul Regiunii Sud Muntenia, pierderile de angajați la cooperativele meșteșugărești sunt relativ constante pentru perioada 2006-2007. În 2009, numărul de angajați s-a redus, în medie, cu peste 20%, cele mai afectate fiind cooperativele din domeniul producției de îmbrăcăminte și încălțăminte. În cazul câtorva cooperative din aceste domenii, numărul de angajați s-a redus dramatic în perioada 2008-2009, de la 30-40 de angajați până la 5-10 angajați.

Pentru 2010, estimările reprezentanților cooperativelor contrazic, în bună parte, tendințele înregistrate în anii anteriori: dacă aproximativ 40% afirmă că profitul și cifra de afaceri se vor reduce, numai 24,5% cred că numărul salariaților va scădea. Evoluția negativă a celor trei indicatori este explicată de reprezentanții cooperativelor prin scăderea constantă a comenzilor și contractelor. Pentru reducerea tendințelor negative în evoluția profitului, a cifrei de afaceri și a salariaților, cea mai frecvent menționată soluție o reprezintă ameliorarea mediului economic. Un număr redus de reprezentanți

invocă suport din partea instituțiilor statului (aspect tratat mai pe larg în secțiunea următoare) sau soluții punctuale (fuziunea cu o altă cooperativă sau schimbarea profilului de activitate).

ONG-urile

În cazul ONG-urilor din cele două regiuni, bugetul mediu a crescut în 2008 cu 14% față de 2007 și cu 9% în 2009 comparativ cu anul anterior. Însă, în cazul a peste 27% dintre ONG-uri, există variații ale bugetelor anuale de peste 50% comparativ cu anii anteriori, fapt care confirmă dependența de finanțări pe bază de proiecte. Creșterea medie a bugetelor este mai accentuată în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia, unde au fost înregistrate creșteri anuale de aproape 20% în 2008 comparativ cu 2007 și de 18% în 2009 comparativ cu anul anterior. În Regiunea Sud Muntenia, creșterea a fost mai modestă, de 10,4% în 2008 și de 3,2% în 2009 comparativ cu anii anteriori.

Tabelul 14 - Ponderea bugetului mediu al ONG-urilor comparativ cu anul anterior (%)

	Regiunea Sud-Vest Oltenia	Regiunea Sud Muntenia
2008	119,2	110,4
2009	117,6	103,2

Numai 6,7% dintre ONG-uri, în majoritate din Regiunea Sud Muntenia, au obținut venituri din activități economice în 2009. În majoritatea cazurilor, veniturile reprezintă plata unor servicii prin CNAS (pentru 6 organizații), restul generând resurse prin închirierea unor spații (2) sau venituri ocazionale (organizare de evenimente, vânzare de materiale promoționale). Niciuna dintre organizații nu a obținut veniturile printr-o societate comercială (modalitatea cea mai uzuală în cazul activităților de economie socială).

Tabelul 15 - Ponderea sumelor în bugetul total, în funcție de sursa de finanțare (%)

Sursa de finanțare	Regiunea Sud-Vest Oltenia	Regiunea Sud Muntenia
1. Activități economice	0,5	9,5
2. Cereri de finanțare nerambursabilă	39,1	29,6
3. Solicitarea directă către un finanțator	37,8	10,2
4. Subvenții de la autorități publice și locale	8,9	10,5
5. Sponsorizări	5,7	8,9
6. Cotizațiile membrilor	3,5	7,2
7. Campania de 2%.	4,0	5,1
8. Altă sursă (donații etc.)	0,5	19,0
TOTAL	100	100

Cea mai importantă sursă de finanțare pentru 2009 o reprezintă cererile de finanțare nerambursabilă (39,1% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia și 29,6% pentru Regiunea Sud Muntenia). Diferențe semnificative între regiuni se înregistrează la sumele atrase prin solicitările directe de la finanțatori, care reprezintă 37,8% pentru ONG-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia și numai 10,2% pentru Regiunea Sud Muntenia. Principala tendință a ONG-urilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia este de a atrage resurse prin cereri de finanțare, obținute prin competiție sau solicitare directă (76,9% din bugetul mediu), în vreme ce ONG-urile din Regiunea Sud Muntenia obțin venituri din surse mai diversificate, însă fără certitudinea unui volum stabil (ex., donații, activități economice cu caracter ocazional). De altfel, creșterea anuală a bugetului mediu al ONG-urilor este semnificativ mai mare în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia, comparativ cu Regiunea Sud Muntenia (tabelul 14).

Numărul mediu al angajaților s-a redus nesemnificativ în 2009 comparativ cu 2008 (1%). În cazul ONG-urilor care au operat reduceri de personal, acestea au fost dictate de încheierea unor proiecte. O pondere nesemnificativă de reprezentanți ai ONG-urilor au indicat și alte cauze (ex., pensionare, costuri operaționale mari sau concediere). Numărul voluntarilor înregistrează aceeași tendință, însă principala cauză a reducerii numărului acestora o reprezintă, în opinia reprezentanților ONG-urilor, lipsa motivației, urmată de lipsa finanțărilor și a proiectelor.

Ca și în cazul cooperativelor, estimările reprezentanților ONG-urilor cu privire la evoluția pentru 2010 a numărului de angajați, a numărului de voluntari și a bugetului sunt în slabă concordanță cu principalele tendințe înregistrate la nivelul celor două regiuni în anii anteriori. În cazul bugetului, 50% dintre reprezentanții ONG-urilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia estimează că va rămâne constant sau va crește, în vreme ce ponderea pentru Regiunea Sud Muntenia este de 69,3%. În cazul numărului de angajați, doar 4,8% dintre reprezentanții ONG-urilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia estimează o creștere pentru 2010, iar 53,2% afirmă că acesta va rămâne constant. Pentru Regiunea Sud Muntenia, estimările sunt mai optimiste, 5,7% estimând o creștere, iar 70% un număr constant de salariați comparativ cu anul anterior. Și pentru numărul de voluntari, reprezentanții din Regiunea Sud-Vest Oltenia estimează o evoluție mai prudentă (67,7% pentru evoluție constantă sau în creștere) comparativ cu Regiunea Sud Muntenia (86,4%). În cazul reprezentanților care au estimat reduceri la nivelul numărului de angajați, de voluntari și al bugetului, cele mai frecvente cauze sunt lipsa oportunităților de finanțare și mediul economic nefavorabil.

CAR-urile

Dinamica cifrei de afaceri anuale a CAR-urilor este semnificativ diferită în funcție de membri. În cazul CAR-urilor pentru pensionari, a crescut constant, în ambele regiuni, cu 4 până la 8% în perioada 2007-2009. La CAR-urile pentru salariați, cifra de afaceri a crescut în 2008 comparativ cu anul anterior cu 6% la CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia și cu 3% la cele din Regiunea Sud Muntenia. Pentru 2009, ritmul de creștere a bugetului CAR pentru salariați s-a păstrat doar în cazul Regiunii Sud Muntenia (4%), pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia menținându-se la aceeași valoare comparativ cu anul anterior. Dinamica este cauzată de evoluția numărului de membri din CAR-urile pentru salariați, fiind în scădere ușoară față de anii anteriori. Trebuie menționat că efectele scăderii numărului de membri se resimt în anii următori. De asemenea, datele prezentate nu includ și desființarea CAR-urilor afiliate la operatorii economici care și-au lichidat activitatea.

**Tabelul 16 - Dinamica numărului de membri comparativ
cu anul anterior (%)**

	Regiunea Sud-Vest Oltenia		Regiunea Sud Muntenia	
	CAR ale pensionarilor	CAR ale salariaților	CAR ale pensionarilor	CAR ale salariaților
2008	100,3	100,8	106,1	86,3
2009	101,3	98,7	103,4	94,3

Pentru 2010, reprezentanții CAR estimează în mod optimist evoluția numărului de membri, a cifrei de afaceri și a profitului, precum și a numărului de salariați. Cu excepția unui singur CAR al pensionarilor, se apreciază că numărul membrilor va rămâne constant pentru 57% dintre acestea și va crește pentru 37%. Pentru numărul de membri la CAR-urile salariaților, 57% apreciază că numărul de membri va rămâne constant, 23,5% estimează o creștere, însă 15,5% apreciază că va scădea. Reducerea nivelului veniturilor și șomajul sunt principalele motive invocate de reprezentanții CAR-urilor salariaților. Trebuie menționat că, în cazul CAR-urilor, structura de personal este relativ modestă comparativ cu cooperativele.

CAR-urile nu au fost afectate de variații majore în ceea ce privește bugetul, însă, la nivelul CAR-urilor pentru salariați, putem estima o reducere a bugetelor ca o consecință a scăderii numărului de membri. Cele mai afectate vor fi CAR-urile care sunt afiliate la operatorii economici de mari dimensiuni și care înregistrează variații semnificative ale volumului de activitate. Disponibilizările masive, închiderea unor unități/puncte de lucru afectează în mod direct activitatea CAR-urilor în cauză. De asemenea, CAR-urile care au o pondere majoritară de membri care sunt salariați din serviciile publice vor înregistra reduceri ale volumului de activitate, deși putem estima o tendință de creștere a numărului de membri. Reducerile salariale recent operate pentru angajații care sunt plătiți de la bugetul de stat vor determina reorientarea acestora către CAR-urile înființate pentru salariații instituțiilor la care lucrează. Însă datele obținute din cercetarea calitativă ne arată că reprezentanții CAR-urilor pentru salariați manifestă prudență suplimentară în ceea ce privește acceptarea de noi membri în contexte defavorabile (disponibilizări iminente, reduceri salariale). De asemenea, valorile împrumuturilor acordate membrilor cu vechime redusă sunt mai mici decât limitele maxime prevăzute de lege, tocmai pentru a evita potențialele incidente de plată.

ONG-urile sunt încă dependente de surse de finanțare externă. Nu au fost identificate situații în care un ONG să obțină venituri semnificative și constante din activități economice. De altfel, ponderea acestor tipuri de venituri este de 0,5% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia și 9,5% pentru Regiunea Sud Muntenia, în condițiile în care au fost incluse în această categorie și veniturile obținute prin deconturile acordate de către Casele de Asigurări de Sănătate pentru diverse servicii pentru beneficiari.

Suportul din partea instituțiilor statului pentru entitățile de economie socială

Nu au fost identificate niciun fel de forme de suport direct pentru activitățile de economie socială. Deși au fost menționate o serie de tipuri de ajutor acordate entităților de economie socială, structura acestor ajutoare indică faptul că autoritățile sprijină în mod indirect și parțial economia socială, prin facilități orientate cu precădere către grupurile dezavantajate (prin serviciile sociale ale ONG-urilor) sau către cele vulnerabile, dar care au un bun potențial de a influența deciziile cu scop electoral (CAR-urile pentru pensionari). Cele mai multe forme de suport sunt prevăzute de către legile specifice care reglementează activitatea fiecărui tip de entitate din domeniul economiei sociale și au un impact neglijabil în zona dezvoltării sustenabile a sectorului.

Doar 10 CAR-uri (4,2%) au indicat că au primit diverse forme de suport din partea statului, cea mai frecventă fiind facilitatea închirierii de spații sau sedii în condiții preferențiale. Toate CAR-urile sprijinite sunt ale pensionarilor și au menționat diverse servicii pentru membrii aflați în dificultate, altele decât împrumuturile. De asemenea, cu excepția unui singur CAR, toate CAR-urile care au primit suport funcționează în orașe mici sau în mediul rural.

Și în cazul cooperativelor, ajutorul acordat de către autorități a fost modest, numai 15 (5,3%) cooperative menționând că au fost sprijinite. Ponderea celor sprijinite de către autorități este dublă în Regiunea Sud Muntenia comparativ cu Regiunea Sud-Vest Oltenia. Cele mai multe organizații sprijinite sunt agricole, iar cele mai frecvente forme de suport sunt plata unor subvenții sau scutiri și înlesniri la plata taxelor și impozitelor datorate bugetelor locale.

În cazul ONG-urilor, aproape 30% dintre acestea au fost sprijinite de către autoritățile locale, cele mai frecvente forme de suport fiind subvențiile și

finanțările nerambursabile. Cele mai multe ONG-uri sprijinite derulează activități în domeniul serviciilor sociale, de sănătate, educație sau realizează activități de filantropie. Cel mai puțin ajutate sunt organizațiile care activează în domeniul culturii sau în cel al protecției mediului. Diferențele între regiuni sunt semnificative: în Regiunea Sud-Vest Oltenia numai 14,5% dintre ONG-uri au primit ajutor, în vreme ce pentru Regiunea Sud Muntenia ponderea este 41%.

Concluzii

Dincolo de impactul semnificativ pe care îl au pentru protecția categoriilor sociale vulnerabile sau dezavantajate, potențialul de a dezvolta activități de economie socială la nivelul celor trei tipuri de organizații este redus. Nu există un cadru legislativ specific care să încurajeze dezvoltarea de activități de economie socială (de altfel, sintagma nu există la nivelul legislației din România), iar disponibilitatea instituțiilor publice pentru a sprijini structurile care se adresează grupurilor vulnerabile este foarte limitată. Cazurile în care structurile menționate se adresează nemijlocit creșterii gradului de ocupare pentru grupurile dezavantajate sunt mai degrabă izolate. Ca o caracteristică generală, cu excepția ONG-urilor, celelalte tipuri se adresează indirect categoriilor dezavantajate, fără niciun fel de servicii furnizate susținut și cu scopul reintegrării sociale a acestora, însă, prin natura activității și a focalizării zonelor de lucru, produc forme de impact indirect semnificative.

Evoluția acestora pentru ultimii ani nu este una încurajatoare și nu există forme concrete de suport din partea statului. Dincolo de lipsa unei strategii privind sectorul economiei sociale, nu există măsuri clare adresate organizațiilor din domeniul economiei sociale. Dintre cele trei tipuri de entități, cooperativele sunt cele care înregistrează cele mai accentuate scăderi ale volumului de activitate și ale numărului de angajați. Îngrijorător este faptul că mediul economic nefavorabil pare să nu fie principala cauză, având în vedere că cifra medie de afaceri și numărul angajaților au scăzut în mod constant în ultimii ani. Cel mai probabil, efectele crizei economice vor fi resimțite în următorii 1-2 ani, mai ales în cazul cooperativelor care activează în domeniile care au fost cel mai grav afectate (ex., construcții, producție în domeniul textil). Și pentru cooperativele de consum, putem estima o accentuare a reducerii activității, având în vedere că majoritatea acestora activează în mediul rural, unde este așteptată o creștere a autoconsumului.

PARTICIPARE ȘI PERCEPȚIE ASUPRA SERVICIILOR DE ECONOMIE SOCIALĂ

Notorietatea organizațiilor cu activitate în domeniul economiei sociale

Entitățile de economie socială sunt puțin cunoscute de către populație, unele tipuri sunt chiar foarte puțin cunoscute (tabelul 17), ceea ce conturează premisele unor evaluări parțiale asupra temei cercetării. Răspunsurile la întrebările privind notorietatea au evidențiat faptul că doar în cazul caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor (CARP) au fost înregistrate procente care să depășească gradul de notorietate de 50% în rândul populației intervievate. În același timp, doar 38% dintre subiecți au declarat că știu de existența în localitatea de domiciliu sau în județ a caselor de ajutor reciproc ale salariaților (CAR). Aceste două procente, deși sunt cele mai mari înregistrate între categoriile de entități supuse cercetării, sunt totuși surprinzător de mici, în virtutea faptului că aceste tipuri de organizații își desfășoară activitatea în fiecare dintre cele 12 județe incluse în cercetare.

În categoria entităților cooperatiste, cooperativele de credit se bucură de cea mai mare notorietate, puțin peste o treime dintre respondenți declarând că știu de existența la nivelul localității sau în județ a unor asemenea organizații. În schimb, despre existența asociațiilor și fundațiilor (ONG-uri) știu mai puțin de 20% dintre subiecții supuși cercetării. Scorurile cele mai scăzute la itemul prin care a fost măsurată notorietatea au fost înregistrate în cazul atelierelor protejate și obștilor (6%, respectiv 7%). Pe ansamblu, putem afirma că tipurile de entități ce desfășoară activități în sectorul economiei sociale sunt *puțin și foarte puțin cunoscute* în rândul populației, ceea ce contribuie în mod semnificativ la conturarea unor imagini relative atât asupra organizațiilor cu activitate în domeniu, cât și a impactului activității acestora asupra diferitelor grupuri-țintă.

Tabelul 17 - Există în localitatea sau județul dvs.....? (% , în ambele regiuni)

	Da	Nu	Nu știu
CAR	38	25	37
CARP	54	25	21
Cooperativă de credit	35	36	29
Cooperativă agricolă	12	53	35
Cooperativă meșteșugărească	13	49	38
Cooperativă de consum	13	50	37
Atelier protejat	6	52	42
ONG	19	46	35
Obște	7	52	41

Analiza notorietății instituțiilor de economie socială pe medii de rezidență subliniază existența unor importante diferențieri între populația rurală și cea urbană pentru fiecare dintre tipurile analizate (tabelul 18). În acest sens, procentul din populația rurală care declară că știe de existența tipurilor de entități de economie socială se situează la valori semnificativ mai reduse decât cel înregistrat pentru populația urbană. Astfel, cunoașterea existenței CAR-urilor în rural se situează la jumătate din scorurile consemnate pentru urban. Explicația acestor diferențieri pleacă, în principal, de la concentrarea formelor asociaționiste specifice economiei sociale (mai puțin cooperativele agricole și obștile) în localități urbane, precum și de la structura ocupațională diferită a populației.

Tabelul 18 - Diferențiere urban-rural în ceea ce privește procentul celor care declară că știu de existența la nivel de localitate/județ a instituțiilor de economie socială (% , în ambele regiuni)

	CAR	CARP	Coop. credit	Coop. agricolă	Coop. meșteșugărească	Coop. consum	Atelier protejat	ONG	Obște
Urban	54	71	44	17	21	18	9	29	9
Rural	26	41	27	8	8	8	3	12	5

Deși eșantionul nu asigură reprezentativitatea datelor la nivel de județ, volumul semnificativ de subiecți chestionați pentru fiecare dintre județe (Argeș - 506; Călărași - 234; Dâmbovița - 439; Dolj - 572; Giurgiu - 248; Gorj - 284;

Ialomița - 218; Mehedinți - 256; Olt - 377; Prahova - 667; Teleorman - 367; Vâlcea - 334) permite estimarea notorietății entităților de economie socială în profil teritorial (tabelul 19 și figura 11). Datele privind gradul de cunoaștere a existenței entităților de economie socială pe județe reflectă, în bună măsură, situația reală înregistrată pentru fiecare dintre acestea.

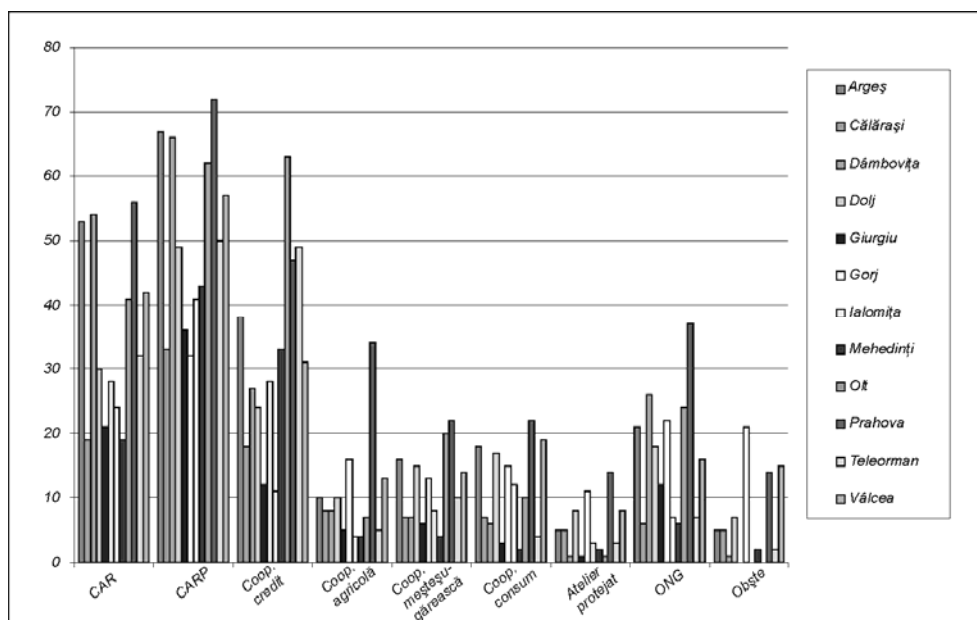
Datele ilustrează pentru județele Prahova, Argeș și Dâmbovița un nivel mai ridicat de cunoaștere a existenței entităților de economie socială, în timp ce în Giurgiu, Ialomița și Mehedinți se înregistrează cele mai scăzute valori. Casele de ajutor reciproc (fie că vorbim despre CAR-uri sau despre CARP-uri) se bucură de un nivel de notorietate de peste 50% din populația investigată în județele Argeș, Prahova și Dâmbovița, în timp ce cooperativele de credit cunosc cele mai înalte valori în județele Olt, Prahova și Teleorman. Gradul de cunoaștere a existenței ONG-urilor la nivel de județ variază între 6% în Mehedinți și Călărași și 26% în Dâmbovița, respectiv 37% în Prahova. Cooperativele agricole, meșteșugărești și de consum înregistrează, în cea mai mare parte, procente de notorietate situate între 10 și 20%.

Tabelul 19 - Diferențiere pe județe²⁴ în ceea ce privește procentul celor care declară că știu de existența la nivel de localitate/județ a entităților de economie socială (%)

	CAR	CARP	Coop. credit	Coop. agricolă	Coop. meșteșugărească	Coop. consum	Atelier protejat	ONG	Obște
Argeș	53	67	38	10	16	18	5	21	5
Călărași	19	33	18	8	7	7	5	6	5
Dâmbovița	54	66	27	8	7	6	1	26	1
Dolj	30	49	24	10	15	17	8	18	7
Giurgiu	21	36	12	5	6	3	1	12	-
Gorj	28	32	28	16	13	15	11	22	21
Ialomița	24	41	11	4	8	12	3	7	-
Mehedinți	19	43	33	4	4	2	2	6	2
Olt	41	62	63	7	20	10	1	24	-
Prahova	56	72	47	34	22	22	14	37	14
Teleorman	32	50	49	5	10	4	3	7	2
Vâlcea	42	57	31	13	14	19	8	16	15

²⁴ Eșantionul cercetării nu asigură reprezentativitatea datelor la nivel de județ. Procentele prezentate la acest nivel de analiză au semnificație exploratorie.

Figura 11 - Procentul celor care afirmă că știu de existența, la nivel de județ, a entităților de economie socială

Participarea indivizilor la activitatea organizațiilor de economie socială

Din totalul subiecților care au declarat că au participat la activitatea entităților de economie socială, 68% au indicat că prin acest lucru au reușit să-și îmbunătățească situația lor sau a membrilor familiei, în timp ce participarea individului la activități de economie socială a avut efecte pozitive în mult mai mică măsură asupra prietenilor, vecinilor, grupurilor defavorizate sau comunității (tabelul 20).

Activitățile organizațiilor de economie socială sunt privite de către persoanele implicate, în principal, ca o sursă de câștig, motivația participării indivizilor având un semnificativ caracter instrumental. În acest mod, principalul factor determinant pentru implicarea indivizilor în activitatea CAR-urilor, cooperativelor sau ONG-urilor este reprezentat de atingerea unor obiective personale, cu alte cuvinte, de obținerea de avantaje concrete de ordin material

sau sub formă de servicii. Corelativ, latura activităților de voluntariat este foarte slab reprezentată, nefiind o practică curentă pentru organizațiile de profil.

Tabelul 20 - Percepția avantajelor rezultate în urma participării subiecților la activitatea entităților de economie socială²⁵ (% , în ambele regiuni)

	Da	Nu	Nu știe
A contribuit la îmbunătățirea situației respondentului și a familiei sale	68	20	12
A contribuit la îmbunătățirea situației vecinilor, prietenilor și colegilor	20	62	18
A contribuit la îmbunătățirea situației grupurilor defavorizate	13	68	20
A contribuit la îmbunătățirea situației comunității locale	14	67	19
A contribuit la îmbunătățirea situației României, a societății în general	10	68	22

Cercetarea a confirmat slaba participare a populației la activitățile entităților de economie socială. Din totalul eșantionului, doar 131 de subiecți au declarat că ei sau un membru al familiei au apelat, în ultimul an, la serviciile unui CAR al salariaților, în timp ce 244 au răspuns că au apelat la serviciile unui CAR al pensionarilor și doar 50 de subiecți au declarat că ei sau un membru al familiei au contractat în ultimul an credit de la o cooperativă de profil. Totodată, niciunul dintre subiecți nu a apelat la serviciile cooperativelor de consum, meșteșugărești sau agricole sau la serviciile oferite de diversele asociații și fundații.

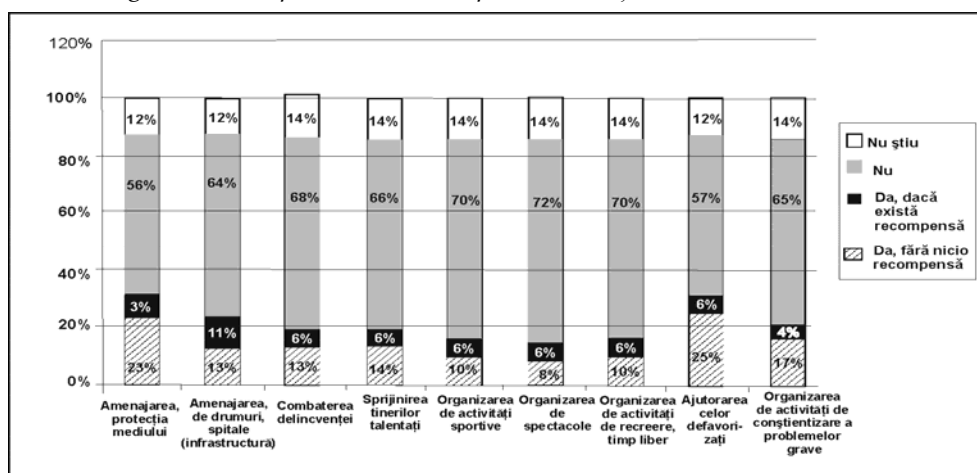
²⁵ Procentele rezultate în urma excluderii valorilor missing (eșantionul valid – 515 subiecți). Procentele prezentate au fost rotunjite către cel mai apropiat număr întreg.

Tabelul 21 - Tipuri de beneficii de economie socială pentru eșantionul cercetării (% , în ambele regiuni)

	Credite	Ajutor bănesc de urgență	Ajutor material sau financiar periodic
Casa de ajutor reciproc a salariaților	2,6	0,1	0,1
Casa de ajutor reciproc a pensionarilor	3,6	0,3	0,1
Cooperativa de credit	0,5	0,0	0,0
NR	1,4	7,7	8,0
Total	8,1	8,1	8,1

La nivel proiectiv, doar 3% dintre persoanele incluse în eșantion au declarat că intenționează să devină membri ai CAR-urilor și 7% au menționat acest lucru pentru CARP-uri, pentru toate celelalte tipuri de entități de economie socială înregistrându-se valori nesemnificative. În același sens, disponibilitatea de implicare în inițiativele locale înregistrează valori scăzute (figura 12). Dintre categoriile de activități incluse în chestionar, scoruri mai ridicate s-au înregistrat pentru *protecția mediului* (23%) și *ajutorarea persoanelor defavorizate* (25%).

Figura 12 - Disponibilitate de implicare în inițiative locale (N = 4498)

Putem explica neparticiparea subiecților la activitatea entităților de economie socială în mai mare măsură prin slaba cunoaștere a acestora în rândul populației (subliniată și de ponderea ridicată a respondenților care

declară că nu au cunoștință despre existența acestor entități la nivel de județ) decât prin evaluarea negativă a activității respectivelor entități.

La nivel de opinie, principalele motive pe care subiecții le invocă drept cauze ale neparticipării sunt reprezentate de programul încărcat pe care-l au sau de faptul că nu întrevăd beneficii semnificative în urma implicării (tabelul 22). Având în vedere că 44% dintre subiecții care au răspuns la întrebarea privind motivele neimplicării au identificat "*lipsa beneficiilor*" ca factor principal, putem considera că promovarea avantajelor pentru indivizi, coroborată cu extinderea gamei de servicii oferite acestora, va putea determina creșterea implicării populației în aceste tipuri de activități.

Tabelul 22 - Motivele invocate de către subiecți pentru neparticiparea la activitățile de economie socială²⁶ (în ambele regiuni)

Motiv declarat de neparticipare la economia socială	%
Opiniile oamenilor obișnuiți nu sunt luate în seamă	8
Nu are încredere în astfel de organizații	8
Nu are încredere în liderii unor astfel de organizații	6
Nu crede în rezolvarea problemelor prin această cale	13
Nu îi permite timpul	30
Nu are nimic de câștigat	44

Percepții asupra activităților și calității serviciilor de economie socială

Ponderea persoanelor care au apelat la serviciile entităților de economie socială este foarte redusă, ceea ce nu permite conturarea unui profil statistic reprezentativ în ceea ce privește evaluările realizate în acest sens. În schimb, pe baza datelor existente, poate fi identificată o percepție negativă în rândul

²⁶ Procentele reprezintă ponderea respondenților (din eșantionul valid – 2253 subiecți) care au identificat itemii de mai sus ca reprezentând motivele pentru care nu sunt implicați în activități ale entităților de economie socială. Procentele prezentate au fost rotunjite către cel mai apropiat număr întreg. Răspuns multiplu.

segmentului de populație care a intrat în contract cu serviciile oferite de entitățile de economie socială (tabelul 23).

În rândul acestora, evaluarea creditelor oferite de cooperative înregistrează, de departe, scorurile cele mai defavorabile. Din totalul celor 341 de persoane care au răspuns la întrebările privind evaluarea condițiilor de acordare a creditelor, 309 s-au declarat *nemulțumiți* sau *foarte nemulțumiți*. Această proporție s-a păstrat și în cazul evaluării condițiilor de rambursare a creditului, unde 150 de subiecții din totalul celor 171 care au răspuns la acest item au oferit evaluări negative. De altfel, la toți itemii prin care a fost măsurată satisfacția față de beneficiile serviciilor de economie socială au fost înregistrate evaluări negative, însă numărul redus de persoane care au răspuns la respectivele întrebări, determinat de participarea redusă a populației la activitățile aflate în sfera economiei sociale, relativizează foarte mult rezultatele, reducând astfel validitatea acestora.

Tabelul 23 - Satisfacția cu beneficiile entităților de economie socială (în ambele regiuni)

Cât de mulțumit sunteți de....	Nr. răspunsuri	Foarte mulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Total nemulțumit
Condițiile de acordare a împrumutului	341	15	17	174	135
Condițiile de rambursare a împrumutului	171	10	11	89	61
Condițiile de acordare a ajutorului material pentru situații de urgență	122	6	7	73	36
Suma primită ca ajutor financiar sau material periodic	52	-	13	31	8
Serviciile de sprijin pentru găsirea unui loc de muncă	26	6	6	12	2
Calitatea serviciilor din centrul de zi	20	1	8	10	1

Cât de mulțumit sunteți de....	Nr. răspunsuri	Foarte mulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Total nemulțumit
Condițiile de achiziție a unor produse sau servicii, altele decât împrumuturi	25	2	7	13	3
Serviciile de consiliere	23	2	9	11	1

Percepția economiei sociale din perspectiva reprezentanților structurilor de economie socială

Cunoașterea conceptului de economie socială: conținut și surse de informații

Între cele 12 județe incluse în analiză există diferențe mari cu privire la gradul de cunoaștere a conceptului de economie socială. Singurul județ unde conceptul de economie socială este relativ bine cunoscut de către majoritatea reprezentanților furnizorilor de servicii sociale este Vâlcea. Mai mult, în acest județ, trei instituții (Direcția Județeană de Asistență Socială și Protecția Copilului (DJASPC), Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești (UJCM) și Asociația „Depresiunea Horezu”) au depus sau au intenționat să depună proiecte de finanțare pe axa 6.1 a POSDRU dedicată economiei sociale. Pe de altă parte, în Mehedinți și Ialomița, foarte puțini reprezentanți ai instituțiilor incluse în analiză au auzit de economia socială. De exemplu, răspunsurile primite în Mehedinți la întrebarea privind cunoașterea termenului sunt foarte vagi: „economie care are grijă de oameni” sau „să trăiască toți”.

În ceea ce privește cunoașterea conceptului de economie socială între diferitele instituții cuprinse în analiză, se pot formula câteva observații valabile pentru majoritatea județelor. Cel mai bine informați par a fi reprezentanții instituțiilor centrale, și anume AJOFM și mai ales DJASPC. Cu privire la aceasta din urmă, cunosc termenul reprezentanții DJASPC din 8 județe, iar cei din alte două județe (Călărași și Prahova) „plasează vag termenul către zona socială”. Dintre agențiile AJOFM, reprezentanții din 6 județe au auzit de acest termen. În rândul celorlalte entități de economie socială, cunoașterea conceptului variază de la județ la județ. În unele județe, reprezentanții camerelor de

comerț și industrie (CCI) cunosc termenul (de exemplu, în Argeș și Dâmbovița), dar în altele conceptul de economie socială le este străin (Călărași și Prahova). Un caz interesant se întâlnește în Ialomița, unde conceptul pare a fi cunoscut doar de președintele CCI și de coordonatorul unei asociații culturale.

Sursele de informații sunt și ele destul de variate. Pe de o parte, reprezentanții AJOFM, DJASPC sau CCI au aflat despre economia socială prin participarea la sesiunile de lansare a unor proiecte cu finanțare externă (Argeș, Dâmbovița, Vâlcea) sau din ghidul solicitantului pe linia de finanțare POSDRU (Olt). Pe de altă parte, reprezentanții DJASPC au luat parte la sesiuni de informare pe tema economiei sociale organizate de diverse ONG-uri (Dolj) sau au aflat despre economie socială în mod individual, urmând cursuri post-universitare la Universitatea București (Giurgiu) sau cursuri de perfecționare la București și la Craiova (Gorj). În cazul cooperărilor, informațiile despre economie socială au ajuns la reprezentanții lor în cadrul unor reuniuni ale UCECOM (Călărași) sau reuniuni UCECOM cu parteneri din Italia (Vâlcea). ONG-urile au venit în contact cu termenul fie prin participarea la discuții cu alte organizații din țară (de exemplu, ONG-ul „Vasiliada” din județul Dolj), fie pentru că fac parte dintre puținele ONG-uri propriu-zis furnizoare de economie socială (ONG-ul „SOS Copiii Gorjului” din județul Gorj) sau pregătesc proiecte POSDRU pe tema economiei sociale (ONG-ul „Nagal” din județul Olt).

În multe județe, reprezentanții CAR-urilor sau CARP-urilor nu au auzit de termenul de economie socială²⁷ (Argeș, Călărași, Dâmbovița, Ialomița, Mehedinți, Olt, Prahova, Teleorman și Vâlcea). În alte județe (Giurgiu, Dolj), reprezentanții CARP-urilor știu despre existența unor activități de economie socială, dar nu se arată interesați de desfășurarea lor, deoarece, în trecut, aceste activități nu s-au dovedit profitabile pentru CARP-uri.

Evaluarea stării economiei sociale în prezent

Pentru unii reprezentanți ai cooperărilor meșteșugărești sau de consum implicați direct în activități de economie socială, situația lor poate fi cel mai bine descrisă în termeni de „supraviețuire” (de exemplu, în Giurgiu, Gorj și Ialomița). În Giurgiu, cel puțin, acest termen caracterizează și strategia lor

²⁷ În câteva rapoarte se menționează doar că, în general, termenul de economie socială nu este cunoscut, fără a se scoate în evidență CAR-urile în particular.

economică conservatoare: ambele cooperative meșteșugărești interviewate urmăresc să își asigure supraviețuirea economică, dar nu sunt interesate să apeleze la credite și se feresc să acumuleze datorii. La polul opus al eficienței economice, cele 22 de cooperative meșteșugărești din județul Vâlcea au înregistrat punctual și pierderi în ultimii ani (artă populară, încălțăminte etc.), dar marea majoritate au declarat activități profitabile (igienă-coafor, cosmetică, tâmplărie, turism). În afară de această evaluare a situației de fapt, alți reprezentanți instituționali au oferit o evaluare a economiei sociale în principiu.

Mai mulți respondenți evaluează rolul economiei sociale ca fiind unul pozitiv (de pildă, în județul Dâmbovița), deși unii specifică anumite condiții care trebuie întrunite pentru ca întreprinderile sociale să își îndeplinească rolul. De exemplu, reprezentanții cooperativațiilor meșteșugărești din Călărași consideră că acțiunile sociale sunt mai necesare ca niciodată, dar acest lucru nu este posibil decât în condițiile în care „cooperarea o duce bine”. Majoritatea reprezentanților instituțiilor din Mehedinți consideră că economia socială este viabilă, dar în condițiile – ipotetice - în care nu există concurență, iar statul are un rol determinant de sprijin și protecție. De asemenea, în județul Olt, DJASPC și sectorul ONG, care au avut contacte cu domeniul economiei sociale, evaluează pozitiv aceste tipuri de activități. În sfârșit, în județul Teleorman, percepția economiei sociale este, în ansamblu, una pozitivă, în special din perspectiva potențialului pe care îl reprezintă pentru grupurile dezavantajate. Acest ultim aspect al percepției economiei sociale, deosebit de important în această lucrare, va fi detaliat într-o secțiune separată.

Există însă și evaluări mai puțin optimiste. Președintele atelierului protejat „Împreună” din Argeș crede că, în condițiile economice, sociale și legislative actuale, economia socială este o intenție pozitivă, dar greu, dacă nu imposibil, de transpus în practică. În județul Dolj, se consideră că CAR-ul de salariați este de un real folos pentru toți membrii săi, pentru că acordă împrumuturi atunci când au nevoie, cu dobânzi mici. Asemănător, în Ialomița, președintele CARP afirmă că „merge bine asociația, oamenii sunt conștiincioși”.

Evoluția economiei sociale din trecutul socialist spre viitorul incert

Modelul cultural la care se raportează o mare parte a cooperativelor atunci când vorbesc despre trecutul și viitorul lor este legat de rolul însemnat pe care aceste cooperative l-au jucat în perioada socialistă. În aproape toate

cazurile, narațiunea ia forma unei descrieri a „gloriei pierdute”. De exemplu, președintele SCM „Sârguința” din Giurgiu afirmă că, înainte de 1989, cooperativele erau puternice (ca număr de membri), influente (prin multele contracte încheiate cu diverși agenți economici) și bogate (prin spațiile deținute). În județul Mehedinți, reprezentanții cooperativelor meșteșugărești și de consum consideră că, în perioada socialistă, „activitatea mergea foarte bine”. Un punct de vedere asemănător se întâlnește și în Teleorman, unde, înainte de 1989, sistemul cooperatist a avut o pondere semnificativă în economia județului și au existat cooperative care activau în domeniul industriei, realizând chiar și activități de export. În sfârșit, coordonatorul de programe al Asociației Socioculturale “Matei Basarab” (ONG cu activitate generatoare de venit) consideră că „pe vremea lui Ceaușescu [...] era economie socială. Fostele IAS-uri aveau grădinițe, brutărie, transport pentru muncitori, magazine... Era un tip de economie socială care e de dorit să se regăsească peste 15-20 de ani.”

Din perspectiva multor respondenți, declinul a început după 1990. Potrivit președintelui cooperativei meșteșugărești „Atcom” din Călărași, societățile cooperative meșteșugărești (SCM) au pierdut membri și importanță economică în perioada tranziției, ca urmare a trei categorii de cauze, și anume: tehnologice, cauze ținând de regimul fiscal și cauze legate de decapitalizarea acestor societăți.

Asemănător cu reprezentările asupra prezentului, considerațiile asupra viitorului variază în funcție de gradul de specificitate al activităților de economie socială la care se referă. În unele cazuri, evaluările de principiu tind să fie pozitive. În județul Argeș, spre exemplu, perspectivele domeniului economiei sociale sunt favorabile pentru că „activitățile de economie socială au ca efect nu doar îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor defavorizate, ci, în final, ale întregii populații” (reprezentant DJASPC). Asupra perspectivelor sectorului CAR, președintele Uniunii Județene a CAR Călărași consideră că „dacă nu se bagă politicul și băncile, dacă suntem lăsați în pace, merge acceptabil”. Președintele cooperativei meșteșugărești „Prestarea” din Ialomița consideră că acest tip de organizație are viitor în România. De asemenea, președintele celei mai importante cooperative din județul Călărași, „Atcom”, consideră economia socială sau cooperația ca pe o „alternativă a capitalismului”. Totuși, adaugă el, depinde de viitor dacă ne îndreptăm spre un model social și al cooperației de tip brazilian (bazat pe supraviețuire) sau spre un model de tip german, vest-european, de combinare a economiei sociale

cu profitul. În județul Gorj, toți furnizorii de servicii sociale intervievați, nu doar cei de la DJAPC, consideră benefică și necesară dezvoltarea economiei sociale. În sfârșit, din perspectiva unui reprezentant al Uniunii Județene a Cooperativelor Meșteșugărești din Vâlcea, dacă guvernele ar acorda atenție sistemului cooperatist, s-ar rezolva mari probleme din economie. În Spania, afirmă respondentul, cooperația reprezintă 80% din industrie.

Pe de altă parte însă, alți actori instituționali văd viitorul economiei sociale ca fiind destul de sumbru. De exemplu, în județul Teleorman, evoluția sectorului cooperatist este estimată în termeni pesimiști. Fără suportul consistent, inclusiv financiar, al statului, sectorul cooperatist riscă să dispară. Critic este faptul că entitățile de economie socială, prin volumul activităților, au un impact redus în raport cu importanța pe care au avut-o înainte de 1989. Asemănător, în Dolj, președintele Uniunii Județene a Cooperatiilor de Consum nu poate vedea viitorul activității de economie socială „în roz, atât timp cât nu sunt niște reguli, o ordine socială, nu poate să existe nici o economie bine pusă la punct”. Președintele CCI Giurgiu observă un paradox care indică o evoluție pe termen lung: cooperațiile au decăzut după 1990, deși „puteau să se dezvolte foarte bine după 1990, pentru că nu i-a oprit nimeni. Aveau toată baza materială, care putea fi pusă la treabă. În acel timp nu avea nimeni magazine proprii specializate”, cum au avut unele cooperații din Giurgiu, mai ales cele de consum.

La un nivel mai specific, se pot vedea atât evoluții pozitive, cât și evoluții negative. În Călărași, de exemplu, se prevede o extindere și o consolidare a cooperației meșteșugărești pentru următorii 15 ani. Principalele proiecte din cadrul planuitei extinderi sunt cele de construcție a unei grădinițe, a unui centru social destinat pensionarilor cooperatori și a unui cartier de locuințe sociale. În județul Argeș, CARP are ca plan de viitor deschiderea unui cabinet medical pentru medicină de familie la care să aibă acces persoanele cu venituri foarte mici.

Dintr-un punct de vedere mai puțin optimist, reprezentanții cooperațiilor de consum și ai celor meșteșugărești observă un profil de evoluție negativ al organizațiilor. În cazul cooperațiilor meșteșugărești din Olt, s-au redus atât numărul, cât și activitatea acestor cooperații. Prin organizarea lor în baza Legii nr. 1/2005, procesul de desființare a acestor cooperații a fost stopat, însă nu și cel de reducere a numărului de membri cooperatori. Între 2005 și 2008, de exemplu, numărul membrilor cooperatori s-a redus cu 25%. În cazul cooperațiilor de

consum, situația este critică, cifra de afaceri a Uniunii Județene a Cooperațiilor de Consum Olt reducându-se în 2008, comparativ cu 2007, cu peste 20%, în vreme ce datele pentru 2009 se așteaptă a fi dramatice (vicepreședinte UJCC Olt).

Din perspectiva cercetării cantitative asupra cooperațiilor, se pot observa câteva diferențe și asemănări interesante între cele două regiuni. Evoluția activităților cooperațiilor pe termen scurt (mai precis în anul 2010) este văzută mai pesimist în Regiunea Sud Muntenia (47,9%) decât în Regiunea Sud-Vest Oltenia (44,1%), când se pune problema evoluției cifrei de afaceri, dar diferența nu este semnificativă statistic²⁸. Diferența dintre cei care cred că cifra de afaceri va rămâne constantă este redusă (46,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 41% în Regiunea Sud Muntenia), la fel cum este și cea între cei care consideră că cifra de afaceri va crește (9,8% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 11,1% în Regiunea Sud Muntenia).

Din punct de vedere statistic, nu există diferențe semnificative²⁹ între cooperațiile din cele două regiuni nici în ceea ce privește perspectiva de evoluție a profitului în decursul anului 2010. Așteptarea ca profitul să scadă este aproape la fel de răspândită în Regiunea Sud-Vest Oltenia (46,8%) cum e și în Regiunea Sud Muntenia (45,5%). Optimismul respondenților din cele două regiuni privind creșterea profitului este asemănător, însă la același nivel scăzut, și anume 12,8% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 11% în Regiunea Sud Muntenia. Procentul celor care cred că profitul va rămâne la același nivel și în 2010 este ușor mai ridicat în Regiunea Sud Muntenia (43,4%) față de Regiunea Sud-Vest Oltenia (40,4%).

În privința evoluției numărului de angajați, cele două regiuni vădesc o altă asemănare remarcabilă³⁰. Diferențele dintre cele două regiuni depășesc un procent doar în cazul celor care cred că numărul de angajați va rămâne constant: 64,4% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 65,5% în Regiunea Sud Muntenia. În celelalte cazuri, numărul celor care prevăd o creștere sau o

²⁸ Testul statistic utilizat este Pearson chi pătrat, pentru care a fost calculată o valoare de 0,644. Nivelul de semnificație pentru 2 grade de libertate este de $0,725 > 0,05$, ceea ce indică faptul că opiniile privind evoluția cifrei de afaceri nu depind de regiune.

²⁹ Valoarea chi pătrat este 0,290, care, pentru 2 grade de libertate, indică un nivel de semnificație de $0,865 > 0,05$, ceea ce arată că percepția evoluției profitului nu este dependentă de regiune.

³⁰ Valoarea chi pătrat de 0,049 indică, pentru 2 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,976 > 0,05$.

scădere a numărului de angajați, diferențele sunt ne semnificative: 6,9% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 6,3% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 28,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 28,2% în Regiunea Sud Muntenia.

Inițiative și propuneri de îmbunătățire a activităților de economie socială

Inițiativele diverselor entități furnizoare de servicii sociale care au ca scop extinderea sau consolidarea activităților de economie socială sunt foarte diverse, fiecare răspunzând contextului în care se găsește. Vom trece în revistă, într-o primă instanță, inițiativele instituțiilor centrale reprezentate la nivel de județ, și anume AJOFM și DJASPC. Aceste inițiative reprezintă o categorie foarte largă, incluzând atât păreri sau luări de poziție „ideologice” (altfel spus, din perspectiva unor criterii de valoare mai mult sau mai puțin explicite) ale unor reprezentanți ai acestor instituții pentru îmbunătățirea/eficientizarea integrării pe piața muncii, cât și măsuri concrete implementate de aceste instituții.

În cazul AJOFM Argeș, se consideră că o mai mare implicare a beneficiarilor ar putea fi asigurată dacă ar exista un control mai eficient al activității desfășurate de către aceștia, și anume munca în folosul comunității. Fără acest control, și anume al tipului de activitate desfășurată, al numărului de ore, al numărului beneficiarilor care au prestat același tip de activitate etc., există riscul demotivării populației în a-și căuta un loc de muncă, consideră reprezentanții AJOFM, ceea ce accentuează dependența de ajutorul social și creșterea sărăciei populației. În cele ce urmează, vom detalia percepțiile furnizorilor de servicii sociale cu privire la responsabilitatea sau rolul diversilor factori care ar putea contribui la dezvoltarea economiei sociale: finanțare din partea statului, finanțare externă, legislație sau susținere mixtă. La acestea se adaugă o scurtă prezentare a unor inițiative concrete ale unor furnizori de servicii sociale.

Finanțare din partea statului

Potrivit reprezentanților instituțiilor centrale din județul Dâmbovița, și anume AJOFM, DJASPC și CCI, principalul responsabil pentru nivelul de dezvoltare al economiei sociale este statul. O poziție asemănătoare, dar care este însă supusă și unor critici, este găsită în județul Gorj. Unii actori instituționali consideră că statul ar trebui să își asume în continuare

responsabilitatea principală în susținerea ONG-urilor și a mediului privat pentru a cataliza dezvoltarea economiei sociale, prin implicare directă, adică prin finanțarea ONG-urilor și scutiri de impozite pentru firmele care fac acțiuni de economie socială. De exemplu, directoarea Fundației „SOS Copiii Gorjului”, unicul ONG din județul Gorj care are activități de economie socială, consideră că finanțarea activităților de economie socială este responsabilitatea statului. Această finanțare ar trebui să aibă loc prin intermediul unui mecanism de redistribuire fiscală, care există și în prezent, dar la un nivel prea scăzut față de nevoile de finanțare. Reacția față de un astfel de punct de vedere a fost surprinsă în detaliu în județul Gorj, prin două forme de discurs, una ideologică, iar cealaltă pragmatică, în rândul a trei reprezentanți ai DJASPC.

În primul caz, argumentul este acela că statul ar trebui să se implice mai puțin, și nu mai mult, dacă avem în vedere că rolul principal al acestuia este de a pune în mișcare anumite mecanisme sociale care să funcționeze în continuare, în mod autonom. Susținătorii acestui punct de vedere acceptă însă faptul că se pune problema unei schimbări de perspectivă ce ar trebui realizată prin dezvoltarea economiei sociale și prin trecerea de la o protecție socială bazată aproape exclusiv pe abordarea pasivă la o abordare bazată pe măsuri active de protecție socială. În acest fel, statul nu ar trebui să finanțeze ONG-urile, ci să le ofere un context favorabil în care să poată funcționa cu succes. O ilustrare a acestui punct de vedere este următoarea metaforă folosită de un respondent din Gorj: „Cum să dea tot statul și la ONG-uri? Adică, în loc să-i dea o undiță să pescuiască, până acuma îi dădeam pește cu plasa, acuma îi dăm cu roaba?” Argumentele pragmatice împotriva implicării directe a statului în susținerea activităților de economie socială sunt legate de lipsa de resurse a statului în perioada de criză: „nu putem să lăsăm să fie totul pe stat, nu vedeți că statul nu mai poate nici să plătească salariile?” Pentru a obține o imagine mai cuprinzătoare asupra percepțiilor principalilor furnizori de economie socială, și anume ONG-urile, cooperățiile și CAR-urile, vor fi prezentate și comparate date din cercetarea cantitativă asupra acestor organizații.

ONG-urile

Datele cantitative privind oferta de economie socială indică unele similarități între regiuni cu privire la nevoia de sprijin percepută de reprezentanții ONG-urilor. Organizațiile din Regiunea Sud-Vest Oltenia consideră că sectorul nonguvernamental are nevoie de sprijinul guvernului în mare și foarte mare măsură în proporție de 76,7%, în vreme ce organizațiile din a doua regiune, Sud Muntenia, consideră acest lucru în proporție încă și mai ridicată (87,3%). Cu toate acestea, diferența între cele două regiuni în ceea ce privește sprijinul din partea guvernului nu este semnificativă statistic la nivelul de 0,05³¹.

Diferențele dintre cele două regiuni nu sunt semnificative nici pentru întrebările privitoare la sprijinul autorităților județene³² și locale³³. În Regiunea Sud-Vest Oltenia, nu mai puțin de 81,3% dintre ONG-uri consideră sprijinul consiliului județean ca fiind important în mare sau foarte mare măsură, în vreme ce 73,9% cred acest lucru în Regiunea Sud Muntenia. Valorile corespunzătoare pentru nevoia de sprijin din partea primăriilor sunt 81,3% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 78,4% în Regiunea Sud Muntenia.

O diferență semnificativă între cele două regiuni se ivește la întrebarea privind sprijinul uniunilor sau federațiilor de ONG-uri³⁴. În Regiunea Sud-Vest Oltenia este mult mai puțin răspândită opinia că sprijinul uniunilor este important în mare sau foarte mare măsură, situându-se la nivelul de 63,7%, în comparație cu Regiunea Sud Muntenia, unde această opinie este împărtășită de 80,9% dintre reprezentanții ONG-urilor.

În cele ce urmează vor fi prezentate câteva date cantitative cu privire la formele de sprijin considerate de ONG-uri ca fiind importante. În ceea ce privește importanța subvențiilor, diferențele dintre cele două regiuni sunt ne semnificative din punct de vedere statistic la nivelul de probabilitate de

³¹ Testul Pearson chi pătrat, pentru care a fost calculată o valoare de 2,527, indică, pentru 2 grade de libertate, o probabilitate de 0,471, ceea ce arată faptul că opiniile privind sprijinul guvernului nu depind de regiune.

³² Valoarea Pearson chi pătrat de 2,556 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,465 > 0,05$.

³³ Valoarea Pearson chi pătrat de 2,116 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,549 > 0,05$.

³⁴ Valoarea Pearson chi pătrat de 16,289 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,001 < 0,05$.

0,05³⁵. În Regiunea Sud-Vest Oltenia, 85,8% dintre ONG-uri consideră că acest ajutor este destul de important sau important, în vreme ce 90,9% dintre ONG-urile Regiunii Sud-Muntenia cred acest lucru.

Între reprezentanții ONG-urilor din cele două regiuni nu sunt deosebiri semnificative³⁶ nici cu privire la facilitățile fiscale pentru angajarea de personal. 89,2% dintre respondenții din Regiunea Sud-Vest Oltenia afirmă că astfel de facilități sunt destul de importante sau importante, iar procentul corespunzător pentru Regiunea Sud Muntenia este de 80,4%.

O diferență interesantă și semnificativă statistic³⁷ se observă între cele două regiuni la întrebarea privind scutirile la plata taxelor și impozitelor. ONG-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia consideră că aceste scutiri sunt importante sau destul de importante în proporție de 69,7%. Prin contrast, proporția corespunzătoare din Regiunea Sud Muntenia este mai ridicată, situându-se la 90,7%.

Cooperativele

La întrebarea privind susținerea cooperativelor din partea guvernului, opiniile sunt foarte asemănătoare între cele două regiuni. Mai precis, nu există diferențe statistice între Regiunile Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia la nivelul de 0,05³⁸. Reprezentanții cooperatiilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia consideră în proporție de 72,9% că guvernul ar trebui să sprijine sectorul cooperatist în mare și în foarte mare măsură, iar cei din Regiunea Sud Muntenia cred acest lucru în proporție de 76%. În ceea ce privește sprijinul din partea autorităților județene, deși diferența dintre cele două regiuni nu este semnificativă statistic³⁹, se observă o mult mai mare nevoie de sprijin percepută de cooperatiile din Regiunea Sud-Vest Oltenia față de Regiunea Sud Muntenia.

³⁵ Valoarea Pearson chi pătrat de 5,332 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,149 > 0,05$.

³⁶ Valoarea Pearson chi pătrat de 5,814 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,121 > 0,05$.

³⁷ Valoarea Pearson chi pătrat de 13,139 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,004 < 0,05$.

³⁸ Valoarea Pearson chi pătrat de 1,484 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,686 > 0,05$.

³⁹ Valoarea Pearson chi pătrat de 7,139 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,068 > 0,05$.

Mai precis, 57,8% dintre cooperățiile Regiunii Sud-Vest Oltenia cred că sprijinul este important în mare sau foarte mare măsură, în vreme ce doar 41,7% dintre cele ale Regiunii Sud Muntenia sunt de aceeași părere. Sprijinul autorităților locale este, de asemenea, mai dorit de către reprezentanții cooperățiilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia decât ai celor din Sud Muntenia, dar nici de această dată diferența nu este semnificativă din punct de vedere statistic⁴⁰. Totuși, opinia că sectorul cooperatist ar trebui susținut în mare și foarte mare măsură de către primărie este mai larg răspândită în Regiunea Sud-Vest Oltenia (50%) decât în Sud Muntenia (41,3%).

Singura întrebare unde există o diferență semnificativă⁴¹ între regiuni se referă la sprijinul uniunilor sau federațiilor cooperatiste. Diferența vine dintr-o polarizare accentuată a răspunsurilor în Regiunea Sud-Vest Oltenia în comparație cu Regiunea Sud Muntenia. În vreme ce în regiunea din urmă doar 10,9% dintre respondenți consideră că uniunile cooperatiste ar trebui să susțină cooperățiile în foarte mică măsură, în Regiunea Sud-Vest Oltenia procentul corespunzător este de 17,4%. La capătul opus al scalei, 47,6% dintre respondenții Regiunii Sud Muntenia cred că este nevoie de sprijinul uniunilor cooperatiste în foarte măsură, în vreme ce în Regiunea Sud-Vest Oltenia proporția corespunzătoare este de 57%.

Mai jos vor fi prezentate date cantitative cu privire la ce forme de sprijin sunt considerate de cooperății ca fiind importante pentru activitatea lor. Trebuie precizat de la început că diferențele dintre cele două regiuni nu sunt semnificative statistic la nivelul de 0,05, în ceea ce privește opiniile cu privire la sprijinul sub formă de subvenții⁴², scutiri la plata taxelor și impozitelor⁴³ sau facilități fiscale pentru angajarea de personal⁴⁴.

Subvențiile sunt întrucâtva mai importante pentru cooperățiile din Regiunea Sud-Vest Oltenia decât pentru cele din Sud Muntenia, dat fiind că

⁴⁰ Valoarea Pearson chi pătrat de 2,224 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,527 > 0,05$.

⁴¹ Valoarea Pearson chi pătrat de 8,445 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,038 < 0,05$.

⁴² Valoarea Pearson chi pătrat de 4,076 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,253 > 0,05$.

⁴³ Valoarea Pearson chi pătrat de 5,427 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,143 > 0,05$.

⁴⁴ Valoarea Pearson chi pătrat de 2,944 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,400 > 0,05$.

73,6% dintre cooperățiile din prima regiune le consideră destul de importante sau foarte importante, față de 69,4% în Regiunea Sud Muntenia. Scutirilor la plata taxelor sau impozitelor li se acordă o însemnătate mai mare în ambele regiuni, 84,6% dintre cooperățiile din Regiunea Sud-Vest Oltenia considerându-le destul de importante sau foarte importante. În Regiunea Sud Muntenia, 81,6% dintre reprezentanții cooperățiilor sunt de aceeași părere. Finanțările pentru angajarea de personal joacă, de asemenea, un rol important în ambele regiuni. Mai precis, 84,4% dintre cooperățiile Regiunii Sud-Vest Oltenia le consideră destul de importante sau foarte importante, în vreme ce procentajul pentru cooperățiile Regiunii Sud Muntenia este de 80,7%.

CAR-urile

În contrast puternic cu organizațiile nonguvernamentale și cooperatiste, între cele două regiuni există diferențe semnificative în ceea ce privește nevoia percepută de sprijin din partea guvernului, a autorităților județene și locale⁴⁵ sau a uniunilor sau federațiilor de CAR-uri⁴⁶. În ceea ce privește sprijinul așteptat din partea guvernului, în vreme ce CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia îl consideră important în mare sau foarte mare măsură în proporție de 76%, în Regiunea Sud Muntenia doar 22,3% dintre CAR-uri împărtășesc această opinie.

Sprijinul consiliului județean este dorit în mare și foarte mare măsură de 56,3% dintre casele de ajutor reciproc din Regiunea Sud-Vest Oltenia, dar numai de 14,7% dintre CAR-urile localizate în Regiunea Sud Muntenia. Asemănător, dar la un nivel mai scăzut, 28,2% dintre CAR-urile Regiunii Sud-Vest Oltenia doresc sprijinul primăriei, în vreme ce 19,3% dintre CAR-urile Regiunii Sud Muntenia au aceleași așteptări.

Deși există diferențe între cele două regiuni în răspunsurile la întrebarea privind sprijinul oferit de uniunile de CAR-uri, ele sunt mai moderate. Mai precis, cei care consideră că sprijinul acestora e important sau foarte important reprezintă 94,3% dintre CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia și 81,8%

⁴⁵ Toate valorile Pearson chi pătrat pentru acele variabile indică un nivel de semnificație de $0,000 < 0,05$.

⁴⁶ În acest caz, valoarea Pearson chi pătrat este 9,697, corespunzând, pentru 3 grade de libertate, unui nivel de semnificație de $0,021 < 0,05$.

dintre cele localizate în Regiunea Sud Muntenia. Cu toate acestea, după cum se observă imediat, acest sprijin este considerat dezirabil de cea mai mare parte a CAR-urilor din fiecare regiune.

Ca în cazul nevoii percepute de sprijin, reprezentanții CAR-urilor din cele două regiuni au așteptări foarte diferite cu privire la diverse forme concrete de sprijin, cum sunt subvențiile, scutițiile la plata taxelor sau impozitelor sau facilitățile fiscale pentru angajarea de personal pentru CAR-uri⁴⁷. În privința subvențiilor, nu mai puțin de 80% dintre casele de ajutor reciproc din Regiunea Sud-Vest Oltenia le consideră destul de importante sau foarte importante. În contrast, doar 31,2% dintre CAR-urile din Regiunea Sud Muntenia le acordă aceeași importanță. Scutițiile la plata impozitelor sau taxelor sunt considerate destul de importante sau foarte importante de 88,4% dintre CAR-urile Regiunii Sud-Vest Oltenia, dar numai de 53,5% dintre organizațiile localizate în Regiunea Sud Muntenia. O discrepanță mai mare se constată în ceea ce privește facilitățile fiscale pentru angajarea de personal: 74,2% dintre casele de ajutor reciproc din prima regiune le acordă destul de multă sau foarte multă importanță, dar numai 26,2% dintre CAR-urile din cea de-a doua regiune.

Finanțare externă (fonduri europene)

Conform președintelui unui ONG din Slatina, județul Olt, finanțările ce pot fi atrase în cadrul Fondului Social European, pe Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane, reprezintă cea mai bună perspectivă de dezvoltare a serviciilor sociale pentru sectorul nonguvernamental. Acest optimism nu este însă larg împărtășit în cele două regiuni investigate. Reprezentanții furnizorilor de servicii sociale din alte județe însă nu sunt la fel de încrezători în privința acestei surse de finanțare. De exemplu, în Călărași, există o anumită reticență față de fondurile europene. Motivele expuse de actorii instituționali țin de percepția unei birocrății stufoase și a unor proceduri greoaie, ceea ce face ca efortul de pregătire a dosarului să fie văzut în termeni negativi. De asemenea, deși președinții celor două cooperative meșteșugărești

⁴⁷Toate valorile Pearson chi pătrat pentru acele variabile indică un nivel de semnificație de $0,000 < 0,05$.

din Giurgiu au cunoștință de fondurile europene ce vin în sprijinul economiei sociale, acestea nu au fost accesate.

În județul Teleorman au existat intenții de a implementa proiecte cu finanțare europeană, însă inițiativa a aparținut companiilor care asigură consultanță. Asociația Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești (AJSCOM) nu a inițiat colaborări concrete cu firmele de consultanță care au prezentat oferte deoarece acestea din urmă solicitau un onorariu care să recompenseze activitatea de pregătire a cererii de finanțare indiferent de rezultatul solicitării. În opinia reprezentanților AJSCOM, plata unui comision de succes este apreciată ca fiind soluția optimă pentru a participa la implementarea unui proiect cu finanțare din fondurile structurale.

O altă situație nefavorabilă structurilor de economie socială este identificată de președintele atelierului protejat „Împreună” din Argeș. Potrivit acestuia, multe entități de economie socială s-au aflat în situația ca, după ce s-au epuizat fondurile accesate prin diverse programe, să nu-și mai poată continua activitatea pentru că nu au identificat alte surse de finanțare.

O problemă larg recunoscută de reprezentanții entităților de economie socială, mai ales de cei ai cooperațiilor de consum și de credit, în ceea ce privește derularea unor proiecte cu finanțare externă, este lipsa statutului de proprietar asupra terenurilor unde își desfășoară activitatea. Astfel de probleme au fost identificate de cooperativele de credit din Argeș. Președintele Uniunii Județene a Cooperației de Consum (UJCC) din Dolj explică de ce nu au putut accesa fonduri guvernamentale sau europene în următorii termeni: „terenul nu-i al meu. Este al statului, începi să ai o serie întreagă de probleme și nimeni nu-ți dă dacă nu ești de sus până jos pe deplin proprietar”. Totuși președintele UJCC Dolj recunoaște faptul că au existat președinți de cooperație care au vândut foarte mult din patrimoniu. În alte cazuri, în județul Călărași, au existat litigii între consiliile locale și cooperațiile de consum, primele revendicându-și dreptul de proprietate asupra terenurilor date în folosința cooperațiilor.

În ciuda dificultăților identificate mai sus, datele obținute din cercetarea cantitativă indică faptul că finanțările europene și consultanța pentru obținerea lor sunt valorizate pozitiv de marea majoritate a reprezentanților entităților de economie socială.

De exemplu, reprezentanții ONG-urilor din Regiunea Sud-Vest Oltenia cred că oferirea de consultanță pentru obținerea de finanțări nerambursabile

pentru sectorul nonguvernamental este destul de importantă sau importantă în proporție ridicată (79,7%), nedeosebindu-se în mod semnificativ⁴⁸ de ONG-urile din Regiunea Sud Muntenia (86,4%).

În sectorul cooperatist, deși diferențele dintre cele două regiuni nu sunt semnificative statistic, finanțările nerambursabile⁴⁹ se situează la un nivel ridicat în ambele regiuni. Mai precis, 86,4% dintre cooperații le consideră ca fiind destul de importante sau foarte importante în Regiunea Sud-Vest Oltenia, în vreme ce 82,8% dintre cooperații au aceeași părere în Regiunea Sud Muntenia.

Din punctul de vedere al CAR-urilor, finanțările nerambursabile sunt importante, dar există diferențe notabile între cele două regiuni⁵⁰. În vreme ce 86,9% dintre CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia le consideră destul de importante sau foarte importante, procentul corespunzător din Regiunea Sud Muntenia se situează aproape la jumătate, mai precis la 44,9%.

Inițiative concrete și specifice

Câțiva furnizori de servicii sociale au întreprins sau intenționează să realizeze o serie de acțiuni specifice pentru dezvoltarea „în teren” a economiei sociale. În județul Ialomița, există deja un proiect în derulare, intitulat „Promovarea în comunitate a economiei sociale” pe perioada 2009-2012 (cofinanțat de FSE prin programul POSDRU, DMI 6.1). Proiectul este derulat de Episcopia Sloboziei și Călărașilor în colaborare cu Arhiepiscopia Dunării de Jos și cu Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Ialomița.

În alte cazuri, instituțiile centrale și-au extins activitatea pentru a facilita incluziunea pe piața muncii. AJOFM Dâmbovița a organizat, în 2009, 10 târguri/burse ale locurilor de muncă atât în mediul urban, cât și în mediul rural, față de doar două, câte avea stabilite pentru acest an. S-a reușit integrarea a peste 300 de șomeri pe piața forței de muncă. AJOFM Dâmbovița este partener în

⁴⁸ Valoarea Pearson chi pătrat de 2,600 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,458 > 0,05$.

⁴⁹ Valoarea Pearson chi pătrat de 1,017 indică, pentru 3 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,797 > 0,05$.

⁵⁰ Aceste diferențe sunt semnificative statistic la nivelul de 0,05, pe baza testului Pearson chi pătrat.

proiecte finanțate prin fonduri structurale, prin care oferă servicii de consultanță, mediere, formare profesională, asistență în începerea unei afaceri proprii.

O altă instituție centrală din Dâmbovița, și anume DJASPC, are în derulare proiecte care vizează deschiderea unor centre de zi pentru copiii și adulții cu autism, în colaborare cu Asociația Copiilor și Adulților cu Autism, și a fost solicitată să sprijine deschiderea unui atelier protejat pentru persoanele cu handicap locomotor. De asemenea, este în curs de a deschide un centru de tranzit pentru copiii instituționalizați care împlinesc vârsta de 18 ani și încă nu sunt integrați socioprofesional.

O inițiativă interesantă, care ar putea fi încadrată în categoria de activitate de lobby pentru economia socială, este aceea a atelierului protejat „Împreună” din Argeș, care a condiționat alocarea sprijinului de implicarea civică a beneficiarilor. Aceștia trebuie să depună o cerere de sprijin la CAS pentru a produce o presiune asupra acesteia pentru a aloca mai multe fonduri.

La Călărași, la inițiativa Consiliului Județean al Persoanelor Vârștnice, s-au amenajat cămine pentru bătrâni cu sprijinul Consiliului Local și al Prefecturii. Primul cămin a fost dat în folosință în 2008 la Oltenița, cu 28 de locuri. Au urmat apoi cămine în comuna Unirea, în comuna Vâlcele și în Călărași, cu un total de 85 de locuri. Pentru acestea, s-au primit fonduri și de la Ministerul Muncii.

Propuneri legislative pentru stimularea economiei sociale

Nu sunt puțini cei care consideră că activitatea de economie socială trebuie susținută prin legislație. Coordonatorul de programe al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor și al Asociației Socioculturale „Matei Basarab” consideră că momentan nu există o legislație specifică domeniului economiei sociale, ci doar acte normative specifice unui anumit tip de structură, menționând în acest sens Codul fiscal, Legea ANPH pentru ateliere protejate, Legea sponsorizării și Ordonanța nr. 28 pentru ONG-uri cu activitate economică. Asemănător, în județul Olt, susținerea din partea statului în vederea dezvoltării sectorului cooperatist este vitală și, în acest sens, cadrul legislativ reprezintă pârgia cea mai importantă.

În județul Prahova, cei intervievați consideră că economia socială poate ajuta la creșterea calității vieții, dar doar dacă este reglementată și în legislația

în vigoare. Din perspectiva lor, momentan nu se discută prea mult despre concept și populația nu îl percepe la adevărata sa valoare. Cooperativele meșteșugărești și de consum apreciază că, pentru dezvoltarea lor și pentru posibilitatea accesării de fonduri structurale, ar fi necesar să fie „popularizat” mai mult conceptul și explicat astfel încât să se înțeleagă foarte bine la ce se referă.

La fel, în județul Vâlcea, cooperativele meșteșugărești și de consum consideră că, pentru dezvoltarea lor și pentru accesarea de fonduri structurale, este importantă popularizarea conceptului de economie socială. În plus, reprezentanții cooperativelor din acest județ propun votarea unei legislații care să protejeze arta populară, astfel încât femeile din mediul rural să aibă venituri provenite dintr-o activitate economică.

Asemănător, în județul Vâlcea, ONG-urile furnizoare de servicii sociale și DJASPC propun atât elaborarea unei legislații specifice domeniului economiei sociale, cât și oferirea de facilități fiscale agenților economici pentru realizarea de activități specifice economiei sociale. Economia socială creează locuri de muncă, susțin promotorii ei, ceea ce duce la incluziunea socială a grupurilor dezavantajate. Din acest motiv, activitățile de economie socială ar trebui scutite de impozite.

Astfel, principalele sugestii de îmbunătățire a legislației sunt:

- elaborarea unei legislații specifice domeniului economiei sociale;
- oferirea de facilități fiscale agenților economici pentru realizarea de activități specifice economiei sociale. Activitățile de economie socială creează locuri de muncă ce duc la incluziunea socială a grupurilor dezavantajate, motiv pentru care ar trebui scutite de impozite.

Reprezentanții sistemului cooperatist consideră că cele mai importante soluții de îmbunătățire a legislației sunt legate de acordarea de facilități fiscale (15,6%), rezolvarea problemei proprietății terenurilor de sub clădirile aflate în patrimoniu (8,5%) și luarea în considerare și a opiniei reprezentanților sistemului cooperatist la elaborarea cadrului normativ (9,6%).

Cele mai importante soluții pentru încurajarea ONG-urilor să deruleze activități economice, în opinia celor chestionați, sunt: facilitățile fiscale prevăzute în legislație (scutirea de taxe și impozite, neplata impozitului forfetar, neplata impozitului pe profit) în opinia a 21,3% dintre cei intervievați, acordarea de subvenții din partea statului – 8%, un cadru legislativ coerent – 6,7%, sprijin pentru realizarea proiectelor – 5,3%.

Și în cazul CAR-urilor, soluțiile de îmbunătățire a legislației sunt legate tot de acordarea de facilități fiscale (16,1% dintre respondenți), reducerea dobânzilor (6,4%), acordarea de subvenții (6,8%) și existența unui cadru normativ mai clar și coerent (6,4%).

În ciuda acestor observații predominant critice, datele din cercetarea cantitativă indică faptul că există o mare varietate în modul în care reprezentanții organizațiilor incluse în analiză evaluează cadrul legislativ specific organizației lor. CAR-urile, de pildă, susțin în proporție de 63,6% că acest cadru are o eficacitate ridicată⁵¹. Doar 18,1% dintre cooperații consideră că legislația pentru ele are eficacitate ridicată, în vreme ce 38,3% dintre cooperații consideră că aceasta are o eficacitate scăzută. ONG-urile se situează într-o poziție intermediară, cele mai multe dintre ele (49,7%) considerând că legislația are o eficacitate medie.

Între cele două regiuni – Sud-Vest Oltenia și Sud Muntenia – există însă diferențe semnificative statistice pentru casele de ajutor reciproc⁵², dar nu și pentru cooperații⁵³ și ONG-uri⁵⁴.

CAR-urile din Regiunea Sud-Vest Oltenia sunt mult mai dispuse să evalueze eficacitatea cadrului legislativ ca fiind una ridicată (84,7%), decât cele din Regiunea Sud Muntenia (56,3%). Pe de altă parte, CAR-urile din ultima regiune, Sud Muntenia, consideră că legislația are o eficacitate medie (34,8%), în vreme ce doar 9,7% dintre CAR-urile Regiunii Sud-Vest Oltenia sunt de aceeași părere.

⁵¹ Scala de la 1 la 10 pentru întrebarea privind eficacitatea cadrului legislativ a fost recategorizată astfel: 1-4 „eficacitate scăzută”, 5-7 „eficacitate medie” și 8-10 „eficacitatea ridicată”.

⁵² Valoarea Pearson chi pătrat de 18,353 indică, pentru 2 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,000 < 0,05$.

⁵³ Valoarea Pearson chi pătrat de 2,069 indică, pentru 2 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,355 > 0,05$.

⁵⁴ Valoarea Pearson chi pătrat de 4,581 indică, pentru 2 grade de libertate, un nivel de semnificație de $0,101 > 0,05$.

PROFILUL POPULAȚIEI OCUPATE ȘI NEVOIA DE ECONOMIE SOCIALĂ

Relația dintre economia socială și statutul ocupațional

Conceptul de ocupare este unul complex, fundamental pentru natura umană. Una dintre abordările sociologice ale ocupării pe care studiul de față le-a adoptat face referire la conceptul de "sistem al ocupării" (Christiansen et al., 1999) și definește ocuparea incluzând orice tip de activitate: muncă răsplătită cu salariu, activitățile antreprenoriale, dar și activitățile pe cont propriu, munca în gospodărie, voluntariatul și orice altfel de activitate pe piața muncii (Koistinen, 2001). În sistemul de ocupare⁵⁵ au fost incluse: munca productivă și neproductivă; modul în care populația și structurile sociale sunt stratificate pe piața muncii și participarea pe piața muncii; structurile de producție; sistemul de protecție socială, educația și sistemul de relații industriale; statutul social și legal al persoanelor ocupate economic; maniera în care genul, schimbările în familie ca instituție și politicile familiale au afectat dezvoltarea diferitelor forme de muncă și distribuție a muncii în societate și gospodărie.

Economia socială se definește și în funcție de scopul său, acela de a oferi locuri de muncă unei populații aflate în dificultate. Angajatorii, în cazul economiei sociale, nu fac parte din sectorul public, ci mai degrabă din cel privat și sunt cel mai adesea asociații și fundații, cooperative sau organizații similare. Așadar, instituțiile economiei sociale îndeplinesc rolul de angajator, alături de sectorul public și cel privat.

Pentru a putea contura o imagine clară a situației economiei sociale, este necesar să studiem situația ocupării și a nonocupării la nivelul celor două regiuni, luând în considerare participarea pe piața muncii, ocupațiile, domeniile de activitate, tipul de contract, programul de muncă sau tipul de angajator.

⁵⁵ Employment system.

Caracteristicile populației ocupate

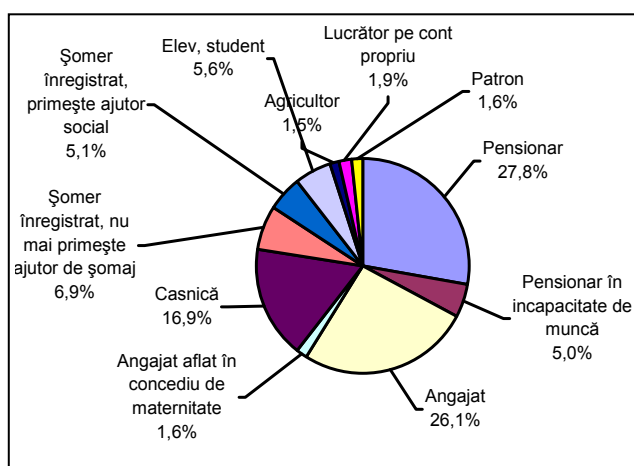
În acest capitol vom arăta caracteristicile populației ocupate din cele două eșantioane pentru cele două regiuni, Sud Muntenia și, respectiv, Sud-Vest Oltenia, punând în evidență și datele populației pe ansamblu.

Structura populației analizate este formată din: populația activă (ocupată și neocupată) și populația inactivă. Angajații reprezintă 28,8% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 27,7% în Regiunea Sud Muntenia; un procent redus, de doar 1,6% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, 1,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia, se declară patroni. Statutul de agricultor este, de asemenea, subdeclarat în ambele eșantioane, respondenții autodefinindu-se prin celelalte valori ale scalei ocupării, fie drept șomer, fie drept casnică. Astfel, ponderea șomerilor autodeclarați atinge 12% din total populație anchetată, iar a persoanelor casnice - 16,9% în Regiunea Sud Muntenia. În mediul rural, ponderea celor ocupați este de 35,9% în Regiunea Sud Muntenia și de 40,6% în Regiunea Sud-Vest Oltenia.

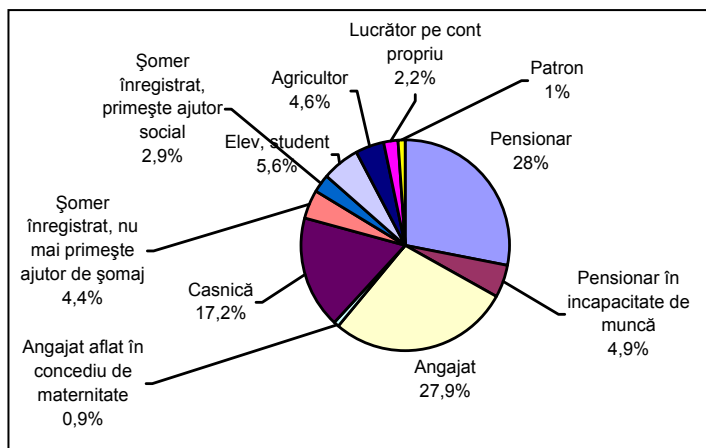
Proporția inactivilor în totalul populației active este de 48,6% în Regiunea Sud Muntenia și de 49,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Cei ce se declară fără ocupație predomină în mediul urban (56,1% în Regiunea Sud Muntenia și 53% în Regiunea Sud-Vest Oltenia).

Figura 13 - Structura ocupațională a populației în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

În prezent sunteți...

Regiunea Sud Muntenia

Regiunea Sud-Vest Oltenia

Analiza relației dintre educație și statutul ocupațional⁵⁶ arată că există diferențe semnificative între nivelul de școlarizare al populației ocupate, inactive și al celor fără ocupație. Din totalul populației ocupate (angajați, agricultori, antreprenori sau lucrători pe cont propriu), marea majoritate (72% în Regiunea Sud Muntenia și 74,9% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) au cel puțin 9 clase. Cei care au absolvit 8 clase sau mai puțin se regăsesc preponderent în categoria celor inactivi economic.

Ca vârstă (am luat în considerare doar populația activă), peste 50% dintre respondenții ocupați economic au sub 40 de ani. Proportia celor cu vârsta de peste 50 de ani care se declară ocupați este de aproximativ 15% (15,8% în Regiunea Sud Muntenia și 16,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Se observă astfel că această categorie a persoanelor neocupate de peste 50 de ani reprezintă una vulnerabilă economic.

Dacă analizăm genul subiecților și relația cu statutul ocupațional, este evident, ca și la nivel național, că ponderea bărbaților ocupați este mult mai mare decât cea a femeilor. În Regiunea Sud Muntenia, 34% dintre femeile de vârstă activă declară că au o ocupație, în timp ce 47,1% dintre bărbați se află în această situație. În Regiunea Sud-Vest Oltenia, situația este și mai

⁵⁶ Analiza a luat în considerare populația activă economic (18-64 de ani).

dezechilibrată: au o ocupație 37,3% dintre femei și 53,4% dintre respondenții de sex masculin.

Structura și profilul populației angajate

Respondenții care s-au autodeclarat angajați reprezintă 28,8% din populația anchetată în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 27,7% în Regiunea Sud Muntenia.

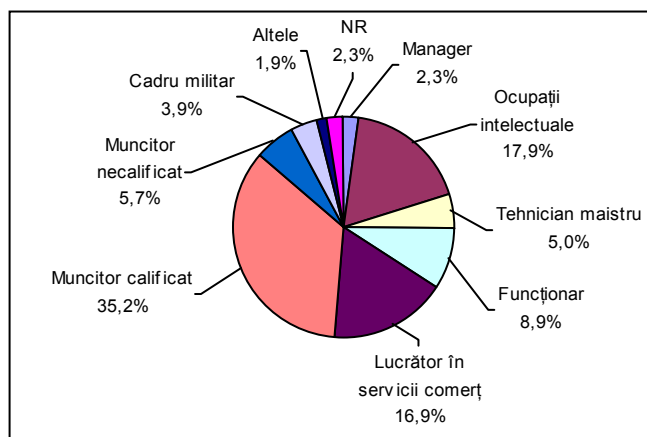
Structura populației angajate este formată în principal din muncitori calificați (35,2% în Regiunea Sud Muntenia și 30,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), lucrători în servicii și comerț (16,9% în Regiunea Sud Muntenia și 17,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), persoane cu ocupații intelectuale (17,9% în Regiunea Sud Muntenia și 19,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), funcționari (8,9% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, 9,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Se remarcă procentul ridicat al lucrătorilor în servicii și comerț, unul dintre puținele sectoare care au rămas dezvoltate în România ultimilor 20 de ani. Dintre angajații cu ocupații intelectuale, aproape jumătate lucrează în instituții publice, după cum vom vedea mai jos, alături de funcționari, care reprezintă și ei aproape 10% din totalul populației angajate.

Managerii sunt, mai degrabă, bărbați (aproximativ 70% dintre manageri), iar ocupațiile intelectuale sunt deținute de către femei în proporție mai mare, respectiv de 59%. În timp ce dintre muncitorii calificați 70% sunt bărbați, printre muncitorii necalificați există mai multe femei (doar 55% dintre muncitorii necalificați sunt bărbați).

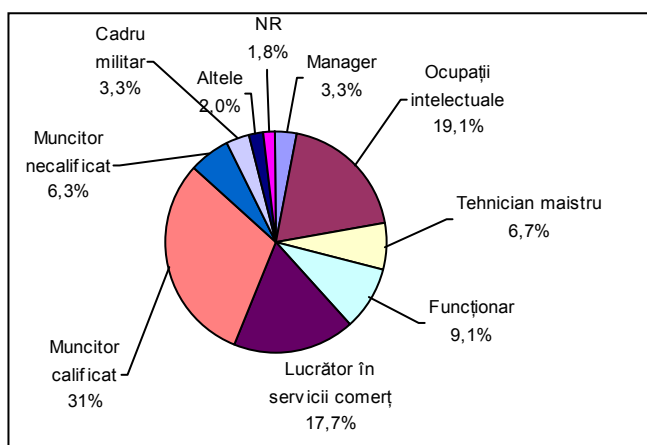
Jumătate dintre funcționarii din cele două regiuni au studii superioare, iar restul liceul, iar marea majoritate a lucrătorilor în comerț au liceul terminat. Aproximativ jumătate dintre muncitorii calificați au școala profesională sau de ucenici, cealaltă jumătate având liceul.

Figura 14 - Tipuri de ocupație a respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

Ce ocupație aveți în prezent...

Regiunea Sud Muntenia

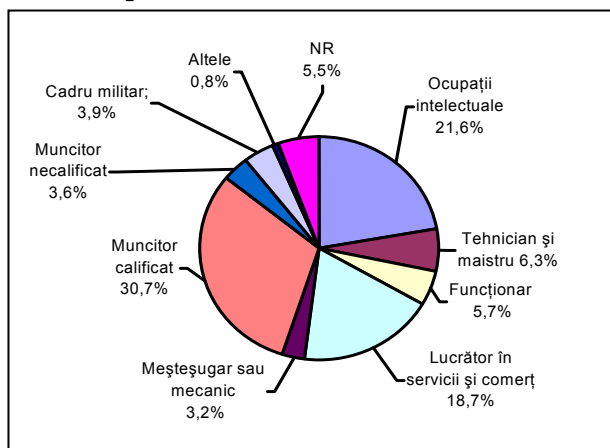

Regiunea Sud-Vest Oltenia

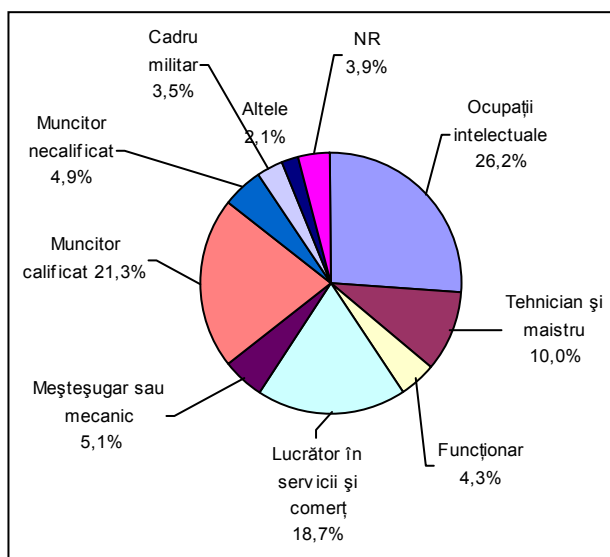
Profesiile intelectuale sunt declarate de către 21,6% dintre angajați în Regiunea Sud Muntenia și de către 26,2% în Sud-Vest Oltenia. Muncitori cu calificare se declară 30,7% dintre angajați în Regiunea Sud Muntenia și 21,3% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Structura profesiilor declarate este prezentată și în graficele care urmează.

Figura 15 - Tipul profesiei respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

Care este profesia dvs..

Regiunea Sud Muntenia

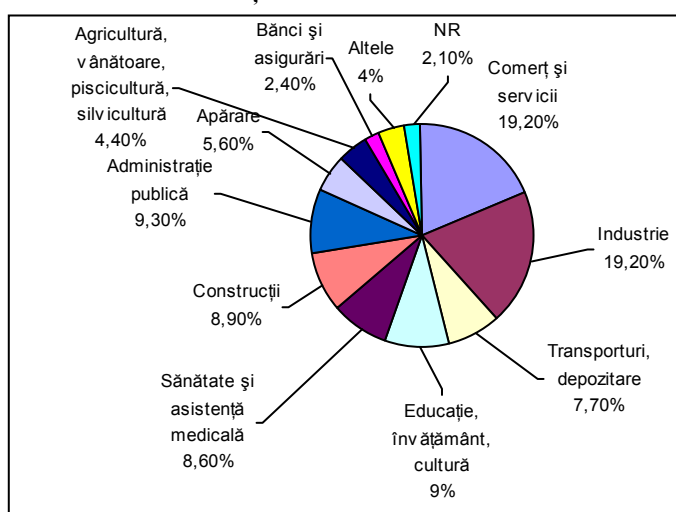
Regiunea Sud-Vest Oltenia

Domeniul de angajare cel mai puternic reprezentat este cel al serviciilor și comerțului (19,2% în Regiunea Sud Muntenia și 20,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), unde piața privată absoarbe 84% dintre angajați. Domeniul comerțului este urmat de cel al industriei, cu 19% în ambele regiuni. Administrația publică reprezintă 10%, sănătatea și educația figurează ambele cu aproximativ 9%. Domeniul transporturilor și depozitării acoperă aproximativ 8% dintre angajați

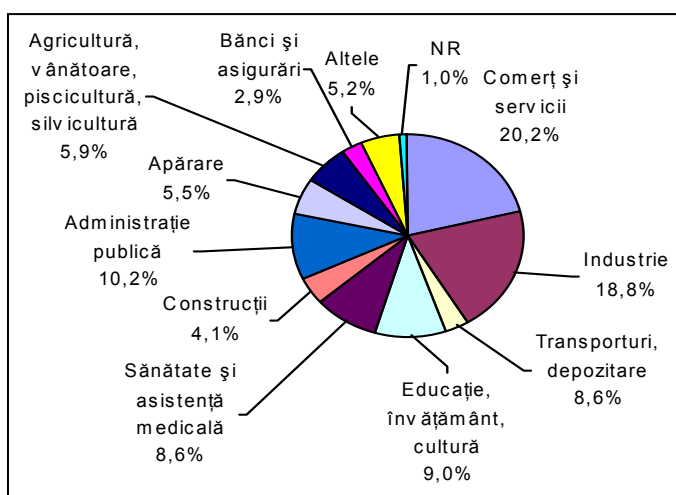
și este absorbit în proporție de 59% de domeniul privat și de 40% de cel public. Domeniul construcțiilor este aproape dublu reprezentat de către respondenții din Regiunea Sud Muntenia față de cei din Regiunea Sud-Vest Oltenia și este un domeniu aproape integral privat (95%). Celelalte domenii au o structură similară pe cele două regiuni.

Figura 16 - Domeniul în care lucrează cei angajați

În ce domeniu lucrați...

Regiunea Sud Muntenia

Regiunea Sud-Vest Oltenia

Tabelul 24 - Tipul de angajator în funcție de domeniul de activitate în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia (%)

În ce domeniu lucrați	Instituție publică	Companie de stat	Companie privată	Alte tipuri
Agricultură, vânătoare, piscicultură, silvicultură	15	10	72	3
Industrie	1	23	74	2
Construcții	1	4	95	0
Comerț și servicii	4	9	84	3
Transporturi, depozitare	2	38	59	1
Educație, cultură	66	32	2	0
Sănătate și asistență medicală	54	31	15	0
Bănci, intermediari financiare și asigurări	9	19	72	0

În timp ce unele domenii sunt masculinizate, așa cum era de așteptat, precum construcțiile (88% dintre respondenții angajați în construcții sunt bărbați), transportul (79%), apărarea (87%), alte domenii sunt ocupate mai mult de femei, precum comerțul și serviciile (61% sunt femei dintre respondenții angajați în domeniu), educație (66%), asistență sanitară și socială (81%), contabilitate și intermediari financiare (66%).

Interesant este că domeniul informaticii este preponderent masculin (81%), în schimb cel al telecomunicațiilor este preponderent feminin (57% femei).

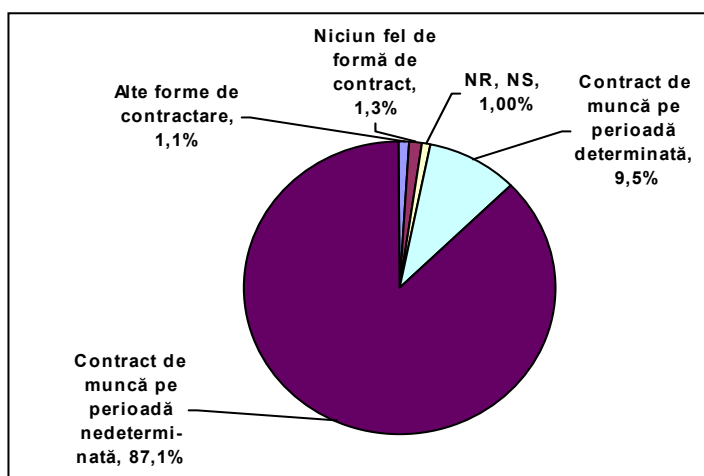
Referitor la forma de contractare, cele mai multe persoane declară că lucrează cu contract de muncă pe perioadă nedeterminată, adică 87% dintre cei care lucrează în ambele regiuni. În timp ce în Regiunea Sud Muntenia 9,5% dintre angajați declară contractul de muncă pe perioadă determinată de timp, procentul este de 6,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Alte forme de contractare, precum convenția civilă, contractul de prestări servicii prin firmă, contract de PFA, contract pentru drepturi de autor sunt slab reprezentate, în proporție de doar 1,1% în Sud Muntenia și 3% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Cei care se declară angajați fără nicio formă de contractare reprezintă doar 1,3% în Regiunea Sud Muntenia și 2,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Slaba reprezentare a formelor alternative contractului de muncă pentru contractare pot avea câteva explicații: fie aceste forme de contractare sunt specifice unui loc suplimentar de muncă, iar autodeclararea s-a făcut pentru locul principal de muncă, fie o parte dintre respondenți au doar câștiguri ocazionale și nu s-au considerat angajați.

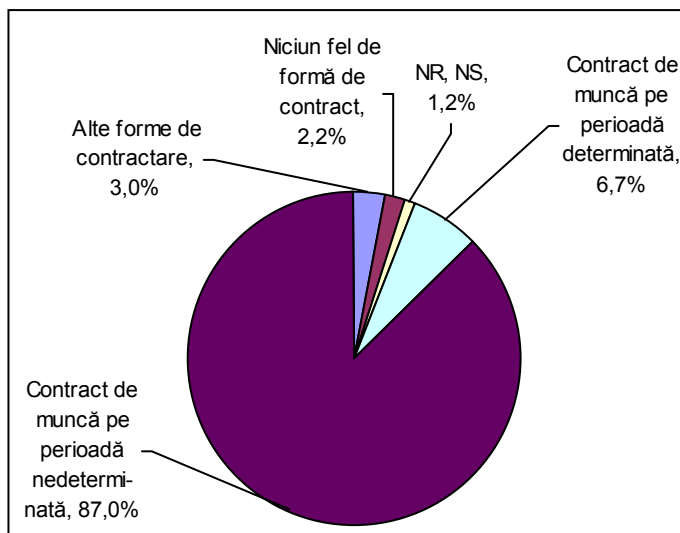
Interesant este că doar 73% dintre cei din grupa de vârstă 21-30 de ani au contract de muncă pe perioadă nedeterminată, față de 91-93% pentru celelalte decade de vârstă. Acest aspect pune în evidență o mai mică stabilitate a locurilor de muncă pentru populația tânără, dată fiind dinamica crescută a pieței muncii.

Figura 17 - Tipul de contract al respondenților angajați în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

Ce fel de contract de muncă aveți...

Regiunea Sud Muntenia

Regiunea Sud-Vest Oltenia

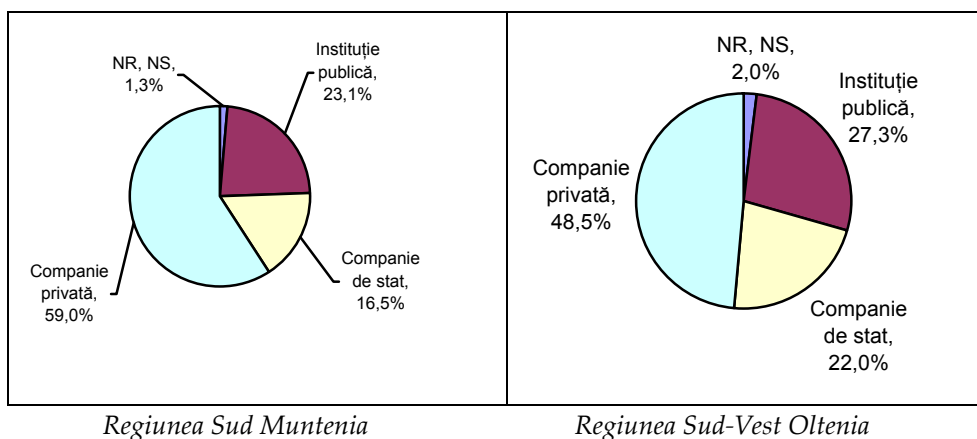
*Alte forme de contractare reprezintă: convenție civilă de colaborare, contract de prestări servicii prin firmă, contract de PFA, contract pentru drepturi de autor.

După forma privată sau publică a instituției angajatoare, se observă că 59% dintre angajații din Regiunea Sud Muntenia și doar 48,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia declară că lucrează în mediul privat⁵⁷. Instituțiile publice cumulează 23,1% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, 27,3% în cealaltă regiune. ONG-urile ca instituții angajatoare sunt foarte slab reprezentate, sub 1% dintre respondenții angajați.

În ceea ce privește tipul de instituție angajatoare pe tipuri de ocupații, se remarcă în ambele regiuni că cei cu ocupații intelectuale lucrează mai degrabă la stat, în proporție de 65% în ambele regiuni (adminstrația publică, educația și sănătatea absorbind o mare parte dintre aceștia), în timp ce lucrătorii în comerț, muncitorii calificați și necalificați lucrează în proporție de aproximativ 70% în domeniul privat.

⁵⁷ Statistica națională pentru anul 2006 (cf. INS, baza Tempo) indică pentru aceste regiuni un procent al ocupării salariate în privat de 61,8 în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 50,9 pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia; în lipsa datelor pentru anul 2009, am considerat mai potrivită comparația cu ultimul an de dinaintea creșterii economice din perioada 2007-2008.

Figura 18 - Tipul de instituție angajatoare a respondenților din Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

Tabelul 25 - Tipul de instituție angajatoare după tipul de ocupații ale respondenților în Regiunea Sud Muntenia (%)

		Angajatorul dumneavoastră este:			
		Instituție publică	Companie de stat	Companie privată	Total
Ce ocupație aveți în prezent	Ocupații intelectuale	43	23	34	100
	Tehnician sau maistru	20	29	51	100
	Funcționar	61	18	21	100
	Lucrător în servicii și comerț	8	13	79	100
	Muncitor calificat	6	15	79	100
	Muncitor necalificat	28	10	62	100

În ceea ce privește programul de lucru al celor angajați, proporțiile sunt asemănătoare în ambele regiuni, și anume o prevalență considerabilă a celor care lucrează cu normă întreagă. Explicația rezidă și în proporție mare de respondenți cu carte de muncă, și nu cu forme alternative de angajare temporară, precum și o proporție ridicată a celor care lucrează în domeniul de stat.

Pe ocupații, de remarcat în ambele regiuni proporția mai mare a muncitorilor necalificați cu forme de lucru de jumătate de normă sau de timp limitat, față de alte tipuri de contractare. De asemenea, o mică parte dintre lucrătorii din comerț și servicii (în proporție de aproximativ 5% în ambele regiuni) lucrează cu timp parțial.

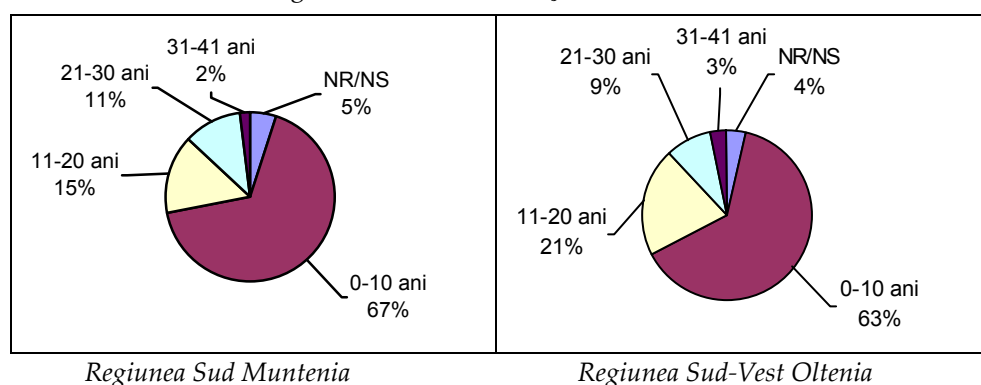
Tabelul 26 - Programul de lucru al celor angajați în cele două regiuni de dezvoltare (%)

		Regiunea de dezvoltare	
		Sud-Muntenia	Sud-Vest Oltenia
Programul de lucru este	Normă întreagă	95,0	91,0
	Jumătate de normă	2,2	4,5
	Timp limitat de lucru	1,3	0,6
	NR, NS	1,5	3,9
Total		100	100

Tabelul 27 - Programul de lucru al celor angajați pe tipuri de ocupații (%)

Regiunea Sud-Vest Oltenia	Programul de lucru este:			
	Normă întreagă	Jumătate de normă	Timp limitat de lucru	Total
Ocupații intelectuale	88	12	0	100
Tehnician sau maestru	97	3	0	100
Funcționar	100	0	0	100
Lucrător în servicii și comerț	93	6	1	100
Muncitor calificat	94	6	0	100
Muncitor necalificat	78	13	9	100

Figura 19 – Vechimea la locul de muncă prezent în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia

Analizând vechimea la locul de muncă prezent, vedem că majoritatea populației, 67% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, 63% în Regiunea Sud-Vest Oltenia, are o vechime de maxim 10 ani la locul actual, ceea ce arată existența unei mobilități crescute a forței de muncă. O proporție de 15% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, de 21% în Regiunea Sud-Vest Oltenia au o vechime între 11 și 20 de ani la actualul loc de muncă.

Pe tipuri de ocupații, o mobilitate mai mare în ambele regiuni înregistrează lucrătorii în servicii și comerț și muncitorii necalificați față de ocupațiile intelectuale, funcționari sau muncitorii calificați. Angajarea celor cu ocupații intelectuale, ca și a funcționarilor într-o proporție mare în sectorul de stat este unul dintre factorii care explică fenomenul; spre deosebire, lucrătorii în comerț și servicii sunt angajați cu precădere în sectorul privat. Muncitorii necalificați lucrează în sectorul privat și un procent mai mare are, așa cum am arătat anterior, forme de angajare cu timp parțial de lucru (față de alte ocupații), de unde am deduce o mobilitate mai mare față de muncitorii calificați. Faptul că printre muncitorii necalificați sunt mai multe femei decât printre muncitorii calificați și că femeile ocupă cu preponderență sectorul servicii și comerț arată o vulnerabilitate mai mare a femeilor.

**Tabelul 28 - Vechimea la locul de muncă prezent
pe tipuri de ocupații în
Regiunea Sud Muntenia (%)**

Regiunea Sud Muntenia		De câți ani ocupați locul de muncă avut în prezent				
		1-10 ani	11-20 ani	21-30 ani	31-40 ani	Total
Ce ocupații aveți în prezent	Ocupații intelectuale	66,2	17,3	12,6	3,9	100
	Funcționar	65,1	22,6	9,7	1,6	100
	Lucrător în servicii și comerț	90,8	5,0	4,2	0	100
	Muncitor calificat	67,2	15,3	12,9	4,0	100
	Muncitor necalificat	77,5	15,0	7,5	0,0	100

Tabelul 29 - Vechimea la locul de muncă prezent pe tipuri de ocupații în Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)

Regiunea Sud-Vest Oltenia		De câți ani ocupați locul de muncă avut în prezent				
		1-10 ani	11-20 ani	21-30 ani	31-40 ani	Total
Ce ocupație aveți în prezent	Ocupații intelectuale	67,0	22,0	9,0	2,0	100
	Funcționar	59,6	34,0	2,1	4,3	100
	Lucrător în servicii și comerț	83,4	11,1	4,4	1,1	100
	Muncitor calificat	56,3	23,4	15,2	5,1	100
	Muncitor necalificat	90,6	6,3	3,1	0,0	100

Comparând cu vechimea totală în muncă, observăm că doar 38% dintre cei angajați în ambele regiuni au o vechime totală de muncă de maxim 10 ani. 27% în Regiunea Sud Muntenia și, respectiv, 25% în Regiunea Sud-Vest Oltenia au o vechime totală de 11-20 de ani. O vechime totală de 31-40 de ani în câmpul muncii o are un segment de doar 8% în ambele regiuni, ceea ce corespunde cu procesul de pensionare anticipată a unei părți a forței de muncă în ultimii 20 de ani în România.

Ocuparea și gradul de cunoaștere a entităților de economie socială în relație cu profilurile ocupaționale

În acest capitol ne-am propus să analizăm care este gradul de cunoaștere a entităților de economie socială pe profiluri ocupaționale: ocupați, inactivi, persoane fără ocupație.

O primă întrebare referitoare la entitățile de economie socială a fost cea despre cunoașterea existenței unor astfel de entități în localitatea de reședință sau județ.

Se poate observa că există diferențe între gradul de cunoaștere a instituțiilor de economie socială în cele două regiuni. Casele de ajutor reciproc (ale salariaților și cele pentru pensionari), cooperativele agricole și ONG-urile sunt mai cunoscute în Regiunea Sud Muntenia decât în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Întrucât obiectivele entităților de economie socială sunt orientate către populația aflată în dificultate, în continuare am realizat o analiză a gradului de cunoaștere și de participare la activitatea entităților de economie socială în funcție de statutul ocupațional al populației.

Datele arată că există diferențe între categorii ale profilurilor ocupaționale în ceea ce privește notorietatea economiei sociale. Un grad crescut de cunoaștere se dovedește în cazul inactivilor pentru CARP-uri, lucru ușor explicabil prin numărul mare al pensionarilor în rândul celor inactivi. Pentru toate celelalte entități de economie socială, ponderea cunoașterii în rândul celor inactivi este mai mică decât pentru ocupați sau pentru cei fără ocupație. Se observă din tabelul 30 că sunt foarte puțin cunoscute pentru inactivi atelierele protejate, organizațiile neguvernamentale și comitetele de inițiativă locală.

Persoanele fără ocupație, de asemenea, vulnerabile din punct de vedere economic, sunt mai informate decât cei inactivi, neexistând diferențe între cei ocupați și cei fără ocupație. Comparația dintre regiuni arată că populația ocupată din Regiunea Sud-Vest Oltenia are mai multe informații despre cooperativele de credit, despre cooperativele meșteșugărești, cooperativele de consum și comitetele locale de inițiativă. În schimb, populația ocupată din Regiunea Sud Muntenia are un grad mai mare de cunoaștere cu privire la casele de ajutor reciproc și cooperativele agricole.

Populația vulnerabilă pare în măsură egală, în ambele regiuni, destul de slab informată cu privire la aceste entități.

Tabelul 30 - Gradul de cunoaștere a entităților de economie socială și ocupația⁵⁸ (%)

	Regiunea Sud Muntenia			Regiunea Sud-Vest Oltenia		
	Ocupat	Inactiv	Fără ocupație	Ocupat	Inactiv	Fără ocupație
CAR salariați	62,00	51,30	53,70	60,80	40,60	4,80
CAR pensionari	74,30	68,90	71,10	70,10	59	49
Cooperativă de credit	55,10	43,60	46,30	61,80	43,80	43,20
Cooperativă agricolă	24,90	18,70	28,10	18,90	13	15,90
Cooperativă meșteșugărească	24,60	17,10	29,70	29,30	17,80	19,70
Cooperativă de consum	25,80	16,80	23,90	26	17	23,30
Atelier protejat	14,00	8,30	12,40	12,90	8,30	10,70
ONG (asociație, fundație)	40,90	27,20	36,20	30,60	21,70	26,40
Obște	10,60	7,90	12,90	17,70	11,80	7,50

⁵⁸ Procentele s-au calculat pentru populația ocupată, inactivă și fără ocupație.

Participarea la activitățile de economie socială și ocuparea

Participarea la viața entităților de economie socială este una relativ scăzută, singura excepție o aduce implicarea pensionarilor ca membri în activitățile caselor de ajutor reciproc ale pensionarilor. Este explicabil, având în vedere caracterul și serviciile oferite de aceste entități care furnizează ajutoare financiare și alte servicii membrilor. Din tabelul prezentat mai jos, se poate observa că peste 90% din populația acestor regiuni nu interacționează cu economia socială. Sunt anumite entități specifice economiei sociale care nu sunt amintite de niciun subiect (cooperativele meșteșugărești și atelierele protejate).

Datele arată o participare extrem de redusă a populației vulnerabile. Cei mai activi sunt pensionarii, ca membri ai CARP-urilor, așa cum era de așteptat, urmați de persoanele ocupate, ca membri ai CAR-urilor pentru salariați. Comparația regională arată diferențe semnificative între participarea populației la CAR-urile pentru salariați și la fel în cazul CARP-urilor. Regiunea Sud Muntenia pare să aibă o rată mai crescută a participării în comparație cu Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Tabelul 31 - Participarea ca membru, voluntar sau angajat la... (%)

	Regiunea Sud Muntenia			Regiunea Sud-Vest Oltenia		
	Ocupat	Inactiv	Fără ocupație	Ocupat	Inactiv	Fără ocupație
CAR salariați	6,2	0,7	1,6	4,2	1,1	2,3
CAR pensionari	0,7	10,5	0,0	0,9	6,2	0,8
Cooperativă de credit	1,4	0,5	0,3	0,4	0,9	0
Cooperativă meșteșugărească	0	0	0	0	0	0
Cooperativă de consum	0	0,1	0	0,1	0,2	0
Atelier protejat	0	0	0	0	0	0
ONG (asociație, fundație)	0	0	0,6	0,5	0,9	0
Comitet local de inițiativă	0,1	0,3	0	0,3	0,3	0
Sindicat	3,2	0,2	0	5,1	0,3	0
Partid politic	1,8	0,3	2,5	0,9	0,9	0

Motivele pentru care populația participă în măsură redusă la activitățile de mai sus sunt diverse. Cei care desfășoară activități economice își explică slaba participare, în primul rând, prin lipsa timpului și, în al doilea rând, prin faptul că "nu au nimic de câștigat". Cei vulnerabili economic (inactivi sau fără ocupație) sunt sceptici cu privire la economia socială, deoarece nu văd avantajele concrete ale implicării în astfel de activități ("nu au nimic de câștigat", "nu cred în rezolvarea problemelor pe această cale" și "nu au încredere în astfel de organizații").

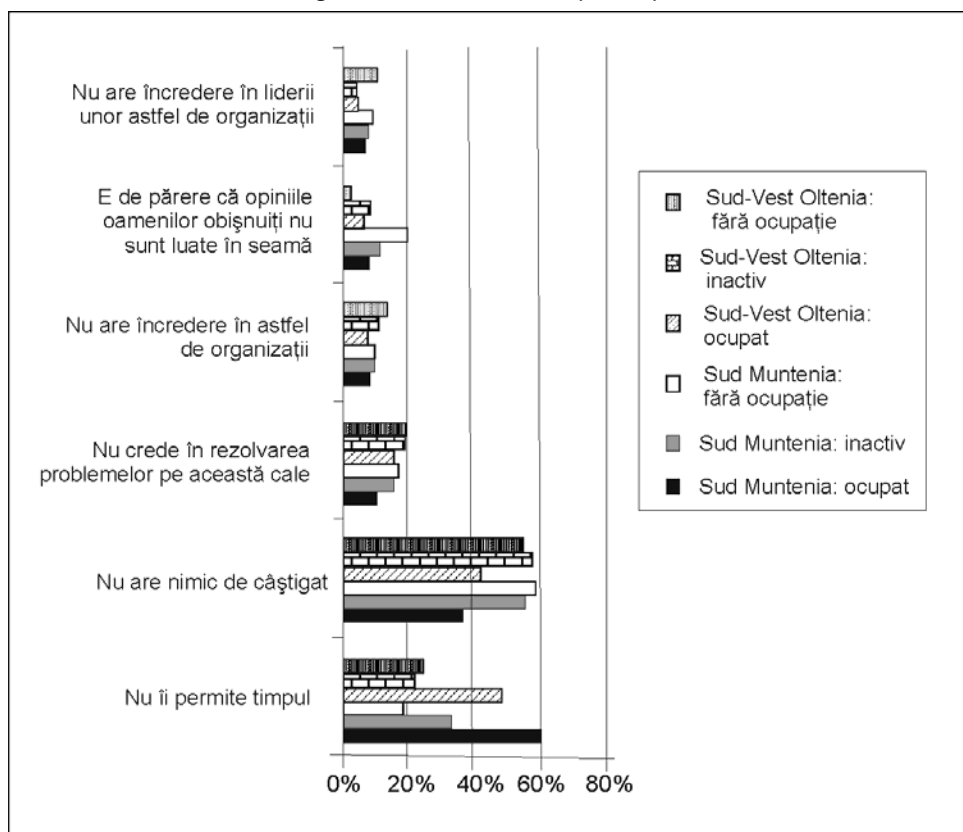
Testând situația din cele două regiuni, se observă că apar diferențe semnificative în cazul răspunsurilor persoanelor fără ocupație (șomeri înregistrați sau neînregistrați) care declară în mai mare măsură în Regiunea Sud Muntenia că "opiniile oamenilor obișnuiți nu sunt luate în seamă" (17,6% din totalul celor care au răspuns la această întrebare în Regiunea Sud Muntenia față de 1,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Un alt element interesant apare în declararea motivelor, prin frecvența răspunsurilor care invocă lipsa de timp, inclusiv în cazul celor fără ocupație sau al inactivilor.

Este important că, în ciuda faptului că majoritatea respondenților au un grad scăzut de cunoaștere a economiei sociale, există stereotipul cvasigeneral, în ambele regiuni, de inadecvare la propriile nevoi sau de intangibilitate. Acest fenomen se poate explica tocmai prin gradul scăzut de informare și, implicit, de acces. De asemenea, faptul că populația vulnerabilă are cel mai scăzut grad de cunoaștere și de participare demonstrează încă o dată nevoia de informare și de orientare către potențialii beneficiari ai economiei sociale.

Datele obținute la întrebarea referitoare la rezultatele activității de membru indică o orientare către interesul personal, marea majoritate a membrilor (86% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și 88% în Regiunea Sud Muntenia dintre cei ocupați și peste 94% în cazul inactivilor) considerând că a avut beneficii personale (pentru el sau pentru familie). Comparând regiunile, observăm că persoanele din Regiunea Sud Muntenia declară în mai mare măsură că au contribuit prin activitatea lor la îmbunătățirea situației celorlalți (a grupurilor defavorizate, a comunității locale/localității sau a societății noastre)⁵⁹.

⁵⁹ Numărul mic de răspunsuri nu a permis calculul procentajelor.

Figura 20 - Motive ale neparticipării

Interacțiunea respondenților cu organizațiile de economie socială s-a măsurat prin întrebarea “În ultimele 12 luni, dvs. sau un membru al familiei dvs. a apelat la serviciile unei organizații de economie socială?” Rezultatele confirmă o slabă colaborare cu aceste entități. Cele mai solicitate au fost CARP-urile, pentru clienții lor, pensionarii, și CAR-urile salariaților, pentru populația activă. Pe locul al treilea s-au aflat coperativele de credit, care au fost apelate, în mod special, de către populația angajată în activități economice și de pensionari/inactivi. Populația fără ocupație, cea mai vulnerabilă din punct de vedere economic, apare ca având o interacțiune foarte slabă cu organizațiile de economie socială. În ceea ce privește diferențele dintre regiuni, putem aminti că, referitor la casele de ajutor reciproc ale pensionarilor, la serviciile acestora s-

a apelat mai mult în Regiunea Sud Muntenia (14,5% dintre inactivi) în comparație cu Regiunea Sud-Vest Oltenia (8,8%).

Ponderea celor care efectiv au beneficiat de serviciile diferitelor organizații este mică, în Regiunea Sud Muntenia aproximativ 7,4% dintre respondenți declară că au primit un credit/împrumut, în timp ce doar 3,7% din populația Regiunii Sud-Vest Oltenia se află în această situație. Pensionarii sunt cei care au beneficiat de credite, în principal, prin CARP-uri, urmași de populația activă care primește credite de la CAR-urile salariaților. Populația fără ocupație, cu câteva excepții când au beneficiat de împrumuturi și credite (3,74% în Regiunea Sud Muntenia și 0 în Regiunea Sud-Vest Oltenia), nu s-a bucurat de niciun fel de serviciu sau ajutor din partea organizațiilor. Nivelul de satisfacție cu serviciile/beneficiile oferite de entitățile de economie socială indică un grad de scăzut de apreciere a acestora. Serviciul cel mai des menționat, acordarea de credite, a fost considerat nemulțumitor din punctul de vedere al condițiilor de acordare a împrumutului de peste 80% dintre subiecții care au beneficiat de un astfel de serviciu.

Concluzii

Structura populației anchetate este reprezentată de pensionari, persoane casnice, șomeri și persoanele angajate, statutul de agricultor fiind subdeclarat în ambele eșantioane.

Analizele arată că vulnerabilii din punct de vedere economic sunt cei care au absolvit cel mult 8 clase, care sunt într-o mare proporție persoane neocupate, populația de peste 50 de ani și femeile.

Din punct de vedere al populației angajate, tinerii și muncitorii necalificați au forme de angajare pe perioadă determinată în mai mare măsură decât restul populației, ceea ce ar stimula mobilitatea acestor categorii. De asemenea, cei care lucrează în mediul privat au fost mai expuși mobilității decât cei care lucrează în sectorul public, cel puțin până în 2010. Muncitorii necalificați și cei care lucrează în comerț și servicii au fost mai expuși angajamentelor de scurtă durată. Faptul că printre muncitorii necalificați sunt mai multe femei decât printre muncitorii calificați și că femeile ocupă cu preponderență sectorul servicii și comerț arată o potențială mobilitate mai mare a femeilor.

În ceea ce privește relația dintre ocupații și participarea la sau informarea cu privire la economia socială, putem spune că cei mai activi în relație cu economia socială sunt pensionarii, membrii caselor de ajutor reciproc și populația ocupată.

Populația vulnerabilă economic (fără ocupație) este și cea mai slab informată în legătură cu organizațiile care i-ar putea oferi suport. Această categorie (excluzând colaborarea pensionarilor cu CARP) are, de asemenea, și cel mai slab nivel de participare în cadrul organizațiilor sociale.

Nonparticiparea este motivată prin lipsa de timp a subiecților și prin faptul că nu se recunosc avantajele care s-ar putea obține prin participarea la activitățile de economie socială. Din acest punct de vedere, una dintre măsuri ar trebui să vizeze creșterea gradului de informare a populației fără ocupație cu privire la obiectivele economiei sociale, printr-o diseminare a informațiilor în legătură cu obiectivele și nevoile imediate ale populației.

O a doua concluzie a analizei este că serviciile oferite de către organizațiile de economie socială sunt în general de ordin financiar în prezent și nu acoperă și alte nevoi ale potențialilor beneficiari. Este necesar, prin urmare, ca orientarea entităților de economie socială să se realizeze către nevoile populației vulnerabile și, de asemenea, este necesară o diversificare a serviciilor și a beneficiilor oferite de organizațiile de economie socială, urmărindu-se nevoile populației vulnerabile.

MODELE DE INTERACȚIUNE A PERSOANELOR NEOCUPATE CU PIAȚA MUNCII

In acest capitol ne propunem realizarea unei analize, focalizate pe cele două regiuni de dezvoltare incluse în proiect, a cauzelor neocupării, a modalităților de răspuns, a motivațiilor, atitudinilor și comportamentelor persoanelor neocupate privind piața muncii.

Cadrul teoretic privind problematica ocupării și șomajului

Marea criză economică mondială din anii 1929-1933 și nivelul masiv, la scară istorică, a șomajului din acea perioadă au reprezentat o provocare importantă pentru știința economică. Este momentul teoriei generale a lui Keynes, teorie construită cu intenția de a identifica o explicație la nivel macro printr-o analiză structurală asupra nivelului șomajului. Odată identificată legea de funcționare a sistemului, prin care sunt determinate nivelurile de ocupare și șomaj, aceasta devine ulterior și legea de transformare spre niveluri dezirabile a ocupării prin reducerea șomajului. Prin teoria generală, Keynes a pus în discuție și un concept nou, șomajul involuntar, adăugat la alte două deja existente la vremea aceea, șomajul fricțional și șomajul voluntar. Șomajul fricțional este produs în perioada de timp de trecere de la un loc de muncă la altul și este utilizat pentru a explica perioade scurte de șomaj. Șomajul voluntar este cauzat de refuzul sau inabilitatea (în sens de competențe) unei persoane de a obține un loc de muncă potrivit cu așteptările sale privind salariul. Șomajul involuntar apare când, în anumite condiții, atât cererea, cât și oferta de muncă sunt în exces cu volumul existent de ocupare. Prin înlăturarea șomajului involuntar, se creează premisele situației de ocupare deplină (full employment)⁶⁰.

⁶⁰ John Maynard Keynes, *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor* (București, Publica, 2009), vezi cap. 2 și 18.

De la acel moment și până în prezent, analizele economice pe tema ocupării, ca și știința economică în general, au abordat o tendință spre microanaliză, mai ales prin sinteza neoclasică, care a început să se impună ca dominantă încă de la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut. În explicarea șomajului, chiar și la nivel macroeconomic, predomină individualismul metodologic, cu bagajul specific de metode și tehnici. Toate aceste abordări au în comun o postulare a existenței unui echilibru pe termen lung al pieței muncii, piețele fiind considerate a funcționa în general perfect. Șomajul este explicat prin asimetrii de informație, diferențe de competitivitate, șocuri externe etc., care întârzie, pe termen scurt, revenirea pieței la echilibrul natural. Noile concepte introduse în ultimele decenii includ rata naturală a șomajului (NRU) sau rata noninflaționistă a șomajului (NAIRU)⁶¹.

Alte două ramuri din literatura economică, cea privind flexibilitatea la locul de muncă și (neo)instituționalismul, au pornit tot de la încercări de răspunsuri analitice la aspecte ale ocupării și șomajului. Specific acestora, dar în feluri diferite, este punerea în relație a unor factori specifici pieței muncii cu alți factori din afara pieței⁶².

Poate cel mai important pas, din punct de vedere teoretic, aplicat pe piața muncii, și nu parte a unei teorii macro, ține de respingerea tezei că piața muncii ar funcționa ca un întreg ori că fiecare piață a muncii din societăți/economii diferite funcționează în același mod. Teoria segmentării pieței de muncă (SLM) a apărut în anii '70, având drept rădăcini teoretice teoriile dependenței, susține existența unei corespondențe între structura industrială și a piețelor dintr-o economie, pe de o parte, și structura pieței muncii, pe de altă parte. În 1971, Doeringer și Piore au avansat teza existenței unei piețe duble a muncii, respectiv un sector primar stabil, cuprinzând întreprinderile mari din anii '60, cu muncitori industriali calificați, salarii ridicate, diviziune avansată a muncii și a scării ierarhice, management și investiții masive de capital, și un sector secundar, cu firme mici, cu puțini angajați, subcapitalizate și siguranță redusă a posturilor⁶³. Dualitatea pieței ține

⁶¹ Pentru o prezentare a acestor curente teoretice în economie, a se vedea Ben Fine, *Labour market theory* (Londra, Routledge, 1998), pp. 23-48.

⁶² Ben Fine, *Labour market theory*, pp. 72-98.

⁶³ Peter Doeringer și Michael Piore, *Internal labour markets and manpower analysis* (Lexington, Lexington Books, 1971).

și de structura materială a producției de bunuri și servicii. Pe de o parte, cele cu valoare adăugată mare, în organizații monopoliste, pe de altă parte, cele cu valoare adăugată redusă, mult mai vulnerabile la șocurile pieței. Așadar, o viziune a economiei în termeni de centru și periferie. Teoria segmentării pieței a fost utilizată și la analize istorice longitudinale, cazul clasic fiind studiul capitalismului în SUA⁶⁴.

În sociologie, primele studii privind piața muncii au debutat cu sociologia industrială. În România, aceste studii nu au inclus numai analiza relațiilor sociale din interiorul întreprinderilor, a satisfacției cu viața a angajaților din marile centrale industriale din anii '80⁶⁵, ci a oferit și un prilej de analiză a organizațiilor⁶⁶.

Analiza sociologică a pieței muncii și a problemei ocupării presupune elaborarea unui model explicativ sistemic, pornind de la structura socioeconomică, agenții sociali și procesele sociale care determină funcționarea pieței muncii.

În sociologia românească, analiza problemei ocupării a fost încadrată în sociologia tranziției, respectiv studiul transformărilor profunde, structurale, pe care le-a suferit societatea românească în special în anii '90. Totuși, în aceste analize, șomajul nu este decât una dintre multiplele problemele sociale induse de strategia tranziției⁶⁷. Piața muncii apare, așadar, ca supusă impactului unor factori endogeni, dar, mai ales, exogeni⁶⁸.

Teoria capitalului uman a fost dezvoltată dintr-o perspectivă interdisciplinară, din nevoia identificării unor explicații cauzale pentru care indivizii ocupă locuri diferite pe piața muncii, chiar în condițiile funcționării explicite a acestora. Nevoia de a include toți factorii relevanți în modelul de explicație cauzală a condus la includerea unor variabile „macro”, precum clasa socială,

⁶⁴ David Gordon, Richard Edwards, și Michael Reich, *Segmented work, divided workers. The historical transformation of labour in the United States* (Cambridge, Cambridge University Press, 1982).

⁶⁵ Cătălin Zamfir și Iancu Filipescu, *Sociologie industrială* (București, Institutul Politehnic, 1982).

⁶⁶ Cătălin Zamfir, *Dezvoltarea umană a întreprinderii* (București, Ed. Academiei Române, 1980).

⁶⁷ Cătălin Zamfir, *O analiză critică a tranziției. Ce va fi "după"?* (Iași, Polirom, 2004).

⁶⁸ Sorin Căce, *Șomajul în România între politici sociale și consecințe*, în *Anale - INCE*, nr. 2 (2001).

genul, opuse metodologiei individualiste a economiei neoclase. De aici și o aplicare „macro” pentru teoria capitalului uman⁶⁹. Banca Mondială și PNUD au reprezentat factori de diseminare a acestei teorii în anii '90, prin inițierea unor programe de studii privind capitalul uman și atragerea experților naționali în acestea⁷⁰.

Cercetările subsumate acestei teorii caută să ofere explicații cu privire la deciziile indivizilor, la strategiile pe care le-au adoptat pe piața muncii în contextul dificil al tranziției. Aceasta este și opțiunea teoretică a analizei propuse în acest capitol.

Răspunsul la provocările unui mediu economico-social în schimbare, în condiții de incertitudine severă, generatoare de derută acțională și axiologică, s-a materializat în adoptarea unor strategii de răspuns fie active, fie pasive. Construcția acestor strategii de răspuns a fost modelată atât de influența unor factori mai generali, precum creșterea insecurității economice după 1989, cât și prin acțiunea, în special în mediul rural, a unor factori contextuali, specifici, precum oportunitățile locale de câștig, fie ele legale, informale sau ilegale, corelată cu experiența unor comportamente individuale și colective de valorificare a acestor condiții specifice⁷¹.

Toate acestea pot fi puse în analiză în raport cu tipologiile de răspuns la schimbarea socială propuse de Sztompka, Giddens sau Merton, tipologii construite pornind de la tipurile atitudinale de bază ce generează reacții adaptative materializate în comportamente active, respectiv pasive.

În România, tranziția a generat ambele tipuri de strategii de răspuns. Reducerea activității economice a generat creșterea importantă a ponderii populației active neocupate. Noile firme nu au reușit să absoarbă forța de muncă disponibilizată, soluțiile celor excluși de pe piața muncii urmând logica celor două tipuri de strategii.

Există câteva elemente de ordin general ce au reprezentat premise ale alegerii uneia sau alteia dintre strategiile amintite, în forme precum cele amintite mai jos, precum și contexte particulare ce au mediat acțiunea acestor factori generali în influențarea opțiunilor de răspuns.

⁶⁹ Ibid., pp. 57-69.

⁷⁰ John Harris, *Depoliticizing Development: The World Bank and Social Capital* (Londra, Anthem, 2002).

⁷¹ Mihnea Preotesi, *Reprezentarea socială a statului - factor structurant al strategiilor de răspuns la provocările mediului. O analiză în mediul rural românesc, în Anuarul Universității Petre Andrei, Iași* (2010).

A. Strategii active

1. Una dintre strategiile active de bază este căutarea unui loc de muncă prin adaptarea la specificul ofertei de muncă (cursuri de calificare, continuarea procesului educațional):
 - oportunități: existența și gratuitatea cursurilor de calificare pentru șomeri și alte categorii vulnerabile social;
 - constrângeri: lipsa mijloacelor de subzistență pe perioada cursului, ca și a celor necesare navetei la oraș.
2. Deschiderea unei afaceri proprii:
 - oportunități: forța de muncă disponibilă;
 - constrângeri: lipsa capitalului, dificultatea accesării unui credit, greu de garantat în condițiile slabei valorizări a proprietăților imobiliare în mediul rural.
3. Agricultură de subzistență:
 - oportunități (avantaje): rezidența în rural pentru aproape jumătate din populație, (re)constituirea dreptului de proprietate, pământul relativ fertil;
 - constrângeri (dezavantaje): lipsa utilajelor agricole și a capitalului, populația rurală îmbătrânită.

Opțiunea forțată pentru un astfel de tip de agricultură, slab sau deloc mecanizată, realizată pe parcele mici și fără finalitate comercială, reprezintă de fapt o întoarcere la tradiție, corelativă unei tendințe de manifestare a unui proces de dezindustrializare și reagrarizare în tranziția economică românească.

Ca răspuns al unei situații generatoare de incertitudine acțională și axiologică, întoarcerea la tradiție reprezintă un mecanism de absorbție artificială a incertitudinii prin „investirea cu plusvaloare a soluțiilor cristalizate în experiența colectivității și demonstrate a fi satisfăcătoare”. Tradiția reprezintă un răspuns pentru “frica de a abandona rutina sigură pentru riscurile asociate cu metodele neexperimentate”⁷².

⁷² Cătălin Zamfir, *Spre o paradigmă a gândirii sociologice* (Iași, Ed. Cantes, 1998), pp. 357-358.

4. Migrația temporară la muncă în străinătate:

- oportunități (avantaje): „deschiderea” granițelor, cererea relativ mare de forță de muncă din țările UE, în special în construcții și agricultură;
- constrângeri (dezavantaje): lipsa capitalului minimal necesar plecării la muncă în străinătate, prevalența cererii de forță de muncă necalificată, sezonalitatea muncii în agricultură.

5. Munca de „zilier” sau „la negru”:

- oportunități (avantaje): rezolvarea problemei subzistenței prin asigurarea unui venit zilnic, posibilitatea de a munci aproape de casă (fără a fi nevoie de cheltuieli de transport etc.), flexibilitatea cererii de forță de muncă d.p.d.v. al calificării;
- constrângeri (dezavantaje): caracterul sezonier al muncilor în agricultură și lipsa de siguranță a locului de muncă, creșterea vulnerabilității sociale prin neplata cotizațiilor sociale. Dacă, în ceea ce privește munca în regim zilier, plata se face, de obicei, la sfârșitul fiecărei zile de muncă, munca „la negru” pe perioade mai lungi poate genera și riscul suplimentar de a nu fi plătit sau de a fi plătit mai puțin decât suma convenită inițial.

6. Infraționalitatea:

- oportunități (avantaje): posibilitatea unor câștiguri mari și într-un timp scurt în raport cu căile legale de obținere a veniturilor. Alegerea unei asemenea strategii a fost și este favorizată de o multitudine de factori, între care pot fi amintiți: schimbarea de putere din 1989 și vidul de putere creat, situație a cărei inerție a perpetuat un anumit tip de disoluție a autorității statului; dese schimbări legislative, atât în zona dreptului penal, cât și în ceea ce privește regimul juridic al proprietății; existența unor oportunități locale de câștig prin căi ilegale, în special în mediul rural, precum devalizarea pădurilor în zona de munte, cu un regim de proprietate instabil și aflate în cvasiimposibilitatea unui control eficient al exploatării lor în regim legal;
- constrângeri (dezavantaje): pericolul de a suporta rigorile legii, nesiguranța obținerii venitului, deklasarea socială, vulnerabilitatea socială pe termen lung, prin excluderea de la mecanismele sociale de protecție.

B. Strategii pasive

7. Pensionarea pe caz de boală sau, mai rar, anticipată:

- oportunități (avantaje): existența unui cadru legislativ flexibil care a încurajat, în anumite perioade ale tranziției, fie formal, fie tacit, acest tip de ieșire de pe piața muncii, considerat preferabil șomajului; posibilitatea combinării, în cadrul sau în afara legii, a acestui tip de beneficiu cu activități aducătoare de venit;
- constrângeri (dezavantaje): menținerea unui standard de viață relativ modest, în condițiile obținerii unui nivel sensibil mai scăzut al pensiei de acest tip comparativ cu pensia echivalentă pentru limită de vârstă și vechime integrală.

8. Accesarea unor beneficii sociale, precum ajutorul social, ajutorul pentru încălzire, ajutorul de șomaj:

- oportunități (avantaje): accesarea unei surse de venit obținute cu un efort minim și posibilitatea practică de a combina aceste surse de venit cu altele, chiar și în cazul incompatibilității legale a realizării unei asemenea combinații. Criteriile de acordare a acestor beneficii sociale au variat în timp și spațiu, în funcție de evoluția legislației, dar și în funcție de modalitatea concretă de aplicare a acesteia, în special la nivelul autorităților locale;
- constrângeri (dezavantaje): pericolul declasării sociale pe care o poate genera în special statutul de beneficiar de ajutor social; pericolul cronicizării unei situații de asistat social și de excludere de pe piața formală a muncii, prin demotivare, deprofesionalizare sau neprofesionalizare în cazul celor fără o pregătire profesională și fără experiența integrării pe piața formală a muncii.

Relația dintre strategiile active/pasive și maximizarea utilității pe termen scurt

Din cauza nivelului scăzut al beneficiilor din munca cu ziua, pe de o parte, și a celor sociale, pe de altă parte, opțiunea majoritară a celor aflați în situații de vulnerabilitate socială este de a combina cele două strategii, mai concret de a lua ajutor social și a munci cu ziua sau "la negru", veniturile

rezultate fiind mai mari decât în cazul angajării cu forme legale, care ar tăia posibilitatea obținerii ajutorului social și a altor ajutoare, precum ajutoarele pentru încălzire.

Acest tip de strategie „adaptativă” asigură supraviețuirea în plan individual, fără a asigura premisele dezvoltării personale și este o frână în calea dezvoltării sociale. Referitor la acest fenomen, în urma mai multor studii din ultimii ani în diverse comunități rurale⁷³, a fost formulată teza că ponderea unui asemenea tip de strategie adaptativă este una importantă în mediul rural românesc.

Ipoteze de lucru: apariția și agravarea unor probleme sociale grave, precum șomajul de lungă durată în condițiile lipsei unor alternative viabile la nivel local, generează modalități de răspuns influențate de trei tipuri de factori:

- nivelul și tipul resurselor individuale și (colective) la nivel comunitar;
- oportunitățile regionale/zonale, ca alternativă la lipsa acestor oportunități la nivel local;
- eficiența politicilor sociale de răspuns în context local.

Soluțiile de răspuns la probleme precum cea a șomajului, între care agricultura de subzistență, munca la negru sau migrația temporară la muncă în străinătate, chiar dacă produc anumite efecte benefice pe termen scurt, pe de o parte, produc în același timp și efecte sociale negative pe termen lung, frânează dezvoltarea socială.

Evaluarea de către potențialii beneficiari a soluțiilor alternative oferite prin măsurile de politică socială este una rațională, din punctul lor de vedere, alegerea alternativelor amintite fiind realizată din perspectiva maximizării utilității pe termen scurt, în dauna alegerii maximizării utilității pe termen lung. Problemele grave care țin de asigurarea imediată a subzistenței nu suferă amânare, alegerea respectivă fiind, așadar, una forțată. Un exemplu concret: în

⁷³ Datele au fost culese în cadrul mai multor proiecte la care autorii au participat în cadrul ICCV, anume: *Sărăcie extremă și integrare socială*, coord. M. Stănculescu, ICCV, BM, 2001; *Interacțiunea sărăcie-excluziune socială*, coord. prof.dr. Cătălin Zamfir, ICCV, MMSSF, BM, 2003; *Impactul social diferențiat al creșterii prețurilor la utilitățile publice*, coord. dr. Mariana Stanciu, ICCV, 2003; *Instituția protecției consumatorului din România*, coord. dr. Mariana Stanciu, ICCV, 2004; *Politici sociale și economice cu impact asupra consumului populației*, coord. dr. Mariana Stanciu, ICCV, 2005; *Condiții de viață ale familiilor cu copii din România*, coord. dr. Mariana Stanciu, ICCV, CNCSIS, 2006.

condițiile lipsei cvasitotale a economiilor și a posibilităților de creditare, oamenii nu au răgazul de a schimba strategia de a munci „cu ziua” pentru a asigura hrana familiei cu alternativa, mai bună pe termen lung, dar indezirabilă pe termen scurt, de a se angaja cu plata după o lună⁷⁴.

Obiectul acestei analize îl reprezintă situația persoanelor neocupate, cu focalizare pe categoria persoanelor neocupate de vârstă activă.

Ipoteza de bază este aceea că alegerile individuale de răspuns la problemele sociale generate de situația de a se afla în afara pieței muncii sunt modelate de mai multe tipuri de factori:

- factori de natură personală, precum anumite caracteristici sociodemografice, și date ale istoriei personale, precum experiența pe piața muncii;
- factori de natură contextuală, materializați în oportunități și constrângeri, fie în context regional, fie în contextul mediului de rezidență (rural/urban);
- factori de natură globală, precum criza economică.

Capitolul de față își propune analiza modului în care cele trei tipuri de factori amintiți mai sus influențează atitudinile și comportamentele persoanelor neocupate în raport cu strategiile de supraviețuire considerate dezirabile și puse sau nu în practică de acestea. Așadar, analiza datelor culese prin ancheta pe bază de chestionar în cadrul acestui proiect va avea ca obiective:

1. principalele categorii de persoane neocupate – șomeri și categorii inactive;
2. situația șomajului în prezent; cauzele și modalitățile de pierdere a locului de muncă;
3. atitudini și comportamente în raport cu (re)integrarea pe piața muncii;
4. realizarea unei tipologii a categoriilor de persoane neocupate.

⁷⁴ Mihnea Preotesi, Cristina Tomescu și Cristian Mihalache, *Incluziunea romilor pe piața muncii - percepții ale factorilor implicați* (București, Fundația Soros România, 2009).

Concepte privind ocuparea și șomajul

În România, datele sociale privind forța de muncă sunt generate de Institutul Național de Statistică, din mai multe surse: statistica demografică, ancheta statistică privind costul forței de muncă, ancheta statistică privind forța de muncă în gospodării (AMIGO), și surse administrative, care oferă informații cum sunt datele ANOFM privind șomajul. Toate acestea sunt reunite în balanța forței de muncă.

În funcție de situația ocupațională, conform teoriei economice⁷⁵, fiecare persoană adultă poate fi inclusă într-una din următoarele trei categorii:

- persoană ocupată;
- șomer;
- inactiv economic (nu face parte din forța de muncă).

Persoana ocupată este definită drept cea care a desfășurat o activitate economică producătoare de bunuri și servicii cel puțin o oră pe săptămână în scopul obținerii unor venituri.

Șomerul este persoana care nu are un loc de muncă în prezent, caută un loc de muncă sau este în așteptarea datei de începere a activității într-un nou loc de muncă. În România, înregistrarea statistică pentru „căutarea unui loc de muncă” presupune utilizarea în ultimele 4 săptămâni a diferite metode pentru a-l găsi (înscrierea la AJOFM sau la agenții particulare pentru plasare, acțiuni pentru începerea unei activități pe cont propriu, publicarea de anunțuri, apel la prieteni, rude, colegi etc.).

În fine, în *categoria inactivilor economic* intră orice persoană care nu face parte din celelalte două categorii, cum ar fi elevii și studenții, persoanele casnice sau pensionarii.

În România, statisticile privind piața muncii sunt structurate pe următorii indicatori:

- *populația activă* (sau resursele de muncă) cuprinde populația în vârstă de 15-64 de ani ce poate fi încadrată în activități de producere de bunuri și furnizări de servicii;

⁷⁵ N. Gregory Mankiw, *Principles of Macroeconomics*, 3 ed. (Cincinnati, South-Western College Pub., 2003), cap. 14, pp. 291-318.

- *populația ocupată* cuprinde toate persoanele care furnizează forța de muncă pentru producția de bunuri și servicii. Populația ocupată include persoanele care au desfășurat activitate aducătoare de venit – salariați, patroni, fermieri sau membri ai unei societăți agricole, lucrători pe cont propriu etc.;
- *rata șomajului* este calculată ca pondere a șomerilor în totalul populației active;
- *rata de activitate* reprezintă raportul dintre populația activă (ocupați plus șomeri) și populația totală de 15-64 de ani, exprimat procentual;
- *rata ocupării* este calculată ca raport procentual dintre populația ocupată și populația totală sau doar populația în vârstă de muncă, respectiv 15-64 ani pentru România.

Metodologie

Pentru a atinge obiectivele de analiză propuse, am realizat o analiză primară a datelor culese printr-o anchetă sociologică pe bază de chestionar. Au fost intervievați 4 498 de subiecți din Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, obținându-se un subeșantion reprezentativ la populația adultă de peste 18 ani, neinstituționalizată, pe fiecare regiune de dezvoltare. Raportat la populație, eșantionul Regiunea Sud Muntenia a totalizat 2675 de subiecți, cu o marjă de eroare de $\pm 1,9\%$ cu un grad de încredere de 95%, respectiv $\pm 2,5\%$ cu un grad de încredere de 99%. În cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia, eșantionul de 1823 de subiecți prezintă o marjă de eroare de $\pm 2,30\%$ la un grad de încredere de 95% și $\pm 3,01\%$ la un grad de încredere de 99%.

Obiectivele analizei au implicat construcția unor profiluri sociale, respectiv identificarea unor tipuri de bărbați și femei semnificative pentru înțelegerea problemelor legate de ocupare și, mai ales, de lipsa locurilor de muncă. În realizarea acestor profiluri sociale, am optat pentru utilizarea unor teste de omogenitate. Aceste teste ne permit să determinăm în ce măsură subcategoriile diferite de populație prezintă aceleași proporții de caracteristici specifice precum întreaga populație. Procesul de testare a omogenității în populații se desfășoară prin intermediul testului de semnificație statistică pe distribuția chi pătrat (X^2) a două variabile categoriale.

Realizarea de profiluri s-a făcut prin punerea în relație a variabilelor de tip sociodemografic factuale (gen, vârstă, pregătire profesională, mediu de

rezidență, statutul locuirii, stare civilă, număr de copii, resursele monetare ale gospodăriei în ultima lună) cu variabile categoricale, reprezentând percepții și atitudini ale celor intervievați față de probleme cum ar fi: ocuparea unui loc de muncă, salariul minim pe care ar fi dispuși să se angajeze, optimism/pesimism față de perioada viitoare etc.

Principalele categorii de persoane active neocupate

Datele culese prin ancheta pe bază de chestionar în județele ce compun Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia oferă următoarea situație privind participarea pe piața muncii:

Tabelul 32 - Structura populației după participarea economică în Regiunea Sud Muntenia

Categoria	Subcategoria	Pondere eșantion (%)	Total categorie (%)
1. Ocupați	angajați	26,1	31,1
	patroni	1,6	
	agricultori	1,5	
	lucrători pe cont propriu	1,9	
2. Șomeri	șomeri indemnizați	5,1	12,0
	șomer înregistrat, neindemnizat	6,9	
3. Inactivi	elev, student	5,6	40,0
	angajat în concediu de maternitate	1,6	
	pensionar	27,8	
	pensionar medical	5,0	
4. Ocupat/ inactiv	casnic(ă)	16,9	16,9

Tabelul 33 - Structura populației după participarea economică în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Categoria	Subcategoria	Pondere eșantion (%)	Total categorie (%)
1. Ocupați	angajați	27,9	35,8
	patroni	1,1	
	agricultori	4,6	
	lucrători pe cont propriu	2,2	
2. Șomeri	șomeri indemnizați	2,9	7,3
	șomer înregistrat, neindemnizat	4,4	
3. Inactivi	elev, student	5,6	39,9
	angajat în concediu de maternitate	0,9	
	pensionar	28,4	
	pensionar medical	5,0	
4. Ocupat/ inactiv	casnic(ă)	17,0	17,0

Având în vedere aceste date, sunt două categorii de observații de făcut. Prima privește comparația cu datele oficiale ale INS, a doua problema celei de a patra categorii. Comparația cu datele INS este imposibil de făcut, cu excepția ratei șomajului, din două motive. În primul rând, la momentul redactării acestui text, încă nu sunt disponibile date pe 2010, ci doar cele pe 2008 și, în câteva cazuri, pe 2009. Îndeosebi datele privind populația activă, respectiv categoriile 1 și 2 din tabelul de mai sus, apar cu întârzieri semnificative. O a doua problemă izvorăște din construcția eșantionului față de construcția indicatorului INS. Eșantionul este reprezentativ pentru populația adultă, în timp ce indicatorul acoperă populația între 15 și 64 de ani. Relevantă aici este o rată mai ridicată a ocupării, deoarece calculul nu se face prin raportarea celor ocupați la total populație adultă, ci la o categorie mai puțin numeroasă, care exclude pensionarii.

Cea de a patra categorie din tabelul de mai sus, denumită activ/inactiv, surprinde faptul că un număr semnificativ de subiecți s-au declarat drept casnic(ă). O bună parte dintre aceștia figurează probabil drept ocupați în balanța forței de muncă a INS, fiind incluși la categoria lucrători familiari

neremunerați care lucrează în agricultură în perioada de referință, adică în săptămâna înregistrării. Ca atare, de aici se ivesc două probleme. Din categoria inactivilor fac parte doar pensionarii și cei aflați în timpul studiilor (elevi, studenți), dar nu și persoane de vârstă activă, care ar putea munci, dar optează, din varii motive, să nu fie activi pe piața muncii. Casnicii, înțelegând prin aceasta unul dintre partenerii din căsătorie, în cvasitotalitatea cazurilor femei care se ocupă numai cu gospodăria, sunt prin excelență astfel de persoane.

A doua problemă ține de ridicarea artificială a ratei ocupării cu persoane care (1) nu produc bunuri sau servicii supuse schimbului în economia reală și (2) nu sunt remunerate, nu realizează un venit, ca o contraprestație a muncii depuse. Rezultatul muncii lucrătorilor familiari neremunerați care lucrează în agricultură nu poate fi considerat nici ca supus schimbului, nici ca formă de remunerare. Echivalarea autoconsumului cu bunuri obținute pe piața liberă poate fi făcută în anumite scopuri de cercetare, dar nu poate ține de venit monetar decât în cazul consumului alimentară și doar într-o anumită măsură. Este de subliniat faptul că diferențele de metodologie dintre statistica națională și cea Eurostat în culegerea datelor în ceea ce privește sărăcia monetară, respectiv cea care include autoconsumul, induc o diferență de circa 5 puncte procentuale în ceea ce privește sărăcia relativă⁷⁶.

Esențial, categoria „casnicilor” se plasează la granița dintre ocupați și inactivii economici. Cei care sunt ocupați în agricultură pot fi considerați cel mult subocupați sau într-o situație de ocupare precară. Cel mai probabil, aceștia ar prefera să aibă o ocupație remunerată, dar, în condițiile unei penurii de oferte de locuri de muncă, se mulțumesc cu un trai de subzistență, în situație de risc de excluziune socială și sărăcie. Datele pe cei 20 de ani scurși de la revoluție converg spre concluzia că persoanele „ocupate” în agricultura de subzistență și mai ales copiii din aceste familii sunt cei mai expuși în fața sărăciei absolute⁷⁷. În acest sens, provocarea reală pentru realizarea unei incluziuni sociale și diminuarea riscului de sărăcie este tocmai aducerea în economia reală, monetară, în populația ocupată salariată, nu numai a șomerilor, ci și a celor în stare de ocupare precară/inactivitate.

⁷⁶ Cătălin Zamfir, Iulian Stănescu și Simona Ilie (coord.), *După 20 de ani: opțiuni pentru România* (București, ICCV, 2010), p. 33.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 27.

Din aceste motive, considerăm că putem afirma că populația activă neocupată include: (1) șomerii indemnizați, (2) șomerii neindemnizați și (3) casnicii până în 64 de ani.

În populația activă neocupată, în fiecare dintre cele două regiuni de dezvoltare analizate, ponderea cea mai mare este deținută de categoria casnicilor, din care peste trei pătrimi sunt femei. În mediul rural, numărul persoanelor casnice este mai mult decât dublu față de mediul urban. De asemenea, tot la sat trăiesc în Regiunea Sud Muntenia 64,% dintre șomerii neindemnizați, respectiv 67,9% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și doar 46% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 30% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre șomerii indemnizați, această din urmă categorie fiind, de altfel, singura categorie de persoane neocupate mai bine reprezentate în urban față de rural - total neocupați rural 64% în Regiunea Sud Muntenia și 57,6% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. În comparație, din populația ocupată, în Regiunea Sud Muntenia, 55,1% dintre angajați se găsesc în mediul urban, în Regiunea Sud-Vest Oltenia ponderea acestora fiind de 56,8%. Așadar, profilul populației active neocupate din rural este, în cazul fiecăreia dintre cele două regiuni: casnic(ă) sau șomer neindemnizat, iar în urban șomer indemnizat. Această situație este cauzată, în mare parte, de faptul că efectele crizei s-au resimțit mai acut pe piața formală a pieței de muncă urbane, o piață cu grad superior de formalizare.

În ceea ce privește profilul persoanelor casnice, am văzut mai sus că persoanele casnice sunt în majoritate covârșitoare femei - peste $\frac{3}{4}$ în fiecare dintre cele două regiuni. Nivelul de educație este foarte redus, peste 40%, în cazul ambelor regiuni, având până în 8 clase.

Majoritatea casnicilor au întemeiat o familie, dar sunt semnificative concubinajele (peste 63% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 81% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre concubinii neocupați sunt casnici). În fiecare dintre cele două regiuni, peste două treimi din acest tip de familii cuprind persoane casnice și peste două treimi dintre ele au cel puțin 1 copil, iar aproape un sfert au cel puțin 3 copii. De altfel, este categoria socioocupatională cel mai puternic corelată cu un număr ridicat de copii. Ca vârstă, sunt relativ tineri, în jur de trei sferturi dintre persoanele casnice au, în fiecare dintre cele două regiuni, sub 48 de ani.

Pierderea locului de muncă prezintă o dinamică relativ uniformă la nivelul celor două regiuni. Retragerea ca persoană casnică este corelată cu anii 1990-2000 și puternic corelată negativ cu criza.

În fiecare dintre cele două regiuni analizate, aproape trei sferturi dintre persoanele casnice fac parte din gospodării care au cheltuit până la 1000 de lei în gospodărie în ultima lună. În același timp, persoanele casnice reprezintă categoria cu ponderea cea mai mare între cei care ar accepta să lucreze pe salarii reduse. Pentru Regiunea Sud Muntenia, 71% dintre cei care ar accepta un salariu de sub 500 de lei (6% din total casnici) și 70% dintre cei care ar accepta sub 700 de lei pe lună (22,7% din total casnici) aparțin acestei categorii.

În Regiunea Sud-Vest Oltenia, ponderea casnicilor între cei ce ar accepta salarii reduse este și mai ridicată: 92% dintre cei care ar accepta un salariu sub 500 de lei (10% din total casnici) și 70% dintre cei care ar accepta sub 700 de lei (27,6% din total casnici).

Pensionații medical sunt relevanți din perspectiva vârstei. Sunt persoane de vârstă activă, dar care și-au pierdut, temporar sau în întregime, capacitatea de muncă. Din pricina caracterului temporar, ei se pot întoarce în populația activă. Unii, nu știm câți, probabil că o și fac, informal.

În ambele regiuni de dezvoltare, sunt împărțiți relativ echilibrat atât între urban și rural, cât și din punct de vedere al genului, au absolvit școli profesionale, postliceale sau de maiștri.

Media lor de vârstă este în jur de 55 de ani pentru ambele regiuni, peste 85% dintre ei având vârste cuprinse între 49 și 62 de ani.

Peste trei sferturi dintre ei locuiesc în locuință proprie, majoritatea sunt căsătoriți și o pondere destul de importantă sunt persoane văduve - aproape o treime din totalul persoanelor văduve sunt pensionați medical.

Ca moment al pierderii locului de muncă, sunt distribuiți relativ uniform pe perioada celor 20 de ani. Strategia pensionării medicale este corelată cu anii disponibilizărilor colective masive din fostele întreprinderi industriale (1997-2004). Această categorie are cea mai puternică corelație negativă cu pierderea locului de muncă de la începutul crizei. În Regiunea Sud Muntenia, doar 2,8% dintre cei care și-au pierdut locul de muncă în perioada crizei sunt pensionați medical. Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul acestora este, de asemenea, relativ mic, însă dublu față de Regiunea Sud Muntenia (5,7%). Cei

mai mulți dintre pensionații medical au 2 copii, în ambele regiuni de dezvoltare.

În ceea ce privește resursele financiare din gospodărie totalizate în ultima lună, în Regiunea Sud Muntenia, acestea sunt mai importante (media 1187 de lei) față de Regiunea Sud-Vest Oltenia (1090 de lei). Dintre cei care ar accepta să revină în muncă, cei mai mulți ar accepta un salariu de 700-1.000 lei. Procentul este sensibil mai mare în Regiunea Sud Muntenia - 61,2% față de 53,5% din Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Situația șomajului în prezent. Cauzele și modalitățile de pierdere a locului de muncă

În primăvara anului 2010, conform datelor culese prin cercetarea noastră, ponderea ratei șomajului era de 15,3% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv de 9,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Datele Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) indică, pentru aceeași perioadă de timp, o rată a șomajului de 9,7% pentru Regiunea Sud Muntenia și 10,3% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia.

În ceea ce privește Regiunea Sud Muntenia, unde rata șomajului din eșantion este sensibil mai mare decât cea calculată de INS, o posibilă explicație ar fi faptul că rata șomajului este calculată în raport cu o populație activă de 15 ani și peste, incluzând deci elevii de liceu. Raportând numărul de șomeri la o populație activă mai mare, care nu include doar persoanele care au împlinit cel puțin 18 ani, rata șomajului devine mai redusă. Eșantionul nostru fiind proiectat pentru populația adultă, a reieșit o rată a șomajului mai ridicată. De asemenea, o explicație complementară ar putea fi legată de migrația temporară la muncă în străinătate, care, în cazul regiunii mai puțin urbanizate (Sud Muntenia), este probabil a avea un mai pronunțat caracter sezonier, legat de specificul tipului de muncă prestată de populația rurală în străinătate, preponderent în agricultură (cercetarea de teren desfășurându-se primăvara, este posibil ca populația activă să fi fost mai slab reprezentată în eșantion, ca urmare tocmai a perioadei muncilor agricole). O explicație a diferenței mari a ratei șomajului în eșantioanele celor două regiuni ar putea fi dată tocmai de statutul ocupațional diferit al celor plecați la muncă în străinătate, ipoteză validă în situația în care migrații temporari în munci agricole, care provin

preponderent din mediul rural, sunt mai susceptibili a face parte din alte categorii de neocupați față de șomerii înregistrați, ce au o pondere mai importantă între cei plecați la muncă din orașe în activități neagricole. În consecință, în regiunea mai urbanizată, ponderea șomerilor în populația activă înregistrată, dar absentă din țară la data colectării datelor poate fi mai mare în regiunea mai urbanizată (Sud-Vest Oltenia), ceea ce generează o rată a șomajului mai mică. Această ipoteză pare a fi susținută și de unele date rezultate din analiză, precum cele referitoare la procentul zilierilor în agricultură, care, în subșantionul corespunzător zonei mai urbanizate este de patru ori mai mare în regiunea mai urbanizată, Sud-Vest Oltenia, față de regiunea mai slab urbanizată, Sud Muntenia.

Pe de altă parte, pentru a analiza cauzele pierderii locurilor de muncă, este relevantă perioada de timp în care s-a petrecut acest fapt. În plus, astfel, am putea vedea și impactul crizei economice pe piața forței de muncă din cele două regiuni sudice ale României. Dintre toți cei care sunt de vârstă activă și au avut un loc de muncă la un moment dat, dar acum nu îl mai au, pentru fiecare dintre cele două regiuni, 37% au declarat că l-au pierdut în perioada de timp scursă din toamna anului 2008. Ceilalți au pierdut locul de muncă astfel: 25% pentru Regiunea Sud Muntenia, respectiv 22% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia și-au pierdut locul de muncă în perioada 2005-2008 (înainte de criză), 9,5%, respectiv 8,9% între 2001 și 2004, 11%, respectiv 12,3% între 1997 și 2000 și 8,5%, respectiv 9,5% între 1990 și 1996. În Regiunea Sud Muntenia, 8,7% dintre cei care și-au pierdut locul de muncă au rămas fără loc de muncă înainte de 1990, în timp ce pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul este de 9,8%.

După cum se observă, cea mai numeroasă categorie este cea a celor care și-au pierdut locul de muncă din cauza crizei economice, dar o pondere importantă o reprezintă pierderile de locuri de muncă din perioada anilor '90, decada tranziției. Așadar, două cauze principale ale pierderii locurilor de muncă, în ordine cronologică, țin de (1) fenomenul de dezindustrializare din perioada tranziției, manifestat prin disponibilizări colective din anii '90 din fostele întreprinderi de stat și (2) impactul crizei economice în România. Pe de altă parte, este interesant de remarcat faptul că în jur de un sfert dintre pierderile de locuri de muncă s-au înregistrat în perioada de creștere economică dintre 2005 și 2008.

**Tabelul 34 - Când s-au pierdut locurile de muncă?
Regiunea Sud Muntenia**

Perioada	Procent răspunsuri	Procent cumulată
De la începutul crizei (toamna 2008)	37,3	37,3
2005-2008	25,0	62,3
2001-2004	9,5	71,8
1997-2000	11,0	82,8
1990-1996	8,5	91,3
Înainte de 1990	8,7	100,0

**Tabelul 35 - Când s-au pierdut locurile de muncă?
Regiunea Sud-Vest Oltenia**

Perioada	Procent răspunsuri	Procent cumulată
De la începutul crizei (toamna 2008)	37,4	37,4
2005-2008	22,0	59,4
2001-2004	8,9	68,3
1997-2000	12,3	80,6
1990-1996	9,5	90,1
Înainte de 1990	9,9	100,0

Profiluri ale celor care și-au pierdut locul de muncă

Pentru fiecare dintre cele două regiuni, aproximativ o treime dintre cei neocupați au fost disponibilizați, modalitățile/motivetele relativ importante ca pondere fiind: apariția unor probleme medicale, demisia și încetarea activității prin acordul ambelor părți. Procentul cumulată al celor trei motive/modalități de încetare a activității este de peste trei sferturi din totalul cazurilor de pierdere a locurilor de muncă.

Datele de mai sus sunt însă generale. Pentru a putea desprinde *profiluri ale celor care și-au pierdut locul de muncă*, vom combina cele două elemente de referință – perioada și modalitatea pierderii locului de muncă – cu variabilele sociodemografice. Față de perioada 1990-2008, am putut constata diferențe

semnificative în privința pierderii locului de muncă pe următoarea periodizare:

- în timpul crizei;
- perioada de creștere economică a anilor 2005-2008;
- perioada de sfârșit a tranziției și de preaderare;
- perioada de tranziție a anilor '90;
- înainte de 1990.

(1) Peste trei sferturi dintre *cei care și-au pierdut locul de muncă în timpul crizei* sunt șomeri înregistrați, respectiv 48,2% șomeri indemnizați și 28,3% șomeri înregistrați, dar neindemnizați. Numărul total al șomerilor indemnizați este de 70.572 de persoane în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 48.735 de persoane în Regiunea Sud-Vest Oltenia, ceea ce înseamnă un total de peste 120.000 de persoane pe cele două regiuni, echivalent cu o populație ce depășește numărul de locuitori ai municipiilor Câmpina, Motru și Turnu Măgurele luate la un loc. Peste o cincime dintre cei care au declarat că și-au pierdut locul de muncă de la începutul crizei nu sunt șomeri, deoarece nu erau integrați pe piața formală a forței de muncă.

Care sunt restul elementelor pentru a contura un profil? Din analiza datelor reiese faptul că cele mai multe locuri de muncă au fost pierdute de rezidenții din rural, chiar în pofida diferenței de urbanizare dintre regiuni. Așadar, 52,5% dintre cei care locuiesc la sat în Regiunea Sud Muntenia au pierdut locul de muncă începând din septembrie 2008. Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul este ceva mai mare, respectiv 55,3%.

Cei mai mulți dintre aceștia (peste 60% în fiecare dintre cele două regiuni) sunt bărbați, în general absolvenți de liceu (peste 40% în fiecare dintre cele două regiuni) sau chiar de facultate. Locul de muncă pe care l-au pierdut a fost, în principal, în servicii (comerț) și, secundar, ca funcționari în administrație. O categorie aparte, cea mai vulnerabilă la pierderea locului de muncă, pare a fi cea a tinerilor până în 35 de ani din urban, necăsătoriți, cu studii medii și care locuiesc cu părinții. Peste 60% dintre tinerii sub 35 de ani care nu mai au un loc de muncă, dar au avut în trecut, l-au pierdut pe durata crizei. Față de alte perioade, muncitorii calificați au fost mai puțini predispuși față de alte categorii la pierderea locului de muncă.

În Regiunea Sud Muntenia, dintre modalitățile de pierdere a locului de muncă, disponibilizările și concedierea individuală sunt puternic corelate cu pierderea locului de muncă pe timp de criză (62% din locurile de muncă pierdute).

În Regiunea Sud-Vest Oltenia, pierderea locului de muncă corelează semnificativ din punct de vedere statistic doar cu demisia.

În același timp, spre deosebire de perioada precedentelor perioade de pierdere de locuri de muncă (1997-2004), întreruperea pe motive medicale este corelată negativ cu pierderea locului de muncă pe perioada crizei. Numai 6% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 2,9% dintre respondenți în Regiunea Sud-Vest Oltenia au indicat această modalitate pentru intervalul toamna 2008-primăvara 2010.

(2) *Cei care și-au pierdut locul de muncă în perioada de creștere economică a anilor 2005-2008* sunt, în principal, șomeri neindemnizați (semnificativ mai mulți în Sud Muntenia, 42% față de 30% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Peste 70% dintre șomeri sunt persoane sub 48 de ani, în ambele regiuni, iar peste 40% sunt tineri sub 35 de ani, aceștia reprezentând, din nou, una dintre categoriile cele mai vulnerabile și, îndeosebi, cei fără o calificare profesională. Cei mai mulți din această categorie au întemeiat o familie și peste trei sferturi dintre ei au cel puțin un copil. Este de notat că aici întâlnim și ponderea cea mai ridicată din totalul celor divorțați, circa o treime.

(3) *Profilul celor care și-au pierdut locul de muncă în perioada de sfârșit a tranziției și de preaderare (2001-2004)* prezintă un nivel de vârstă ceva mai ridicat, însă în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia nu există o corelație semnificativă statistic a acestei categorii cu vârsta. Pentru ambele regiuni, majoritatea celor din această categorie sunt femei, față de precedentele categorii, în care majoritatea o formau bărbații. Ca nivel de educație, cei mai mulți dintre ei sunt absolvenți de liceu. Un subgrup important sunt absolvenții de școli postliceale sau de maiștri care au activat anterior ca tehnicieni. În general, sunt căsătoriți și au 2 copii. Cei mai mulți dintre aceștia au ieșit din activitate prin pensionare medicală.

(4) *Perioada de tranziție a anilor '90* a însemnat o pierdere masivă de locuri de muncă. Una dintre principalele supape pentru absorbția șocului social al pierderii masive de locuri de muncă a fost pensionarea. Cei care nu au atins vârsta pensionării sau nu s-au putut pensiona (activând până în 1990 în

agricultură) și nu au obținut un nou loc de muncă au găsit drept soluții pensionarea medicală (35% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 40% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) sau, pentru peste 50% din categorie, în ambele regiuni, retragerea în gospodărie ca persoane casnice, în unele situații ocupate în gospodăria proprie. De altfel, în cazul fiecăreia dintre cele două regiuni, circa trei sferturi dintre aceste persoane locuiesc în mediul rural. Peste jumătate din această categorie au vârsta cuprinsă între 49 și 62 de ani, au întemeiat o familie și au 2 sau mai mulți copii. Majoritatea au fost înainte de 1990 muncitori calificați sau agricultori cu calificare.

(5) Aproape 90% *dintre cei care și-au pierdut locul de muncă înainte de 1990* sunt acum persoane casnice sau pensionați medical, în cazul fiecăreia dintre cele două regiuni de dezvoltare. Procentul de persoane casnice este mai mare în Regiunea Sud Muntenia (61% față de 53% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), iar procentul de pensionați medical este mai mare în Regiunea Sud-Vest Oltenia (34% față de doar 30% în cealaltă regiune). Mai mult de trei pătrimi locuiesc în mediul rural și două treimi din categorie sunt femei. Peste două treimi au trecut de vârsta de 50 de ani, majoritatea fiind persoane căsătorite. Majoritatea celor care și-au pierdut locul de muncă înainte de 1990 au cel puțin doi copii (procentul este sensibil mai mare în cazul Regiunii Sud Muntenia (79% față de doar 68,7% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Aproape jumătate dintre acești șomeri din Regiunea Sud Muntenia au cel mult opt clase. În cazul celor din Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul celor cu cel mult opt clase absolvite este ceva mai mic, de doar 37%.

Să revedem principalele categorii de șomeri:

Șomerii indemnizați sunt produsul crizei, predominant rezidenți în urban, în special în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia, în majoritate bărbați (procent mai mare de bărbați în cazul Regiunii Sud Muntenia), predominant absolvenți de liceu (61%), o vârstă medie în jur de 40 de ani, unul sau doi copii (medie de 1,37) și o perioadă medie de șomaj de peste 11 luni.

În cazul *șomerilor înregistrați*, dar neindemnizați, ponderea celor care și-au pierdut locul de muncă în timpul crizei este deja la paritate cu cea din perioada anterioară, 2005-2008, în cazul Regiunii Sud Muntenia. Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul de șomeri produși de criză este de două ori mai mare față de cel din perioada 2005-2008 (53,41%, față de doar 30% în perioada anterioară). Și aceștia sunt majoritar bărbați (peste 80% pentru fiecare

dintre regiuni), cu o vârstă medie de 37, respectiv 34 de ani pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, majoritatea având cel puțin un copil.

În medie, perioada de când s-a pierdut locul de muncă este de peste 5 ani, mediana fiind însă la sub jumătate din acest nivel, respectiv 2 ani.

Atitudini și comportamente în raport cu (re)integrarea pe piața muncii

Majoritatea celor neocupați nu au căutat un loc de muncă în ultimul an (65% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 67% în Regiunea Sud-Vest Oltenia, dintre cei chestionați). Analiza datelor relevă existența unei diferențe mari și semnificative din punct de vedere statistic în ceea ce privește comportamentul de căutare a unui loc de muncă între cei care și-au pierdut locul de muncă înainte, respectiv după criză. Majoritatea celor care și-au pierdut locul de muncă de când a început criza și-au căutat un nou loc de muncă *în ultimul an*, față de numai o pătrime dintre cei care și-au pierdut locul de muncă înainte de începutul crizei.

Șomerii înregistrați neindemnizați reprezintă una dintre categoriile care, pe de o parte, și-au pierdut locul de muncă în ultimii doi ani, pe de altă parte, o pondere importantă în cadrul acestei categorii au declarat că și-au căutat loc de muncă în ultimul an.

De asemenea, comportamentul de căutare/necăutare a unui loc de muncă corelează și cu statutul ocupațional, dar și cu alte variabile sociodemografice, precum vârsta sau numărul de copii. Toate aceste corelații semnificative din punct de vedere statistic permit realizarea unor profiluri sociodemografice ale celor care și-au căutat, respectiv nu și-au căutat loc de muncă în ultimul an.

Care este profilul celui care nu are, dar și-a căutat loc de muncă în ultimul an?

- Șomer înregistrat, dar fără plată, persoană tânără, până în 35 de ani, bărbat, care nu deține o locuință în proprietate.

În ceea ce privește resursele gospodăriei, categoria cu ponderea cea mai mare între cei care și-au căutat loc de muncă în ultimul an este, în cazul Regiunii Sud Muntenia, cea cu resurse ce permit un consum lunar sub 600 de lei pe gospodărie, în timp ce pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, doar 30,5% se

încadrează în această categorie, în timp ce 40% au un consum lunar pe gospodărie între 600 și 1000 de lei.

Care este profilul celui care nu are, dar nu și-a căutat loc de muncă în ultimul an?

- Persoană casnică sau pensionat medical, cu vârsta cuprinsă între 49 și 62 de ani, proprietar de locuință, a cărui gospodărie deține resurse ce permit un consum lunar între 1400 și 4000 lei.

În ceea ce privește Regiunea Sud Muntenia, apartenența la această categorie mai corelează semnificativ cu mediul de rezidență (64% sunt localizați în rural), iar pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, cu genul (60% sunt femei).

Așadar, mai interesate de căutarea unui loc de muncă au fost persoanele tinere, cu resurse precare și responsabilități familiale mai reduse. Mai puțini interesați de căutarea unui loc de muncă sunt cei cu acumulări/resurse mai importante, de vârstă medie spre ridicată și cu venituri actuale sigure, dar condiționate de actualul statut de persoană neocupată. Corelând aceste date și cu alte variabile din bază, precum condițiile în care oamenii ar accepta/ar respinge o ofertă de muncă, putem aprecia că evaluarea acestor opțiuni alternative de comportament este una rațională, alegerea alternativelor amintite fiind însă realizată din perspectiva maximizării utilității pe termen scurt, în dauna alegerii maximizării utilității pe termen lung.

În ceea ce privește populația analizată, care reprezintă o zonă cu vulnerabilitate socială ridicată, această alegere strategică nu se datorează unor caracteristici individuale ale celor care o practică, ci mai degrabă problemele grave care țin de asigurarea imediată a subzistenței și care nu suferă amânare dictează alegerea respectivă, care este una mai degrabă forțată. În acest context, pe de o parte, există fără îndoială o diferență de motivație între cele două categorii, în sensul că cei care au acumulări și resurse de un nivel atât de scăzut încât nu pot asigura subzistența familiei au o motivație superioară de a-și spori veniturile, o opțiune de bază în acest sens fiind căutarea unui loc de muncă, comparativ cu cei care au o situație mai bună din acest punct de vedere și care, spre deosebire de cei dintâi, au, cel puțin în prezent, posibilitatea de a opta.

Presiunea nevoii, dar și precaritatea ofertei de forță de muncă îi determină pe cei din prima categorie să accepte posturi pe piața informală a muncii, fie ca zilieri, fie ca lucrători "la negru", ceea ce rezolvă parțial problema subzistenței, dar creează vulnerabilități și pe termen scurt, prin lipsa de protecție legală împotriva posibilelor abuzuri ale patronilor, dar și pe termen lung, prin neasigurarea riscului de bătrânețe și de boală.

Pe de altă parte, opțiunea celor din a doua categorie, de maximizare a utilității pe termen scurt și menținerea vulnerabilității sociale pe termen lung, este, de asemenea, una oarecum forțată. Diferența foarte mică în termeni reali între salariul pe care l-ar putea obține persoanele aflate în șomaj ce primesc indemnizație de șomaj și respectiva indemnizație nu reprezintă un factor suficient de motivant în sensul schimbării unui statut ce aduce beneficii sigure, fără costuri, chiar dacă pe termen limitat, cu un statut care presupune beneficii mai puțin sigure, pe termen nedefinit, de un nivel apropiat, dar cu costuri de oportunitate mari - pe lângă efortul propriu-zis, corespunzător activității ce trebuie prestate, timpul șomerului reprezintă o resursă importantă ce poate fi utilizată pentru sporirea veniturilor prin alternative precum munca în agricultura de subsistență, în propria gospodărie, sau munca în regim zilier sau permanent, fără forme legale.

În ceea ce-i privește pe cei pensionați pe caz de boală, ca și în cazul celor care declară că au responsabilități familiale care nu le permit să se angajeze, o mare parte dintre aceștia se află practic în imposibilitatea fizică sau datorată unui context social particular de a se angaja. Cei care, deși sunt pensionați pe caz de boală, ar putea să facă față unui loc de muncă sunt prinși în aceeași dilemă decizională ca și șomerii indemnizați: a renunța la un beneficiu pe care îl primesc fără efort și câștigând timp liber care poate fi și, în multe cazuri, și este transformat în bani, pentru un venit de un nivel puțin mai ridicat, însă sub cel considerat minim acceptabil și care nu mai poate fi sportit din lipsă de timp și de energie....

Pe de altă parte, argumente de ordin mai general, precum precaritatea ofertei de locuri de muncă și salariul mic oferit, sunt potențate prin propria experiență, iar eșecurile în încercarea de (re)integrare pe piața muncii sporesc neîncrederea în posibilitatea de a găsi un loc de muncă, generând blazarea și comportamentul pasiv asociat.

Pornind de la modul în care persoanele neocupate își motivează opțiunea de a nu își căuta un loc de muncă, am construit categoriile de mai jos, fiecare dintre acestea reprezentând un tip de situație socială căreia îi este asociată un tip de evaluare, în logica argumentației dezvoltate mai sus.

Categorii de motivații pentru cei care nu au căutat un loc de muncă

În ceea ce privește modul în care au motivat acest comportament persoanele neocupate care nu și-au căutat în ultimul an un loc de muncă, chiar dacă motivele principale rămân aceleași, există diferențe importante pe cele două regiuni în ceea ce privește ponderea fiecăruia dintre ele în totalul răspunsurilor date.

În Regiunea Sud-Vest Oltenia, aproape o treime dintre respondenții din rural sunt descurajați, în timp ce, pentru cealaltă regiune, ponderea este de doar 12,6%. Descurajarea este prezentă într-o proporție semnificativ mai mare în Regiunea Sud-Vest Oltenia și în mediul urban (18,9% dintre cei care nu și-au căutat loc de muncă motivează acest lucru spunând că nu cred că au șanse să își găsească, în timp ce pentru Regiunea Sud Muntenia, ponderea este de numai 10,2%). În același timp, în Regiunea Sud Muntenia, procentul celor care motivează faptul că nu au căutat loc de muncă pentru că parcurg o formă de învățământ și sunt rezidenți în rural este dublu față de cel înregistrat în Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Există și patternuri asemănătoare pentru cele două regiuni: în ambele, în jur de o cincime dintre respondenții din rural și puțin sub 7% dintre cei din urban spun că preferă să se întrețină din propria gospodărie. De asemenea, procentul celor din urban care spun că intenționează să își deschidă o afacere este egal, respectiv 4,1%, în cele două regiuni. Este interesant de remarcat că și în acest caz diferențe importante între cele două regiuni apar în ceea ce privește răspunsurile din mediul rural, unde procentul celor ce declară că intenționează să își deschidă o afacere este de peste trei ori mai mare în Regiunea Sud Muntenia (3,7%, față de doar 1,1% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) - având însă în vedere numărul foarte mic de cazuri, comparația în această situație nu este relevantă din punct de vedere statistic.

1. Motivații obiective: pensionari pe caz de boală, studenți, casnice

Tabelul 36 - Motivații obiective - pensionari pe caz de boală, studenți, casnice în Regiunea Sud Muntenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Responsabilități familiale	15,9	20,1
Probleme de sănătate	24,9	22,7
Parcurg o formă de învățământ	29,0	12,3
Total	69,8	55,1

Majoritatea celor care nu și-au căutat loc de muncă în ultimul an declară că se află în imposibilitate de a avea un serviciu, fie o imposibilitate fizică, fie una situațională. Procentul sensibil mai mare în urban decât în rural se datorează, în principal, numărului mult mai mare de studenți ce provin din mediul urban.

Motivația stării de sănătate care nu permite angajarea corelează puternic, așa cum era de așteptat, cu statutul de pensionat medical, care reprezintă 65% dintre respondenții categoriei, și cu intervalul de vârstă 49-62 de ani, 58,4% dintre acești respondenți având vârsta cuprinsă în acest interval.

Tabelul 37 - Motivații obiective - pensionari pe caz de boală, studenți, casnice în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Responsabilități familiale	10,2	16,5
Probleme de sănătate	22,4	17,6
Parcurg o formă de învățământ	27,0	6,7
Total	59,6	40,8

Și în acest caz, motivația ține de o incompatibilitate cu situația de a avea un serviciu, fie una fizică, fie una situațională. Procentul sensibil mai mare în urban decât în rural al totalului acestei categorii se datorează, de asemenea, într-o proporție mai mare, numărului mult mai mare de studenți ce provin din mediul urban.

Motivația stării de sănătate care nu permite angajarea corelează tot atât de puternic cu statutul de pensionat medical, care reprezintă 75,3% dintre respondenții categoriei, și cu intervalul de vârstă 49-62 de ani, 64% dintre acești respondenți având vârsta cuprinsă în acest interval.

2. Comportamente pasive: șomeri în plată

Tabelul 38 - Motivația declarată - șomeri în plată în Regiunea Sud Muntenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Așteaptă decizia de pensionare	2,0	4,8
Așteaptă angajarea la vechiul loc de muncă	4,9	2,4
Primesc beneficii sociale și îmi sunt suficiente momentan	1,2	1,1
Total	8,1	8,3

Aproape trei sferturi dintre cei care spun că așteaptă angajarea la vechiul loc de muncă sunt șomeri indemnizați, peste jumătate din categoria celor care răspund astfel sunt persoane de vârstă medie, între 35 și 49 de ani. Jumătate dintre cei care spun că “primesc beneficii sociale care le sunt suficiente momentan” sunt șomeri indemnizați, numărul de cazuri este însă foarte mic, doar 12 respondenți în această categorie. Dintre pensionarii pe caz de boală care spun că așteaptă decizia de pensionare (29% din această categorie de răspunsuri), trei sferturi au vârsta între 49 și 62 de ani.

Tabelul 39 - Motivația declarată - șomeri în plată în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Așteaptă decizia de pensionare	4,1	2,2
Așteaptă angajarea la vechiul loc de muncă	2,0	2,2
Primesc beneficii sociale și îmi sunt suficiente momentan	3,1	0,7
Total	9,2	5,1

Ceva mai mult de jumătate (55,65) dintre cei care spun că așteaptă angajarea la vechiul loc de muncă sunt șomeri indemnizați, un procent asemănător din categoria celor care răspund astfel sunt persoane de vârstă medie, între 35 și 49 de ani. Dintre pensionarii pe caz de boală care spun că așteaptă decizia de pensionare (53,3% din această categorie de răspunsuri, corelație semnificativă d.p.d.v. statistic), 85,7% au vârsta între 49 și 62 de ani.

3. Alegeri raționale: lucrători pe cont propriu, casnice, agricultori

Tabelul 40 - Motivația declarată - lucrători pe cont propriu, casnice, agricultori în Regiunea Sud Muntenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Prefer să mă întrețin din propria gospodărie	6,9	19,9

Peste trei sferturi dintre cei care motivează ca nu și-au căutat loc de muncă prin „prefer să mă întrețin din gospodărie” sunt casnici, 84,4% dintre ei sunt rezidenți în rural, 40,4% dintre cei care au răspuns astfel au vârsta între 35 și 49 de ani.

Tabelul 41 - Motivația declarată - lucrători pe cont propriu, casnice, agricultori în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Prefer să mă întrețin din propria gospodărie	6,6	20,6

Pentru această regiune, procentul de casnici care preferă să se întrețină din propria gospodărie este și mai mare (82,5% din categorie), 80,9% sunt rezidenți în rural, 38,8% au vârsta cuprinsă între 35 și 49 de ani și 10,3% au peste 62 de ani.

4. Descurajații: șomeri, casnice, agricultori

Tabelul 42 - Motivația declarată - șomeri, casnice, agricultori în Regiunea Sud Muntenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Nu cred că au șanse să își găsească un loc de muncă	10,2	12,6

Peste două treimi dintre descurajați sunt persoane casnice și peste un sfert din categorie sunt șomeri neindemnizați. Mai mult de o treime din categorie au vârsta cuprinsă între 35 și 49 de ani, majoritatea fiind rezidenți în rural.

Tabelul 43 - Motivația declarată - șomeri, casnice, agricultori în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Nu cred că au șanse să își găsească un loc de muncă	18,9	32,2

Procentul descurajaților din această regiune de dezvoltare este semnificativ mai mare, diferența fiind mai mare pentru mediul rural - pentru această regiune, diferența între numărul descurajaților din rural, respectiv cel al descurajaților din urban este mult mai mare decât în cazul Regiunii Sud Muntenia. Și în acest caz, majoritatea celor descurajați au statut ocupațional de casnici (73,7% din categorie), dar 16,2% sunt șomeri indemnizați - este interesant de remarcat că peste jumătate dintre șomerii indemnizați din Regiunea Sud-Vest Oltenia sunt descurajați. Descurajații sunt, de asemenea, preponderent persoane de vârstă medie (38,6% din categorie au vârste cuprinse între 35 și 49 de ani), 69,9% din categorie fiind rezidenți în rural.

5. Comportamente active: tineri, șomeri neindemnizați

Tabelul 44 - Comportament activ - Regiunea Sud Muntenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Cei care spun că sunt pe cale să își deschidă o afacere	4,1	3,7
Cei care urmează cursuri de perfecționare	0,8	0,4
Total	4,9	4,1

Comportamentul activ este ca și inexistent în cazul persoanelor neocupate care nu și-au căutat serviciu în ultimul an (corelația cu mediul de rezidență nu este semnificativă d.p.d.v. statistic) - 13 oameni nu și-au căutat de lucru pentru că întreprind demersuri de a-și deschide o afacere și doar doi respondenți urmează cursuri de perfecționare!

Tabelul 45 - Comportament activ - Regiunea Sud-Vest Oltenia

Motivația declarată	Urban (% răspunsuri)	Rural (% răspunsuri)
Cei care spun că sunt pe cale să își deschidă o afacere	4,1	1,1
Cei care urmează cursuri de perfecționare	1,5	0
Total	5,6	1,1

Și în cazul acestei regiuni, comportamentul activ este ca și inexistent în cazul persoanelor neocupate care nu și-au căutat serviciu în ultimul an, șapte oameni nu și-au căutat de lucru pentru că întreprind demersuri de a-și deschide o afacere și doar trei respondenți urmează cursuri de perfecționare.

Tipologia persoanelor neocupate

Profilul persoanelor cu sau fără experiență în muncă

Între categoriile socioocupaționale pe care le analizăm, casnicele reprezintă una destul de eterogenă și cu o pondere foarte importantă în populația activă neocupată.

În ceea ce-i privește pe șomerii, aceștia sunt în majoritate produsul crizei, dar și al agravării unor deficite structurale pe piața muncii. Exceptându-i pe absolvenții unei forme de învățământ care devin șomeri imediat după absolvire, marea majoritate a șomerilor au experiența integrării pe piața muncii și reprezintă o categorie pe care o relansare a economiei îi poate reintegra. Există însă categorii de populație neocupate pentru care caracteristicile intrinseci, intracategoriale, în anumite contexte favorizante, perpetuează o stare de neocupare care devine endemic cronică și a căror vulnerabilitate socială este mai puțin sensibilă la stimuli strict economici. Această resursă de muncă cronic subutilizată în perioada de tranziție se regăsește în baza de date pe care o analizăm sub eticheta mai multor categorii socioocupaționale: persoane casnice, lucrători pe cont propriu, agricultori. Între aceștia, se regăsesc persoane care pot fi asimilate ca profil sociodemografic și comportamental categoriei șomerilor, altele care sunt de fapt persoane ocupate sub altă formă decât cea de angajat, dar și persoane cronic marginale, a căror vulnerabilitate socială este agravată de lipsa reperelor unei funcționări sociale normale.

Presupunând că toți pensionarii pe caz de boală chiar se găsesc în incapacitate de muncă, din resursele de muncă neocupate în acest moment, jumătate o reprezintă persoanele casnice. Pe de altă parte, două treimi dintre ei locuiesc în rural, iar jumătate dintre aceste persoane nu au fost niciodată integrate pe piața muncii.

Analiza datelor relevă faptul că există diferență de comportament în căutarea unui loc de muncă și de motivație în acceptarea/respingerea unui loc

de muncă între cei care au sau nu au experiența integrării pe piața muncii la casnice, respectiv agricultori și lucrători pe cont propriu, însă, în ceea ce privește categoria casnicilor, cele două categorii au profiluri sociodemografice și comportamentale sensibil diferite.

- *Casnic cu experiență/fără experiență pe piața muncii*

Mai mult de jumătate dintre cei care au căutat un loc de muncă în ultimul an sunt persoane *casnice cu experiență pe piața muncii*, reprezentând peste 44% din totalul categoriei. Dimpotrivă, la nivelul celor două regiuni, doar ceva mai mult de o cincime dintre casnicele fără experiență pe piața muncii au căutat loc de muncă, ceea ce reprezintă 60%, respectiv 39% (în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia) din totalul celor care nu au căutat loc de muncă. Casnicele cu experiență pe piața muncii care nu au căutat loc de muncă nu invocă motivul că preferă să se întrețină din munca în propria gospodărie.

Casnicele fără experiență integrării pe piața muncii invocă preponderent (36,5% dintre ele) ca motiv responsabilitățile familiale (46,5% din categorie în Regiunea Sud Muntenia) și că nu cred că au șanse să își găsească serviciu (40,5% din categorie în Regiunea Sud-Vest Oltenia). De asemenea, există diferențe importante între cele două categorii de persoane casnice și din punct de vedere al participării la cursurile de calificare, cele cu experiență participând într-o măsură mult mai mare, precum și din punctul de vedere al primirii unei oferte de loc de muncă - diferențele sunt, pentru Regiunea Sud Muntenia, de 29%-6%, iar pentru zona Sud-Vest Oltenia, diferențele sunt mai mici, de 28% față de 15%. În ambele regiuni, peste 95% dintre cele fără experiență nu au primit în ultimul an o ofertă de loc de muncă.

Casnicele cu experiență pe piața muncii au, peste două treimi dintre ele, cu un plus pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, vârsta cuprinsă între 35 și 62 de ani, pe când cele fără experiență pe piața muncii sunt fie mai tinere (52,8% dintre ele în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 63,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia au până în 35 de ani), fie mai bătrâne. Pentru fiecare dintre cele două regiuni, peste 80% dintre casnicele cu experiență pe piața muncii ar accepta să lucreze pentru un salariu cuprins între 700-1000 de lei. Unele dintre casnicele fără experiență pe piața muncii ar accepta să lucreze pentru un salariu lunar de sub 500 de lei, chiar dacă sunt cazuri puține, ele reprezintă 56,5% pentru Regiunea Sud Muntenia, respectiv 66,7% pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia din totalul celor care ar accepta un salariu de un asemenea nivel.

În altă ordine de idei, un fapt interesant de remarcat este acela că, în cazul ambelor regiuni de dezvoltare, majoritatea persoanelor care trăiesc în concubinaj fac parte din categoria casnicilor fără experiență pe piața muncii.

În ceea ce-i privește pe lucrătorii pe cont propriu și pe agricultorii, având în vedere că diferențele între cei care au, respectiv nu au experiența integrării pe piața muncii nu sunt atât de mari ca în cazul categoriei casnicilor, se poate realiza un profil comun al acestor categorii.

- *Lucrătorii pe cont propriu*

În cazul ambelor regiuni de dezvoltare, lucrătorii pe cont propriu au avut, în general, un comportament activ, au căutat de muncă, nu preferă să rămână fără loc de muncă și sunt preponderent bărbați, de vârstă medie.

- *Agricultorii*

Și în cazul acestei categorii există un profil comun pe cele două regiuni. Agricultorii sunt localizați în marea lor majoritate în rural, sunt preponderent bărbați, trăiesc în gospodării cu venituri precare (sub 1000 de lei lunar), nu participă la cursuri de calificare, nu își caută serviciu și preferă să își păstreze actualul statut.

În ce măsură cred oamenii că este posibil să își găsească loc de muncă?

În Regiunea Sud Muntenia, 87,8% dintre persoanele neocupate cred că este posibil în mică și foarte mică măsură să își găsească un loc de muncă, în timp ce pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia, procentul este un pic mai mare, de 90,7%.

- *Optimiștii*

Între cei 12,2%, respectiv 9,3% care cred că își vor găsi loc de muncă, șomerii în plată reprezintă ponderea cea mai importantă (47% din categorie pentru Regiunea Sud Muntenia). De asemenea, optimiștii sunt persoane tinere, până în 35 de ani - 75% din categorie în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 81% dintre „optimiștii” din Regiunea Sud-Vest Oltenia. Aproximativ 60% dintre ei locuiesc cu părinții în Regiunea Sud Muntenia și doar 36% în Regiunea Sud-Vest Oltenia, în ambele regiuni ponderea cea mai mare din categorie reprezentând-o cei care nu au copii.

Dintre optimiști, mai mult de jumătate sunt dintre cei care și-au pierdut locul de muncă după ce a început criza, iar peste trei sferturi dintre acești optimiști sunt bărbați.

- *Pesimiștii*

Cei mai pesimiști în legătură cu propria situație de neocupați sunt pensionați medical - 96,6% dintre aceștia în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 91% dintre ei în Regiunea Sud-Vest Oltenia consideră că este posibil să își găsească un loc de muncă în foarte mică măsură.

O altă categorie de „pesimiști” o reprezintă și șomerii indemnizați (44% dintre cei din Regiunea Sud Muntenia consideră că au șanse în mică măsură să își găsească un loc de muncă, în timp ce 87% dintre șomerii indemnizați din Regiunea Sud-Vest Oltenia consideră că au șanse în foarte mică măsură). Pesimiștii sunt persoane de peste 50 de ani, proprietari de locuință, care au cel puțin doi copii și au pierdut locul de muncă înainte de a începe criza.

Atitudinea față de participarea la cursuri de formare profesională

- *Cine sunt cei care nu au participat vreodată la cursuri de formare profesională*

Din cele peste trei sferturi dintre persoanele neocupate care nu au participat niciodată la cursuri de formare profesională, în fiecare dintre cele două regiuni, 65% sunt rezidenți în rural, ponderea cea mai mare fiind cea a persoanelor casnice (44% din totalul neparticipanților pentru Regiunea Sud Muntenia și un procent mult mai mare, 64,7%, pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia).

Un indicator relevant și semnificativ din punct de vedere statistic pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia este cel privind procentul muncitorilor necalificați care nu au participat niciodată la astfel de cursuri, care este de 88% din numărul total al acestora, în condițiile în care muncitorii necalificați ar trebui să reprezinte unul dintre grupurile-țintă importante ale acestor cursuri.

- *Profiluri ale participanților la cursuri de formare profesională*

Cei care au participat la cursuri de calificare sunt, în ambele regiuni de dezvoltare, preponderent bărbați, rezidenți în mediul urban, cu nivel de educație relativ ridicat. Aproape o treime (29% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 31% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) dintre participanții la astfel de cursuri sunt șomeri indemnizați. Așadar, pe de o parte, putem aprecia ca

relativ slab interesul potențialilor beneficiari față de aceste cursuri de calificare, în condițiile în care doar 18,4% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 15,8% dintre persoanele neocupate în Regiunea Sud-Vest Oltenia au participat, în total, la aceste cursuri.

Pe de altă parte, este interesant de remarcat că numărul participanților se găsește la un nivel foarte scăzut în perioada crizei - doar 3,1% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 3,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre persoanele neocupate au participat la cursuri de formare profesională/perfecționare în ultimul an, din 18,4%, respectiv 15,8% care au participat în total - ceea ce denotă, pe lângă lipsa de interes, slaba investiție în capitalul uman pe timp de criză.

- *Interesul de a participa la cursuri de formare profesională*

Dintre potențialii beneficiari, în fiecare dintre cele două regiuni, 63% nu sunt interesați să participe în viitor la cursuri de formare profesională.

Cei interesați sunt cei care și-au pierdut locul de muncă în timpul crizei (există o corelație foarte puternică între interesul pentru aceste cursuri și pierderea locului de muncă pe timpul crizei). Jumătate dintre aceștia doresc mult și foarte mult să participe la astfel de cursuri.

În ceea ce-i privește pe cei care și-au pierdut locul de muncă înaintea crizei, peste un sfert (28% în Regiunea Sud Muntenia și 25% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) dintre persoanele casnice aflate în această situație își doresc să participe la astfel de cursuri (iată un alt argument ce susține diferența foarte mare dintre profilurile comportamentale și motivaționale ale casnicilor care au avut experiența muncii în raport cu cele care nu au fost niciodată integrate pe piața muncii).

Cei care sunt interesați de aceste cursuri sunt persoane mai degrabă educate, iar peste 60% dintre cei foarte interesați (62% în Regiunea Sud Muntenia și 69% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) sunt tineri până în 35 de ani. Aproape jumătate dintre cei care nu au copii sunt interesați de aceste cursuri de calificare. Așadar, comportamentul proactiv corelează negativ cu vârsta și pozitiv cu educația și lipsa de obligații familiale. De asemenea, există o corelație semnificativă din punct de vedere statistic între comportamentul proactiv de căutare a unui loc de muncă și interesul pentru cursuri de calificare. În Regiunea Sud Muntenia, 54%, respectiv 59% în Regiunea Sud-Vest

Oltenia dintre cei neocupați care și-au căutat un loc de muncă în ultimul an s-au declarat interesați să participe la cursuri de calificare.

Cei neinteresați de cursuri de calificare sunt persoane peste 50 de ani, majoritatea rezidenți în rural, care și-au pierdut locul de muncă înaintea crizei și au un nivel educațional cel mult de studii medii. Sunt persoane cu venituri precare, dar care dețin în proprietate o locuință și au cel puțin doi copii. Este interesant de remarcat că, la nivelul ambelor regiuni, în jur de 70% dintre muncitorii calificați neocupați nu sunt interesați de cursuri de calificare.

Profilul celor care au avut sau nu oferte de loc de muncă

Faptul că doar 8,8% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 8,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre persoanele neocupate au avut o ofertă de muncă în perioada de când nu mai au loc de muncă oferă o imagine a crizei structurale a pieței muncii. Pe de altă parte, faptul că doar o șeptime, respectiv o pătrime dintre cei "ofertați" au și acceptat acest loc de muncă reprezintă un indicator al inadecvării ofertei de locuri de muncă în raport cu așteptările persoanelor neocupate oferite. Chiar dacă există diferențe în procente pe domenii de activitate în oferta pe cele două regiuni, ierarhia acestora este aceeași, majoritatea ofertelor fiind de lucrător în servicii-comerț, urmate, la distanță destul de mare, de oferte de muncă pentru muncitori calificați, respectiv necalificați, în ponderi aproape egale.

Salariul redus reprezintă principala cauză a neacceptării ofertei de angajare. Dintre cei care au primit și au refuzat o ofertă, 41% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 32,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia și-au motivat refuzul prin nivelul redus al salariului oferit. Faptul că nu există niciun fel de corelații semnificative statistic pentru aceste răspunsuri după variabile sociodemografice relevă precaritatea ofertei salariale în raport cu așteptările celor ofertați, indiferent de caracteristicile sociodemografice sau preferințele individuale. De altfel, tipul ofertei este relevant în raport cu nivelul posibil al salariului oferit, cele mai multe posturi oferite fiind pentru meserii care cer abilități reduse și oferă beneficii reduse, cum ar fi cele de lucrător comercial sau muncitor necalificat.

• *Cei care au primit o ofertă de loc de muncă*

Cei "ofertați" sunt mai degrabă persoane din urban, tineri, cu vârsta până în 35 de ani, șomeri înregistrați, neindemnițați, absolvenți de școală

profesională (un sfert dintre oferte le sunt adresate). De asemenea, sunt mai degrabă necăsătoriți sau trăiesc în concubinaj, nu au copii și nu dețin în proprietate o locuință.

La nivelul fiecăreia dintre cele două regiuni, în jur de 81% dintre oferte au fost adresate celor cu experiență pe piața muncii, peste jumătate dintre oferte fiind adresate celor care și-au pierdut locul de muncă în ultimii doi ani. Pe de altă parte, 68% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 63,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre cei care au primit oferte sunt dintre cei care au căutat loc de muncă în ultimul an, iar 14%, respectiv 13,8% dintre aceștia au și primit o ofertă de angajare.

- *Cei care nu au primit o ofertă de loc de muncă*

În ambele regiuni de dezvoltare, cei "neofertați" sunt mai degrabă rezidenți în rural, absolvenți a cel mult 8 clase, persoane peste 50 de ani, căsătoriți, având cel puțin doi copii și deținând în proprietate o locuință.

Corelația între vârstă și neprimirea unei oferte de muncă este mai puternică în Regiunea Sud-Vest Oltenia în ceea ce-i privește pe cei peste 49 de ani, dintre care doar 3% au primit o ofertă de muncă în ultimul an.

Opțiuni asupra domeniului de activitate și postului vizat

Domeniile mari de activitate în care s-au înregistrat un număr relevant de cazuri (opțiuni) pentru ambele regiuni de dezvoltare sunt: agricultură, comerț și servicii, industrie, construcții.

- *Agricultură*

Un sfert dintre persoanele casnice, două treimi dintre ele fiind femei, și 73,5% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 89% în Regiunea Sud-Vest Oltenia fiind rezidenți în rural. Sunt preponderent persoane cu educație precară (în ambele regiuni, jumătate dintre ei au absolvit cel mult 8 clase), cu vârsta cuprinsă între 49 și 62 de ani (37% din categoria de vârstă au avut, pentru ambele regiuni, această opțiune), care sunt căsătoriți, au copii, sunt proprietari de locuință și au o situație materială precară - aproape jumătate dintre ei au cheltuieli lunare în gospodărie mai mici de 600 de lei (41% din această categorie în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 56,3% în Regiunea Sud-Vest Oltenia).

Între persoanele care ar accepta să lucreze pentru un salariu de sub 500 de lei, 37% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 39,4% în Regiunea Sud-Vest Oltenia reprezintă cei care ar alege ca domeniu în care să se angajeze agricultura.

Între categoriile menționate, aceasta reprezintă categoria cea mai puțin educată și cu pretențiile salariale cele mai mici.

O pondere importantă, de 48,5% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 54% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre cei ce vor să se angajeze ca agricultori nu au experiența integrării pe piața muncii.

- *Comerț și servicii*

Caracteristica principală a celor care au această opțiune este că sunt femei - este cazul a aproape 80% din categorie, în ambele regiuni. Față de categoria anterioară, cei ce optează pentru acest domeniu se găsesc pe o treaptă imediat superioară din punct de vedere al educației (liceu, față de gimnaziu), precum și din punctul de vedere al veniturilor.

Ponderea casnicilor în această categorie este foarte importantă în ambele regiuni (64% dintre cei care ar lucra în comerț în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 68% din această categorie în Regiunea Sud-Vest Oltenia sunt persoane casnice).

- *Industrie*

Aceasta pare a fi opțiunea de bază a șomerilor înregistrați neindemnizați pentru ambele regiuni de dezvoltare, iar în cazul Regiunii Sud Muntenia, reprezintă și una dintre opțiunile de bază ale pensionaților medical, 27,3% dintre aceștia exprimându-și preferința pentru acest domeniu. Cei care optează pentru acest domeniu sunt preponderent absolvenți de școală profesională sau postliceală, oameni cu experiență în muncă (89% dintre ei în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 76,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), persoane de vârstă medie, între 35 și 48 de ani.

În cazul ambelor regiuni, există o corelație negativă puternică (mai puternică pentru Regiunea Sud Muntenia) între opțiunea pentru industrie și vârsta sub 35 de ani (doar 7,3% dintre tinerii sub 35 de ani în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 10% în Regiunea Sud-Vest Oltenia ar lucra în industrie).

- *Construcții*

Și aceasta reprezintă o opțiune de bază a șomerilor înregistrați, neindemnizați însă. Față de categoriile anterioare, apare aici un profil sociodemografic

diferit, în sensul că avem în această categorie un procent mult mai mic de persoane căsătorite, de persoane care au copii și care dețin locuințe în proprietate. Putem aprecia că, în acest caz, natura activității este cea care generează profilul celor care o aleg. Munca în construcții presupune o anumită mobilitate teritorială și o anumită flexibilitate a programului, ambele puțin compatibile cu responsabilitățile asociate situației de familist și de proprietar de locuință. De asemenea, vârsta, care la rândul ei corelează cu asumarea/neasumarea unor astfel de obligații, este un element important ce determină preferința pentru un loc de muncă în acest domeniu. O persoană tânără are mai puține obligații, nu a apucat încă să se căsătorească și / sau să aibă copii și să își construiască sau să își cumpere o casă; pe de altă parte, având și o mai mare disponibilitate pentru efort fizic, dar și pentru alocarea de timp suplimentar, ambele sunt condiții necesare activării în acest domeniu.

Așadar, în această categorie predomină tinerii între 18 și 35 de ani, având o pondere sensibil mai ridicată în Regiunea Sud-Vest Oltenia (67%, față de 53% în Regiunea Sud Muntenia), absolvenți de școală profesională, fără obligații și cu pretenții salariale ceva mai mari față de categoriile anterioare - în ambele regiuni de dezvoltare se înregistrează exact aceleași procente, respectiv 37% dintre cei care optează pentru un loc de muncă în acest domeniu ar accepta un salariu cuprins între 1000-1500 de lei, iar 11% s-ar angaja pentru minimum 1500 de lei.

Interesantă este și categoria celor care nu au niciun fel de preferință. Aceștia sunt, în ambele regiuni, preponderent din rural, au absolvit maximum 10 clase și acceptă un salariu minim de sub 700 de lei în proporție de 34% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv de 60% în Regiunea Sud-Vest Oltenia.

În ceea ce privește domeniile de activitate care cer o calificare înaltă și oferă beneficii pe măsură, numărul celor care exprimă astfel de opțiuni este mic în corelație cu cel al persoanelor neocupate ce au un nivel educațional ridicat - nivelul de educație corelează negativ puternic cu situația de neocupat.

În consecință, doar 3,7% pentru Regiunea Sud Muntenia, respectiv 3,9% dintre respondenții neocupați din Regiunea Sud-Vest Oltenia ar aplica pentru posturi cu studii superioare și 2,8%, respectiv 2,5% pentru posturi de tehnicieni/maștri, în timp ce pentru un post de muncitor calificat ar opta 42,6%, respectiv 44,6%, pentru un post de lucrător în servicii și comerț 19,5%, respectiv 11,6%, iar pentru unul de muncitor necalificat 14,%, respectiv 12,6%.

Între posturile și domeniile în care cei intervievați au răspuns că ar lucra, peste trei sferturi ar alege cumulat posturi în agricultură, industrie, construcții, comerț și servicii.

Asupra opțiunii privind *forma de proprietate a angajatorului*, respectiv în sectorul privat sau în sectorul public, pentru marea majoritate a respondenților din ambele regiuni de dezvoltare, în jur de două treimi nu au declarat vreo preferință din acest punct de vedere.

În jur de un sfert dintre respondenți, în fiecare dintre cele două regiuni, au declarat că preferă un loc de muncă la stat și sub 7% unul la privat. Având în vedere că datele au fost culese înainte de anunțarea tăierii cu 25% a salariilor bugetarilor, este de presupus că preferința pentru un loc de muncă “la stat” să scadă într-o oarecare măsură.

Cei care preferă să se angajeze la stat sunt mai degrabă femei, absolvente de liceu, cu vârsta cuprinsă între 35 și 48 de ani și care acceptă un salariu minim între 700 și 1000 de lei.

Cei care preferă un loc de muncă în sistemul privat sunt mai degrabă bărbați, care acceptă doar un salariu minim de peste 1000 de lei (aceștia reprezintă 50% dintre cei care preferă să se angajeze în domeniul privat).

Condițiile de acceptare sau respingere a unui loc de muncă

Aproape o treime dintre cei care au răspuns la întrebarea “Dacă nu găsiți locul de muncă dorit, ce veți face?” au pus că preferă să își păstreze actualul statut ocupațional de persoană neintegrată pe piața muncii, în ambele regiuni de dezvoltare.

Tabelul 46 - Soluții alternative situației în care respondentul nu găsește locul de muncă dorit (răspuns multiplu, %)

Răspunsuri	Regiunea Sud Muntenia	Regiunea Sud-Vest Oltenia
Prefer să rămân șomer	31,1	31,5
Accept un loc de muncă...		
- temporar	22,5	21,1
- de o calificare inferioară	16,2	11,5
- chiar dacă e prost plătit	11,7	9,1
- la mare distanță de casă	11,7	12,7
- având condiții de muncă dificile	8,3	9,5
Încerc să mă pensionezez	7,8	7,8
Alte răspunsuri	5,1	4,6

- *Cei care vor să rămână șomeri/fără ocupație*

Categoriile ocupaționale cel mai bine reprezentate în această categorie sunt casnicele, reprezentând 67,8% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 73,6% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre cei care au exprimat această opțiune. Din punctul de vedere al educației, cel mai bine reprezentați în această categorie, în ambele regiuni, sunt cei care au terminat maximum 10 clase.

Opțiunea este corelată pozitiv cu apartenența la categoria de vârstă de peste 62 de ani și negativ (semnificativ d.p.d.v. statistic pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia) cu categoria de vârstă de sub 35 de ani, din care, în această regiune, 73,1% nu ar prefera să rămână șomeri.

Opțiunea de a rămâne șomer este corelată pozitiv cu deținerea în proprietate a unei locuințe în ambele regiuni (66% în Regiunea Sud Muntenia și 65,7% dintre proprietarii din Regiunea Sud-Vest Oltenia ar prefera să rămână șomeri dacă nu găsesc locul de muncă dorit).

Numărul de copii reprezintă o altă variabilă ce corelează cu această opțiune, în ambele regiuni de dezvoltare, cei cu doi sau mai mulți declară că vor să rămână șomeri într-o măsură mult mai mare decât cei fără copii sau cu un singur copil.

Preferința de a rămâne șomer este corelată negativ cu experiența în muncă. Trei sferturi dintre cei cu experiență în muncă din cele două regiuni nu ar rămâne șomeri, în timp ce în jur de 40% dintre cei fără experiență în muncă au această opțiune. Zilierii sunt cei mai înclinați să rămână fără loc de muncă în economia formală (85,7% din Regiunea Sud Muntenia, respectiv 60% dintre zilierii din Regiunea Sud-Vest Oltenia aleg să rămână neintegrați pe piața formală a muncii în condițiile în care nu găsesc locul de muncă dorit).

Așa cum era de așteptat, comportamentul de căutare a locului de muncă diferă între respondenții care acceptă/nu acceptă să rămână șomeri - 53,9% în zona Sud Muntenia, respectiv 49% în zona Sud-Vest Oltenia dintre cei care nu vor să rămână șomeri au căutat un loc de muncă în ultimul an. Dintre aceștia, puțin peste 14%, în fiecare dintre cele două regiuni, au și primit cel puțin o ofertă, dar numai 10,5% dintre ei în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 22% în Regiunea Sud-Vest Oltenia au acceptat-o.

- *Cei care preferă să se angajeze chiar dacă nu găsesc locul de muncă dorit*

Peste trei sferturi dintre cei care nu vor să rămână fără loc de muncă au pierdut locul de muncă de când a început criza.

Cei care preferă să se angajeze au mai puține obligații familiale decât cei care preferă să nu se angajeze decât dacă găsesc locul de muncă dorit, sunt într-o mult mai mare măsură necăsătoriți și nu au copii.

În ceea ce-i privește pe cei care au primit o ofertă de lucru în ultimul an și au refuzat-o, aceștia și-au motivat refuzul prin condiționarea acceptării unui loc de muncă de îndeplinirea unor condiții pe care le consideră obligatorii și, implicit, eliminatorii pentru a accepta un loc de muncă.

Condițiile eliminatorii pentru acceptarea unui loc de muncă, în ordinea importanței:

- nivelul salariului considerat a fi minimul acceptabil;
- programul de lucru să nu fie supraîncărcat;
- distanța față de casă la care se află respectivul loc de muncă să nu fie prea mare (ierarhia în ceea ce privește al doilea și al treilea motiv este inversă în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia).

Tabelul 47 - Motivații pentru acceptarea/respingerea unui loc de muncă (Regiunea Sud Muntenia, %)

Motivație	Regiunea Sud Muntenia
Nivelul salariului minim acceptabil	41,0
Programul supraîncărcat	16,0
Distanța prea mare față de casă	12,5
Condițiile de muncă prea grele	6,1
Postul sub calificarea profesională	5,8

Tabelul 48 - Motivații pentru acceptarea/respingerea unui loc de muncă (Regiunea Sud-Vest Oltenia, %)

Motivație	Sud-Vest Oltenia
Nivelul salariului minim acceptabil	32,5
Distanța prea mare față de casă	19,0
Condițiile de muncă prea grele	10,4
Programul supraîncărcat	7,7
Postul sub calificarea profesională	3,5

Așadar, de departe, cel mai important motiv ce generează respingerea unui loc de muncă este nivelul prea mic al salariului, în ambele regiuni de dezvoltare. Este de remarcat însă o diferență importantă între ponderea acestui tip de motivație între cele două regiuni, pondere cu aproape o treime mai mare în Regiunea de dezvoltare Sud Muntenia, ceea ce înseamnă că fie aici oamenii au așteptări mai mari legate de nivelul salariului, fie oferta salarială este la un nivel mai redus.

În cele ce urmează, vom analiza datele privind profilurile sociodemografice corelate cu nivelul salariului minim acceptat pentru angajare pe cele două regiuni, precum și datele despre salariul mediu în cele două regiuni de dezvoltare.

Salariul minim acceptat pentru angajare

La întrebarea *Care ar fi salariul minim pentru care ați accepta un nou loc de muncă?* s-au înregistrat următoarele răspunsuri:

**Tabelul 49 - Salariul minim la acceptarea unui loc de muncă
(Regiunea Sud Muntenia, %)**

Nivel salariu minim	Procent răspunsuri	Procent cumulată
Până în 500 lei	4,3	4,3
500-700 lei	17,6	21,9
700-1.000 lei	51,4	73,3
1.000-1.500 lei	19,7	93,0
Peste 1.500 lei	7,0	100

**Tabelul 50 - Salariul minim la acceptarea unui loc de muncă
(Regiunea Sud-Vest Oltenia, %)**

Nivel salariu minim	Procent răspunsuri	Procent cumulată
Până în 500 lei	6,6	6,6
500-700 lei	23,6	30,2
700-1.000 lei	49,2	79,4
1.000-1.500 lei	16,9	96,3
Peste 1.500 lei	3,7	100

În ambele regiuni de dezvoltare, cei care ar accepta un salariu sub 500 de lei sunt preponderent femei (70% din categorie în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 85% în Regiunea Sud-Vest Oltenia). Corelații pozitive semnificative din punct de vedere statistic există între acceptarea unui salariu sub 500 de lei și numărul de copii (peste patru copii), lipsa experienței de integrare pe piața muncii și comportamentul pasiv în raport cu căutarea unui loc de muncă - pentru Regiunea Sud Muntenia).

Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia s-au înregistrat corelații pozitive cu statutul de casnice și cu resurse ce permit un consum lunar al gospodăriei de până în 600 de lei.

Cei care ar accepta un salariu între 500 și 700 lei sunt, în ambele regiuni de dezvoltare, preponderent femei casnice, care au căutat un loc de muncă în ultimul an (la ultima variabilă există o corelație semnificativă d.p.d.v. statistic doar pentru Regiunea Sud Muntenia). Tot femeile casnice reprezintă ponderea cea mai importantă a celor care ar accepta un salariu între 700 și 1000 de lei.

În categoria celor care acceptă un salariu între 1000 și 1500 de lei, regăsim, în ambele regiuni de dezvoltare, preponderent bărbați, cu experiență în muncă, actualmente șomeri.

Pentru Regiunea Sud-Vest Oltenia s-au înregistrat și alte corelații semnificative d.p.d.v. statistic, ce completează profilul acestora cu câteva elemente, anume: 42% din această categorie nu au copii, peste o treime sunt necăsătoriți, 56% dintre ei au pierdut locul de muncă în criză și un sfert dintre ei au resurse în gospodărie ce le permit un consum lunar între 1400 și 2000 de lei.

Pentru cei care nu ar accepta un salariu mai mic de 1500 de lei, profilul este comun în cele două regiuni și arată astfel: bărbați, fără copii, cu cheltuieli lunare în gospodărie între 2000 și 4000 de lei.

Așadar, între categoriile de neocupați analizate, cel mai puțin "pretențioase" pare a fi femeile casnice, fără experiență pe piața muncii, având patru sau mai mulți copii și care nu au un comportament proactiv în raport cu piața muncii. Acest profil al celor care ar accepta să muncească fiind plătiți sub salariul minim pe economie este în mare măsură consistent cu cel al grupurilor celor mai vulnerabile și marginalizate d.p.d.v. social.

Salariul de 1.000 de lei pare a reprezenta, pentru ambele regiuni de dezvoltare, „pragul psihologic” de la care majoritatea ar accepta să se angajeze

- chiar dacă există mai multe praguri psihologice, în general sumele rotunde atrag mai multe răspunsuri; saltul corespunzător pragului de 1000 de lei este cu adevărat spectaculos, de la sub 50% persoane care ar accepta sub 1000 de lei, se ajunge la un procent de trei sferturi din totalul respondenților neocupați, persoane dispuse să se angajeze pentru un salariu de până în 1000 de lei inclusiv.

Acest prag de 1000 de lei pare a fi un fel de "cifră magică". Modul și mediana distribuției variabilei "salariu minim acceptat" este 1000, media distribuției este cu 5% peste valoarea de 1000 în zona Sud Muntenia, respectiv, sub valoarea de 1000, în zona Sud-Vest Oltenia, media veniturilor pe întregul eșantion este tot în jur de 1000, iar cei mai mulți dintre respondenți ar accepta ca salariu minim un salariu de 1000 de lei.

Salariul mediu net, ca medie pe cele două regiuni incluse în proiect, este mai mare de 1000 de lei, respectiv 1236 de lei în zona Sud Muntenia și 1381 de lei în zona Sud-Vest Oltenia, medie ridicată de salariul mediu net din unele județe din această regiune, precum Gorjul, unde funcționează companii de stat din sectoare cu un nivel salarial sensibil mai ridicat decât media pe economie, precum sectorul energetic. Așadar, față de salariul mediu al celor două regiuni, pretențiile persoanelor neocupate privind salariul pe care îl consideră minim acceptabil se află la un nivel inferior.

Oferta salarială care le este făcută persoanelor neocupate nu satisface însă aceste cerințe minimale în raport cu asigurarea subzistenței, dar neadaptate actualei conjuncturi a pieței muncii. Pe de altă parte, această ofertă, chiar la acest nivel al salariului minim, nu se adresează celor care nu au nici măcar pretenția unui salariu minim pe economie și care, nici în aceste condiții, datorită unui complex de factori/dizabilități sociale, nu sunt considerați, nu sunt sau nu se consideră ei înșiși capabili să obțină un loc de muncă. În această situație se găsesc oamenii care nu au experiența integrării pe piața muncii, cei fără niciun fel de calificare sau cu un nivel de calificare scăzut și cu resurse individuale foarte precare.

Concluzii

În actuala conjunctură economică și în actuala configurație a pieței muncii, persoanele neocupate sunt prinse ca într-un vârtej ce le face captive ale acestui statut de neocupat, între evoluția negativă a puterii economice a angajatorilor și creșterea forței lor de negociere pe o piață a muncii în care

raportul dintre cererea și oferta de forță de muncă este din ce în ce mai dezechilibrată în defavoarea celui de-al doilea termen al raportului. Consecința este că oferta de locuri de muncă este din ce în ce mai săracă și nivelul salariului oferit, în cea mai mare parte dintre cazuri, cel minim pe economie, nu motivează (re)inserția pe piața muncii și privilegiază adoptarea de strategii alternative de supraviețuire, precum cele amintite la începutul acestui capitol, strategii care rezolvă la un nivel mai puțin decât satisfăcător problema supraviețuirii pe termen scurt, dar accentuează vulnerabilitatea socială a indivizilor și sustenabilitatea unui sistem de protecție socială din ce în ce mai solicitat și din ce în ce mai dificil de alimentat din punct de vedere financiar.

Fără a minimaliza importanța și relevanța, pentru tema propusă, a corelațiilor unora dintre profilurile sociodemografice analizate în acest capitol cu comportamentele și atitudinile în raport cu reintegrarea lor pe piața muncii, concluzia generală a acestui capitol este una care excede tipurile particulare de interacțiune a persoanelor neocupate cu piața muncii.

Oferta scăzută de locuri de muncă și nivelul scăzut al salariului sunt principalele motive pentru care oamenii nu se integrează pe piața formală a muncii și preferă o combinație de venituri din beneficii sociale și munca la negru și/sau angajamente ocazionale, plus, pentru mediul rural, autoconsumul produselor realizate în propria gospodărie. Cei mai vulnerabili dintre acești vulnerabili sunt, în opinia autorilor acestui capitol, pe de o parte, toți cei neintegrați suficient timp pe piața muncii pentru a beneficia de pensie, dar și, pe de altă parte, cei care, deși ar accepta un salariu mic și sub calificarea lor, nu reușesc să se angajeze, precum și cei care muncesc pe un salariu în jurul valorii minimului pe economie, fără forme legale, în regim zilier sau sezonier.

În condițiile în care nici statul, nici piața nu reușesc de 20 de ani decât să agraveze problema neocupării în România, fără a putea oferi soluții de stopare a acestui declin, economia socială apare ca o alternativă necesară a fi dezvoltată într-un sistem lipsit în prezent de alternative viabile.

În urma analizei profilului neocupării pe coordonatele amintite, în cele două regiuni de dezvoltare, putem aprecia că, deși există diferențe între aceste regiuni, pe alocuri semnificative, acestea sunt generate în special de structura diferită a celor două subșantioane, unul dintre factorii determinanți reprezentându-l gradul sporit de urbanizare al Regiunii Sud-Vest Oltenia, în condițiile în care s-au conturat profiluri distincte ale neocupării și neocupaților pe medii de rezidență.

Pe de altă parte, există o diferență importantă între cele două regiuni privind rata șomajului, care este cu peste 50% mai mare în Regiunea Sud Muntenia, însă explicația acestei diferențe pare a fi, după cum am amintit într-unul din subcapitolele anterioare, mai mult metodologică și conjuncturală decât logică și structurală.

În ceea ce privește profilul neocupării, acesta este în mare măsură comun celor două regiuni, cel puțin pe umătoarele coordonate: ponderea cea mai mare între persoanele neocupate o au femeile casnice (cu un plus de opt procente în Regiunea Sud Muntenia), ce locuiesc în rural. În ceea ce-i privește pe șomerii, majoritatea sunt produsul crizei, înregistrându-se același procent al celor care și-au pierdut locul de muncă în ultimii doi ani, de 37%, în ambele regiuni. De asemenea, în ambele regiuni, șomerii indemnizați reprezintă singura categorie de persoane neocupate mai bine reprezentate în mediul urban față de mediul rural.

Dincolo de diferențele de urbanizare amintite, care generează, de exemplu, un număr mai mare de respondenți cu studii superioare în Regiunea Sud-Vest Oltenia, există și diferențe regionale ce nu pot fi explicate prin gradul diferit de urbanizare.

Din punct de vedere al resurselor gospodăriei, deși salariul mediu al regiunii este mai mare, ponderea celor cu un nivel scăzut al resurselor este mai mare în Regiunea Sud-Vest Oltenia, unde persoanele neocupate cu resurse ale familiei sub 600 de lei lunar reprezintă o pondere cu 50% mai mare față de cea înregistrată în Regiunea Sud Muntenia (30,1% față de 20,3%).

O diferență importantă între cele două regiuni există în ceea ce privește motivația comportamentului activ/pasiv în raport cu (re)integrarea pe piața muncii. Persoanele neocupate din Regiunea Sud-Vest Oltenia motivează comportamentul pasiv din acest punct de vedere, în mult mai mare măsură, prin „nu cred că am șanse să-mi găsec de lucru”. Numărul „descurajaților” din această regiune este mai mult decât dublu față de cel din Regiunea Sud Muntenia, diferența fiind și mai mare în ceea ce-i privește pe „descurajații” din mediul rural (32,2% față de doar 12,6% descurajați în Regiunea Sud Muntenia). Pe de altă parte, aceste diferențe, în mare parte, accentuează în una sau alta dintre regiuni anumite caracteristici ale unui profil al neocupării și neocupaților în mare parte comun.

GRUPURI VULNERABILE

Profilul persoanelor vulnerabile

În selectarea persoanelor vulnerabile, am plecat de la principalii factori care influențează riscul de sărăcie: lipsa ocupării, structura familiei (familie monoparentală, familie cu mulți copii), starea de sănătate (persoane cu dizabilități sau boli cronice). Astfel, în categoria persoanelor vulnerabile au fost încadrați acei respondenți care au declarat că sunt șomeri sau care au beneficiat în ultimele 12 luni, ei sau membrii familiei, de cel puțin unul dintre următoarele beneficii sau servicii sociale: venit minim garantat, alocație de sprijin pentru familiile monoparentale, alocație familială complementară, indemnizație pentru persoanele cu handicap, ajutor de încălzire, masa la cantina socială, servicii în centre de zi, servicii medicale la domiciliu, servicii în centre maternale, servicii de recuperare a persoanelor cu handicap, consiliere. În urma acestei metode de selecție, s-au încadrat în categoria persoanelor vulnerabile 1718 din cei 4498 de respondenți (38,19%): 1144 persoane (66,59%) din Regiunea Sud Muntenia și 574 (33,41%) din Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Din cele 1718 persoane vulnerabile, 53,2% sunt femei și 46,8% bărbați, în timp ce în rândul populației nevulnerabile (2780 de cazuri) sunt 50,4% femei și 49,6% bărbați. Același pattern se remarcă și în ceea ce privește mediul de rezidență: vulnerabilii sunt în proporție de 66,7% din mediul rural, spre deosebire de restul populației, unde acest procent este de doar 45,4%, ceea ce indică faptul că mediul de rezidență constituie un important factor favorizant al vulnerabilității.

Structura sociodemografică a persoanelor dezavantajate (tabelul 51) include în cea mai mare parte persoane în vârstă, casnice și șomeri, la care se adaugă însă și un număr semnificativ de *angajați*. În rândul persoanelor dezavantajate, numărul etnicilor romi este de 5,9%, spre deosebire de populația nevulnerabilă în cadrul căreia romii reprezintă doar 1,7%.

Tabelul 51 - Statutul socioocupational al persoanelor care au completat fișa „vulnerabili” - distribuție pe regiuni

	Regiunea Sud Muntenia, %	Regiunea Sud-Vest Oltenia, %
Casnică	24,9	24,6
Elev, student	2,6	2,9
Lucrător pe cont propriu	2,1	2,7
Agricultor	2,4	7,8
Pensionar în incapacitate de muncă	5,7	5,3
Șomer (nu mai primește ajutor de șomaj)	14,2	10
Șomer înregistrat, primește ajutor de șomaj	10,4	6,4
Angajat	16	13,4
Pensionar	20,3	26,4
Angajat aflat în concediu de maternitate	1,1	0,4
Patron	0,3	0,1

Persoanele vulnerabile sunt deficitare la capitolul educație, marea lor majoritate concentrându-se la nivelurile inferioare ale ierarhiei educaționale. Acest fapt nu face decât să agraveze situația socioeconomică a acestora, căci este cunoscut faptul că participarea la niveluri superioare de educație reduce riscul de sărăcie. Ponderea celor fără școală sau a celor care au absolvit doar școala primară, școala gimnazială sau cea profesională este mai mare în rândul persoanelor vulnerabile decât în cazul celorlalți respondenți (tabelul 52). De cealaltă parte, în rândul persoanelor nonvulnerabile, este mai mare ponderea absolvenților de liceu, școală profesională sau învățământ universitar.

Tabelul 52 - Ultima formă de învățământ absolvită

	Vulnerabili, %		Nonvulnerabili %
	Regiunea Sud Muntenia	Regiunea Sud-Vest Oltenia	
Școală primară neterminată sau fără școală	3,9	5	2,3
Școală primară	11,5	13,6	6,4
Școală gimnazială	20,9	21,6	13,9
Școală profesională, ucenici sau complementară	20,3	17,1	14,5
Treapta I de liceu	11,2	10,3	4,9
Liceu	24,9	21,5	31,4
Școala postliceală sau de maiștri	3,7	4,9	8,8
Universitar de scurtă durată	0,8	0,3	2,0
Universitar de lungă durată	2,5	5,4	13,1
Master	0,2	-	2,6
Doctorat	0,1	0,3	0,1
Total	100	100	100

Cu toate că, potrivit criteriilor de selecție, în categoria persoanelor vulnerabile se încadrau 2118 de respondenți, secțiunea din chestionar care viza persoanele vulnerabile a fost completată de doar 1718 de persoane, dintre care 1144 din Regiunea Sud Muntenia și 574 din Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Percepții asupra impactului economiei sociale asupra grupurilor dezavantajate. Forme de suport pentru grupurile vulnerabile

Percepția impactului activităților de economie socială asupra grupurilor dezavantajate este influențată semnificativ de numărul extrem de mic de persoane aparținând acestor categorii care au intrat în contact cu activitatea entităților de economie socială. Astfel, doar 28 de persoane sunt membri (angajați sau voluntari) în CAR-uri, 73 în CARP-uri, 11 în cooperative de credit, 8 în ONG-uri și unul în cadrul cooperativei de consum. Asemenea situației identificate în cazul întregului eșantion, existența și activitatea entităților de economie socială sunt destul de puțin cunoscute în rândul

subeșantionului reprezentat de grupurile dezavantajate. Notorietatea slabă alături de accesul dificil la serviciile oferite de organizațiile de profil reprezintă cei mai importanți doi factori ce contribuie la conturarea imaginii pe care grupurile defavorizate o construiesc pentru organizațiile cu activitate în zona economiei sociale.

Informația colectată prin intermediul chestionarelor pentru grupurile vulnerabile contribuie la completarea imaginii despre categoriile sociale dezavantajate și despre formele de suport pe care acestea le primesc. Dintre formele de ajutor pentru grupurile dezavantajate măsurate prin chestionar, cei mai mulți beneficiari se înregistrează pentru *ajutoarele de încălzire* (tabelul 53). Procente mai mici s-au înregistrat pentru alocația familială complementară, venitul minim garantat și indemnizația pentru persoanele cu handicap, iar pentru fiecare din celelalte forme de ajutor s-au autopozitionat mai puțin de 7% dintre persoanele care au completat chestionarul.

Tabelul 53 - În ultimele 12 luni, dvs. sau cineva din familia dvs. ați beneficiat de... (distribuție pe regiuni)

	Regiunea Sud Muntenia %	Regiunea Sud-Vest Oltenia %
Ajutor de încălzire	85,5	87,5
Alocație familială complementară	16,4	18,5
Venit minim garantat	15	17,8
Indemnizație pentru persoanele cu handicap	13,8	6,9
Alocație de sprijin pentru familii monoparentale	8,2	4,8
Masă la cantina socială	8	3,6
Servicii medicale la domiciliu	2,8	3,4
Servicii în centre de zi	1,4	0,1
Servicii de recuperare a persoanelor cu handicap	1,1	0,7
Servicii în centre maternale	0,5	0,5
Servicii de consiliere	0,4	0,7

Cea mai mare parte a beneficiarilor formelor de suport consideră că ajutoarele primite le rezolvă în *mică măsură* sau în *foarte mică măsură* problemele (tabelul 54). În spatele acestor evaluări negative, se află nemulțumiri privind forma, cuantumul și condițiile de acordare a acestor beneficii. Aceasta, în condițiile în care expectanțele beneficiarilor acestor forme de ajutor, care reprezintă în fapt modalități de atenuare a unei stări, și nu atât mijloace de combatere, depășesc cu mult obiectivele propuse prin implementarea politicilor de suport. Practic, în analiza percepției grupurilor vulnerabile asupra formelor de suport, mai mult decât în cazul unor alte tipuri de evaluări, ne lovim de tendința generală de a evalua negativ o stare de fapt prin prisma așteptărilor subiecților, care se află în contradicție evidentă cu mijloacele obiective de satisfacere a acestora. Din acest punct de vedere, tendința persoanelor din grupurile dezavantajate de a evalua negativ beneficiile și formele de sport pe care le primesc ajunge să reprezinte o constantă.

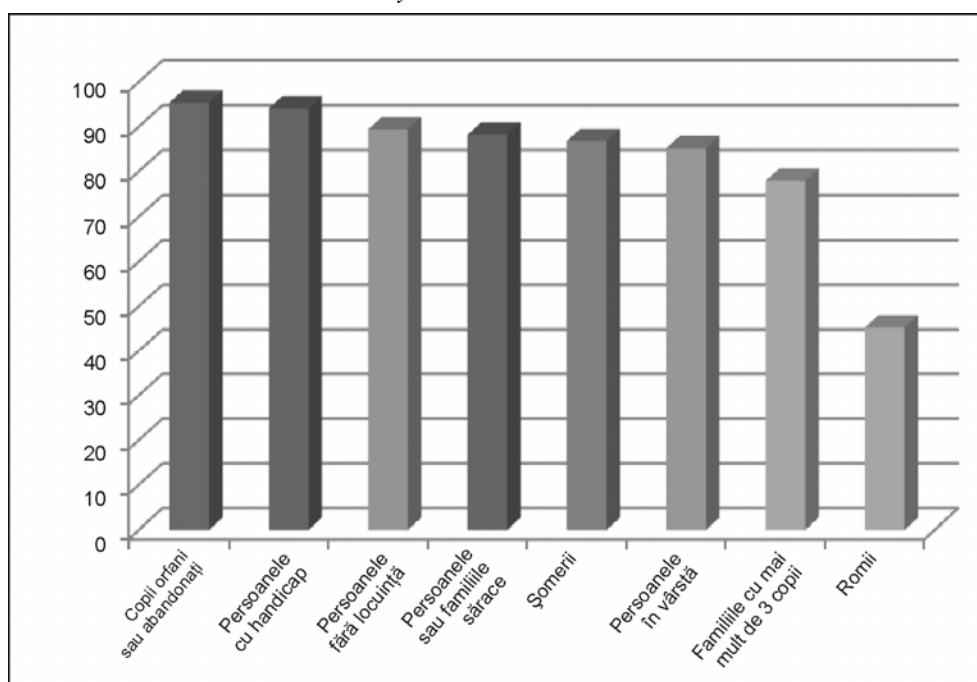
Tabelul 54 - În ce măsură vă rezolvă problemele fiecare dintre următoarele ajutoare pe care le primiți? (răspuns multiplu)

	Regiunea Sud Muntenia			Regiunea Sud-Vest Oltenia		
	Nr.	În mică și foarte mică măsură	În mare și foarte mare măsură	Nr.	În mică și foarte mică măsură	În mare și foarte mare măsură
VMG	91	68	23	80	57	23
Alocație pentru familii monoparentale	9	8	1	9	4	5
Alocație complementară	104	95	9	88	72	16
Indemnizație pentru pers cu handicap	79	47	32	25	18	7
Ajutor de încălzire	924	811	113	484	402	82

Dacă ne referim la percepția pe care subiecții (în cazul de față, persoanele aparținând grupurilor dezavantajate) o au asupra prioritizării formelor de ajutor pentru diversele categorii vulnerabile, se evidențiază necesitatea oferirii cu predilecție de forme de suport pentru *copiii orfani sau abandonati, persoane cu handicap, persoane fără locuință și persoane sau familii sărace* (peste 80% din eșantion indicând aceste categorii (figura 21). De cealaltă parte, romii sunt

considerați o categorie socială care ar trebui ajutată cu prioritate doar de 45,3% dintre subiecți.

Figura 21 - În opinia dvs., care dintre următoarele categorii sociale reprezintă o prioritate pentru a fi ajutate? (procente cumulate pentru variantele în mare măsură și în foarte mare măsură)

Explicațiile pentru alegerea uneia sau alteia dintre categoriile sociale ce trebuie ajutate sunt de trei tipuri: (1) *ajutorul este necesar pentru că sunt categorii defavorizate* (indiferent dacă sunt bătrâni, persoane cu handicap, orfani, copii cu deficiențe, șomerii sau familiile cu mulți copii) și (2) *toți oamenii sunt săraci și trebuie ajutați*, mai puțin în cazul romilor, unde avem și al treilea tip de explicație, de data aceasta pentru opțiunea de a nu ajuta persoanele de etnie romă: (3) *ajutoarele pentru romi sunt nejustificate*.

Tabelul 55 - Vă rugăm să ne explicați pe scurt alegerea (în ambele regiuni)

Explicația	Nr.	Explicația	Nr.
Pentru că sunt categorii defavorizate	226	Nu există opțiuni pentru piața muncii, susținerea șomerilor	93
Toți oamenii sunt săraci și ar trebui ajutați	197	Ajutoare speciale pentru familiile cu mai mulți copii	28
Pentru venitul minim garantat, asigurarea supraviețuirii	118	Ajutoarele pentru romi sunt nejustificate	20
Pentru că bătrânii și persoanele cu handicap nu pot munci	117	Să îi ajutam pentru a nu fi marginalizați	7
Trebuie ajutor special pentru orfani, copiii cu deficiențe	93		

* Fiecare respondent a putut da mai multe răspunsuri.

Persoanele vulnerabile plasează responsabilitatea pentru ajutorarea celor aflați în nevoie la nivelul autorităților, fie ele la nivel local sau central. Ajutorarea nevoiașilor reprezintă în mare și foarte mare măsură datoria guvernului, a președintelui României și a primăriei în ambele regiuni de dezvoltare.

Tabelul 56 - În general, cine credeți că ar trebui să se ocupe de ajutorarea celor aflați în nevoie? (în mare și foarte mare măsură)

	Regiunea Sud Muntenia, %	Regiunea Sud-Vest Oltenia, %
Guvernul	96	97
Președintele României	83,7	64,5
Primăria	91,5	80,6

La aceeași întrebare privind categoria ONG-uri s-a înregistrat o pondere foarte mare a nonrăspunsurilor (19,2% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 32,8% în Regiunea Sud-Vest Oltenia), care poate fi explicată prin faptul că respondenții sunt mai puțin familiarizați cu noțiunea de organizație nonguvernamentală, cu atât mai mult cu cât persoanele care au răspuns la această întrebare sunt mai puțin educate, iar numărul de ONG-uri active în cele două regiuni este extrem de redus.

Întrebați pe ce principiu ar trebui să se acorde alocația de stat, 80,6% dintre vulnerabilii din Regiunea Sud Muntenia, respectiv 83,7% din Regiunea

Sud-Vest Oltenia au răspuns că alocația ar trebui să se acorde *tuturor familiilor, așa cum se dă în prezent*, în timp ce 19,4% în Regiunea Sud Muntenia și 16,3% în Regiunea Sud-Vest consideră că ar trebui să se acorde *doar familiilor sărace, dar la o valoare mai mare*. Alegerea uneia sau alteia dintre cele două modalități de acordare a alocației este justificată preponderent printr-una din următoarele trei explicații: toți copiii au drepturi egale (75,3% dintre respondenții din Regiunea Sud Muntenia, 80% din Regiunea Sud-Vest Oltenia), alocația nu reprezintă un suport pentru familiile cu venituri mari, ci un ajutor pentru familiile sărace (18,2% în Regiunea Sud Muntenia, 13,9% în Regiunea Sud-Vest Oltenia) sau alocația ar trebui să fie invers proporțională cu venitul (3,6% în Regiunea Sud Muntenia, 4% în Regiunea Sud-Vest Oltenia).

La finalul chestionarului, respondenții au fost întrebați dacă au sugestii sau comentarii față de temele abordate în chestionar. În afara sugestiilor extrem de particulare, de tipul înființarea unei farmacii în sat, două probleme au reunit un număr mai mare de răspunsuri: mărirea veniturilor (72 de cazuri) și crearea unor noi locuri de muncă (62 de cazuri).

Analizând veniturile respondenților (tabelul 57), putem înțelege de ce principala sugestie a persoanelor vulnerabile constă în mărirea veniturilor. Veniturile a 76,2% dintre persoanele vulnerabile din Regiunea Sud Muntenia și 80,9% din Regiunea Sud-Vest Oltenia au fost în ultima lună de sub 650 lei, spre deosebire de doar 36% dintre nevulnerabili în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 40,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia. Peste 30% dintre persoanele defavorizate au avut în ultima lună venitul sub 100 lei, față de doar 12,9% din restul populației în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 15,2% în Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Tabelul 57 - Venitul dvs. în ultima lună a fost...

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
Mai mic de 100 RON	32,4	12,9	31,5	15,2
Între 100,1-250 RON	5,2	1	8,3	2
Între 250,1-450 RON	16	6,6	22,2	7,8
Între 450,1-650 RON	22,6	15,5	18,8	15,2
Între 650,1-850 RON	11	19	9,5	16,8
Între 850,1-1150 RON	7,5	20,8	5,5	15,3
Între 1150,1-1400	2,5	8,5	1,7	12,5

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
RON				
Între 1400,1-1800 RON	1,8	7,9	0,8	7,5
Între 1800,1-2500 RON	0,4	4,9	0,7	4,2
Între 2500,1-3500 RON	0,2	1,5	0,5	1,8
Peste 3500,1 RON	0,4	1,4	0,4	1,8

În rândul persoanelor vulnerabile, veniturile sunt mici, lucru explicabil prin tipul surselor de venit din gospodărie. Pe primele trei poziții se plasează aceleași surse de venit (tabelul 58), atât pentru persoanele vulnerabile, cât și pentru restul respondenților: pensia pentru limită de vârstă, salariul obținut de la un loc de muncă într-o firmă privată și salariul obținut la un loc de muncă într-o instituție sau companie de stat sau în subordinea primăriei.

Tabelul 58 - Care a fost cea mai importantă/mare sursă de venit a gospodăriei dvs. în ultima lună?

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
Pensia pentru limită de vârstă	30,5	36,1	34,6	29,8
Salariul obținut de la un loc de muncă într-o firmă privată	23,9	29,5	15,3	26,6
Salariul obținut de la un loc de muncă într-o instituție sau companie de stat sau în subordinea primăriei	12,1	21,7	10,5	26,2
Munca prestată fără acte pentru vecini sau prieteni, contra unei sume de bani	6,8	1,6	4,4	2
Ajutor de șomaj	6,6	0,3	5,8	0,1
Pensie pentru boală, invaliditate	5	2,7	6,6	4,7

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
Pensie alimentară, ajutor maternal, alocații pentru copii și alte beneficii sociale pentru familiile cu mulți copii	2,9	1	2,6	0,7
Ajutor social	2,6	0,1	7,7	-
Venitul din vânzarea produselor agricole proprii	2,2	0,9	5,7	3
Profit de pe urma propriei afaceri	0,5	2,3	0,3	2,4
Bani primiți din străinătate	1,3	1,3	1,7	1,2

Notă: Diferența până la 100% este reprezentată de alte surse de venit (burse, moșteniri, venituri din chirii sau dobânzi etc.).

Gravitatea situației persoanelor vulnerabile este dată și de numărul mai mare de persoane care obțin venituri din beneficii sociale și activități ocazionale, fără acte, comparativ cu restul respondenților. Dacă la respondenții nevulnerabili cea de-a doua sursă de venit în gospodărie (tabelul 59) este reprezentată predominant tot de pensia pentru limită de vârstă și de salarii în mediul public sau privat, la persoanele vulnerabile locul doi în cadrul acestei ierarhii îl ocupă pensia alimentară, ajutorul maternal, alocația pentru copii și alte beneficii sociale pentru familiile cu mulți copii. Aceste surse li se adaugă venitul din vânzarea produselor agricole proprii, munca prestată fără acte pentru vecini sau prieteni contra unei sume de bani, ajutorul de șomaj și alte beneficii sociale.

Tabelul 59 - Care a fost a doua sursă de venit ca importanță/mărime în gospodăria dvs. în ultima lună

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
Pensia pentru limită de vârstă	18,2	32,6	17	26,2
Pensie alimentară, ajutor	17,6	7,6	23,6	6,6

	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
maternal, alocații pentru copii și alte beneficii sociale pentru familiile cu mulți copii				
Salariu obținut de la un loc de muncă într-o firmă privată	14,1	22,7	7	26,1
Ajutor de șomaj	7,8	0,8	3,5	1,1
Venitul din vânzarea produselor agricole proprii	7,8	4,5	13,1	8
Salariu obținut de la un loc de muncă într-o instituție sau companie de stat sau în subordinea primăriei	6,1	14,7	3,1	14,8
Munca prestată fără acte pentru vecini sau prieteni, contra unei sume de bani	5,8	1,9	12	4,4
Pensie pentru boală, invaliditate	4,8	4,8	4,3	3,6
Bani primiți de la rude din țară	3	1,8	1,9	1,1
Ajutor social	2,6	-	4,2	-
Bani primiți din străinătate	1,3	1,4	3	1,4

Notă: Diferența până la 100% este reprezentată de alte surse de venit (burse, moșteniri, venituri din chirii sau dobânzi etc.).

Uitându-ne la aprecierile subiecților referitoare la situația financiară a gospodăriei comparativ cu cea de acum un an (tabelul 60) și la proiecțiile pentru anul viitor (tabelul 61), observăm un ușor optimism atât la persoanele nevulnerabile, cât și la vulnerabili: dacă anul acesta situația financiară a gospodăriei s-a îmbunătățit pentru 3,6% dintre vulnerabili în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 5,6% în Regiunea Sud-Vest Oltenia, pentru anul viitor peste 15% dintre persoanele defavorizate speră la o îmbunătățire a situației financiare. Cu toate acestea, situația de anul acesta a fost mai dificilă pentru

persoanele vulnerabile decât pentru restul populației, înrăutățindu-se comparativ cu anul precedent pentru peste 61% în Regiunea Sud Muntenia și 67% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre vulnerabili și pentru 45,6% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 50% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre nevulnerabili.

Tabelul 60 - Cum s-a schimbat situația financiară a gospodăriei dvs. față de cea de acum un an?

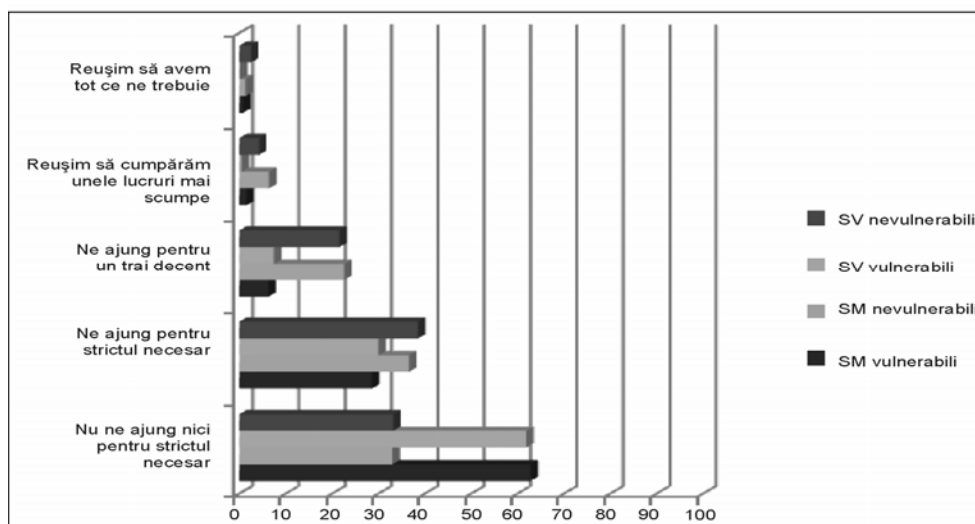
	Regiunea Sud Muntenia (%)		Regiunea Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
S-a înrăutățit	61,1	45,6	67,3	50
A rămas la fel	35,3	49,6	27,1	43,5
S-a îmbunătățit	3,6	4,7	5,6	6,5

Tabelul 61 - Cum credeți că va fi situația financiară a gospodăriei dvs. peste un an?

	Sud Muntenia (%)		Sud-Vest Oltenia (%)	
	Vulnerabili	Nevulnerabili	Vulnerabili	Nevulnerabili
Se va înrăutăți	57,4	45	60,4	49,2
Va rămâne la fel	26,8	40,3	24,2	34,5
Mai bună decât acum	15,8	14,7	15,4	16,3

În condițiile date, sub 1% dintre persoanele vulnerabile apreciază că reușesc să aibă tot ce le trebuie, fără să se restrângă de la ceva, comparativ cu 1,4% în Regiunea Sud Muntenia, respectiv 2,5% în Regiunea Sud-Vest Oltenia dintre ceilalți respondenți. În cele două regiuni, situația este similară: peste 60% dintre persoanele vulnerabile declară că veniturile nu le ajung nici pentru strictul necesar, situație aplicabilă pentru doar 33% din restul respondenților.

Figura 22 - Cum apreciați veniturile actuale ale gospodăriei dvs.? (%)

Notă: SM - Sud Muntenia, SV – Sud-Vest Oltenia.

Angajarea persoanelor defavorizate în economia socială

Prezența persoanelor defavorizate în economia socială este extrem de redusă. În cele 672 de organizații investigate, numai 76 au printre angajații lor și una sau mai multe persoane defavorizate. ONG-urile sunt mediul cel mai deschis către angajarea acestor persoane: din 150 de organizații investigate, 29 au angajate persoane defavorizate.

Între categoriile vulnerabile, bărbații cu handicap sau de etnie romă reprezintă cazurile cu șansele cele mai mari de a fi printre cei angajați. La polul opus, nu a fost menționat nici măcar un singur caz de fost deținut angajat.

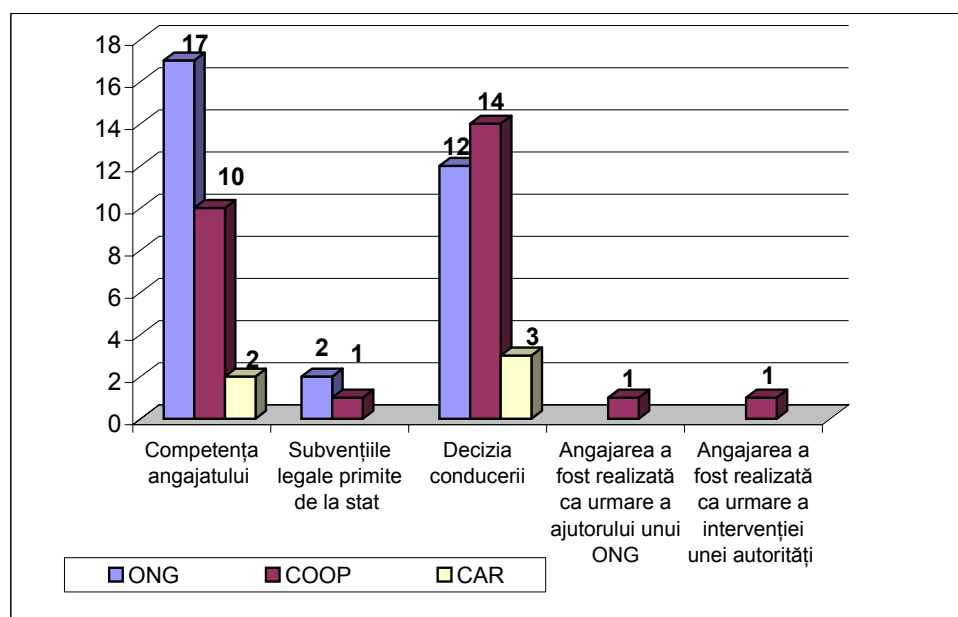
Tabelul 62 - Organizații care au printre angajați persoane defavorizate (nr.)

	ONG-uri	Cooperative	CAR	Total
Bărbați cu handicap	10	14	-	24
Femei cu handicap	5	6	1	12
Bărbați sunt de etnie romă	7	6	10	23
Femei sunt de etnie romă	3	6	-	9
Bărbați foști beneficiari de VMG	1	-	1	2

	ONG-uri	Cooperative	CAR	Total
Femei foste beneficiare de VMG	2	1	-	3
Bărbați care provin din centre de plasament	-	0	1	1
Femei provin din centre de plasament	1	1	-	2
Bărbați foști deținuți	-	-	-	-
Femei foste deținute	-	-	-	-
Total	29	34	13	76
Total organizații investigate	150	282	236	672

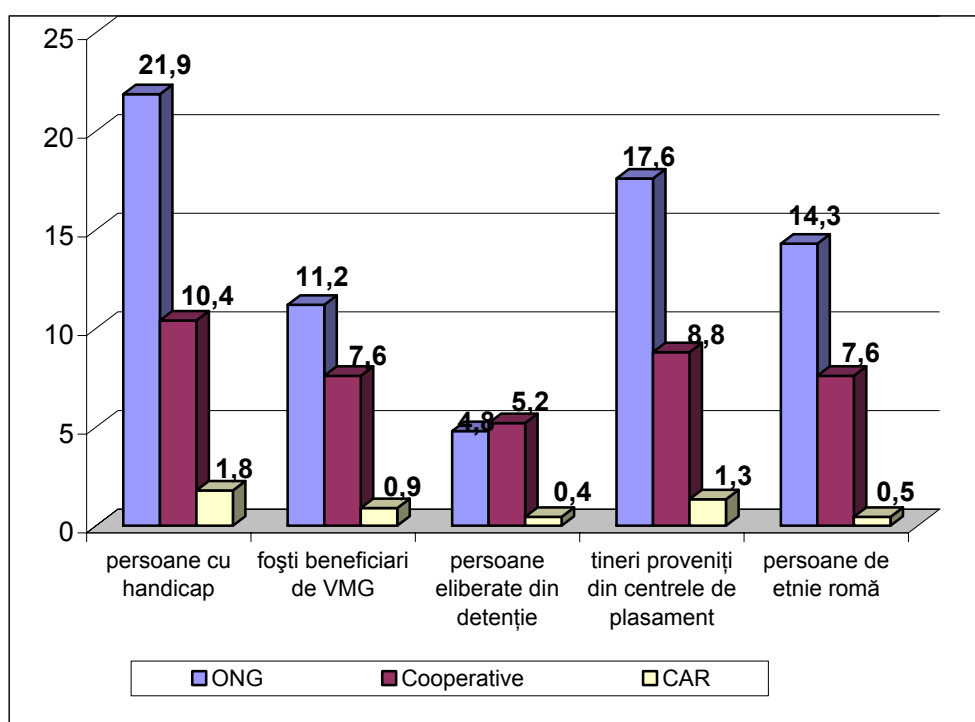
Decizia de angajare a fost luată pe baza competenței persoanelor respective și mai puțin ca urmare a eventualelor avantaje sau facilități pe care le-ar fi putut avea de la stat. În majoritatea cazurilor, angajarea a fost decisă de conducerea unității, fără un demers din afară. Numai în cadrul cooperativelor au fost menționate două cazuri în care angajarea s-a făcut ca urmare a intervenției unei autorități sau a unui ONG.

Figura 23 - Factori care au stat la baza angajării persoanelor în dificultate, %

Și în intenție ONG-urile rămân mediul cel mai deschis acestor persoane, iar CAR-urile cel mai închis. O cincime dintre ONG-uri declară că intenționează să angajeze persoane cu handicap comparativ cu mai puțin de 2% dintre CAR-uri. În continuare, disponibilitatea cea mai mare este manifestată față de persoanele cu handicap, tinerii proveniți din centrele de plasament sau persoanele de etnie romă și mai puțin față de beneficiarii de VMG sau foștii deținuți.

Figura 24 - Intenția de a angaja persoane în dificultate în viitor*, %

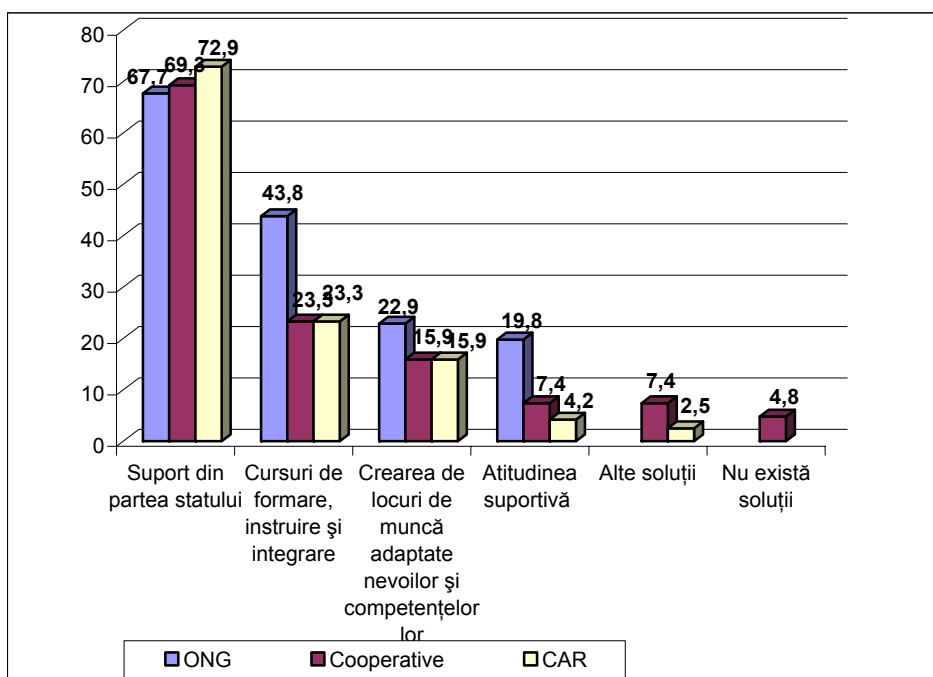
Notă: *Valorile reprezintă ponderea răspunsurilor "da" în total răspunsuri valide.

Pentru toate tipurile de organizații investigate, rolul statului în integrarea persoanelor defavorizate pe piața muncii este major. Măsurile cel mai frecvent menționate au fost legate direct sau indirect de stat: de la facilități fiscale pentru angajatori, eliminarea taxelor și impozitelor pe salariile acestora sau contribuții de la bugetul local până la creșterea salariului minim pe

economie, reglementări legislative sau implicarea într-o mai mare măsură a asistenților sociali și a primăriilor. Chiar și cea de-a doua soluție - crearea de locuri de muncă potrivit nevoilor și calificărilor lor – ține, de asemenea, în principal, de responsabilitatea statului. Interesant este că a fost identificată și soluția muncii la domiciliu, care deocamdată rămâne mai mult un deziderat.

Complementar, cursurile de instruire și reconversie sau cele formatoare au fost frecvent menționate. Nu în ultimul rând, o atitudine suportivă, incluzivă față de persoanele vulnerabile reprezintă, în opinia organizațiilor investigate, o soluție fundamentală pentru creșterea egalității șanselor. Fără să aibă o pondere semnificativă, alte soluții menționate au variat de la cele de tip difuz - creșterea economică, ieșirea din criză sau atragerea unor fonduri nerambursabile - până la unele punctuale, care vizau campanii publicitare de creștere a toleranței și o mai mare implicare din partea mass-media.

Figura 25 - Soluții pentru a încuraja integrarea în muncă a persoanelor defavorizate, %

Modelul soluțiilor propuse pentru integrare este unul de tip conservator. Statul este văzut ca fiind principalul responsabil pentru problema persoanelor defavorizate. Cea mai mare importanță este acordată facilităților statului de către CAR-uri și cea mai mică de către ONG-uri, dar diferențele nu sunt notabile. Între cele trei tipuri de organizații investigate, ONG-urile atribuie cea mai mare importanță cursurilor de instruire, formare și integrare, precum și atitudinii suportive generale.

Având în vedere ponderea persoanelor angajate și intenția de angajare, putem afirma cu tărie că ONG-urile reprezintă mediul cel mai deschis pentru persoanele defavorizate, iar CAR-urile mediul cel mai închis. Între categoriile vulnerabile, bărbații cu handicap sau de etnie romă au șansele cele mai mari de a fi angajați, iar foștii deținuți au șansele cele mai mici.

În general, angajările se fac pe baza competențelor persoanelor respective, și nu ca urmare a eventualelor avantaje sau facilități din partea statului. Situația de facto contravine soluțiilor propuse pentru integrarea acestora pe piața muncii, care în marea lor majoritate vizează sprijinul din partea statului. Totuși ONG-urile găsesc într-o mai mare măsură soluții care țin de societatea civilă și actorii economici privați – de tipul cursurilor de formare sau al campaniilor sociale de schimbare atitudinală.

Activitățile de economie socială și efectul lor asupra grupurilor defavorizate

Faptul că activitățile de economie socială se adresează în primul rând persoanelor defavorizate este larg recunoscut. Am amintit deja mai sus (*Evoluția economiei sociale...*) afirmația unui reprezentant al DJASPC Argeș potrivit căreia activitățile de economie socială contribuie nu doar la îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor defavorizate, ci în cele din urmă ale întregii populații. Rolul economiei sociale în incluziunea socială a persoanelor dezavantajate este larg recunoscut în mai multe județe.

Conform reprezentanților AJOFM și DJASPC din Teleorman, elementul central al economiei sociale este integrarea pe piața muncii a persoanelor dezavantajate, incluzând aici și facilitățile legislative. Acest punct de vedere este împărtășit și de furnizorii de servicii sociale din Prahova și Vâlcea. Reprezentanții din Vâlcea menționează grupurile de persoane aflate în situații

de risc, și anume femei, tineri proveniți din instituții de protecție a copilului și persoane sărace. În cazul cooperativelor meșteșugărești din județul Vâlcea, protecția socială este deja o realitate, și nu un simplu deziderat. De exemplu, reprezentanții cooperativelor meșteșugărești din Vâlcea apreciază că peste 80% dintre cei 637 de lucrători aparțin grupurilor vulnerabile (persoane sărace, femei, tineri care părăsesc instituțiile de protecție). Ei scot în evidență explicit caracterul social al activității lor, afirmând că au angajat cu precădere femei și persoane aflate în situații de risc (mame singure, persoane sărace sau tineri care au părăsit instituții de protecție a copilului). În sfârșit, reprezentanții furnizorilor de servicii sociale din Dâmbovița consideră că statul ar putea utiliza entitățile de economie socială prezente deja la nivelul societății românești - de exemplu, cooperativele de credit sau de consum - pentru a veni în sprijinul populației defavorizate, mai ales al celei din mediul rural.

Poate fi văzut ca un paradox faptul că entitățile care au cea mai mare cuprindere a persoanelor defavorizate, în special a celor vârstnice, sunt doar în grad redus entități de economie socială [Preotesi, Studiu de caz Gorj, 2009]. Este vorba de CARP-uri care au, în fiecare județ, un număr mare de membri (de la 10.000 în Mehedinți la peste 50.000 în județul Vâlcea). Acestea oferă împrumuturi rapide și cu dobândă redusă, de care beneficiază pensionari cu venituri mici, în special agricultori. De exemplu, în județul Ialomița, majoritatea pensionarilor membri CARP sunt din mediul rural și au venituri cuprinse între 300 și 500 lei lunar. Pentru a veni în sprijinul pensionarilor cu venituri mici, CARP Giurgiu oferă împrumuturi de până la 300 de lei fără dobândă. De asemenea, CARP Giurgiu oferă ajutoare ocazionale, în urma unor mici anchete sociale cu privire la gradul de boală sau la starea socială a pensionarului aflat în nevoie, în valoare de 100-150 lei.

Există însă și cazuri în care CARP-urile din unele județele au activități generatoare de venit. De exemplu, CARP Vâlcea derulează activități în următoarele domenii: cabinete medicale (stomatologie, ecografie, masaj, ortopedie) și servicii auxiliare (coafor, frizerie, croitorie, cizmărie, club, transporturi funerare, comercializare de coșciuguri, garnituri și cruci). Din veniturile obținute în urma acestor activități sunt oferite pensionarilor ajutoare pentru achiziționarea de ochelari, pentru tratamente și ajutoare de deces. CARP Călărași desfășoară și activități economice, cum sunt frizerie și coafură, la care se adaugă un spațiu închiriat către CARP Oltenița și venituri de la cei care nu sunt membri CARP, dar se folosesc de serviciile oferite la Clubul Pensionarilor.

Pe de altă parte, CARP Giurgiu a avut în trecut o tentativă de a organiza o afacere bazată pe comercializarea de sicrie, dar, din cauza calității slabe a produselor (pe care le cumpărau la rândul lor de la producători), au pierdut bani și au renunțat. Președintele CARP Giurgiu consideră că, în general, e dificil să organizeze activități aducătoare de venit (de exemplu, o frizerie) pentru că apar probleme de control al angajaților acestor întreprinderi etc. De asemenea, CARP Dolj a avut la un moment dat activități aducătoare de venit (de exemplu, ateliere de reparații sau magazine), dar, nefiind benefice, s-au desființat. În județul Ialomița, CARP Slobozia nu derulează activități economice deoarece nu vor să își asume riscuri în această situație de instabilitate economică. Mai mult, chiar și în cazul „fericit” al CARP-urilor din Vâlcea, acestea nu sunt dispuse să dezvolte activitățile auxiliare ale economiei sociale, deoarece aduc profit mic.

În afară de CARP-uri, aceeași funcție de protecție socială a persoanelor vârstnice o îndeplinește și Consiliul Județean al Persoanelor Vârstnice din Ialomița. Prin obținerea de donații și sponsorizări, consiliul acordă ajutoare sub formă de alimente sau bani celor mai săraci dintre pensionari. La fel, prin obținerea de donații și sponsorizări (venite de cele mai multe ori de la consiliul local și județean și de la prefectură), sindicatul pensionarilor le oferă celor mai săraci dintre ei ajutoare sub formă de alimente. În plus, printr-o activitate intensă de lobby, acest sindicat a obținut anumite înlesniri pentru pensionarii din Giurgiu (de exemplu, gratuitate pentru transportul local).

Din punct de vedere ideologic, economia socială rămâne un deziderat important. Reprezentanții CARP Dolj consideră ca activitățile de economie socială sunt benefice deoarece acționează intens pentru a crea locuri de muncă mai ales pentru persoanele care sunt slab calificate sau pentru persoanele cu handicap. Există însă și limite în participarea persoanelor defavorizate la diversele forme de economie socială. Actorii instituționali au identificat o varietate de obstacole în calea integrării persoanelor defavorizate în activitățile de economie socială.

Unele concluzii privind relația dintre economia socială și grupurile dezavantajate

În unele cazuri, însăși funcția de protecție socială a CARP-urilor este pusă sub semnul întrebării. De exemplu, CARP Slobozia a avut membri și persoane cu handicap, și urmași de pensionari, dar au decis să îi excludă, deoarece întâmpinau dificultăți în rambursarea banilor. Și alte CARP-uri întâmpină dificultăți, din pricina rambursărilor neefectuate sau întârziate. CARP din Drobeta Turnu-Severin, județul Mehedinți, avea, la sfârșitul anului 2009, 168 de împrumuturi cu termenul de rambursare depășit, 700 de împrumuturi fără girant (însumând datoriile de 170.000 lei) și, în consecință, nu mai puțin de 22 de procese în instanță. Conducerea CARP-ului citează cazul unor salariați (membri ai CARP-ului) cu certificat de handicapat, care se duc în stațiuni și apoi vin după bani: „15 milioane pensie, gr. II handicap, cere ajutor balnear, vă dați seama?”.

În alte cazuri, entitățile care se apropie cel mai mult de definiția restrânsă a economiei sociale – și anume cooperativele - sunt ele însele foarte vulnerabile. Vorbind despre funcția socială a cooperativelor, președinta SCM „Dunărea” Giurgiu crede că activitatea lor „are beneficii sociale pentru că acești lucrători contribuie la bugetul familiei. Nu se duc pe stradă să fure sau să dea în cap. Muncesc pe cât se poate și realizează un venit.” Această observație sugerează faptul că economia socială este o formă de susținere pentru ca membrii lor să nu ajungă în sărăcie. Economia socială este, cu alte cuvinte, o plasă de siguranță mai degrabă decât o punte de lansare economică. Aceeași situație a fost identificată și la cooperativele meșteșugărești din Ialomița. Membrii SCM-urilor pot fi considerați persoane dezavantajate, deoarece majoritatea sunt persoane peste 40-45 de ani, cu nivel scăzut de educație și cu venituri mici. Din aceste cauze, membrii SCM-urilor sunt extrem de vulnerabili pe piața muncii, având șanse minime de a-și găsi un alt loc de muncă.

În cazul atelierelor protejate sau al IMM-urilor care angajează persoane cu handicap, situația nu este mult diferită. Chiar și reprezentanții instituțiilor de incluziune socială, de exemplu, președintele AJOFM Olt, consideră că profesiile la care au acces persoanele provenite din grupuri defavorizate sunt „profesii slab calificate, profesii manuale”. Mai mult, unele ONG-uri din Argeș sunt nemulțumite de colaborarea dintre instituții din punctul de vedere al ofertei de locuri de muncă, mai ales pentru persoanele cu dizabilități și, de

asemenea, de oferta educațională care nu este adaptată cerințelor indivizilor și nici cerințelor pieței.

Uneori firmele care au obligația de a angaja persoane cu dizabilități nu angajează astfel de persoane. De exemplu, cea care figurează nominal ca o unitate protejată în județul Ialomița are trei angajați cu handicap care sunt, de fapt, pensionați pe caz de boală. Administratorul societății afirmă că situația nu este singulară și că firmele cu care colaborează și care au obligația de a angaja persoane cu dizabilități nu au locurile de muncă ocupate de astfel de persoane. Acest lucru este justificat de reprezentantul firmei prin argumentul că legea este extrem de dură cu angajatorul de persoane cu handicap: „dacă constăți că nu prea se încadrează, e foarte greu să îl dai afară.” Situația aceasta se întâlnește și în județul Olt, unde atelierul protejat din Corabia „are angajat permanent doar o singură persoană cu handicap” (președinte AJOFM Olt). Chiar și în Teleorman, unde o firmă de panificație angajează persoane cu handicap sau persoane în vârstă de peste 45 de ani pentru a beneficia de avantajele oferite de Legea nr. 76/2002, situația este mai puțin optimistă decât pare. Reprezentanții DJASPC sau cei ai AJOFM afirmă că motivația angajatorului este de a beneficia de facilitățile oferite de lege. Îndată ce condițiile minimale ale legii sunt îndeplinite, de exemplu, perioada menținerii în muncă, angajatorul refuză menținerea celor angajați.

Chiar dacă anumite unități protejate realizează cu succes funcția de incluziune socială a persoanelor defavorizate, cum este *Complexul de servicii comunitare cu secții protejate pentru recuperarea și reabilitarea persoanelor cu handicap și formare profesională Târgu Cărbunești*, din județul Gorj, participarea pe piață se dovedește a fi dificilă. Mai precis, desfacerea mărfurilor produse în acest complex la prețuri de piață liberă întâmpină dificultăți din cauza prețurilor necompetitive. Din acest motiv, DJASPC intervine în calitate de cumpărător al acestor produse. Reprezentanții centrului consideră că intervenția DJASPC e necesară, pentru că „în condiții de criză, iei măsuri de criză”. Cu toate acestea, există și produse de succes, cum ar fi salopetele pentru muncitori și prăjiturile, care „sunt cele mai bune din Cărbunești”. Per ansamblu însă, unitățile protejate sunt văzute, după expresia unuia dintre cei intervievați, ca „o picătură într-un ocean”, având în vedere numărul persoanelor cu probleme sociale grave.

Cel puțin în județul Gorj, este unanim acceptat faptul că mecanismul economiei sociale se blochează la firme care nu sunt interesate de așa ceva. Un

punct de vedere asemănător se găsește și printre furnizorii de servicii sociale din Călărași. De exemplu, președintele Uniunii Județene a CAR consideră că patronii sunt reticenți față de existența unor CAR-uri ale salariaților. Interesul redus al agenților economici pentru incluziunea socială a persoanelor defavorizate poate fi dedus și din participarea lor scăzută la anumite burse ale locurilor de muncă. De exemplu, în Mehedinți, pentru *bursa locurilor de muncă pentru romi* au fost contactați peste 100 de agenți economici, din care au participat doar 16⁷⁸.

Au existat și situații în care furnizorii de servicii sociale consideră că persoanele defavorizate se autoexclud. De exemplu, opinia împărtășită de către furnizorii din Dâmbovița cu privire la implicarea persoanelor defavorizate în activitățile de economie socială este aceea că atât timp cât acestea beneficiază de indemnizații, ajutoare de stat sau alocații de sprijin, gradul lor de implicare va fi redus sau aproape inexistent. Atât Direcția de Asistență Socială și Protecția Copilului, cât și AJOFM din Dâmbovița au subliniat faptul că persoanele cu dizabilități au refuzat ofertele de locuri de muncă atunci când li s-au făcut. Același fapt este semnalat și de directorul AJOFM Olt, care vorbește despre interesul scăzut pe care reprezentanții grupurilor defavorizate îl au pentru activitățile de formare, consiliere și pentru târgurile organizate de AJOFM.

⁷⁸ Numărul cetățenilor romi care au participat a fost și el redus, doar 15 persoane fiind prezente.

EDUCAȚIE ȘI ECONOMIE SOCIALĂ

În literatura de specialitate există numeroase studii care au demonstrat că între nivelul de educație, statutul pe piața muncii și standardul de viață al indivizilor există o legătură directă. O educație cât mai ridicată facilitează integrarea socioprofesională și creșterea nivelului de trai al indivizilor. Stocul de educație este puternic corelat și cu nivelul de dezvoltare economică pe ansamblu. Aceasta este și premisa de la care plecăm în analiza asupra situației specifice la nivelul Regiunilor Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia: o educație și o calificare adecvate sunt factori determinanți nu doar ai bunăstării individuale, ci și pentru dezvoltarea economică și întărirea coeziunii sociale. Secțiunea concluzivă este dedicată analizei legăturii, mai puțin explorate în studiile anterioare, dar care constituie obiectul specific al acestui studiu, dintre capitalul educațional al indivizilor și implicarea lor în forme ale economiei sociale.

Nivel de educație și loc de muncă

În ultimele două decenii a crescut semnificativ ponderea populației cu nivel înalt de educație, ca urmare a dezvoltării ofertei învățământului universitar privat, și a scăzut ponderea populației cu nivel redus de educație, în primul rând ca urmare a înlocuirii generațiilor. În ciuda acestei dinamici, suntem departe de a atinge nivelul de școlarizare din cele mai multe state membre UE: media la nivel UE a populației cu nivel superior de învățământ este de 23%, în timp ce în România este de 10%.

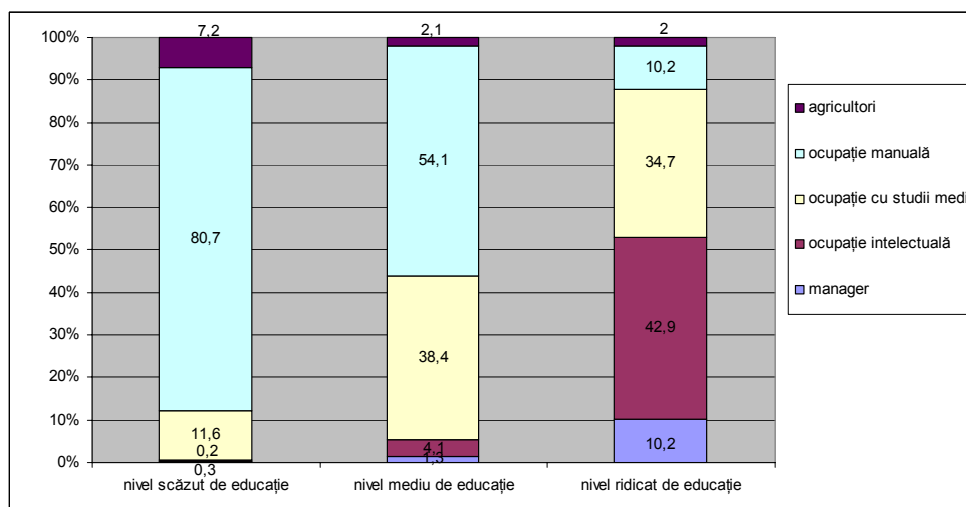
Regiunile în care s-a desfășurat cercetarea sunt printre cele mai sărace și cu situația cea mai vulnerabilă privind ocuparea (vezi secțiunile care analizează situația specifică pe aceste dimensiuni). În același timp, nivelul de educație al populației este mult mai scăzut decât în celelalte regiuni ale țării, deși apropierea de capitala țării, principalul centru educațional din țară, dar și de alte centre universitare – Timișoara, de exemplu -, precum și existența unor centre universitare cu tradiție în unele județe (Prahova, Dolj) ar crea premisele dezvoltării unui capital educațional ridicat.

Tabelul 63 - Structura populației în funcție de ultimul nivel de educație absolvit⁷⁹ (%)

	Nivel scăzut de educație	Nivel mediu de educație	Nivel înalt de educație
Regiunea Sud-Muntenia	58,7	32,2	9,1
Regiunea Sud-Vest Oltenia	55,5	32,3	12,2

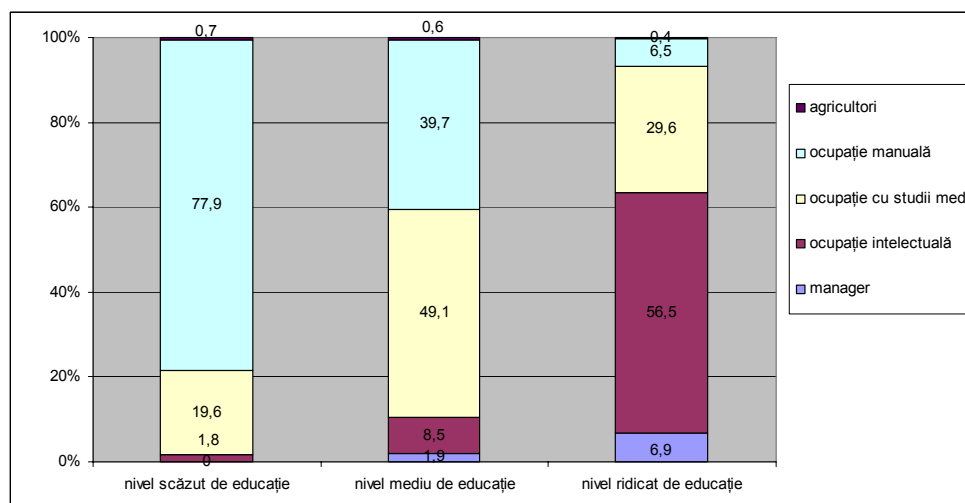
Valoarea socială a diplomelor școlare este dată în principal de piața forței de muncă, ea fiind “cea care captează (...) și recompensează investițiile efectuate pe piața educației” (Marinescu, 2001, p. 110). Altfel spus, dacă un nivel cât mai înalt de educație nu îți garantează ocuparea unui loc de muncă, atunci, în mod sigur, îți crește șansele rămânerii în competiția pentru ocuparea unuia. Situația este demonstrată și de datele cercetării.

Figura 26 - Tipul de ocupație în trecut (experiența predominantă pe piața muncii) în funcție de nivelul de educație (în ambele regiuni)

⁷⁹ Nivel scăzut de educație (școală primară neterminată sau fără școală, școală primară, școală gimnazială, școală profesională, treapta I de liceu); nivel mediu de educație (liceu, școală postliceală sau tehnică de maiștri); nivel înalt de educație (universitar de scurtă durată, universitar de lungă durată, studii postuniversitare, doctorat).

Figura 27 - Tipul de ocupație deținută în prezent în funcție de nivelul de educație (în ambele regiuni)

În timp ce majoritatea indivizilor cu un capital educațional ridicat au avut sau au ocupații manageriale și/sau de conducere, dar și ocupații intelectuale, populația cu nivel scăzut de educație se orientează spre ocupații manuale (mai mult de $\frac{3}{4}$).

Ponderea indivizilor supracalificați pentru locul de muncă pe care îl ocupă în prezent este mai mare în România decât în alte țări care nu au trecut printr-un proces de restructurare masivă a pieței muncii. În 2007, mai mult de 20% dintre absolvenții de studii superioare lucrau ca „tehnicieni” sau în alte poziții care nu solicitau nivel de educație superioară, iar în jur de 7% ocupau poziții de „lucrători artizani sau operatori mașini industriale”. În comparație, în state precum Germania, Franța, Marea Britanie, ponderea populației cu nivel de educație superioară care ocupă poziții sub nivelul lor de calificare depășește 10%⁸⁰.

Totuși, se observă o mai bună corelare în timp între nivelul de pregătire și ocupațiile indivizilor, în special pentru categoria persoanelor cu nivel mediu sau ridicat de educație (figurile 26 și 27). Astfel, deși la nivelul celor două

⁸⁰ Union Européenne, *Politique régionale – Des régions en plein croissance, une Europe en plain croissance. Quatrième rapport sur la cohésion économique et sociale*, mai 2007, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources.

regiuni ponderea populației cuprinse în forme de ocupare sub nivelul pregătirii profesionale este ridicată (chiar mai mare decât în plan național), cu timpul, o parte dintre indivizii cu nivel ridicat de educație care au acceptat astfel de locuri de muncă reușesc să se încadreze în ocupații intelectuale.

Profilul categoriilor de persoane în funcție de nivelul de educație diferă nu doar în ceea ce privește ocupațiile deținute, ci și mijloacele folosite pentru a căuta un loc de muncă.

**Tabelul 64 - Mijloace prin care populația a căutat un loc de muncă
(%, în ambele regiuni)**

Mijloace de căutare a unui loc de muncă	Nivel scăzut de educație	Nivel mediu de educație	Nivel înalt de educație
AJOFM/ALOFM	24,0	31,1	25,9
ONG	2,0	0	0
Presă	30,9	48,6	55,6
Direct la angajatori	54,6	45,9	29,6
Firme HR	3,0	3,3	0
Rude/prieteni	53,6	50,3	48,1
Internet	6,6	21,3	63,0

O primă observație asupra datelor în tabelul 64 este că, pe măsură ce nivelul de educație crește, apelul la mijloacele moderne - internet, presă - este mai ridicat. Între toate mijloacele prin care indivizii ar putea să-și caute un loc de muncă, mijlocul preferat îl reprezintă rudele/prietenii, indiferent de nivelul de educație al respondenților, fapt care este posibil să indice neîncrederea populației în structurile organizaționale, fie acestea publice sau private.

Pe de altă parte, acest tip de practică este mai răspândit printre persoanele cu un nivel mai scăzut de educație, ceea ce este posibil să indice un risc pentru această categorie. Apelul la capitalul relațional este, conform teoriei lui Bourdieu (1971), mai restrictiv pentru această categorie de populație, întrucât un nivel mai scăzut de educație implică și resurse materiale, sociale și relaționale mai scăzute.

În același timp, strategiile de căutare a unui loc de muncă sunt corelate cu structura ofertei. Într-un studiu realizat în 2008 de către TNCSOP pe tema pieței muncii, la solicitarea Agenției Guvernamentale, mai mult de jumătate dintre angajatorii participanți la studiu au afirmat că evoluția pieței muncii din

România face dificilă recrutarea de angajați pentru posturile disponibile (64% dintre angajatorii privați și 57% dintre cei din mediul public). Principala cauză indicată de către angajatori este insuficiența calificării forței de muncă disponibile în momentul de față pe piață. Anunțurile prin mijloace media reprezintă o practică des adoptată și de către angajatori, și de către angajați. Activarea capitalului relațional pentru găsirea unui loc de muncă este, de asemenea, frecvent preferată și în cazul angajatorilor, la fel ca în cel al angajaților.

Tabelul 65 - Mijloace prin care angajatorii își recrutează forța de muncă necesară (% , în ambele regiuni)

Mijloace de căutare a forței de muncă	Angajatori privați	Angajatori publici
Anunț la ziar	55	77
Recomandarea unei cunoștințe/prieten/rude	59	13
Agenție locală de ocupare a forței de muncă	29	41
Internet	20	24
Firme specializate în recrutare	7	5
Anunț pe site-ul firmei	13	44

Sursa: Agenția pentru Strategii Guvernamentale, TNSCSOP, 2008.

Apelul la recomandările prietenilor, rudelor sau cunoștințelor este o practică mai des întâlnită în rândul angajatorilor privați, în timp ce angajatorii din mediul public apelează într-o măsură mai mare la agențiile locale de ocupare a forței de muncă.

O a treia categorie cuprinsă în analiză (față de angajați sau persoane în căutarea unui loc de muncă) o reprezintă persoanele care au declarat că nu au un loc de muncă și nici nu au căutat unul.

Tabelul 66 - Motivele pentru care nu au căutat un loc de muncă (% , în ambele regiuni)

Motivație	Nivel scăzut de educație	Nivel mediu de educație	Nivel înalt de educație
Vrea să-și deschidă o afacere proprie	1,4	4,6	4,8
Parcurge o formă de învățământ	5,7	18,1	35,7
Așteaptă decizia de pensionare	3,4	5,9	4,8
Așteaptă reangajarea la ultimul loc de muncă	2,6	2,7	0

Motivație	Nivel scăzut de educație	Nivel mediu de educație	Nivel înalt de educație
Nu crede că are șanse pe piața muncii	18,0	14,0	0
Urmează cursuri de perfecționare	0,1	1,1	0
Are responsabilități familiale	17,0	11,9	14,3
Primește beneficii sociale care îl satisfac	0,9	1,6	0
Se întreține din gospodăria proprie	18,5	10,2	9,5
Stare de sănătate care nu-i permite să se angajeze momentan	26,4	21,8	21,4
NR	6,0	8,1	9,5

Analiza motivelor pentru care respondenții nu au căutat un loc de muncă diferă semnificativ atunci când sunt puse în legătură cu nivelul de educație. În ceea ce-i privește pe respondenții cu nivel înalt de educație, motivul predominant este participarea la o formă de pregătire școlară, în timp ce pentru respondenții cu nivel scăzut de educație, neîncrederea în forțele proprii, starea precară de sănătate sunt motivele invocate frecvent. De asemenea, dacă doar 9,5% dintre respondenții cu nivel înalt de educație au declarat că preferă să se întrețină din gospodăria proprie, în cazul celor cu nivel scăzut de educație, ponderea celor care au motivat în acest mod dezinteresul pentru un loc de muncă este dublu – 18,5%.

Lipsa locului de muncă atrage după sine schimbări importante și pe termen lung asupra vieții indivizilor. Dacă toți respondenții, indiferent de nivelul de educație, au estimat că lipsa locului de muncă le afectează nivelul de trai (mai mult de 50% au estimat că influența este resimțită în mare sau în foarte mare măsură, cu ponderi ceva mai scăzute pentru persoanele înalt educate), pentru alte aspecte ale vieții apar diferențe semnificative.

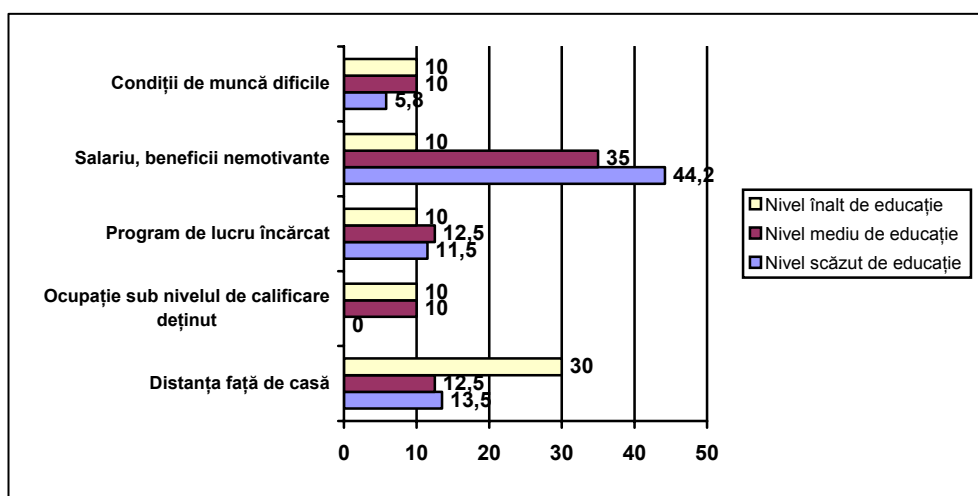
Tabelul 67 - Posibilitatea de a găsi un loc de muncă în viitorul apropiat (% în ambele regiuni)

	În mare măsură	În mică măsură	NS	NR
Nivel scăzut de educație	6,2	81,9	7,7	4,2
Nivel mediu de educație	10,9	78,5	4,3	6,3
Nivel înalt de educație	11,8	72,5	11,8	3,9

Pe ansamblu, marea majoritate a respondenților sunt pesimiști în ceea ce privește găsirea în viitorul apropiat a unui loc de muncă. Nivelul de pesimism este cu atât mai ridicat cu cât nivelul de educație este mai scăzut. Datele cercetării de față confirmă rezultatele obținute și în cadrul altor cercetări: mai mult de jumătate din populația țării apreciază ca dificilă găsirea unui loc de muncă potrivit nevoilor și nivelului ei de pregătire școlară și profesională (*Diagnoza calității vieții, ICCV, 1990-1999, 2003, 2006*).

Între cei cu nivel scăzut de educație și cei cu nivel înalt, constatăm că, din nou, educația are câștig de cauză: respondenții cu nivel înalt de educație au primit mai multe oferte de muncă comparativ cu cei cu nivel mediu sau scăzut de educație, chiar dacă pe ansamblu oferta rămâne scăzută pentru toate categoriile. Aceste oferte nu au însemnat pentru toți și integrarea profesională. Motivele sunt din nou extrem de diferite.

Figura 28 - Motive pentru neacceptarea ofertei unui loc de muncă⁸¹,
(%, în ambele regiuni)

Principalul motiv pentru care respondenții au refuzat ofertele de muncă primite îl constituie salariul apreciat ca fiind nemotivant. Se observă totuși că,

⁸¹ Au fost indicate doar răspunsurile care reprezentau refuzul.

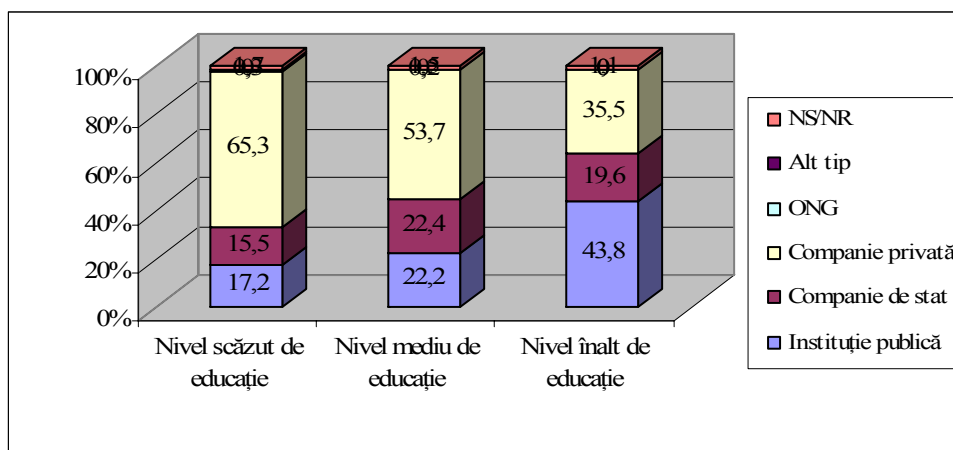
analizând pe categorii în funcție de pregătirea educațională, acest motiv este mai puțin determinant pentru populația înalt educată.

Tabelul 68 - Nivelul salarial pentru care un loc de muncă ar fi acceptat (% , în ambele regiuni)

	100-500 lei	550-1000 lei	1100-1500 lei	Peste 1600 lei
Nivel scăzut de educație	6,3	75,4	13,8	4,5
Nivel mediu de educație	2,7	70,5	20,8	6,0
Nivel înalt de educație	5,3	34,2	44,7	15,8

Aspirațiile salariale, pe ansamblu, se situează în limite scăzute, dacă avem în vedere costurile din România în 2010, ceea ce ne conduce la observația că ofertele pe care respondenții le-au primit se situează din punct de vedere salarial sub acest nivel, situație care ar justifica refuzul. Comparativ, între respondenții cu nivel înalt de educație și cei cu nivel redus de educație, este firesc să apară diferențe, în sensul că primii condiționează acceptarea ofertei de muncă de primirea unor venituri mai ridicate.

Figura 29 - Tip de angajator în funcție de nivelul de educație (% , în ambele regiuni)

În ceea ce privește tipul de angajator, din nou persoanele cu nivel mai ridicat de educație sunt în același timp mai puțin vulnerabile la riscul de

pierdere a locului de muncă, întrucât sunt într-o pondere mai ridicată angajate în sistemul public. Și în ceea ce privește tipul de contract de muncă, situația pare sigură pentru majoritatea respondenților: cei mai mulți dintre ei au contracte pe perioadă nedeterminată (aproape 90%, fără diferențe majore între categorii în funcție de capitalul educațional).

Nivel de educație și acces la pregătirea continuă

Încă din anii '80, în spațiul public, conceptul de "învățare pe tot parcursul vieții" a câștigat teren tot mai mult, în toate domeniile și sectoarele de activitate. Ulterior, în cadrul mai larg al conceptului de "învățare pe tot parcursul vieții", majoritatea țărilor au adoptat noțiunea de "dezvoltare profesională continuă" sau "formare continuă", care pune accent pe continuitate și coerență între diferitele etape ale carierei profesionale (Eurydice, 2009). Și în România, conceptul a avut succes inclusiv în perioada comunistă, însă nici atunci și nici acum transpunerea sa în practică nu a fost una eficientă.

România încă dispune de o forță de muncă tânără, dar are mari probleme cu nivelul de pregătire școlară și profesională a acesteia. Pe fondul unui deficit de pregătire inițială în cadrul sistemului formal (dacă ne gândim la nivelul comparativ scăzut al populației cu studii superioare sau la faptul că se înregistrează una dintre cele mai mari rate de părăsire timpurie a învățământului – peste 20%), se adaugă nivelul de participare scăzut la forme de învățare continuă (printre cele mai scăzute din UE, sub 2%). Raportându-ne la cele două regiuni incluse în cercetare, situația este următoarea:

Tabelul 69 - Participare la un curs de formare profesională (%)

	Regiunea Sud Muntenia	Regiunea Sud-Vest Oltenia
Nu a participat niciodată	76,2	72,4
În ultimele 6 luni	1,6	1,7
În ultimele 7-12 luni	1,4	1,4
Acum mai mult de un an	15,2	12,3
Nu știu, nu-mi amintesc	4,6	9,1
NR	1,0	3,1

Tabelul 70 - Dorința de a participa la cursuri de formare profesională pe regiuni de dezvoltare (%)

	Regiunea Sud Muntenia	Regiunea Sud-Vest Oltenia
În foarte mică măsură	42,0	40,2
În mică măsură	14,3	10,7
În mare măsură	20,5	19,2
În foarte mare măsură	12,0	9,8
NS	6,6	14,7
NR	4,6	5,4

Lipsa informațiilor, incapacitatea de a sesiza importanța unor astfel de acțiuni pentru evoluția profesională și dezvoltarea personală sunt printre posibilele cauze ale neparticipării și dezinteresului respondenților față de cursurile de formare profesională.

Următoarea observație este aceea că datele cercetării de față confirmă regula potrivit căreia un nivel înalt de educație se asociază cu un nivel înalt de participare la formare continuă: dacă persoanele care au absolvit cel mult gimnaziul nu au participat la formare în ponderi de peste 90%, aproape jumătate dintre indivizii cu studii universitare au fost cuprinși în această modalitate de formare.

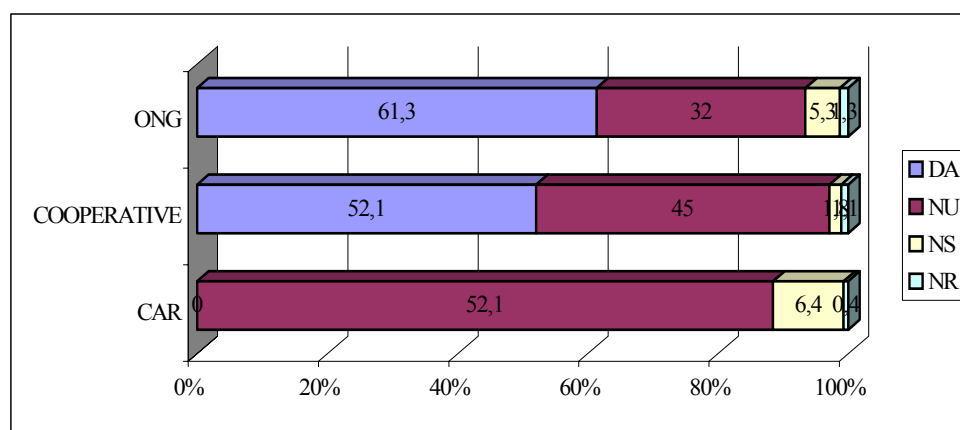
Educație și implicare în economia socială

Participarea populației la un anumit tip de activitate poate fi impulsionată și de oferta care există pe piață. Ca și în cazul altor servicii sau bunuri, dacă pe piață există ofertă, apare și consumul, în cazul de față consumul de formare profesională. Implicarea entităților de economie socială în oferta de cursuri este relevantă din cel puțin două puncte de vedere: în primul rând, cursurile oferite în România prin sistemele instituționale consacrate (în primul rând, prin ANOFM) sunt insuficiente și adeseori inadecvate la nevoile pieței; pe de altă parte, unul dintre motoarele dezvoltării sectorului economiei sociale îl poate constitui oferta de pregătire profesională

în general și de pregătire specifică asupra rolului, funcțiilor și activităților specifice acestui sector.

De-a lungul timpului, la nivelul celor trei entități de economie socială (ONG, cooperative, CAR), s-au organizat diverse cursuri de formare profesională, dar atenția noastră s-a concentrat pe activitatea din ultimul an. Rezultatele cercetării au evidențiat faptul că, în cazul celor trei entități de economie socială, dominante au fost acele cursuri care asigură calificări pentru ocupații manuale (confeccioner, electromecanici, reparații auto etc.), urmate fiind de calificările din domeniul administrativ-financiar (contabilitate primară, gestiune).

Figura 30 - Interesul entităților economice de a accepta oferte de cursuri gratuite (% , în ambele regiuni)

Interesul pentru participarea la cursuri este relativ scăzut. Atunci când sunt investigați cu privire la ce tip de cursuri și-ar dori să organizeze, reprezentanții acestor entități optează pentru calificări de înaltă specialitate (management, IT, resurse umane etc.). Cu alte cuvinte, în timp ce oferta de cursuri răspunde unei economii de tip industrial și este focalizată pe nevoile existente la nivelul anilor '90, când economia românească aflată în plină tranziție avea nevoie de specialiști de profil, aspirațiile sunt mai degrabă de natură postindustrială.

Utilitatea publică sau colectivă a educației este dată și de aspecte precum participare și implicare socială, toleranță față de diversitatea etnică, religioasă, un grad mai ridicat de responsabilitate față de starea de sănătate, viața de familie etc. O serie de studii (*European Values Survey, World Values Survey*) au demonstrat că persoanele care au un nivel mai înalt de educație sunt mult mai dispuse să-și ofere calificările, competențele deținute pentru ajutorarea persoanelor defavorizate, prin participarea la acțiuni caritabile, sunt mult mai tolerante cu minoritățile etnice, religioase, sexuale etc.

Nivelul de educație al indivizilor influențează și orientarea acestora către tipuri diferite de entități ale economiei sociale. Pentru a verifica această premisă, vom utiliza clasificările entităților de economie socială vehiculate în literatura de specialitate. Una dintre clasificări utilizează ca principal criteriu motivul care-i determină pe indivizi să se asocieze, rezultând astfel trei mari categorii de entități sociale:

- entități de economie socială care satisfac necesități, nevoi ale populației;
- entități de economie socială care răspund unor aspirații de identitate;
- entități de economie socială care urmăresc dezvoltarea unor proiecte de dezvoltare socială (crearea unei societăți echitabile, democratice, de exemplu).

În funcție de nivelul de educație al indivizilor, este de așteptat ca și participarea și implicarea în activitățile, problemele comunității de care aparțin să fie mai ridicate și mai diversificate în cazul celor cu nivel înalt de educație comparativ cu ceilalți. Cu alte cuvinte, cei cu nivel scăzut de educație este predictibil să opteze mai puțin pentru implicarea în forme ale economiei sociale sau să se orienteze preponderent spre prima categorie de entități de economie socială – cele care satisfac anumite nevoi, necesități -, iar populația cu nivel mediu și/sau înalt de educație să fie mai interesată de economia socială și să-și orienteze mai accentuat opțiunile către cea de-a doua sau/și a treia categorie de entități de economie socială. Datele ilustrează ușoare diferențe din acest punct de vedere.

Tabelul 71 - Calitatea de membru în entități sociale (% , în ambele regiuni)

Calitatea de membru	Nivel scăzut de educație			Nivel mediu de educație			Nivel înalt de educație		
	Nu este membru	Angajat	Voluntar	Nu este membru	Angajat	Voluntar	Nu este membru	Angajat	Voluntar
CAR	93,7	1,0	3,2	89,6	2,5	6,0	89,7	1,5	7,2
ONG	97,9	0	0,3	95,9	0,8	0,8	95,8	0,6	1,8
CIL	94,5	0,3	0,2	95,1	0,3	0,2	96,1	0	3,6
Sindicat	93,9	0,5	0,6	93,0	1,0	1,7	89,7	2,4	4,5
Partid politic	94,1	0,3	0,6	93,6	0,6	1,1	91,5	0,6	3,3

Majoritatea respondenților au declarat că nu sunt membri ai vreunei entități de economie socială, indiferent de nivelul de educație al acestora. În ceea ce privește desfășurarea unei activități de voluntariat în cadrul unei entități de economie socială și nivelul de educație, observăm că, pe măsură ce nivelul de educație al respondenților crește, și activitățile de voluntariat sunt mai frecvente: în jur de 7% dintre respondenții cu nivel mediu sau înalt de educație au calitatea de voluntari în CAR, comparativ cu doar 3% în cazul celor cu nivel scăzut de educație.

În Regiunea Sud-Vest Oltenia, mai puțin dezvoltată economic prin comparație cu Regiunea Sud Muntenia, opțiunile populației sunt îndreptate mai degrabă către entități care le reprezintă interesele economice (de exemplu, sindicate) decât către cele care răspund aspirațiilor de identitate sau urmăresc implementarea unor proiecte de dezvoltare socială (de exemplu, ONG-uri).

Tabelul 72 - Populația și relațiile cu entitățile de economie socială la nivel de regiuni (%)

Entități de economie socială	Regiunea Sud-Muntenia			Regiunea Sud-Vest Oltenia		
	Nu este membru	Angajat	Voluntar	Nu este membru	Angajat	Voluntar
CAR	92,4	1,1	5,1	90,0	2,7	4,4
ONG	99,6	0	0,2	91,4	1,2	1,8
CIL	97,1	0,3	1,9	94,4	0,8	1,5
Sindicat	96,0	0,7	1,1	88,5	1,2	1,9
Partid politic	96,0	0,4	1,1	89,9	0,5	1,1

Concluzii

Cele două zone sunt caracterizate de existența unui stoc redus de locuri de muncă disponibile pentru populația activă neocupată și, mai ales, pentru categoriile sociale dezavantajate. În cele mai multe cazuri, persoanele vulnerabile au dificultăți majore de integrare sau reintegrare pe piața muncii nu doar din cauza lipsei locurilor de muncă, ci și din cauza precarității formării profesionale. Persoanele dezavantajate au, de regulă, un stoc de educație mai redus decât media populației și nu au acces la forme atractive de formare profesională continuă. Oportunitățile existente pentru formare profesională nu le motivează și există un decalaj semnificativ între acestea și cererea de pe piața muncii.

Parteneriatele dintre furnizorii de formare profesională și cei de servicii sociale sunt slab funcționale și nu asigură mecanisme concrete pentru reintegrarea categoriilor vulnerabile.

În cazul organizațiilor de economie socială, nu sunt asigurate soluții avantajoase care să încurajeze integrarea profesională a persoanelor vulnerabile. Angajarea unei astfel de persoane înseamnă mai mult decât asigurarea unui loc de muncă și presupune costuri semnificative pentru formare profesională și adaptare la locul muncă. Legislația în acest domeniu este fragmentată și nu stimulează suficient intervenția susținută pentru creșterea ocupării persoanelor vulnerabile.

IDEOLOGIA PARTICIPĂRII: ELEMENT AL UNUI COMPORTAMENT PROACTIV

Economia socială este un element-cheie al comunităților competitive

Devine tot mai evident că ne aflăm într-un nou context politic și economic (Lloyd, 2007) care cere populației active să devină mai permeabilă la transformările de pe piața muncii, să adopte modele de învățare durabile (*life long learning*) și, în general, să gestioneze mai bine situațiile de risc asociate cu inovația tehnologică, îmbătrânirea, concedierea etc. În orice societate există anumite categorii sociale care sunt expuse cu o probabilitate mai ridicată la un nivel mai scăzut al calității vieții, tocmai datorită factorilor sugerați anterior: educație puțină care face dificilă manipularea tehnologiilor noi, capital social redus care face dificilă orientarea și reorientarea pe piața muncii, capital cultural insuficient pentru ocuparea unui loc de muncă remunerat decent etc. Având în vedere aceste lucruri, este justificată atenția din ce în ce mai ridicată acordată domeniului economiei sociale, care „are un rol deosebit la nivel local în creșterea ocupării, dezvoltarea antreprenoriatului, dezvoltarea locală și participarea civică” (Lukkarinen, 2005, p. 420). Referindu-se la proiecte care au un profund rol social, venite din comunitate pentru comunitate, inițiativele de economie socială au cel puțin două rezultate pozitive: introducerea pe piața muncii a persoanelor care au mari dificultăți în a găsi un loc de muncă, „corectând dezechilibre economice și sociale semnificative” (Avila și Campos, 2005, p. 16), și dezvoltarea antreprenoriatului social care este un factor-cheie în transformarea unei comunități care supraviețuiește într-o comunitate care este competitivă: „instituțiile de economie socială stau la baza strategiilor de dezvoltare locală, deoarece pot avea în vedere simultan mai multe aspecte, cum ar fi așteptările diferiților stakeholderi, dimensiunile sociale și ecologice, urmărirea obiectivelor pe termen lung, dar și pe termen scurt etc. Aceste lucruri sunt posibile pentru că organizațiile de economie socială nu sunt obligate să prioritizeze obiectivele, cum este cazul mediului privat care este definit prin profit. Derivând de aici, organizațiile de economie socială pot

promova și disemina valori și procese care sunt intrinseci dezvoltării locale” (Grefe, 2007, p. 98).

Proiectele de economie socială în fostele țări comuniste și, în special, în România sunt o provocare datorită politicilor consecvente din perioada respectivă, care au urmări vizibile, cel puțin ideologic, chiar și în zilele noastre: „au fost denaturate noțiuni precum filantropia, caritatea, pluralismul, întraajutorarea și reciprocitatea, voluntariatul, acestea fiind încărcate cu semnificații în general negative sau chiar peiorative. Pe lângă acest aspect, formele de asociere au fost descurajate sau chiar interzise, fiind permise doar cele puternic centralizate, conduse după ierarhii stricte. Un alt factor negativ asupra economiei sociale a fost naționalizarea proprietăților private” (Les și Jeliaskova, 2007, p. 194). Lista poate continua.

Chiar procesul de tranziție postdecembrist, paradoxal, poate fi privit ca un factor inhibitor al acestor inițiative. Într-un context politic agitat, dominat de inconsecvență ideologică, cu măsuri haotice și mai degrabă cu impact pe termen scurt, bunăstarea s-a plafonat la un nivel scăzut pentru majoritatea populației. În schimb, accesul la informații despre moduri de trai dezirabile a crescut prin răspândirea mijloacelor mass-media (inclusiv internetul), iar accesul la învățământul superior tinde să se masifice. Nivelul aspirațiilor crește, dar acestea par a nu putea fi satisfăcute. Devine probabil tipul social al antreprenorului individualist, preocupat exclusiv de propria bunăstare, opus astfel filosofiei economiei sociale.

Așadar, economia socială, participarea comunitară și dezvoltarea locală sunt trei concepte puternic conectate atât teoretic, cât și practic. Dezvoltarea comunitară sustenabilă este dependentă de participarea comunitară, iar inițiativele de economie socială sunt un catalizator al acestora. În această lucrare, ne oprim asupra ideologiei participării din cele două regiuni cercetate, Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia. În chestionar sunt mai mulți indicatori care măsoară participarea latentă în diferite activități ce pot fi subsumate atât participării comunitare, cât și inițiativelor de economie socială. Încercăm să explicăm care sunt factorii care cresc șansele implicării în acțiuni colective la nivel local.

De ce ne implicăm în acțiuni la nivel local?

Ce ne spune practica

Participarea la acțiuni la nivel local este dependentă de o serie de factori. Printre aceștia se numără nivelul de încredere în instituțiile locale, în liderii informali, dar și în ceilalți locuitori, și localizarea periferică (Ogneru, 2000). Într-un studiu de caz interesant, care discută despre participarea din comuna Greaca (județul Giurgiu), autorul identifică drept principal mecanism de activare benevolă încrederea în liderii informali care provin din localitate; distanța percepută față de primar și alți lideri formali care nu sunt „de-ai locului” prin naștere face mai degrabă probabilă participarea motivată prin recompense la proiectele comunitare. Așadar, participarea este dependentă de ideea de „al nostru”: dacă nu credem că ceva ne aparține, nu vedem un beneficiu în preocuparea față de localitate și elementele care o compun. Implicarea în acțiunile comunitare este mai întâlnită aici la tinerii fără loc de muncă stabil și care au dificultăți în a găsi unul; participarea devine un intermediar pentru piața muncii, în viziunea celor aflați în situații de risc.

Motivațiile asocierilor colective sunt însă multiple. Într-o cercetare elaborată în comuna Fulga, Berevoescu (1999, pp. 61-62) identifică factorul constrângeri instituționale și supraviețuirea: „asocierea oamenilor [se realizează] atunci când sunt constrânși/motivați de mize economice sau de libertate individuală. În acest sens, asocierile țăranilor clăcași pentru a lua pământ în arendă, înscrierile voluntare ale țăranilor săraci în CAP, contribuția locuitorilor la dezvoltarea infrastructurii sau chiar înscrierea în asociațiile agricole sunt exemple de cooperare a oamenilor în situații în care regulile sunt stabilite extern și în care supraviețuirea depinde de capacitatea lor de a munci împreună”. Într-o societate în care bunăstarea este plafonată jos pentru majoritatea populației (caseta 1), este de așteptat ca fiecare să fie mai degrabă preocupat de propria soartă sau, în limbaj popular, „de ziua de mâine”. Asocierile sunt mai probabile între persoane cu niveluri ale bunăstării ridicate sau când există un raport de inegalitate: una dintre părți deține resursele necesare celeilalte. Ca și în Greaca, existența unei persoane cu inițiativă, de data asta reprezentat al unei instituții locale, este un element-cheie în generarea energiilor participative. Un factor explicativ fundamental îl reprezintă poziția socială a persoanei. Numeroase studii indică faptul că valori ridicate ale capitalului cultural, de exemplu, contribuie la demistificarea vieții sociale:

devin mai rare motivațiile nonraționale pentru a se implica în acțiuni colective de genul celor întâlnite în Fulga: „facem ce face lumea”, obișnuință – „unde m-am învățat” – sau „afectivă” – „ne facem de râsul lumii” (Berevoescu, 1999, p. 71). Sandu (2010, p. 42) consideră „cultura participativă o formă combinată de capital simbolic, social și uman, [iar] reducerea ei la numai una dintre cele trei forme de capital poate avea consecințe negative pentru proiectele practice de mobilizare a participării locale”.

Caseta 1 - Bunăstarea în România (Vasile, 2010)

Situația socioeconomică din România plafonează destul de jos comparativ cu țările europene nivelul bunăstării, fiind caracterizată de oportunități relativ puține și distribuite inegal.

Stilul de viață al româncelor pare a fi modelat de doi factori structurali majori: valorile (sau cultura în general) și starea precară a economiei. Când devin mame (cel puțin la primul copil), româncele se retrag de pe piața muncii pentru a reveni intens, odată cu înrolarea școlară a copiilor; pe de altă parte, ambii părinți sunt nevoiți să lucreze pentru a întreține familia. În cazul mamelor, timpul liber pare a fi un deziderat greu de atins: alături de Polonia, Spania, Grecia, Italia, Slovacia și Slovenia, româncele petrec foarte mult timp atât cu munca plătită, cât și cu cea neplătită (activități „obligatorii” în gospodărie) (cf. EQLS, 2003).

Conform unui indice al deprivării materiale obținut prin însumarea unor lucruri, considerate în mod universal ca mijloace de satisfacere a nevoilor primare și esențiale pentru un trai decent, pe care o familie nu și le poate permite dacă dorește acest lucru, rezultă că, în România și Ungaria, aproximativ 75% din populație nu își permit cel puțin unul dintre lucrurile respective, 25% dintre români indicând că nu și-l permit pe niciunul (cf. EQLS, 2007). Așadar, există încă un număr ridicat de persoane deprivat material, multe dintre acestea fiind excluse chiar de la interacțiuni sociale primare. În aceste condiții, este destul de probabil să existe o uniformizare ridicată a stilurilor de viață.

Un mix de factori contribuie la menținerea unor valori ridicate ale renunțării la educația formală: dificultățile materiale, modelul educațional oferit de părinți și/sau frați, dezorganizarea familiei, implicarea în activități aflate la limita legii, intrarea pe piața muncii a elevului, încrederea scăzută în educație, migrația circulatorie sau etnia, norma mariajului timpuriu, apariția unui copil, lipsa de securitate în zonă, neimplicarea cadrelor didactice dincolo de atribuțiile din fișa postului, lipsa programelor de orientare școlară și profesională, calitatea relațiilor cu profesorii (Voicu, 2010).

Indiferent de sex, numărul celor care apreciază că starea lor de sănătate se deteriorează crește constant, odată cu depășirea vârstei de 45 de ani. Acest lucru sugerează impactul unor condiții de viață care nu susțin o viață activă și productivă pentru un timp îndelungat (cf. *Generații și gen*, 2005).

Circa unul din doi bărbați apreciază că nu va putea ține sub control situația financiară, unul din trei are dubii în legătură cu locul de muncă, unul din patru nu e sigur în privința condițiilor de locuit, aproape doi din cinci nu sunt convinși că nu vor avea și în viitor probleme de sănătate, iar unul din șapte este îngrijorat de viața de familie (cf. *Generații și gen*, 2005).

În principiu, în România, copiii reproduc structura educațională a părinților. Dacă luăm însă în calcul generația în care s-au născut, atunci putem nuanța interpretarea. Considerând perioadele istorice „înainte de 1947”, „1947-1965” și „1966-1989”, similitudinea scade de la stânga la dreapta. Dacă pentru cei născuți înainte de 1947 direcția era similară cu cea a părinților, pentru celelalte două generații se observă un salt pozitiv: indivizii ai căror părinți absolviseră cel puțin școala primară, dar cel mult o formă de învățământ secundar mergeau un pas mai sus, către învățământul superior. Acest lucru indică schimbări ale structurii societății pe fondul noilor cerințe ale pieței muncii de la educație, precum și, la modul mai general, ale modului în care societatea și indivizii își schimbă nevoia de cunoaștere (cf. *EVS*, 2008).

România este țara cu cei mai mulți muncitori în agricultură și pescuit (24% din total populație ocupată), valori ridicate ale acestui indicator fiind înregistrate și în Turcia (21%), Polonia (13%), Croația (12%), Portugalia și Grecia (câte 11%) (cf. *EUROSTAT*, 2008).

România din 2008 nu este cu mult diferită de cea din 1998: a) avea cel mai mic număr de lucrători în ocupațiile cele mai calificate și complexe din Europa⁸², b) avea cel mai mare număr de lucrători în agricultură, c) avea cel mai mic număr de funcționari⁸³ (cf. *EUROSTAT*, 2008).

Un pas în plus în educația formală, adică învățământul secundar, aduce cu sine șansa de a avea o ocupație din categoria lucrători/operatori în comerț și asimilați (15%). În fine, educația superioară crește șansele de a avea o ocupație din categoriile legiuitori, înalți funcționari și conducători, specialiști cu ocupații intelectuale și științifice, tehnicieni sau funcționari (84% dintre cei care au parcurs un ciclu universitar parțial sau integral și postuniversitar). Acest lucru sugerează importanța investiției în educație (cf. *EVS*, 2008).

⁸² În 1998 nu sunt disponibile date pentru Bulgaria, Cipru, Malta, Croația, Macedonia, Turcia.

⁸³ În 1998 nu sunt disponibile date pentru Bulgaria, Cipru, Malta, Croația, Macedonia, Turcia.

Locuitorii orașelor mari (cu peste 200.000 de locuitori) au șanse mult mai mari decât ceilalți să aibă ocupații cu un nivel de calificare ridicat (3 sau 4). Aceste cifre sugerează nu doar o distanțare a urbanului de rural în termeni de acces la oportunități, ci a urbanului foarte mare de restul urbanului. Locuitorii din mediul rural au șanse foarte mici de a accede în partea superioară a ierarhiei ocupaționale (cf. EVS, 2008).

Românii sunt printre cei mai sceptici europeni în ceea ce privește corectitudinea semenilor lor. Neîncrederea în corectitudinea oamenilor nu depinde de educație, fiind un sentiment generalizat (cf. EVS, 2008).

Printr-o analiză revelatoare, folosind datele *Eurobarometrului rural* din 2002 și 2005, Sandu (2010, p. 50) arată cum „credița în proiecte comunitare este puternic diferențiată în teritoriu” (tabelul 73).

Tabelul 73 - Cine crede în proiectele comunitare

Cred că pot realiza proiecte mai mult cei		... și cred mai puțin în șansele de realizare cei	
din Transilvania și Oltenia	77%	din Crișana-Maramureș	51%
din Brașov, Sibiu, Covasna, Harghita	peste 80%	din Moldova de est, Muntenia de nord	sub 60%
din sate centrale	72%	din sate periferice	68%
din sate de deal-munte	79%	din sate de câmpie	69%
din sate tradiționale neizolate	75%	din sate tradiționale izolate	67%
care stau la drum asfaltat	74%	care stau la drum de pământ	68%

Sursa: Sandu (2010).

Sursa datelor: *Eurobarometru rural*, 2002 și 2005.

Întrebarea adresată în chestionar: *În satul/cartierul dvs., credeți că un proiect comunitar, cum ar fi repararea unui drum, a școlii sau construirea unui pod/podeț, ar putea fi dus cu bine la capăt?*

Cultura participativă: element al stilului de viață influențat de resurse

Cultura participativă, analizată prin prisma capitalurilor, este dependentă de structura socială. Într-un studiu comparativ, Kraaykamp și

Niewbeerta (2000) încearcă să arate în ce măsură politicile egalitariene impuse de comunism în țările din Europa de Est au efecte în structura socială de astăzi a acestora. Dificultatea sau chiar imposibilitatea părinților de a transmite copiilor backgroundul lor favorabil se observă în stilurile de viață ale celor din urmă, mai exact în participarea culturală de „elită” (high-culture participation) și în situația materială a acestora. Autorii nu se rezumă la a măsura influența statusului socioeconomic al părinților asupra stilurilor de viață ale copiilor, ci consideră, ipotetic, că la fel de importante ar fi și capitalul politic și cultural. Țările în care politicile oficiale interzic posedarea sau utilizarea resurselor economice îi vor face pe părinți să adopte strategii alternative: aceștia vor transmite copiilor lor, în loc de resurse economice, resurse culturale: valori, coduri, capitaluri care îi vor ajuta pe cei din urmă să aibă succes în viață (Djilas, 1957; Bourdieu, 1984). Pornind de la teoria noii clase (Djilas, 1957; Konrad și Szelenyi, 1979; Szelenyi, 1987), autorii doresc să demonstreze dacă beneficiile dobândite prin posedarea de capital politic (aici membru al partidului comunist) și-au revărsat efectele asupra stilurilor de viață ale copiilor. Evident, autorii controlează în analiza lor câteva variabile care se referă la trăsăturile indivizilor din eșantion: educația, venitul lunar per capita, prestigiul ocupației. De asemenea, trebuie avut în vedere și, conform „market transition theory” (Peter, 2007), că fosta elită comunistă, adică cei care aveau capital politic, va avea succes în postcomunism și, implicit, copiii lor, dacă au, de asemenea, și capital cultural (Peter, 2007). Analizele prezintă capitalul cultural al părinților drept factorul cu cea mai puternică influență asupra participării culturale a copiilor; studii anterioare demonstreu că acest lucru este valabil mai ales în țările foste comuniste. Capitalul economic este factorul cu cea mai puternică influență asupra statusului socioeconomic al copiilor. Bourdieu & Passeron (1970/1977) arată că sistemul de învățământ îi favorizează pe cei care au o origine socială mai „bună”: cei care sunt din clasele de sus vor tinde să se ducă tot mai sus. Asta se întâmplă deoarece capitalul cultural ține, în ultimă instanță, de talentul și eforturile individuale: cei din clasa de mijloc, de exemplu, se pare că vorbesc mai mult cu copiii lor decât cei din clasele de jos, ceea ce face ca aceștia, odată ajunși la școală, să aibă un vocabular mai bogat decât ceilalți, oferindu-le astfel un avantaj social (Weininger și Lareau, 2007).

Analizând datele valului trei al European Values Survey (1999), Kalmijn și Kraaykamp (2007, p. 562) arată că o poziție socială superioară⁸⁴ este asociată cu atitudini pozitive față de rolurile sexelor, căsătorie, avort și eutanasiu, politicile de mediu, suportul pentru instituțiile democratice; de asemenea, aceștia sunt mai degrabă motivați intrinsec, având și cea mai înaltă etică a muncii. Interesant este că managerii și patronii, definiți ca elită economică de autori, sunt mai conservatori decât lucrătorii profesioniști, definiți ca elită culturală. În sens invers, o poziție socială inferioară aduce cu sine un nivel mai ridicat de religiozitate și atitudinea mai favorabilă pentru politicile egalitariene. Atunci când în analiză este inclusă și educația, puterea explicativă a clasei sociale se diminuează: cei mai educați susțin mai mult egalitatea între sexe, sunt mai secularizați, sunt mai postmaterialiști, sunt mai toleranți cu imigranții și mai degrabă motivați intrinsec (Kalmijn și Kraaykamp, 2007, p. 563). Arătând cum clasa socială influențează atitudinile, studiul infirmă oarecum teoria individualizării.

Pentru Bourdieu (1984), stilul de viață este derivat din habitus: identitatea noastră se formează prin socializare și ne definim mai mult sau mai puțin conștient în funcție de mediul în care trăim. Preferințele noastre sunt derivate din habitus. Dacă privim dintr-un punct de vedere structuralist, putem considera că societatea se autoreproduce, iar stilurile de viață au o constanță destul de ridicată în timp. Dacă încorporăm în acest punct de vedere viziunile postmoderne, presupunând că individul are un grad ridicat de mobilitate în viața sa, adică își schimbă mediul de rezidență, are multiple experiențe profesionale și în viața personală, atunci putem considera că va avea un habitus destul de complex și specific fiecărui moment al vieții, deci stilurile de viață ar fi destul de dinamice în timp. Spre deosebire de Bourdieu,

⁸⁴ Clasa a fost codificată aproximativ identic după schema EGP: (1) patron/manager într-o firmă cu 10 sau mai mulți angajați; (2) patron/manager într-o firmă cu mai puțin de 10 angajați; (3) salariați cu studii superioare (avocat, contabil, profesor); (4) muncă de birou/nivel mediu ierarhic care prestează muncă nonmanuală; (5) muncă de birou/nivel junior ierarhic care prestează muncă nonmanuală; (6) maistru sau șef de secție; (7) muncitor calificat; (8) muncitor semicalificat; (9) muncitor necalificat; (10) agricultor/fermier: are propria fermă/gospodărie agricolă; (11) muncitor în agricultură; (12) șomer. Datorită dimensiunii eşantioanelor, autorii au recodificat variabila astfel: (a) manageri și patroni (1 și 2); (b) lucrători profesioniști (3); (c) lower white-collar (4 și 5); (d) higher blue-collar (6 și 7); (e) lower blue-collar (8, 9, și 11); (f) agricultori/fermieri (10); (g) șomeri (12).

pentru Featherstone (1991), stilul de viață exprimă într-o mai mică măsură opțiunile structurate de habitus, adică de tot ceea ce înseamnă background (condiții sociale, culturale, clasă socială a părinților etc.). Stilul de viață exprimă mai degrabă aspirațiile, intențiile, traiectoriile sociale pentru care individul optează în mod conștient.

Sociabilitatea explică cât de dinamică este o persoană. Statusul social este privit „ca structură de relații ale superiorității, egalității și inferiorității dintre indivizi, percepute și, într-un anumit grad, acceptate. Această ordine nu reflectă calități personale, ci, mai degrabă, gradul de onoare socială atașat unui anumit atribut prescris (de exemplu, statusul dobândit prin naștere). Ierarhia socială astfel creată este exprimată în asocieri diferențiale (*differential association*) în special în tipuri mai intime de sociabilitate” (Chan și Goldthorpe, 2007, p. 514). Ordinea de status nu este dată de răspunsuri simple la întrebări care solicită evaluarea prestigiului unei profesii, ci prin analizarea sociabilității înțelese ca relații pe care individul le are cu cel puțin trei dintre apropiați (prieteni, nu rudele): ce profesie au aceștia și care sunt caracteristicile vieții lor de muncă. Distincția dintre clasa socială și statusul social este importantă, deoarece rezultatele diferitelor analize arată că prima influențează stratificarea șanselor economice de viață (riscul de a rămâne șomer, variabilitate pe termen scurt a veniturilor, posibilitățile de câștig pe termen lung), iar cel de-al doilea influențează stratificarea consumului cultural (muzică, artă, teatru, cinema) (Chan și Goldthorpe, 2007). Mai general vorbind, clasa socială este asociată cu aspecte „hard” ale vieții (stare și comportament), iar statusul social este asociat cu partea „soft” a vieții (valori și atitudini). Această distincție este întâlnită mai ales când se vorbește despre influența pe care o are poziționarea socială a individului asupra comportamentului cultural.

Opțiunile indivizilor pentru anumite lucruri sunt determinate de clasa socială, background social și identitatea culturală (Paterson, 2006). Identitatea culturală, așa cum am văzut, se referă la sentimentul de apartenență la locul vizat de actul participării.

Date și metodă

În acest capitol adoptăm atât o abordare descriptivă, cât și una explicativă. În primul rând, pe baza unor analize bivariante, vom vedea, în

fiecare regiune, câți dintre respondenți s-ar implica în fiecare dintre inițiative și care este profilul celor care oferă un răspuns pozitiv. În al doilea rând, folosind analiza de regresie logistică binară, vom răspunde la întrebarea: care sunt factorii care contribuie la orientarea către implicare în inițiative la nivel local?

Variabila dependentă

În chestionarul aplicat în cele două regiuni de dezvoltare există o baterie de indicatori prin care respondenții sunt rugați să indice în ce gen de inițiativă la nivel local ar fi dispuși să se implice fără nicio recompensă sau dacă există o recompensă. Aceștia se referă la deschiderea către implicarea în următoarele acțiuni la nivel local: 1) amenajarea/protecția mediului; 2) amenajări de drumuri, spitale, școli, infrastructură etc.; 3) combaterea delincvenței; 4) sprijinirea tinerilor talentați/permanenți; 5) organizarea de acțiuni sportive; 6) organizarea de spectacole/concerte; 7) organizarea altor acțiuni de recreere și timp liber; 8) ajutorarea celor defavorizați; 9) conștientizarea unor probleme grave. În etapa descriptivă a analizei îi utilizăm pe toți. În etapa explicativă nu vom mai utiliza: „combaterea delincvenței” și „conștientizarea unor probleme grave”. „Combaterea delincvenței” are un conținut oarecum ambiguu și nu este propriu-zis o acțiune cu semnificații de economie socială. „A conștientiza” ceva ne duce cu gândul, gramatical cel puțin, la a ne da seama de un anumit lucru, a înțelege și a cunoaște. Formularea actuală a indicatorului introduce un anumit grad de ambiguitate prin suprapunerea planurilor percepție/acțiune. Deoarece în analiza multivariată trebuie utilizați indicatori cu semnificații clare și unice pentru toți respondenții, optez în excluderea acestuia din analize. „Organizarea de acțiuni sportive”, „organizarea de spectacole/concerte” și „organizarea altor acțiuni de recreere și timp liber” se referă la aceeași dimensiune a vieții (*leisure*) și presupun din partea celor implicați competențe similare. Din acest motiv am optat pentru crearea unei noi variabile care să includă aceste trei inițiative.

Sandu (2010) arată că participarea poate fi voluntară (cel care participă este beneficiarul rezultatelor), preponderent involuntară (cel care participă nu este beneficiarul rezultatelor) sau fără ca beneficiarul să fi conștientizat (corect cine este beneficiarul). O localitate curată, cu un mediu natural bine întreținut este un factor primar al calității vieții personale. De asemenea, existența unei

infrastructuri adecvate care să permită desfășurarea în bune condiții a vieții de zi cu zi facilitează creșterea și menținerea bunăstării la un nivel adecvat. Timpul liber este o componentă esențială a vieții, inclusiv prin funcția sa de socializare. Alegerea indicatorului care evaluează deschiderea către ajutorarea celor defavorizați este oarecum ușor în afara registrului celorlalți trei. Este justificată mai degrabă ca exponent al unor orientări de valoare. Un exemplu ipotetic ne va ajuta să înțelegem mai ușor acest lucru: să presupunem că într-o localitate s-au produs inundații în urma cărora anumite familii și-au pierdut locuințele. Disponibilitatea de a ajuta aceste persoane este un exemplu de participare involuntară, dar poate să reflecte și gândirea că în viitor această acțiune poate declanșa acțiuni compensatorii din partea comunității. Dacă ne referim, cel puțin, la populația până în 65 de ani (posibil) activă, acești patru indicatori definesc beneficii aproximativ egale care fac mai probabilă participarea unei populații mai puțin diferențiate.

În această lucrare voi analiza ideologia participării totale. Participarea totală se referă la disponibilitatea de implicare în inițiativele la nivel local reținute indiferent de situație, cu sau fără existența unei recompense. Din punct de vedere teoretic, este destul de puțin probabil ca o persoană să își aloce resursele unei activități fără a primi o compensare (beneficiu). Așa cum este formulată întrebarea, prin recompensă se poate înțelege un câștig material concret și imediat. Din analiza teoretică anterioară, rezultă că orice acțiune aduce un beneficiu chiar dacă este doar unul moral. Orientarea latentă către implicare este interesantă pentru conceptul de dezvoltare sustenabilă: prin creșterea nivelului și a calității capitalurilor indivizilor, această resursă a comunității poate fi activată.

Variabile independente

Intenția de a se implica în inițiative la nivel local este de așteptat să varieze în funcție de o serie de factori. Cei avuți în vedere în această analiză sunt prezentați în tabelul 74.

**Tabelul 74 - Variabile independente în modelele
de predicție a participării**

Variabilă	Observații
Venitul gospodăriei în luna trecută (martie 2010)	Am optat pentru acesta, și nu pentru cel personal, pentru că are o putere de includere mai ridicată: în cadrul unei gospodării, resursele financiare se distribuie către nevoile tuturor, răspunsurile la această întrebare reflectând mai adecvat situațiile de risc. Venitul este o măsură a capitalului material.
Cum apreciați veniturile actuale ale gospodăriei dvs.?	Declararea venitului întâmpină două probleme: 1) sinceritatea respondentului și 2) excluderea evaluării necesității. O sumă de bani poate fi insuficientă pentru un trai decent. De aceea acest indicator este necesar aici.
Cum credeți că va fi situația financiară a gospodăriei dvs. peste un an?	Modul în care privim prezentul și viitorul este un motor sau o frână a proiectelor de viitor. Dacă percepem că situația noastră s-a înrăutățit, iar trendul negativ se menține, atunci e mai probabil să ne concentrăm toate resursele pe supraviețuire.
Educația	Măsură a capitalului cultural. Am recodificat variabila astfel: 8 clase, învățământ vocațional, liceu, școală postliceală și de maiștri, studii superioare.
Statut	Ipoteza este că cei activi sau temporar inactivi (șomeri, de exemplu) sunt o resursă latentă a participării comunitare. Datele nu permit testarea unei a doua ipoteze, conform căreia timpul dedicat activității profesionale inter-mediază această relație. Variabila are trei categorii: activ (angajat, patron, agricultor, lucrător pe cont propriu), temporar inactiv (șomer, în concediu de maternitate), permanent inactiv (pensionar).
Mediu de rezidență	Proxy pentru oportunitățile pe care le pot accesa indivizii. Cu cât ești mai aproape de orașele mari cu atât este mai probabilă bunăstarea ridicată.
Genul respondentului	

Rezultate

Intenția de implicare în cele două regiuni de dezvoltare

În tabelul 75 prezentăm distribuția răspunsurilor pentru toți indicatorii de implicare latentă în inițiative la nivel local. Din tabel se observă, iar testul de proporții confirmă, că în Regiunea Sud Muntenia există o viziune mai pozitivă față de implicarea în acțiuni la nivel local față de Regiunea Sud-Vest Oltenia.

Tabelul 75 - Orientarea latentă către inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare, %

	Regiunea Sud Muntenia			Regiunea Sud-Vest Oltenia		
	<i>Da, fără recompensă</i>	<i>Da, cu recompensă</i>	<i>Nu</i>	<i>Da, fără recompensă</i>	<i>Da, cu recompensă</i>	<i>Nu</i>
Amenajarea/protecția mediului	29 ^{a)}	14	57	26	9	65
Amenajări de drumuri, spitale, școli, infrastructură etc.	18	16	66	11	12	77
Combaterea delincvenței	19	9	72	13	5	82
Sprrijinirea tinerilor talentați/permanți	20	10	70	14	5	81
Organizarea de acțiuni sportive	15	10	75	11	6	83
Organizarea de spectacole/concerte	12	10	78	9	7	84
Organizarea altor acțiuni de recreere și timp liber	16	9	75	11	7	82
Ajutorarea celor defavorizați (bolnavi, săraci, vârstnici, șomeri)	34	8	58	25	6	69
Conștientizarea unor probleme grave (sociale, de sănătate, SIDA etc.)	24	7	69	17	5	78

^{a)} Valorile sunt procente calculate din totalul răspunsurilor valide pentru fiecare regiune în parte.

Cele două regiuni sunt deosebite și în ceea ce privește numărul de inițiative la nivel local în care s-ar implica locuitorii lor (tabelul 76). Pentru cei din Regiunea Sud Muntenia, participarea pare a fi privită în termeni de „da/nu”: dacă mă implic, atunci fac acest lucru serios, de la cinci inițiative în sus. Pentru cei din Regiunea Sud-Vest Oltenia, intenția se oprește undeva la maximum trei inițiative.

Tabelul 76 - Intensitatea intenției de a participa la inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare, %

Ar participa benevol sau cu recompensă la...	Regiunea Sud Muntenia		Regiunea Sud-Vest Oltenia	
	% ^{a)}	Reziduuri ^{b)}	%	Reziduuri
Nici o inițiativă	43	-	52	+
1	13	+	10	-
2	8	-	11	+
3	5	-	7	+
4	4	ns	3	ns
5	4	+	3	-
6	4	+	2	-
7	3	+	1	-
8	4	+	2	-
Toate cele 9 inițiative	12	+	9	-

^{a)} Valorile sunt procente calculate din totalul pe coloană.

^{b)} Reziduuri ajustate. Mod de citire: cei din Regiunea Sud Muntenia au o probabilitate mai redusă decât cei din Regiunea Sud-Vest Oltenia să indice zero la participare; cei din Regiunea Sud Muntenia au o probabilitate mai mare decât cei din Regiunea Sud-Vest Oltenia să indice că ar participa la toate cele 9 inițiative la nivel local.

Valoare chi pătrat: 94,275, $p < 0,001$.

Profilul celor care declară că s-ar implica

Analiza factorială prin componente principale⁸⁵ indică existența unei singure variabile latente atunci când considerăm următorii indicatori: amenajarea/protecția mediului, amenajarea de drumuri, spitale, școli, infrastructură, sprijinirea tinerilor talentați, ajutorarea celor defavorizați și

⁸⁵ KMO = 0,863, cea mai mică comunalitate = 0,663, varianța totală explicată = 70%, cea mai mică saturație = 0,814. A fost utilizată metoda de rotație ortogonală Varimax.

inițiativele de timp liber. În aceste condiții, are mai mult sens să creăm un profil pentru intenția totală de participare. În fond, sunt puțini cei care au efectiv resursele necesare pentru punerea în practică a fiecăreia dintre inițiativele listate. Ceea ce contează aici este să înțelegem ce i-ar determina pe aceia care au o orientare latentă pozitivă către comunitate/societate să acționeze în conjuncturile potrivite. În tabelul 77 sunt prezentate câteva trăsături ale celor care participă și ale celor care nu participă pe fiecare regiune în parte.

Prima observație este că accesul la resurse favorizează ideologia implicării în acțiuni la nivel local. Mediul urban, caracterizat printr-un grad mai ridicat de acces la informație, moduri de viață diferite, resurse educaționale mai de calitate etc., este în sine un catalizator al participării. Așa cum arătam și în alte studii (Vasile, 2010; Voicu și Vasile, 2009), simplul fapt că locuiești în rural te dezavantajează. Educația puțină (maximum 8 clase) nu creează resorturile mentale proactice. Deși ambiguă relația, se pare că nici învățământul vocațional în forma sa actuală nu ajută la crearea unei mentalități pozitive, deschise către comunitate.

Tabelul 77 - Cine s-ar implica în inițiative la nivel local, pe regiuni de dezvoltare

	Regiunea Sud Muntenia				Regiunea Sud-Vest Oltenia			
	Nu ar participa ^{e)}		Ar participa		Nu ar participa		Ar participa	
	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri
Mediul de rezidență								
Urban	41 ^{d)}	-	59	+	ns ^{e)}		ns	
Rural	46	+	54	-	ns		ns	
Gen								
Masculin	ns		ns		48	-	52	+
Feminin	ns		ns		58	+	42	-
Vârstă								
18-24 ani	25	-	75	+	42	-	58	+
25-34 ani	34	-	66	+	42	-	58	+
35-44 ani	41	ns	59	ns	45	-	55	+
45-54 ani	36	-	64	+	47	-	53	+
55-64 ani	49	+	51	-	59	+	41	-
65 și peste	70	+	30	-	79	+	21	-

	Regiunea Sud Muntenia				Regiunea Sud-Vest Oltenia			
	Nu ar participa ^o		Ar participa		Nu ar participa		Ar participa	
	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri
Educație								
8 clase	61	+	39	-	66	+	34	-
Școală profesională	42	ns	58	ns	44	-	56	+
Liceu (inclusiv treapta I)	34	-	66	+	50	ns	50	ns
Școală postliceală	43	ns	57	ns	52	ns	48	ns
Universitar (și post)	29	-	71	+	40	-	60	+
Venitul gospodăriei								
Sub 100 lei	41	ns	59	ns	49	ns	51	ns
100,1-250 lei	33	ns	67	ns	48	ns	52	ns
250,1-450 lei	59	+	41	-	58	ns	42	ns
450,1-650 lei	55	+	45	-	60	+	40	-
650,1-850 lei	49	+	51	-	63	+	37	-
850,1-1150 lei	46	ns	54	ns	58	+	42	-
1150,1-1400 lei	46	ns	54	ns	54	ns	46	ns
1400,1-1800 lei	42	ns	58	ns	45	-	55	+
1800,1-2500 lei	33	-	67	+	46	-	54	+
2500,1-3500 lei	24	-	76	+	44	ns	56	ns
Peste 3500 lei	26	-	74	+	36	-	64	+
Numărul membrilor din gospodărie								
1	69	+	31	-	73	+	27	-
2	50	+	50	-	59	+	41	-
3	43	ns	57	ns	46	-	54	+
4	31	-	69	+	44	-	56	+
5	31	-	59	+	50	ns	50	ns
peste 6	36	-	64	+	49	ns	51	ns
Statut profesional								
Activ	34	-	66	+	43	-	57	+

	Regiunea Sud Muntenia				Regiunea Sud-Vest Oltenia			
	Nu ar participa ^{d)}		Ar participa		Nu ar participa		Ar participa	
	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri	%	Reziduuri
Temporar inactiv (inclusiv elev/student)	35	-	65	+	42	-	58	+
Permanent inactiv ^{a)}	62	+	38	-	72	+	28	-
Aprecierea veniturilor								
Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	50	+	50	-	59	+	41	-
Ne ajung pentru strictul necesar	45	ns	55	ns	53	ns	47	ns
Ne ajung pentru un trai decent ^{b)}	28	-	72	+	40	-	60	+
Definirea situației (situația financiară peste un an ...)								
Se va înrăutăți	48	+	52	-	55	+	45	-
Va fi rămâne la fel	39	-	61	+	52	ns	48	ns
Va fi mai bună decât acum	33	-	67	+	44	-	56	+

a) Datorită problemelor de măsurare, nu utilizez categoria casnice.

b) Categoria a fost obținută prin unirea variantelor „ne ajung pentru un trai decent”, „reușim să cumpărăm și unele lucruri mai scumpe”, „reușim să avem tot ce ne trebuie”.

c) Variabilă rezultată din itemii „amenajarea și protecția mediului”, „amenajări drumuri, spitale, școli, infrastructură”, „sprijinirea tinerilor talentați/performați”, „ajutorarea celor defavorizați”, variabila rezultată prin combinarea itemilor „organizarea de acțiuni sportive”, „organizarea de concerte/spectacole”, „organizarea altor acțiuni de recreere și timp liber”

d) valorile sunt procente din total cazuri valide din variabila de pe rând. Mod de citire: 41% dintre locuitorii din mediul urban din Regiunea Sud Muntenia declară că nu s-ar implica în acțiunile respective la nivel local. Aceștia au o probabilitate mai mică decât cei din mediul rural să aleagă această variantă. Asocierea este semnificativă pentru un nivel de încredere de 95%. Relația nu există în cazul Regiunii Sud-Vest Oltenia.

Într-o altă lucrare (Vasile, 2010), arătăm că participarea comunitară face parte dintr-un mix complex denumit stil de viață. Aceasta este mai probabilă atunci când individul se îndepărtează de rural și se apropie de orașele mari, are niveluri ridicate de resurse și a trăit o varietate de experiențe pozitive (caseta 2). De asemenea, stadiul din ciclul de viață are un rol important în acest context. Rezultatele sunt consonante cu ceea ce ne arată tabelul 77. Se mai impun trei observații importante:

- a. În ambele regiuni, apropierea de finalul vieții active (55 de ani și peste) și statutul de permanent inactiv (pensionar) sunt echivalente cu încheierea vieții comunitare/sociale. Vârsta aduce cu sine perspective statice, dacă nu resemnate, cu privire la viitor. Este mai degrabă catalizatorul viziunii traiului de azi pe mâine.
- b. Veniturile ridicate (unde va depăși salariul mediu net pe economie) și aprecierea acestora ca fiind suficiente pentru un trai decent generează orientare pozitivă către implicarea în inițiative la nivel local. Ne aflăm în fața unui cerc vicios: inițiativele de economie socială și, în general, de participare comunitară pot să își găsească o susținere slabă în condițiile în care bunăstarea este plafonată la un nivel redus. Cei care pot fi beneficiarii, prin implicare în mod direct sau indirect, ai acestor proiecte trebuie convingeți că un comportament proactiv are efecte pozitive chiar dacă nu neapărat pe termen scurt (cei care apreciază că situația financiară se va înrăutăți au o probabilitate mai ridicată să aleagă să nu se implice).
- c. Cei temporar inactivi declară că s-ar implica în acțiuni la nivel local. Proiectele de acest gen pot reprezenta un mijloc de găsire a unui loc de muncă chiar și temporar.

Caseta 2 - Participarea comunitară ca parte a stilului de viață

Supraviețuitori în afara comunității – 22%. Cei care adoptă acest stil de viață au o probabilitate mai mare să fie casnice sau pensionari care locuiesc în sate periferice, din gospodării cu cel mult două persoane. Mai pot fi și agricultori. În general, au absolvit cel mult opt clase. Au un venit personal foarte mic și apreciază că veniturile gospodăriei nu pot acoperi nici nevoile primare. Au cea mai mare probabilitate să petreacă mult timp în gospodărie, de aici și subiectele de discuție. Sunt atrași de interacțiuni sociale, deși nu neapărat foarte diverse, dar nu practică activități recreative: cei care adoptă acest stil de viață au cea mai mare șansă să nu petreacă timpul (liber) în afara gospodăriei. Au

subiecte de discuție puține, de tipul credință, treburi casnice și sănătate (probabil pentru că au probleme cu aceasta). Uneori discută și despre problemele localității, dar probabil doar constatatativ sau pentru a se plânge de ele. Consumă puțină media, fiind penultimul cluster la această categorie. Sunt religioși, cu șanse ridicate de a urma sfaturile primite pe filiera Bisericii. Deși au probabilitate mică de a consuma alcool, prin adoptarea acestui stil de viață, persoanelor le crește șansa de fi atenți cu sănătatea. Șansele de a fi implicați în procese de participare comunitară sunt reduse.

Captivi în spațiul de status – 22%. Sunt tineri pe care sistemul social îi dezavantajează: provin din familii numeroase din sate periferice, cu educație puțină (probabil numărul celor care au renunțat la școală pe parcurs este ridicat în acest cluster), șomeri sau lucrători cu ziua. Neavând alternative, sunt captivi în acest spațiu de status. Petrec mult timp în gospodărie, fiind al doilea cluster în acest sens. Spre deosebire de clusterul 1, sunt mai puțini religioși. Având o probabilitate ridicată de a consuma alcool și șanse 50/50 de a fuma, au un comportament de risc ridicat, această situație putând fi efectul situației sociale. Sunt implicați în interacțiuni sociale, dar probabil rețeaua lor socială este restrânsă: își doresc să o lărgească, dar nu au acces la resurse mai de „calitate”. Consumă mai multe tipuri de media decât clusterul 1, dar puține având în vedere categoria lor de vârstă: într-o societate informațională în care flexibilitatea pe piața muncii este fundamentală, tinerii la început de drum profesional nu se pot compara ca perspective de competențe cu cei ieșiți din piața muncii definitiv. Treburile casnice sunt singurul lor subiect de discuție, lucru care reflectă izolarea informațională și prognozează perpetuarea poziției sociale periferice.

Câștigătorii tranziției – 16%. Sunt adulți aproape de încheierea perioadei active sau pensionari, cu un nivel de educație ridicat (cel puțin liceu) și un nivel ridicat de abilități și deprinderi profesionale. Au un venit mediu spre ridicat față de restul eșantionului, ducând un trai decent. Se află în acel stadiu al vieții în care copiii probabil au deja propria familie și au rezidența în afara gospodăriei părintești. Locuind în orașe, cu precădere în cele foarte mari, deci având acces la o mulțime de resurse pe care le-au putut gestiona corect datorită educației, aceștia par să fie câștigătorii tranziției, reușind într-un fel sau altul să depășească cu succes dificultățile trecerii la economia de piață. Cu aceste trăsături, nu este de mirare că au o probabilitate ridicată de a fi foarte informați, consumând toate cele patru tipuri de media. De asemenea, au multe subiecte de discuție, inclusiv educația și problemele localității de rezidență. Dacă sunt motivați corespunzător, pot reprezenta o resursă importantă în programele comunitare: tendința de participare civică există într-o anumită măsură în formă latentă. Probabil sunt lideri de opinie, discutând cele văzute la televizor și având cea mai mare probabilitate de a interacționa cu toate cele trei categorii de persoane considerate. Este interesantă frecvența ridicată cu care merg la Biserică și șansa ridicată de a avea un duhovnic. Pe de

o parte, aceasta poate sugera efectul vârstei care se reflectă în probleme de sănătate, părăsirea gospodăriei de către copii etc. Pe de altă parte, poate sugera că acestea sunt persoane care acceptă că pot învăța ceva nou sau caută să înțeleagă lumea în care trăiesc într-o manieră comprehensivă. Preferă modalitățile liniștite de petrecere a timpului liber, iar șansele de a adopta un comportament de risc la adresa sănătății sunt reduse.

(Viitori) antreprenori individualiști – 15%. Sunt elevi sau studenți, care probabil au un loc de muncă, chiar și part-time, respectiv angajați cu contract indiferent de natura lui, educați în licee și universități. Fac parte din gospodăria din mediul urban mare, formate din cel puțin patru persoane, cu un venit personal peste media eșantionului, a căror familie duce cel puțin un nivel de trai decent. Aceștia pot fi chiar beneficiarii capitalurilor părinților care s-ar putea regăsi în clusterul 3. În mod firesc, în organizarea timpului, prioritățile sunt altele decât treburile din gospodărie, dedicând cel mai puțin timp acestora. Au o probabilitate ridicată de a prefera petrecerea timpului în afara casei, având cea mai mare șansă de a practica activități recreaționale, inclusiv un sport. Aceștia și informarea despre cum se fac „afacerile” sunt cele mai importante elemente ale vieții. Având în vedere și șansa redusă de a acorda importanță celorlalte subiecte de discuție, probabil aceștia sunt cei care „se descurcă”, care caută soluții alternative, nefiind interesați în mod deosebit de a urma o cale bătătorită. Pentru ei este important să reușească: fie să pună bazele unei cariere profitabile, fie să o întărească pe cea pe care au început-o. Preferă sursele multiple de informare, consumând cel puțin trei tipuri de media. Sunt sociabili, dar probabil nestatornici, relațiile fiind motivate în primul rând de utilitatea pe care o conțin. Sunt puțin religioși, cu o tendință spre comportamentele de risc: timpul este probabil comprimat pentru aceste persoane, stresul fiind principalul motiv al acestei opțiuni. Totuși, ei caută un echilibru, compensând prin practicarea unor sporturi și alte activități în aer liber. Au o oarecare probabilitate de a participa civic, deși problemele localității nu sunt o prioritate pentru ei: s-ar implica comunitar doar dacă ar câștiga ceva din acest lucru.

Experimentatori raționaliști cu orientare socială – 15%. Acest segment din populație se apropie cel mai mult de definiția standard a clasei mijlocii. Locuiesc în orașele foarte mari, au până în 49 de ani, dețin propria afacere, lucrează în servicii sau în slujbe care necesită cunoștințe tehnice, au absolvit cel puțin liceul, au un venit personal peste media eșantionului și duc cel puțin un trai decent. Spre deosebire de clusterul 4, care probabil încă beneficiază de resursele părinților, aceștia sunt independenți, întemeindu-și propria familie în care a apărut cel puțin primul copil. Prioritățile sunt în afara gospodăriei, activitățile recreaționale fiind importante pentru ei. Sunt cei mai informați și probabil cu spiritul cel mai critic dintre toate celelalte stiluri de viață. Față de clusterul 3, beneficiază de faptul că sunt mai puțin afectați de traiul în sistemul

comunist, fiind probabil mai deschiși către experiențe noi, chiar riscante, iar față de clusterul 4, par să fie cu un stadiu de maturitate peste aceștia. Afacerile pe care le pot face sunt cele care generează valoare socială, alte locuri de muncă. Au cele mai multe subiecte de discuție, fiind probabil lideri de opinie. Au cel mai scăzut nivel de religiozitate, aceasta neregăsindu-se nici ca subiect de discuție. Interacționează cu foarte multe persoane din categorii diferite și au probabil o rețea socială consistentă și stabilă. Au șansele cele mai mari de a participa civic. Trebuie avut în vedere că au o foarte mare probabilitate de a discuta despre problemele localității și orientare antreprenorială sau cel puțin cunoștințe despre domeniul afacerilor.

Atemporalii – 10%. Demografic, cel mai pregnant aspect din punct de vedere teoretic este lipsa educației, aceste persoane absolvind cel mult patru clase. Locuiesc în sate periferice, în gospodării cu o singură persoană și au vârste peste 60 de ani. Aceștia sunt agricultorii care trăiesc de azi pe mâine, viața trecând de la o zi la alta fără a mai fi interesați de ceva anume. Practic, aceste persoane sunt izolate de comunitate prin nivelul foarte redus al resurselor pe care le dețin ori s-au autoizolat, fie datorită unui sentiment profund de dezamăgire, fie pur și simplu datorită vârstei înaintate. Nu sunt sociabili, iar atunci când discută despre ceva se opresc asupra sănătății. Consumă cel mult două media și probabil toată informația este culeasă de la televizor. Astfel, mesajele despre lumea din „afara gardului” sunt limitate la ceea ce văd la televizor sau aud la Biserică. Pentru aceștia, participarea comunitară este un concept dificil. Ascultă ce spune preotul, dar nu pun și în practică în mod necesar. Inerția comportamentală este ridicată pentru cei care au acest stil de viață, conservând un status quo tradițional și limitat ca experiențe pozitive.

Sursa datelor: Barometrul de opinie publică, octombrie 2006.

Clusterelor sunt rezultatul analizei de clase latente (latent class analysis). Participarea comunitară a fost măsurată ca indice din răspunsurile la indicatorii „este membru ONG” și „a participat la o formă de protest”.

Cum arată intenția de a se implica în acțiuni la nivel local atunci când luăm în considerare simultan toate variabilele independente analizate anterior? Pentru a răspunde la această întrebare, realizăm o analiză de regresie logistică binară prin care prezicem răspunsul „da, aș participa la inițiativele la nivel local cu sau fără recompensă”. Rezultatele sunt prezentate în tabelul 78.

Tabelul 78 - Factori care determină ideologia implicării în acțiuni la nivel local, pe regiuni de dezvoltare

	Regiunea Sud-Muntenia		Regiunea Sud-Vest Oltenia	
	Exp(B)	Wald	Exp(B)	Wald
Mediul de rezidență				
Urban
Rural	ns	ns	ns	ns
Gen				
Masculin
Feminin	ns	ns	0,729*	5,875
Vârstă	0,985**	8,743	0,985*	6,260
Educație				
8 clase	0,540**	15,299	ns	ns
Școală profesională	ns	ns	1,620*	6,067
Liceu (inclusiv treapta I)
Școală postliceală	ns	ns	ns	ns
Universitar (și post)	ns	ns	ns	ns
Venitul gospodăriei	ns	ns	ns	ns
Număr membri în gospodărie	1,127**	8,385	ns	ns
Statut profesional				
Activ
Temporar inactiv (inclusiv elev/student)	ns	ns	ns	ns
Permanent inactiv	ns	ns	0,535**	9,553
Aprecierea veniturilor				
Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	0,506**	15,567	0,497**	11,388
Ne ajung pentru strictul necesar	0,594**	10,521	0,702†	3,821
Ne ajung pentru un trai decent
Definirea situației (situația financiară peste un an...)				
Se va înrăutăți	0,734†	3,636	ns	ns
Va rămâne la fel	ns	ns	ns	ns
Va fi mai bună decât acum

Categoriile de referință sunt cele cu (.) în dreptul lor.

Sud Muntenia. Creșterea predicției corecte între 0-9%. R² Nagelkerke = 19%, R² Cox și Snell = 14%. p χ^2 (omnibus test) = 0,000. p χ^2 (Hosmer and Lemeshow test) = 0,032.

Sud-Vest Oltenia. Creșterea predicției corecte între 0-12%. R² Nagelkerke = 17%, R² Cox și Snell = 12%. p χ^2 (omnibus test) = 0,000. p χ^2 (Hosmer and Lemeshow test) = 0,926.

Mod de citire: Exp(B)=0,729* înseamnă că p < 0,05. Exp(B)=0,985** înseamnă că p < 0,001. Exp(B)= 0,702 † înseamnă că p < 0,10. Exp(B) = ns înseamnă că p > 0,10.

Concluzii

Analiza relevă că studiul ideologiei participării este dificil. Cum ajunge cineva să iasă din spațiul social privat și să se orienteze către comunitate? Atunci când se află într-un stadiu din ciclul de viață timpuriu, are studii teoretice sau vocaționale, când apreciază că duce un trai decent (spre deosebire de cei cărora veniturile le ajung sau nu le ajung nici pentru strictul necesar), sunt activi (spre deosebire de inactivii permanenți). Cel mai important factor pare să fie standardul subiectiv de viață pe care fiecare și-l definește: dacă veniturile nu sunt suficiente pentru un trai decent, atunci este probabil ca indivizii să se concentreze pe acumularea resurselor necesare satisfacerii nevoilor primare, să se adâncească neîncrederea în instituții și, implicit, să dobândească sentimentul că orice inițiativă din partea acestora este doar un mod de a culege voturi etc. Cert este că viitoarele cercetări în domeniu trebuie să includă indicatori de definire a acestui standard și de măsurare a relației indivizilor cu comunitatea în ansamblu. Este de remarcat dispariția efectului mediului de rezidență. Pentru cei care își dedică mult timp profesiei, având și niveluri superioare de educație, structura unei zile obișnuite poate fi o piedică în calea implicării: traiul mai scump și timpul extins dedicat activităților profesionale lasă puțin loc pentru participare.

CONCLUZII

Deși în România economia socială este un concept relativ nou, activitățile din domeniu au o tradiție de peste un secol. Cooperativele meșteșugărești au avut o importanță semnificativă prin oportunitățile de ocupare pe piața muncii, dar și prin serviciile de suport pentru membrii acestora. Chiar în perioada regimului comunist au funcționat cooperative care asigurau și până la 50% din activitatea economică a unor județe. Contribuția acestor structuri nu a fost limitată doar la componenta economică, având un rol important în furnizarea de servicii sociale pentru angajați sau membrii familiilor lor (grădinițe, cabinete medicale etc.). Cooperativele de credit au funcționat în România încă de la sfârșitul secolului XIX și au cunoscut o dezvoltare rapidă în perioada în care instituțiile bancare se confruntau cu probleme. Adaptate nevoilor de finanțare a unor categorii ignorate de către sectorul bancar, cooperativele de credit au avut o cotă de piață semnificativă, dar, mai ales, un impact semnificativ pentru suportul antreprenorilor, în special al celor din mediul rural. Interzise la instaurarea regimului comunist, cooperativele de credit sunt reînființate printr-o reglementare legală din 1954. **ONG-urile** au beneficiat de un cadru legal încă din 1924, însă nu au cunoscut o evoluție la fel de spectaculoasă ca și celelalte tipuri de structuri. Declinul acestora, început încă din 1938, a continuat în perioada regimului comunist.

Trecutul mai apropiat este caracterizat de declinul pe ansamblu al formelor de economie socială, chiar dacă pentru cooperativele de credit, CAR-uri sau ONG-uri se înregistrează o creștere a activității, consecință a unei conjuncturi favorabile (ex., restrângerea activității bancare, în cazul CAR-urilor, sau suportul fondurilor structurale pentru ONG-uri).

Pentru cooperativele meșteșugărești, perioada 1990–2000 a însemnat reducerea dramatică a volumului de activitate, prin vânzarea activelor sau desființare din cauza noilor condiții economice. După anul 2000, restrângerea activității sectorului cooperatist a continuat, mai accentuat în zonele în care era predominant înainte de 1989 (ex. Teleorman). Conform <http://www.banknews.ro>, la nivel național, cifra de afaceri a cooperativelor a scăzut cu 9% în 2008

comparativ cu 2007. O tendință similară se înregistrează și la nivelul angajaților sau membrilor: numărul de salariați s-a redus cu peste 14% în 2007 față de 2006, iar cel al membrilor cu 13,5% în aceeași perioadă. Cooperativele de credit au avut o evoluție mai bună față de celelalte tipuri de cooperative. Activitatea lor nu a suferit restrângeri semnificative, iar reglementările succesive ale BNR din ultimii ani au contribuit la consolidarea imaginii acestora. Ultimii ani au însemnat creșterea numărului de membri pentru băncile populare, din cauza restrângerii creditării la nivelul sectorului bancar.

Pentru sectorul nonguvernamental, 1990 a însemnat startul unui proces rapid al dezvoltării, creșterea numărului organizațiilor active fiind semnificativă. Însă există o serie de puncte vulnerabile ale sectorului nonguvernamental care afectează semnificativ șansele de acces ale celor vulnerabili la servicii de reintegrare. Conform INS, în 2007, numai 13% dintre ONG-uri aveau activități sau furnizau servicii în mediul rural. Dacă până în anii 2005-2007 ONG-urile au avut acces la o largă varietate de surse de finanțare, adaptate potențialului acestora de a dezvolta servicii pentru beneficiari, odată cu retragerea celor mai activi finanțatori, ONG-urile mici din zonele slab reprezentate au fost afectate de dificultățile accesării fondurilor structurale.

CAR-urile au avut o evoluție diferită, în funcție de tipul acestora. În vreme ce CAR-urile salariaților și-au restrâns activitatea în funcție de evoluția marilor operatori economici sau au fost grav afectate de perioadele de disponibilizări sau închideri ale unor mari întreprinderi, cele ale pensionarilor au fost mai puțin afectate. Restrângerea activității bancare din ultima perioadă încurajează creșterea activității acestora, însă în limite marcate de o prudență mai accentuată în acordarea creditelor. Sectorul poate fi caracterizat ca fiind stabil, cu potențial de creștere. Un alt avantaj este că, în eventualitatea deblocării creditării la nivelul băncilor, activitatea CAR-urilor nu va fi afectată, acestea ținând zone de piață care sunt neglijate de către sectorul bancar.

Evoluția entităților de economie socială pentru ultimii ani nu este una încurajatoare și nu există forme concrete de suport din partea statului. Dincolo de lipsa unei strategii privind sectorul economiei sociale, nu există măsuri clare adresate organizațiilor din domeniul economiei sociale. Dintre cele trei tipuri de entități, cooperativele sunt cele care înregistrează cele mai accentuate scăderi ale volumului de activitate și ale numărului de angajați. Îngrijorător este faptul că mediul economic nefavorabil pare să nu fie principala cauză, având în vedere că cifra medie de afaceri și numărul angajaților au scăzut în

mod constant în ultimii ani. Cel mai probabil, efectele crizei economice vor fi resimțite în următorii 1-2 ani, mai ales în cazul cooperativelor care activează în domeniile care au fost cel mai grav afectate (ex., construcții, producție în domeniul textil). Și pentru cooperativele de consum putem estima o accentuare a reducerii activității, având în vedere că majoritatea acestora activează în mediul rural, unde este așteptată o creștere a autoconsumului. Critic este faptul că, prin volumul activităților, cooperativele au un impact redus în raport cu importanța pe care au avut-o înainte de 1989. De asemenea, nu se adresează explicit grupurilor dezavantajate, sectorul cooperației fiind el însuși unul defavorizat, aflat într-o situație dificilă. Nu există forme concrete de suport și nu au fost manifestate intenții de a sprijini activitatea cooperativelor. După o perioadă în care patrimoniul acestora a fost practic devalizat, există încă o serie de prevederi legale care împiedică intrarea în posesie a unor cooperative asupra terenurilor sau clădirilor pe care le au în folosință.

Sectorul cooperației meșteșugărești, în pofida declinului accentuat din ultima perioadă, asigură un număr semnificativ de locuri de muncă, în special în mediul rural. De asemenea, cooperativele de credit sau casele de ajutor reciproc, deși au adoptat măsuri suplimentare de prudență în activitatea de creditare, constituie o formă de suport pentru persoanele cu venituri reduse, dar și pentru fermierii care se confruntă cu dificultăți temporare în acoperirea cheltuielilor curente.

Dincolo de impactul semnificativ pe care îl au pentru protecția categoriilor sociale vulnerabile sau dezavantajate, potențialul de a dezvolta activități de economie socială la nivelul celor trei tipuri de organizații este redus. Nu există un cadru legislativ specific care să încurajeze dezvoltarea de activități de economie socială (de altfel, sintagma nu există la nivelul legislației din România), iar disponibilitatea instituțiilor publice pentru a sprijini structurile care se adresează grupurilor vulnerabile este foarte limitată. Cazurile în care structurile menționate se adresează nemijlocit creșterii gradului de ocupare pentru grupurile dezavantajate sunt mai degrabă izolate. Ca o caracteristică generală, cu excepția ONG-urilor, celelalte tipuri se adresează indirect categoriilor dezavantajate, fără niciun fel de servicii furnizate susținut și cu scopul reintegrării sociale a acestora. Însă, prin natura activității și a focalizării zonelor de lucru, produc forme de impact indirect semnificative.

Economia socială este un domeniu insuficient exploatat, dar mai ales unul care nu beneficiază încă de atenția necesară în raport cu potențialul semnificativ pentru suportul acordat grupurilor vulnerabile.

Pe parcursul lucrării, am subliniat eșecul strategiilor clasice de ocupare și deficiențele sistemelor pasive de ajutor.

În cele două regiuni, problema nivelului redus de ocupare pe piața muncii pe regiuni are o determinare structurală, generată de inadecvarea cererii de forță de muncă la oferta de forță de muncă din aceste regiuni, pe mai multe planuri:

1. Din punct de vedere cantitativ, cererea depășind cu mult oferta de locuri de muncă (în fiecare dintre cele două regiuni, sub 8% dintre persoanele neocupate au avut o ofertă de locuri de muncă de când și-au pierdut serviciul).
2. Din punct de vedere calitativ: faptul că, dintre cei care au primit oferte de muncă, doar aproximativ un sfert din Regiunea Sud-Vest Oltenia și doar 14% dintre cei ofertați din Regiunea Sud Muntenia au acceptat acest loc de muncă denotă inadecvarea ofertei față de așteptările celor ofertați, în special prin nivelul prea redus al salariului propus, nemotivat ca nivel în raport cu alternativa oferită de combinația de venituri din beneficii sociale și munca în propria gospodărie, respectiv la negru, în regim zilier sau sezonier.
3. O pondere importantă în cadrul categoriei persoanelor neocupate o reprezintă cei ce nu au experiența integrării pe piața muncii, în cea mai mare parte femei, autodeclarate casnice, din mediul rural, care au un nivel redus de educație și nu au nicio calificare și care, deși ar accepta să muncească și pentru un salariu sub cel minim pe economie, nu sunt ofertate și nici nu au un comportament proactiv în raport cu integrarea pe piața muncii. Cronicizarea situației de neocupare și precaritate socială și economică, coroborată cu creșterea necesarului de resurse (prin numărul mare de copii din aceste familii), va duce la vulnerabilizarea socială și mai accentuată pe termen scurt și pe termen lung a acestora, prin lipsa de asigurare a riscului de boală și de bătrânețe.
4. Comportamentul cvasipasiv al persoanelor neocupate în raport cu integrarea pe piața muncii, precum și slaba implicare și eficiența

foarte scăzută a măsurilor de încurajare a comportamentului proactiv. Peste două treimi dintre persoanele neocupate, în fiecare din cele două regiuni, nu și-au căutat de lucru în ultimul an, în timp ce doar 3% au participat la cursuri de perfecționare. Aproape două treimi dintre cei neocupați nu sunt interesați să participe la cursuri de perfecționare.

Mecanismele actuale pentru facilitarea ocupării în muncă se dovedesc a fi slab eficiente și sunt creditate cu un nivel redus de încredere din partea potențialilor beneficiari. Nivelului redus al ocupării în muncă i se adaugă și lipsa formelor adecvate de suport de asistență socială. România are unul dintre cele mai scăzute niveluri ale cheltuielilor publice sociale (pe ultimul loc în Uniunea Europeană și la jumătatea mediei europene), iar măsurile de reducere a cheltuielilor publice vor restrânge și mai mult capacitatea statului de a oferi protecție socială celor vulnerabili.

În acest context, economia socială are rolul de a schimba fundamental mecanismul intervenției de solidaritate unidirecțională, prin promovarea inițiativelor de afaceri care implică solidaritate reciprocă între promotorii acesteia, pe baza unui sistem de valori în care procesul decizional democratic și acordarea de prioritate ființei umane, și nu capitalului.

BIBLIOGRAFIE

- Atkinson, Tony; Cantillon, Bea; Marlier, Eric și Nolan, Brian, *Social indicators: The EU and social inclusion*, Oxford, Oxford University Press, 2002.
- Avila, Rafael; Campos, Chaves și Monzon, Jose Luis, *The Social Economy in the European Union*, CIRIEC, 2005.
- Berevoescu, Ionica, *Fulga – izolare și participare comunitară*, în *Sociologie românească*, nr. 2, 1999.
- Bourdieu, P. și Passeron, J. C., *Reproduction in Education, Society and Culture*, Sage, Londra, 1994 [1970].
- Bourdieu, P., *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1984 [1979].
- Cace, Sorin, *Politici de ocupare în Europa Centrală și de Est*, București, Expert, 2006.
- Cace, Sorin, *Statul bunăstării: evoluții și tendințe*, București, Expert, 2004.
- Cace, Sorin și Ionescu, Maria (coord), *Politici de ocupare pentru romi*, București, Expert, 2006.
- Cace, Sorin, *Șomajul în România între politici sociale și consecințe*, în *Anale INCE*, nr. 2, 2001.
- Chan, Tak Wing; Goldthorpe, John H., *Class and status: the conceptual distinction and its empirical relevance*, în *American Sociological Review*, vol. 72, august, 2007.
- Djilas, M., *The New Class: An Analysis of the Communist System*, Harcourt, San Diego, 1983 [1957].
- Doeringer, Peter și Piore, Michael, *Internal labour markets and manpower analysis*, Lexington, Lexington Books, 1971.
- Featherstone, Mike, *Consumer culture and postmodernism*, 2nd edition, London, Sage, 2007 [1991].
- Fine, Ben, *Labour market theory*, Londra, Routledge, 1998.

- Gordon, David; Edwards, Richard și Reich, Michael, *Segmented work, divided workers. The historical transformation of labour in the United States*, Cambridge, Cambridge University Press, 1982.
- Grefe, Xavier, *The Role of Social Economy in Local Development*, în Noya, Antonella și Clarence, Emma (eds.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, OECD, 2007.
- Harris, John, *Depoliticizing Development: The World Bank and Social Capital*, Londra, Anthem, 2002.
- Hatos, Adrian, *Participare și dezvoltare socială*, în *Enciclopedia dezvoltării sociale*, coord. Zamfir, Cătălin și Stănescu, Simona, Iași, Polirom, 2007.
- Kalmijn, Matthijs și Kraaykamp, Gerbert, *Social stratification and attitudes: A comparative analysis of the effects of class and education in Europe*, în *The British Journal of Sociology*, vol. 58, nr. 4, 2007.
- Keynes, John Maynard, *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*, București, Publica, 2009.
- Konrad, G. și Szelenyi, I. (1979), *The Intellectuals on the Road to Class Power*, Harcourt, New York.
- Kraaykamp, Gerbert și Nieuwbeerta, Paul, *Parental background and lifestyle differentiation in Eastern Europe: social, political, and cultural intergenerational transmission in five former socialist societies*, în *Social Science Research*, nr. 29, 2000.
- Les, Eva și Jeliaskova, Maria, *The Social Economy in Central East and South East Europe*, în Noya, Antonella și Clarence, Emma (eds.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, OECD, 2007.
- Lloyd, Peter, *The Social Economy in the New Political Economic Context*, în Noya, Antonella și Clarence, Emma (eds.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, OECD, 2007.
- Lukkarinen, Margita, *Community development, local economic development and the social economy*, în *Community Development Journal*, vol. 40, nr. 4, octombrie, 2005.
- Mankiw, N. Gregory, *Principles of Macroeconomics*, 3rd ed., Cincinnati, South-Western College Pub., 2003.

-
- Marinescu, Cosmin, *Educația, perspectiva economică*, Editura Economică, București, 2001.
- Merton, Robert K., *Social Theory and Social Structure*, Londra, Collier Macmillan Publishers, 1968.
- Ogneru, Victor, *Participare comunitară și rețele de putere în Greaca*, în *Sociologie românească*, nr. 2, 2000.
- Paterson, Mark, *Consumption and everyday life*, Londra, Routledge, 2006.
- Precupețu, Iuliana, *Participare socială, capital social și sărăcie*, în *Calitatea vieții*, XIV, nr. 3-4, 2003.
- Preotesi, Mihnea, *Reprezentarea socială a statului - factor structurant al strategiilor de răspuns la provocările mediului. O analiză în mediul rural românesc*, în *Anuarul Universității „Petre Andrei”*, 2010.
- Preotesi, Mihnea; Tomescu, Cristina și Mihalache, Cristian, *Incluziunea romilor pe piața muncii - percepții ale factorilor implicați*, București, Fundația Soros România, 2009.
- Róbert, Péter, *Stratification in Transition Economies*, în *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Ritzer, George (ed.), Blackwell Publishing, 2007. Blackwell Reference Online. 04 august 2008 http://www.sociologyencyclopedia.com/subscriber/tocnode?id=g9781405124331_chunk_g978140512433125_ss1-279.
- Room, Graham (coord.), *Beyond the threshold: The measurement and analysis of social exclusion*, Bristol, The Policy Press, 1995.
- Sandu, D., *Romania rural-neagricolă*, în *Sociologie românească*, vol. 3, nr. 4, 2005.
- Sandu, Dumitru, *Dezvoltare comunitară și regională*, Universitatea din București. Draft pentru reeditarea volumului *Dezvoltarea comunitară. Cercetare, practică, ideologie*, Iași, Polirom, 2010.
- Szelenyi, S., *Social inequality and party membership: Patterns of recruitment into the Hungarian Socialist Worker's Party*, în *American Sociological Review*, 52, 1987.
- Vasile, Marian, *Stiluri de viață în România*, Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Teză de doctorat, 2010 în curs de publicare.

- Voicu, Bogdan și Vasile, Marian, *Inegalitățile rural-urban și masificarea educației superioare în România*, în Hatos, Adrian; Săveanu, Sorana (coord.), *Educația și excluziunea socială a adolescenților din România*, Editura Universității din Oradea, 2009.
- Weininger, Elliot B. și Lareau, Annette, *Cultural Capital in Schools*, *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Ritzer, George (ed.), Blackwell Publishing, 2007. Blackwell Reference Online, 24 august 2008.
- Zamfir, Cătălin și Filipescu, Iancu, *Sociologie industrială*, București, Institutul Politehnic, 1982.
- Zamfir, Cătălin (coord.), *Politici sociale în România: 1990-1998*, București, Expert, 1999.
- Zamfir, Cătălin, *Aliniamente ale politicilor de protecție socială pentru România anilor 1990*, București, INCE - CIDE, 1990.
- Zamfir, Cătălin, *Dezvoltarea umană a întreprinderii*, București, Ed. Academiei Române, 1980.
- Zamfir, Cătălin, *O analiză critică a tranziției. Ce va fi "după"? Iași*, Polirom, 2004.
- Zamfir, Cătălin, *Spre o paradigmă a gândirii sociologice*, Iași, Ed. Cantes, 1998.
- Zamfir, Cătălin; Stănescu, Iulian și Ilie, Simona (coord.), *După 20 de ani: opțiuni pentru România*, București, ICCV, 2010.
- Zamfir, Elena și Zamfir, Cătălin (coord.), *Politici sociale. România în context european*, București, Ed. Alternative, 1995.
- http://www.sociologyencyclopedia.comsubscriber/tocnode?id=g9781405124331_chunk_g97814051243319_ss1-171.
- ***** Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud Muntenia (ADRSM) (2010), *Detalii despre regiune*, http://www.adrmuntenia.ro/pagini/detalii_despre_regiunea_sud_muntenia_si_harti.html [04.2010].
- ***** Agenția pentru Strategii Guvernamentale (ASG) (2008), *Angajatorul român (public și privat) și piața forței de muncă*, Disponibil online: www.publicinfo.ro [04.2010].
- ***** Eurostat (2006), *Most specialised regions, EU-27 and Norway, 2006 (% of non-financial business economy employment)*, Disponibil online: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/european_business/documents/REGIONAL_0.xls [05.2010].

-
- ***** Eurostat (2008), *Eurostat yearbook 2008* (www.epp.eurostat.ec.europa.eu).
- ***** Eurostat (2009), *European business. Facts and figures*, Disponibil online: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-BW-09-001/EN/KS-BW-09-001-EN.PDF.
- ***** Eurostat (2010a), *Regional gross domestic product (PPS per inhabitant), by NUTS 2 regions*, Disponibil online: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tgs00005> [05.2010].
- ***** Eurostat (2010b), *Economic activity rates by sex and age, at NUTS levels 1 and 2 (%)*, Disponibil online.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (1998-2007a), *Populația stabilă la 1 ianuarie pe sexe, medii, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe, Populația stabilă*, Baza de date TEMPO online, Disponibil online: <https://statistici.insse.ro/shop/> [05.2010]
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (1998-2007b), *Populația ocupată civilă pe activități ale economiei naționale la nivel de secțiune CAEN Rev.2, sexe, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe, Populația ocupată civilă – Balanța forței de muncă*, Baza de date TEMPO online, Disponibil online: <https://statistici.insse.ro/shop/> [05.2010].
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (1998-2007c), *Rata de ocupare pe grupe de vârstă, medii, macroregiuni și regiuni; procente, Cercetarea asupra forței de muncă în gospodărie – AMIGO*, Baza de date TEMPO online, Disponibil online: <https://statistici.insse.ro/shop/> [05.2010].
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (1998-2007d), *Populația ocupată pe activități, după statutul profesional și medii, Cercetarea asupra forței de muncă în gospodărie – AMIGO*, Baza de date TEMPO online, Disponibil online: <https://statistici.insse.ro/shop/> [05.2010].
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (1998-2009), *Suprafața cultivată cu principalele culturi, pe forme de proprietate, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe*, Baza de date TEMPO online, Disponibil online: <https://statistici.insse.ro/shop/> [05.2010].
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2002), *Recensământul populației și al locuințelor*, Disponibil online: <http://www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol2/titluriv2.htm>.

- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2008), *Forța de muncă în România. Ocupare și șomaj*, București, INS Print.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2008a), *Forța de muncă în România. Ocupare și șomaj în anul 2007*.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2008b), *Condițiile de viață ale populației din România*.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2009), *Anuarul statistic al României*.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2009), *Anuarul statistic al forței de muncă*, Disponibil online: <https://www.insse.ro/>.
- ***** Institutul Național de Statistică (INS) (2009), *Situația demografică a României. Anul 2008*.
- ***** Agenția de Dezvoltare Regională Oltenia, *Strategia de dezvoltare regională* (www.adroltenia.ro).
- ***** Banca Mondială (2005), *Sectorul agroalimentar din România într-o perspectivă europeană* (www.worldbank.org/ro).
- ***** *Diagnoza calității vieții, 1990-1999, 2003, 2006*, cercetare a ICCV, coord. Ioan Mărginean.
- ***** OIR POSDRU Sud-Vest Oltenia, *Planul regional de acțiune pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială* (www.oirsvfse.ro).
- ***** *Percepția angajatorilor asupra pieței muncii*, cercetare realizată de TNSCSOP, Agenția pentru Strategii Guvernamentale, septembrie 2008.